

PhD ÉRTEKEZÉS

Nagy Zoltán

MISKOLC

2008.

MISKOLCI EGYETEM
ÁLLAM- ÉS JOGTUDOMÁNYI KAR
DEÁK FERENC ÁLLAM- ÉS JOGTUDOMÁNYI
DOKTORI ISKOLA

Nagy Zoltán

A modern finanszírozási faktoring közjogi és magánjogi
szabályozásának alapkérdései

Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola

A doktori iskola vezetője: Dr. Bragyova András, DSc, egyetemi tanár

A doktori program címe: A pénzügyek jogának tudományos megalapozása

Tudományos vezető: Dr. Erdős Éva tanszékvezető egyetemi docens

MISKOLC

2008.

Tudományos vezetői vélemény

Nagy Zoltán „A modern finanszírozási faktoring közjogi és magánjogi szabályozásának alapkérdései”

A modern finanszírozási faktoring mind a magánjog, mind a közjog oldaláról vizsgálható jogintézmény, viszonylag új, a mi kor terméke. A faktoring szabályozás egyik fő kérdése, hogy a rá vonatkozó részletes szabályokat hogyan alakítsák ki, és mi tartozzon ebből a magánjog területére és mi a közjog területére.

A gazdasági életben betöltött szerepe miatt a faktoring, mint modern finanszírozási forma megérett egy önálló magánjogi és közjogi szabályozásra.

Az értekezés szerzője alaposan körüljárja a fenti problémakört a vonatkozó ellentmondások feltárásával. Az értekezés nagy erénye, hogy a faktoringot megpróbálja elhelyezni elméleti oldalról a hazai jogrendszerben és ezzel szabályozási alternatívákat kínál a jogalkotás számára.

Az értekezés megközelítésmódja is kiemelésre érdemes, mivel a szerző felhasználva mind közgazdasági, mind pedig jogi végzettsége kapcsán szerzett tudását – komplex módszertant alkalmaz a dolgozatában. Az értekezés ily módon nemcsak témáját tekintve, hanem módszertanát tekintve is interdiszciplináris, azaz a jogi módszertan alkalmazása mellett a gazdaságtudomány módszereit is segítségül hívja a kutatás lefolytatása és az eredmények értékelése során.

Az értekezés másik fő erénye, hogy a faktoring témakörével – engedményezés címén – eddig is sokan foglalkoztak a magánjogi szakirodalmak szerzői, azonban közjogi vizsgálata elhanyagolható volt. Az értekezés pótolja ezt az űrt, a szerző külön fejezetet szentel a faktoring jogintézménynek közjogi elemzésére és megkísérli a már megalkotott definíciók letisztítását.

Az értekezés felépítését tekintve követi a klasszikus vonalat, bevezetés, fejlődéstörténet, fogalom elemzés, intézményrendszer, hatályos európai és hazai szabályozás közjogi és magánjogi tekintetben.

A kutatás tudományos mélységét jelzi a több mint 1070 lábjegyzet és a 107 felhasznált szakirodalmi forrás, melyek felhasználásával született meg ez a terjedelmes mű, amely 100 oldallal haladja meg a PhD értekezések átlagos terjedelmét.

Az értekezés szerzője a témavezetővel történő rendszeres konzultációk alapján írta meg dolgozatát a témavezetői útmutatásokkal eleget tett. Így módon az értekezést, mint témavezető munkahelyi vitára bocsátásra érdemesnek tartom, az értekezés kiválóan szolgálja a faktoring jogintézménynek megismerését és jogrendszerünkben történő elhelyezését.

Miskolc, 2008. április 20.

Dr. Erdős Éva PhD
témavezető

Tartalomjegyzék

BEVEZETÉS	3
I. A MODERN FINANSZÍROZÁSI FAKTORING TÖRTÉNETI FEJLŐDÉSE	9
1. TÖRTÉNELMI ELŐZMÉNYEK.....	9
2. A MODERN FINANSZÍROZÁSI FAKTORING KEZDETEI	14
3. AZ EURÓPAI FEJLŐDÉSTÖRTÉNET	19
4. A KÖZÉP-KELET EURÓPAI FEJLŐDÉS	27
5. A NEMZETKÖZI FAKTORING KIALAKULÁSA	34
II. A FAKTORING FOGALMÁNAK ELMÉLETI MEGKÖZELÍTÉSE, ÉRTELMEZÉSE ...	36
1. FOGALMI ÖSSZEGRÉZÉS A KÜLFÖLDI SZAKIRODALMI ÁLLÁSPONTOK ALAPJÁN	37
2. A FOGALOM MEGHATÁROZÁSA A HAZAI SZAKIRODALMI ÁLLÁSPONTOK ALAPJÁN.....	45
3. A FOGALOM ÉRTELMEZÉSE A HAZAI BÍRÓI GYAKORLATBAN	62
4. AZ ELMÉLETI MEGKÖZELÍTÉSEK ÖSSZEFOGLALÁSA	65
III. A FAKTORING TÍPIZÁLÁSÁVAL KAPCSOLATOS ELMÉLETI ALAPVETÉSEK...	71
1. TÍPUSAI NÉHÁNY JELENTŐSEBB ELMÉLETI ÁLLÁSPONT ALAPJÁN	71
2. AZ ÚJ OSZTÁLYOZÁS ÉS AZ OSZTÁLYOZÁS SZEMPONTJAI	85
3. AZ EGYES TÍPUSOK ÉS SZABÁLYRENDSZERÜK	89
3.1. <i>A teljes szolgáltatású factoring</i>	89
3.2. <i>A kockázat átvállalása alapján elkülönülő ügyletek</i>	94
3.3. <i>A finanszírozás módja alapján elkülönülő ügyletek</i>	98
3.4. <i>Adósok kiértékelése szerinti típusok</i>	100
3.5. <i>Az egyéb járulékos szolgáltatások alapján történő tipizálás</i>	102
3.6. <i>Szerződések alapján történő tipizálás</i>	105
3.7. <i>A nemzetközi factoring</i>	107
3.7.1. <i>A kétfaktoros rendszer</i>	110
3.7.2. <i>Az egyfaktoros rendszer</i>	119
3.7.3. <i>Közvetlen importfaktoring és közvetlen exportfaktoring</i>	121
3.7.4. <i>Lánkfaktoring megállapodások</i>	122
3.7.5. <i>A nemzetközi és a belföldi factoring összehasonlítása</i>	124
IV. A FAKTORING, MINT PÉNZÜGYI SZOLGÁLTATÁSI TEVÉKENYSÉG	125
1. TA PÉNZÜGYI SZOLGÁLTATÁSOK FELOSZTÁSÁNAK ELMÉLETI MEGKÖZELÍTÉSE	125
2. A HITELINTÉZETI TÖRVÉNYT MEGELŐZŐ SZABÁLYOZÁS	129
3. A PÉNZÜGYI TEVÉKENYSÉGEK SZABÁLYOZÁSI KÉRDÉSEI A HITELINTÉZETI TÖRVÉNYBEN	133
4. A PÉNZÜGYI SZOLGÁLTATÁSOK ÉS A KIEGÉSZÍTŐ PÉNZÜGYI SZOLGÁLTATÁSOK KRITÉRIUM-RENDSZERE	137
4.1. <i>Taxatív szabályozás</i>	137
4.2. <i>Engedélyeztetési kötelezettség</i>	139
4.3. <i>Üzletszerűség</i>	140
4.4. <i>Pénznem és formakényszer</i>	148
5. FAKTORING, MINT PÉNZKÖLCSÖNNYÚJTÁSI TEVÉKENYSÉG	149
V. AZ INTÉZMÉNYI HÁTTÉR	163
1. AZ INTÉZMÉNYI STRUKTÚRÁVAL KAPCSOLATOS ELMÉLETI ALAPVETÉSEK	163
2. A FAKTORING HAZAI INTÉZMÉNYI STRUKTÚRÁJÁNAK A HITELINTÉZETI TÖRVÉNYT MEGELŐZŐ SZABÁLYOZÁSA	171
3. STRUKTURÁLIS KÉRDÉSEK A HITELINTÉZETI TÖRVÉNY SZABÁLYOZÁSÁBAN	181
3.1. <i>A törvény hatálya alá nem tartozó intézmények</i>	184
3.2. <i>Pénzügyi intézmények</i>	186
3.2.1. <i>Hitelintézetek</i>	188
3.2.2. <i>Pénzügyi vállalkozások</i>	202
3.3. <i>Pénzügyi tevékenységet végző nem pénzügyi intézmények</i>	210
4. A FAKTORING TÁRSASÁGOK STRUKTURÁLIS CSOPORTOSÍTÁSA	214
VI. A MAGÁNJOGI SZABÁLYOZÁS ALAPVETŐ KÉRDÉSEI	219
1. A JOGVISZONY MAGÁNJOGI MEGÍTÉLÉSE	219

2. A FAKTORING SZERZŐDÉS	233
2.1. A szerződéskötés előzménye	234
2.2. A szerződés alaki kérdései	235
2.3. A szerződés alanyai	240
2.4. A követelés, mint a jogviszony tárgya.....	242
2.4.1. Korlátozó és kizáró rendelkezések	242
2.4.2. A követelések típusai	250
2.5. A szerződő felek jogai és kötelezettségei	261
2.5.1. A szállító jogai és kötelezettségei	261
2.5.1.1. A faktorálásra vonatkozó kötelezettségvállalás	262
2.5.1.2. Az adatszolgáltatási és nyilatkozattételi kötelezettség	263
2.5.1.3. Együttműködési kötelezettség	263
2.5.1.4. Az alapjogviszonnyal összefüggő kötelezettségvállalások	264
2.5.1.5. Értesítési kötelezettség	267
2.5.1.6. Felelősségi kérdések	280
2.5.1.7. Díjak, költségek és egyéb kötelezettségvállalások	287
2.5.2. A faktor jogai és kötelezettségei	288
2.5.2.1. A finanszírozással és a díjazással kapcsolatos kérdések	293
2.5.2.2. A faktoringhoz kapcsolódó szolgáltatások	301
2.5.2.3. A kockázatvállalás	304
2.5.3. Az adós jogai és kötelezettségei	307
2.6. A szerződés megszűnése	315
ÖSSZEGZÉS	318
ÖSSZEFOGLALÓ	349
SUMMARY	352
IRODALOMJEGYZÉK.....	355
A SZERZŐNEK AZ ÉRTEKEZÉS TÉMAKÖRÉVEL ÖSSZEFÜGGŐ PUBLIKÁCIÓI	370

BEVEZETÉS

A modern finanszírozási faktoring a XX. század jogintézményeként alakult ki illetve fejlődött a jelenlegi jogügyletté. Az újdonság jellege komoly kihívást jelent a jogtudomány és a jogalkotók számára, hiszen a gazdasági életben betöltött szerepe miatt a jogalkotásnak foglalkoznia kell pontos, részletes szabályozásának kialakításával.

A szabályozása két pilléren a közjogi és magánjogi szabályozáson nyugszik és egy a témáról elkészült mű számára elkerülhetetlen, hogy mindkét területtel foglalkozzon.

A közjogi területről azért fontos szót ejteni, mivel a faktoring jogviszony erőteljes közjogi jelleget is hordoz.

A pénzügyi szolgáltatások és ezen belül a faktoring is szabályozott piaci körülmények között működik. Csak meghatározott pénzügyi intézmények végezhetik a tevékenységet, amelyek alapítása, működése egyaránt hatósági engedélyezési körbe tartozik.

Maga a faktoring is engedélyköteles tevékenység, tehát az intézményeknek külön törvényi és hatósági feltételeknek kell megfelelniük a tevékenység végzésére vonatkozóan.

A faktoring és a tevékenységet végző intézmények folyamatos hatósági felügyelet alatt állnak, amely felügyelet intézkedési joga révén beavatkozhat az intézmény tevékenységébe, így a faktoring tevékenységébe is.

Megállapíthatjuk tehát, hogy a jogviszony létrejöttére, fennmaradására és megszűnésére is hatással vannak a közjogi szabályok. Így, ahogy az értekezésben több esetben is rámutatok, a magánjogi szabályozást erőteljesen befolyásolják a közjogi rendelkezések.

A magánjogi szabályozás elemzése a téma komplexitása és több jogágot érintő jellege miatt nélkülözhetetlen. A magánjogi terület hordozza továbbá a legtöbb problémát a jogviszonyban résztvevők számára.

A téma újdonság jellege, gyors fejlődése és az évek során e területen szerzett szakmai tapasztalataim sarkalltak arra, hogy a témát mind elméleti, mind gyakorlati oldalról megközelítve a teljesség igénye nélkül feldolgozzam.

Az értekezés elsődleges és általános célja, hogy a faktoringot elhelyezze elméleti oldalról is a hazai jogrendszerben és szabályozási alternatívákat kínáljon a jogalkotás számára.

A disszertáció gondolatmenetét tekintve, a fejezeti tagolástól eltérve, négy részt ölel fel, a történeti fejlődést, az elméleti alapvetéseket és a faktoring osztályozását, a közjogi szabályozást és a magánjogi szabályrendszer elemzését.

A történeti fejlődés során a modern finanszírozási faktoring kialakulására koncentrálok, ami elsősorban az amerikai és a nyugat-európai jogfejlődés részletesebb elemzését jelenti.

A mű külön nem tér ki a magyar jogfejlődésre, amelynek két oka van. Egyrészt a közép-kelet európai fejlődéshez hasonló utat jár be a magyar fejlődéstörténet, másrészt Magyarországon a modern finanszírozási faktoring csak a második világháborút követően az 1990-es években kezd kialakulni illetve fejlődésnek indulni, amely fejlődéstörténetet az egyes jogintézményeknél elemzem.

A jogtörténeti elemzésnél célul tűztem ki a jogintézmény fejlődésénél jelentkező problémák feltárását és elemzését, illetve ezek hatásainak a bemutatását a jelenlegi jogi szabályozásban.

Ahhoz, hogy a faktoring részletes vizsgálatára sor kerüljön nélkülözhetetlen a jogintézmény elméleti meghatározása és fogalmának új aspektusból történő definiálása. Minderre tekintettel fontos kutatási feladatnak tekintettem, hogy elemezzem a különböző szakirodalmi álláspontokat és megfogalmazzam egy új elméleti fogalmát a faktoringnak.

A faktoringnak rengeteg változata, formája alakult ki, amely mind hatott a fejlődésére. A változatok sokszínűségében azonban dogmatikai rendszerezést csak néhány külföldi és hazai szerző tett és ezek az

osztályozások is elsősorban az angolszász jogirodalom eredményeire, illetve a jogtörténeti előzményekre támaszkodnak.

A jogintézmény megítélése szempontjából alapvetőnek tekintetem egy átfogó az angolszász és a kontinentális jogi megoldásokat egyaránt magában foglaló, a modern szabályozást tükröző új osztályozási struktúra felállítását.

A faktoring szabályozásában erőteljesen jelen vannak a közjogi szabályok, ezért két területtel is kiemelten foglalkozom, a faktoring pénzügyi szolgáltatási jellegével illetve az intézményi háttérrel. Ez a két terület az, amelyen keresztül markánsan elhatárolható a faktoring a pénzügyi intézmények szabályozási rendszerén belül.

A faktoring szabályozásának erről a szegmenséről kevés szakirodalmi álláspontot találunk a külföldi és hazai művek között, ezért fontos kutatási célnak tekintetem, hogy részletesen elemezzem a faktoring pénzügyi szolgáltatási jellegét és intézményi hátterét egyaránt.

Megvizsgáltam hogyan illeszkedik a pénzügyi szolgáltatások rendszerébe, milyen speciális jellemzőkkel bír és mi különbözteti meg az egyszerű engedélyezést az üzletszerűen végzett pénzügyi szolgáltatási tevékenységtől.

A pénzügyi szolgáltatási jelleg vizsgálata szükségszerűvé tette az intézményi háttér áttekintését. Szükségesnek tartottam a pénzügyi intézményrendszer vizsgálatát és ezen belül a faktoring tevékenységet végző intézményekre vonatkozó eltérő szabályozás ismertetését és törvénymódosításra sarkalló javaslatok kidolgozását.

Az értekezés nem tesz említést a szolgáltatás engedélyezési és felügyeleti kérdéseiről. Ennek az az oka, hogy a faktoringot a hitelintézetek, illetve a pénzügyi vállalkozások egyaránt végezhetik, így nincs olyan kiemelt jelentőséggel bíró egyedi engedélyezési és felügyeleti szabály, amely specifikusan, lényegesen eltérne a pénzügyi szolgáltatások végzésétől.

A faktoring jellege miatt szükséges, hogy feldolgozásra kerüljön a magánjogi szabályozás néhány alapkérdése is. Ezt támasztotta alá a magánjog

területén folyó munka, amelynél komoly jogelméleti dilemmát okozott, hogy kell-e nevesített szerződéstípusként szabályozni a faktoringot.

A kidolgozás folyamatában a jogtudósok 2006-ig kialakított koncepcióban még határozottan elzárkóztak ettől, mondván, hogy az engedményezés szabályait kell alkalmassá tenni a faktoring szabályainak a befogadására. Azonban a szakma gyakorlóinak kérését figyelembe véve, a 2007-es Ptk. szövegtervezetben már nevesített szerződési típusként találkozunk a faktoringgal.

Ez a szakmai vita indított arra, hogy áttekintsem a faktoring és mögöttes jogviszonyként az engedményezés nemzetközi, külföldi és hazai szabályozását egyaránt és javaslatokat dolgozzak ki a faktoring jövőbeni szabályozásának fejlesztéséhez és kialakításához.

Az értekezés elkészítéséhez, a következtetések és megállapítások megalapozásához többféle kutatási módszer is alkalmazásra került.

A dolgozat témájából adódóan interdiszciplináris jellegű, elsődlegesen érinti a pénzügyi jogot, a polgári jogot és a kereskedelmi jogot egyaránt. A pénzügyi jogágon belül a pénzügyi intézmények szabályozása kerül feldolgozásra a faktoring szemszögéből, koncentrálna a pénzügyi szolgáltatási és a strukturális, intézményi jellegre.

A polgári jogi és a kereskedelmi jogi szabályozás részben jogösszehasonlító jelleggel kerül alkalmazásra, összevetve a pénzügyi jog és a magánjogi jogágak összefüggését, kapcsolódását és a szabályozás ellentmondásait. Ugyanakkor önálló fejezetben a faktoring polgári jogi és kereskedelmi jogi szabályozása – az alapvető kérdésekre koncentrálna – is kifejtésre kerül.

A komplex jogi elemzést szolgálja az adójog, a számviteli jog vonatkozó részeinek a felhasználása a helyesebb jogi álláspontok kialakítása érdekében.

Elengedhetetlen a disszertáció témája szempontjából a közgazdaságtan tudományos eredményeinek a felhasználása, különösen a faktoring kialakulásával, elterjedésével kapcsolatos elemzéseknél, illetve működési mechanizmusának megértésénél.

A történeti szemléletmód az értekezés egészét áthatja. A faktoring napjainkban kialakult változata csak történeti szemlélet segítségével értelmezhető. A történeti elemzés önálló fejezetet is képez bemutatva a faktoring fejlődéstörténetét az Amerikai Egyesült Államokban, Angliában, Franciaországban és Németországban. A fejlődéstörténet szempontjából jelentős a közép-kelet-európai országok szabályozása, amelynek bemutatására szintén sor kerül.

Fontos az egyes országok eltérő joggyakorlata miatt a jogösszehasonlító módszer alkalmazása. A modern finanszírozási faktoring az USA-ban alakult ki és fejlődött a mai formává, ezért nélkülözhetetlen az amerikai joggyakorlat és elmélet elemzése. Az európai országok közül az eltérő fejlődés miatt, illetve az eltérő gyakorlatra tekintettel elsősorban az angol, a német, a francia jogforrások és szakirodalmi források kerülnek felhasználásra az egyes problémák elemzésénél.

Bemutatásra kerül továbbá az európai uniós szabályrendszer, különösen a magánjogi szabályozás kérdéskörében, illetve fontos szerepet játszik a jogintézmény nemzetközi szabályozásában a nemzetközi jog (UNIDROIT Egyezmény) és a szokásjog, amely különösen a szabályzatokon és a szerződésmintákon keresztül érvényesül.

A közjogi és magánjogi szabályozás megértéséhez nélkülözhetetlen a bírói gyakorlat és a PSZÁF állásfoglalások elemzése, amelyhez a kommentárok, a konkrét bírósági határozatok kerültek felhasználásra.

Mivel egy teljesen új, tömegesen az 1990-es évektől kezdődően alkalmazott jogügyletről van szó, a megértést jól szolgálja és a források hiányosságait jól pótolja a banki szerződéses gyakorlat által kialakított szerződés minták és szabályzatok elemzése és ezekből a jogalkotás számára hasznosítható következtetések levonása.

A munkát egészében jellemzi a leíró illetve a kritikai módszer és szemléletmód egyaránt. A leíró módszer sem öncélú, hiszen fontos szerepet játszik a jogintézmény mélyebb megértésében és elemzésében. A kritikai módszer különösen a jogszabály-értelmezés területén érvényesül, ahol nem

csak a problémák felvetésére került sor, hanem kidolgozásra kerülnek a problémára adott válaszok, sok esetben többféle alternatívát kínálva a jogalkotás és a jogalkalmazás számára egyaránt.

Miskolc, 2008. április 20.

I. A MODERN FINANSZÍROZÁSI FAKTORING TÖRTÉNETI FEJLŐDÉSE

A modern finanszírozási faktoring kialakulása és elterjedése az Amerikai Egyesült Államokban az 1900-as évek elejére datálható,¹ míg Európában a második világháborút követően találkozhatunk a jogintézménnyel.²

Magyarországon tömeges ügyletté az 1990-es évektől kezdődően vált a faktoring, annak ellenére, hogy a jogi szabályozás már az 1980-as évek végétől lehetővé tette a tevékenység végzését.³

*Mindezek alapján kijelenthetjük, hogy egy új jogügyletről van szó, amelynek szabályrendszere a szerződési gyakorlat révén alakul, változik még napjainkban is. A jogi szabályozás azonban nem követte a faktoring gyakorlatának változásait, ezért az ügylet magánjogi háttérét, nevesített szerződésként még nem találjuk a hatályos kereskedelmi jogi szabályozásban.*⁴

A jogügylet újdonsága ellenére a faktoring kialakulása és fejlődése, történelmi gyökereinek az áttekintése elősegítheti a jogintézmény megértését.

1. Történelmi előzmények

A szakirodalomban több helyen találunk utalást arra, hogy a faktoringhoz hasonló jogügyletek már az ókorban is létrejöttek a babilóniaiaknál, kaldeusoknál, föníciaiaknál.⁵

¹ NOCHTA Tibor: Vázlatok a faktoring szerződés magánjogi alapkérdéseiről, Magyar Jog 12/1996. sz. 715. o.

² RÉCZEI László: A faktoring ügyletről, Jogtudományi Közöny 1/1988. sz. 13. o.

³ MARTINKÓ Károly: Faktoring – a vállalatfinanszírozás hamupipókéje, Saldo Rt., Budapest, 2002. 89. o.

⁴ www.irm.gov.hu. A Ptk. 2007-es szövegtervezete már tartalmazza a faktoring szerződés nevesített szerződéskénti szabályozását, bár itt is utalást találunk arra, hogy a részletszabályokat az engedélyezésre vonatkozó rendelkezések tartalmazzák.

⁵ Freddy SALINGER: Factoring law and practice, Sweet & Maxwell Limited, London, 1995. 4. o.; Dieter OSTHEIMER: Factoring als Absicherung vor Kundeninsolvenz nur in schwierigen Zeiten? Kreditwesens, 7/1997. 318. o.; Leo BINDER-DEGENSCHILD: A modern faktoring fejlődése, különös tekintettel az export faktoringra, Bécs, 1984. Kézirat, MNB Könyvtár, 4. o.; v.ö. Clyde W. PHELPS: The Role of Factoring in Modern Business Finance, Baltimore, 1956.

Az első nyomait az ügyletnek ékírásos agyagtáblákon találjuk meg, mintegy kétezer évvel ezelőtt.⁶ A „dam-gár” (sumér kereskedő, pénzember) elsősorban állami adók behajtásával foglalkozott.

Hammurabi idején i.e. 18. században már két kifejezéssel is találkozunk. A „tam-karu” a pénzember, mint társadalmi statusz szerepel, illetve a „samallú” az ügynöki, üzleti megbízotti szerepet fejezi ki. A szakirodalmi álláspont alapján a „tam-karu” tevékenysége hasonlított leginkább a korai faktor tevékenységéhez. Saját számlára kereskedett, raktárat tartott fenn, terményeket szállított, sőt banki feladatokat is ellátott. Ez utóbbi tevékenysége zálogkölcson nyújtására, nemesfém őrzésére is kiterjedt.

Fellelhető az ókori joganyagban a kereskedelmi ügynök *del credere* kockázatvállalása, hiszen az ügynök átvállalta a kereskedőtől az áru eladásának a kockázatát.⁷

A faktoring jogi hátterének kialakításában fontos szerepet játszott a római jog, mivel az engedményezés (*cessio*) mind a mai napig a faktoring mögöttes szabályát képezi a különféle jogrendszerekben, ezért a faktoring kialakulása szempontjából kulcsfontosságú a római jogi szabályozás.

Kezdetekben az archaikus jog nem tette lehetővé a kötelmek átruházását sem a hitelezői, sem az adósi oldalon, mivel a kötelmek erősen személyhez kötöttek, amelyet a római peres és végrehajtási eljárás is indokol.⁸ Azonban a gazdasági élet fejlődése kikényszerítette a kötelmek átruházhatóságát.

A kötelem átruházásának előzményét a *delegatio* jelentette, azaz a hitelező az adóst egy új hitelezőhöz küldi, vagy az adós egy új adóst küld a hitelezőhöz. Az ügylet mai értelemben az utalványozáshoz hasonlított leginkább. Hiányossága volt azonban, hogy a követelés átruházása, a hitelezői *delegatio* csak az adós tudtával és beleegyezésével volt lehetséges, így

⁶ MARTINKÓ (2002.): i.m. 61. o. A szerző szerint az első följegyzett „faktort” Úr-Nuskunak hívták, aki dam-gár-ként tevékenykedett a babilóniai Ur városában.

⁷ MARTINKÓ (2002.): i.m. 61. o.

⁸ FÖLDI András-HAMZA Gábor: A Római jog története és institúciói, Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1996. 456. o. A római jog jogfejlődését a szerzők művére alapozva mutatom be. v.ö. BRÓSZ Róbert-PÓLAY Elemér: Római jog, Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1974.; FÖLDI András: Kereskedelmi jogintézmények a római jogban, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1977.; ZLINSZKY János: Állam és jog az ősi Rómában, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1997.

azonban a növekvő gazdasági, forgalmi igényeket nem lehetett delegatio útján kielégíteni. Egyébként a delegatio sem a meglévő kötelem átruházása volt, hanem új felek között új kötelem jött létre.⁹

Már a klasszikus korban lehetővé vált azonban, hogy a követeléseket az adós tudta és beleegyezése nélkül át lehessen ruházni, amelynek formáját a *mandatumban*, a perlési, perbeli megbízásban találták meg. A megbízásos formában a kötelemátruházó megállapodás a régi és az új hitelező között jött létre oly módon, hogy a régi hitelező megbízta az új hitelezőt, hogy az átruházott követelést, mint megbízott hajtsa be, mégpedig anélkül, hogy a behajtott összeggel el kellett volna számolnia.¹⁰ Azonban még a mandatum esetében sem a követelések átengedéséről, a kötelem átvállalásáról van szó, hanem csak a kötelem érvényesítését biztosító és azt lehetővé tevő kereset átengedéséről.¹¹

A mandatumos forma hátránya, hogy a régi rosszhiszemű hitelező a perbe bocsátkozásig behajthatta a követelést, a régi hitelező bármikor visszavonhatta a megbízást az új hitelezőtől, illetve bármelyik fél halálával megszűnt a megbízás.

A mandatumos formából alakult ki Antonius Pius korában a követelésátruházás végleges alakzata az *engedményezés (cessio)*, amely a régi és új hitelező követelésátruházó megegyezése.

Az engedményezés intézményének fejlődésében fontos lépés volt Justinianus korához közeli időszakban az adósnak az engedményezésről való értesítése (*denuntiatio*). Az adós értesítését követően már csak a kétszeres fizetés veszélyével teljesíthet a régi hitelezőnek.

A római jog kialakította az engedményezéssel kapcsolatos szavatosság kérdését, amely kettős értelemben vetődött fel. Egyrészt mint a követelés létezésével, fennállásával kapcsolatos szavatosság, másrészt mint a követelés behajthatóságáért való szavatosság. A szavatosság mértéke azonban függött az

⁹ FÖLDI-HAMZA (1996.): i.m. 456-457. o.

¹⁰ FÖLDI-HAMZA (1996.): i.m. 458. o.

¹¹ PETRIK Béla: A követelések átruházásának néhány jogtörténeti előzménye, *Ügyvédek Lapja* 4/2003. sz. 17. o. v.ö. VÉCSEY Tamás: A római jog *Institutioi*, Franklin Társulat, Budapest, 1896. 379. o.

engedményezés causájától. Visszterhes engedményezés esetén teljeskörű a szavatosság, míg ha ajándékozási szándékú, ingyenes engedményezésre kerül sor, a felelősség csak a követelés fennállására terjed ki.

A faktor elnevezés is az ókori római birodalomból ered. A faktorra bízták a módosabb polgárok vagyonuk kezelését, terményeik értékesítését, amelyért jutalékot fizettek. Előfordultak olyan önálló faktorok (ügynökök) is, akik előre fizettek megbízójuknak, tehát előfinanszírozást is végeztek.

A *középkori Európában* a kereskedelem lebonyolítása érdekében méginkább szükség volt a faktorokra. A XIII. században a források már említik a faktor tevékenységét, majd ez a kereskedelem bővülésével egyre inkább elterjed. A főbb kereskedelmi központokban idegen államok kereskedői nagykereskedelmi telepeket, „*faktóriákat*” alakítottak ki, amelynek vezetését közeli hozzátartozóra, üzlettársa bízták, azaz a „*faktorra*”.¹²

Jellemző hogy azonos nemzethez tartozó kereskedők telepei egymás mellett helyezkedtek el, és ezeket sok esetben erődítésekkel vették körül. Ilyen volt az olasz városokat német árucikkkel ellátó Fondaco dei Tedeschi Velencében, az Olaf udvar Nizsnij-Novgorodban. A Hanza 1473-ban alapított, az angol uralkodók által kiváltságokkal felruházott telepe a Steelyard Londonban, amely 1598-as megszüntetéséig a németek nyugati kereskedelmének egyik központja volt.¹³

Ezt a gyakorlatot követték később a nagy német kereskedőházak (Fugger, Welser) és tengerentúli kereskedelmi lerakatokat létesítettek, amelyeket „Faktoreien”-nek hívtak, a vezetőjük a „Faktor” volt. A faktor a kereskedőház sokrétű érdekeit képviseli, jól ismeri a helyi piacot, a vevők fizetőképességét, a jogi és kereskedelmi szabályokat és gyakorlatot.¹⁴

A faktorok fontos szerepet töltek be a középkori Anglia textiliparában, selyem- és gyapjúkereskedelmében egyaránt, hiszen főként ezeknek a termékeknek az értékesítésével és finanszírozásával foglalkoztak. A XIV.

¹² MARTINKÓ (2002.): i.m. 61. o.

¹³ MARTINKÓ (2002.): i.m. 62-63. o.

¹⁴ BINDER-DEGENSCHILD (1984.): i.m. 4. o.; MARTINKÓ (2002.): i.m. 64. o.; OSTHEIMER (1997.): i.m. 318. o.

századtól kezdődően a faktorok egyre nagyobb befolyásra tettek szert ebben az iparágban, amely a modern faktoring kialakulásában is fontos szerepet játszott. A faktorokra egyre nagyobb szüksége lett a kézműveseknek, így különösen Londonban és környékén jelentőssé vált a faktorok száma.¹⁵

Jól látszik tehát, hogy az ókorban és a korai középkorban a faktorok ügynökként, kereskedelmi és pénzügyi közvetítőként működtek.

A gyarmatosítás és a gyarmati kereskedelem elsorvasztotta a „faktoriákat”, ami a faktorok szerepének változását is jelentette. A faktorokból a kereskedelmi élet fejlődésével bizományos lett. A különböző piacon működő faktorok komoly szerepet játszottak a kereskedelemben. A faktorok követték a gyarmatosítókat és ők közvetítették több termék és nyersanyag világkereskedelmét (gyapjú, indigó, vászon, vas, cukor, gabona, rum, dohány).¹⁶

A faktorok a megbízók áruját fizikailag is átveszik, a piacon vagy a felkeresett vevők részére eladják, az ellenértéket pedig a megbízóik nevében beszedik. Jogukban állt, hogy a tevékenységükért kapott díjat, költségeket és egyéb kiadásokat a megbízóik részére járó ellenértékből levonják. Néhány faktor „*del credere*” felelősséget vállalt, így biztosítva a megbízókat, hogy minden vevő megfizeti a tartozását.¹⁷

A „*del credere*” kifejezés a lombardiai bankároktól eredt és azt jelentette, hogy a bizományos ügynök felelősséget vállal a vevő hitelképességéért, illetve azért, hogy esedékességkor kifizeti annak tartozását. Ezért a tevékenységéért az ügynököt külön „*del credere jutalék*” illette meg.¹⁸

A bizományos ügynök pénzügyi, finanszírozási tevékenységet is ellátott, amely *ún. faktorázs-rendszer* formájában működött a XVI-XVII. századi Európában. A módszer lényege, hogy az áruértékesítést végző ügynök hosszú lejáratú kölcsönt, vagy előleget biztosított a gyártóknak, akik ebből

¹⁵ Brigitte BJORN: Factoring – A comparative analysis, Jurist – ökonomförbundets Forlag, Copenhagen, 1995. 16. o. v.ö. FORMAN, M-GILBERT, J.: Factoring and finance, William Heinemann Ltd., London, 1976.

¹⁶ MARTINKÓ (2002.): i.m. 63. o.

¹⁷ SALINGER (1995.): i.m. 5. o.

¹⁸ MARTINKÓ (2002.): i.m. 63. o.

finanszírozhatták a nyersanyagot, a béreket, a raktározást, áruszállítást, amelynek a biztosítékául szolgált a hajóra rakott árukészlet és a hajó egyaránt. Ez a speciális hitel egyben tengeri biztosításként is működött.¹⁹

2. A modern finanszírozási faktoring kezdetei

A mai értelemben vett faktoring ügylet azonban nem Európában, hanem az Egyesült Államokban fejlődött ki, és elsősorban a textil illetve a ruházati iparban. A múlt század végéig az USA behozatalra szorult és a külföldi kereskedők az importot bizományosok, faktorok útján intézték. Így például a XVIII. és a XIX. században különösen az angol és a német textilipar úgynevezett „*factoring houses*” és „*cotton-factors*” hálózatra támaszkodik Észak-Amerikában,²⁰ illetve a gyarmati kereskedelem folytán minden nagyobb angol kikötőben (Bristol, London, Liverpool) több faktorház is működött.²¹ A faktorok kereskedelmi tevékenységet látnak el, ismerik a piacot, a vevőket és fizetőképességüket. Amennyiben hitelben adott el a vevőjének, garanciát vállalt, vagy kifizette a számlát és viselte a behajthatatlanság kockázatát.²²

A faktorok tehát hatféle tevékenységet látnak el ebben az időben, piackutatást, raktározást és árutovábbítást, könyvelői és adminisztrációs tevékenységet, követelések beszedését a vevőktől, hitelezést illetve védelmet a rossz követelésekkel szemben.²³

A nagy népességnövekedés az 1800-as éveket követően jelentős keresletet támasztott az európai áruk iránt, mely növelte a faktorok számát és létrejöttek az első faktoring cégek (Le Roy, Isaac Iselin, Casimir de Rham), amelyeket európai ügynökök alapítottak az európai gyártók és kereskedők támogatásával. A faktoring cégek központja a keleti tengerparton New York

¹⁹ MARTINKÓ (2002.): i.m. 64. o. A szerző utal rá, hogy a XVII-XVIII. század során a holland bankárok finanszírozták a világkereskedelem jórészét, ezért nevezték őket az egész világ faktorainak.

²⁰ BINDER-DEGENSCHILD (1984.): i.m. 4. o.

²¹ MARTINKÓ (2002.): i.m. 65. o.

²² RÉCZEI (1988.): i.m. 12. o.

²³ SALINGER (1995.): i.m. 5. o.

lett, mivel ez volt az európai áru behozatalának és elosztásának elsődleges központja.^{24,25}

A faktorok tevékenységének és szerepének változására két tényező hatott, egyrészt a *technológiai fejlődés*, másrészt a *jogi szabályozás*.

A XIX. század vége felé *növekedett a belső ipari kapacitás*, fejlődött a kommunikáció és növekedett az áruszállítás sebessége. Mindezek a tényezők szükségtelessé tették a gyártók és kereskedők számára, hogy árujukat bizományba adják, sokszor az áru minta révén közvetlen kapcsolatba került a vevőkkel. Hasonló okok miatt már nem volt szükség a faktor marketing szolgáltatására sem. Mindazonáltal a megbízók továbbra is igényelték azt a biztonságot, hogy a faktor garantáltan behajtja a vevők tartozásait, illetve ha szükséges finanszírozást nyújt.²⁶

A *jogi szabályozás területén* is változások történtek. Egyrészt a faktoring tevékenység jogszabályi háttere létrejött, mivel 1889-ben megszületett az USA-ban a faktor-törvény (Factors Act, 1889.). A szabályozás révén megteremtődött annak az alapja, hogy a faktoring átalakuljon áru faktoringból (agent factoring) – melynél a faktor közvetlen kapcsolatban volt az áruval – a ma általános finanszírozási faktoringgá (credit factoring), amelynél teljes mértékben feladták a raktározási és eladási funkciót.^{27,28}

Ezt a változást felgyorsította az 1890-ben bevezetett McKinley import vámtarifa, amely 49,5%-os mértékével az Európából származó textilipari termékek importját majdnem teljes mértékben megszüntette. A faktorok egy része eltűnt a piacról, míg a többi faktornak új üzleti tevékenység után kellett néznie.²⁹

A külföldi megbízások csökkenése révén a faktoring tevékenység a belföldi, amerikai vállalatok felé fordult, azonban a bizományosi szerződéskötési tevékenysége gyakorlatilag megszűnt. A faktor elsődleges

²⁴ BJORN (1995.): i.m. 17. o.

²⁵ MARTINKÓ (2002.): i.m. 66. o.

²⁶ SALINGER (1995.): i.m. 5-6. o.

²⁷ BINDER-DEGENSCHILD (1984.): i.m. 5. o.

²⁸ SZÓCSIK Edina: A faktorálási üzletág, Befektetés 4/1988. sz. 46. o.

²⁹ MARTINKÓ (2002.): i.m. 66. o.

feladata a finanszírozás lett, a követelések beszedése, illetve a könyvelési és adminisztratív feladatok mellett.³⁰ A vevőket minősítette, hitelkereteket állított fel, a szállító részére való fizetést garantálta, mivel visszkereset nélkül megvásárolta a számláit, a vevők pedig közvetlenül a faktornak fizetettek. A faktorok tevékenységük révén jelentős mennyiségű hitelinformációt gyűjtöttek össze, speciális nyilvántartási és beszedési technikákat dolgoztak ki, továbbá pénzügyi tanácsadói tevékenységet is elláttak.³¹

Az 1920-as években a faktor két szolgáltatást nyújtott jellemzően, a hitelben eladott áruk számláinak az ellenértékét megelőlegezte, vagy vállalta a vevő fizetőképességéért a kockázatot, feltéve, hogy az eladó a faktor előzetes hozzájárulásával hitelezett.

Ez utóbbit nevezték garancia faktoringnak, amely független volt az előlegzett fizetéstől. Az ilyen típusú faktorálás ellen azonban az 1930-as években a New-York-i biztosító társaságok tiltakoztak, mert ezt jellege folytán hitelbiztosításnak tekintették, amely nem tartozik a faktorok tevékenységi körébe. Tehát nem maradt más út a faktorok számára, mint megvenni a követeléseket visszkereset nélkül, hogy át tudják vállalni a vevő fizetéseképtelenségének a kockázatát. Így alakult ki a vételi (purchase) faktorálás.³² Ezt a típusú faktoringot „amerikai faktoring néven is emlegették.”³³

A faktoring első tömegpiaca is itt alakult ki. A tömegtermelés, a fogyasztási hitelek, részletre történő vásárlás folytán egyre jelentősebb szerepet játszottak a diszkont finanszírozó társaságok, amelyek vállalatoknak kölcsönöztek, és a kölcsön biztosítékát a követelések, raktárkészletek illetve a gépek, berendezések jelentették.³⁴

A faktorok is nyújtottak speciális hiteleket követelés fedezete mellett, a faktoring szabályainak a felhasználásával, amelynek az elnevezése az

³⁰ RÉCZEI (1988.): i.m. 12. o. A szerző szerint a faktor szó bizományos jelentése is elhalványult. Ma már az angolszász jogban a bizományos neve is agent (ügynök).

³¹ MARTINKÓ (2002.): i.m. 66. o.

³² RÉCZEI (1988.): i.m. 13. o.

³³ BJORN (1995.): i.m. 21. o.

³⁴ MARTINKÓ (2002.): i.m. 67. o.

„accounts receivable financing”. Ebben az esetben a követelés csak biztosíték, a vevő fizetéseképtelenségének a kockázatát nem vállalják át. A társaságok tehát jellemzően a faktoring és a hitelezés felé is kiterjesztették szolgáltatási tevékenységüket, így a faktoring elterjedése felgyorsult. Ezeket a társaságokat „Commercial Finance Companies” (CFC) elnevezéssel illeték, ide sorolva tehát a faktoring társaságokat és az egyéb nem banki finanszírozó társaságokat. A faktoring társaságokat szolgáltató társaságnak tekintették és a jogi szabályozás alapján a faktoring nem minősült banki tevékenységnek.³⁵

A faktoring tevékenység fejlődésében fontos szerepet játszott a „Factor’s Lien Act”. A faktorok sokáig nem rendelkeztek sem áruvisszatartási joggal, sem zálogjoggal a megbízó áruja és követelései felett, a megbízó tartozásainak fedezetére. 1911-ben azonban New-York államban jóváhagyták a faktor zálogjogára vonatkozó törvényt. Ez védelmet nyújtott más hitelezőkkel szemben, másrészt ha a vevő hivatalos értesítést kapott, kötelessége volt közvetlenül a zálogjog jogosítottjának fizetni.

A bírósági gyakorlat azonban a faktort kereskedelmi ügynöknek tekintette, ezért a zálogjogi törvények kezdetben nem érték el céljukat, mivel a bíróságok nem ismerték el a faktor zálogjogát. (Ilyen eset volt többek között Shoyer v. Wright-Giusberg Co. ügye).

Ebben változást az 1931-ben módosított „N.Y. State Personal Property Law” hozott, amely már a fentebb említett kereskedelmi finanszírozók körébe sorolja a faktorokat.³⁶

Az 1940-es évekre egyre több esetben alkalmazták a számlakövetelésre vonatkozó precedens értékű ítéleteket, amelyek a követelések átruházásáról és a fedezetkénti alkalmazásáról rendelkeznek. Az ítéletek rendelkezései kialakítják a lebegő zálogjogot a követelések felett. Rendelkezéseket találunk továbbá a követelések nyilvántartásáról, az átruházás igazolásáról.³⁷ Többnyire ezen ítéletek révén vált az adós értesítése a követelésátruházás

³⁵ Georg SCHEPERS: Der deutsche Factoring – Markt, Kreditweisen, 10/1982. sz. 765. o.

³⁶ BJORN (1995.): i.m. 20. o.

³⁷ BJORN (1995.): i.m. 21. o.

érvényességi kellékévé.³⁸ Felmerült továbbá az engedményezés írásbafoglalásának vagy a felek számviteli nyilvántartásba vételének kötelezettsége.

A bírósági gyakorlatban testet öltött rendelkezések nyertek törvényi formát az amerikai kereskedelmi szabályozásról szóló törvényben az Uniform Commercial Code-ban (UCC).³⁹

A faktoring az 1960-as években kapott új lendületet, és rohamosan fejlődött a világkereskedelem növekedésével.⁴⁰ A tevékenység szilárd jogi alapja is megteremtődött az Egységes Kereskedelmi Törvénnyel (UCC).

1963-ig a bankok nem végeztek faktoring tevékenységet, ez nem is minősült pénzügyi szolgáltatásnak. Ezt követően azonban banki pénzügyi szolgáltatássá vált, és a faktoring az egész országban elterjedt a bankokon keresztül. Ez robbanásszerűen növekedést tett lehetővé, illetve a bankok részéről elindult a faktorcégek felvásárlása, újak alapítása. Ma már csaknem az összes nagyobb amerikai faktor banki tulajdonú, és ezáltal a faktoring elfogadottabbá és respektáltabbá vált a pénzügyi szektorban.⁴¹

A modern finanszírozási faktoringot (credit factoring) a Factors Act hívta életre, és a vámtarifa rendelkezések következtében indult fejlődésnek. A történelmi fejlődésből látható, hogy először az import (áru) faktoring volt a jellemző, majd a XIX. században ezt követte a belföldi áru, majd a finanszírozási faktoring. (Az 1950-es évektől fejlődött ki az export, illetve a nemzetközi faktoring.)⁴²

A különféle finanszírozási eszközöktől történő megkülönböztetés miatt az „old-line” (teljeskörű, valódi faktoring⁴³) elnevezés honosodott meg. Az USA-ban még ma is old-line (non recourse) faktoringot értenek alatta,

³⁸ HALUSTYIK Anna: Egyes különös bankügyletek. In: PETRIK Ferenc: Bankjog, HVG-ORAC Kft., Budapest, 2003. 296. o.

³⁹ SALINGER (1995.): i.m. 6. o.

⁴⁰ RÉCZEI (1988.): i.m. 13. o. A faktorcégek 1960-ban 5 milliárd dollár értékű követelést finanszíroztak, amely 1980-ra 30 milliárd dollárra nőtt. 1985-ben az USA 28 nagy faktoring társaságának a forgalma meghaladta a 45 milliárd dollárt.

⁴¹ MARTINKÓ (2002.): i.m. 68. o.

⁴² BINDER-DEGENSCHILD (1984.): i.m. 6. o.

⁴³ NOCHTA (1996.): i.m. 716. o. A szerző használja a valódi és nem valódi faktoring elnevezést a faktoring két típusának a megkülönböztetését. Véleményem szerint szerencsésebb talán a teljeskörű faktoring elnevezés használata.

amelynél a faktor visszkereseti jog nélkül vásárolja meg a követeléseket, így a vevő kockázatát átvállalja.⁴⁴

A faktoring jogi szabályozása területén az Egységes Kereskedelmi Törvénykönyv vált meghatározóvá. Az UCC tulajdonképpen egy modelltörvény, amelyet az USA valamennyi tagállama elfogadott és törvénybe iktatott.⁴⁵

Az UCC 9. cikkelyében a faktoring mögöttes szabályként az engedményezés is meghatározásra került. A 9. cikkely első változatát 1952-ben fogadták el, amelynek legutóbbi módosítása 1998-ban történt. Ezeket a változásokat 2001-ben léptették hatályba a tagállamok.

A 9. cikkely különbséget tesz a biztosítéki célú, és a valódi engedményezés között. Ezen kívül a követeléseket is számos kategóriába bontja szét (ún. kereskedelmi kártérítési követelések letéti számlái, biztosított követelésekről kiállított okirat stb.)⁴⁶

Az amerikai fejlődésnek különös jelentősége volt illetve van jelenleg is a világ faktoring fejlődésében. A sajátos jogi megoldások és tapasztalatok különösen az európai jogfejlődés szempontjából jelentősek.

3. Az európai fejlődéstörténet

Az 1950-es években még csak az Egyesült Államokra korlátozódott a faktoring, de azóta valamennyi földrészen elterjedt. A faktoring súlypontja

⁴⁴ BINDER-DEGENSCHILD (1984.): i.m. 6. o. Érdekes még a szerző szerint az USA faktoring piacának a megoszlása. Többféle ágazatban jelen vannak a faktor társaságok, mégis az a jellemző még ma is, hogy a faktoring üzletek jelentős része a textiliparban jön létre.

⁴⁵ Harry C. SIGMAN. A hitelbiztosítások jogának szabályozása az Amerikai Egyesült Államokban. In: Csizmadia Norbert: Szeminárium az USA hitelbiztosítéki jogáról az Igazságügyi Minisztériumban, Polgári jogi kodifikáció, 3/2004. sz. 20-23. o. Az előadás utal arra, hogy az Uniform Commercial Code két intézmény, a National Conference of Commissioners on Uniform State Laws (NCCUSL) és az American Law Institute (ALI) égisze alatt jött létre. Az NCCUSL az egyes tagállamok kormányzói illetve törvényhozásai által delegált tagokból áll, az egységes jog (uniform law) kidolgozásával foglalkozik, amelynek elfogadásáról a tagállamok döntenek. Az ALI a XX. század elején alapított intézet, tagjai az USA elismert gyakorló jogászai, bírái, egyetemi jogtudósok, amelyek ún. Restatementeket készítenek, amelyek egy-egy jogterület változásait, szintézisét dolgozzák fel.

⁴⁶ SIGMAN (2004.): i.m. 21. o.

áttevéődött Európába, ahol az 1990-es években már a legnagyobb forgalmat faktorálták.⁴⁷

Az amerikai faktorok banki tulajdonba kerülése elősegítette a faktoring elterjedését Európába. Ezt a folyamatot támogatta, az 1960-as években a világkereskedelem nagy mértékű növekedése. Az amerikai gyártócégeket követték az amerikai bankok, a bankok révén pedig a faktoring tevékenység is lendületes fejlődésbe kezdett. Két amerikai faktor a Walter E. Heller & Company és a First National Bank of Boston (FNBB) faktorvállalata választotta ki Nagy Britanniát és Németországot tengerentúli bázisnak, majd későbbiekben Franciaországot illetve a többi nyugat-európai országot. (A cél elsősorban az amerikai export támogatása a faktoring révén, de az európai leányvállalatok több belföldi faktoringot bonyolítottak le, mint nemzetközi faktoringot.)⁴⁸ A közép- és kelet-európai térségben a faktoring csak az 1990-es években indult dinamikus növekedésnek.⁴⁹

Sajátos utat járt be a fejlődés szempontjából a faktoring Angliában. A *modern angol faktoring* a számla leszámítolásának kontinentális gyakorlatából (invoice discounting) és az amerikai faktoring tevékenységből alakult ki.⁵⁰

A számla diszkontálás gyakorlatát már a középkori Angliában is ismerték, de a módszer nem terjedt el egészen a második világháború utáni évekig. A tevékenységet a közép-európai bevándorlók terjesztették el az 1950-es években, amikor számla-leszámítoló cégek jelentek meg London City és West-End kerületeiben.^{51,52}

A számla diszkontálás a kontinentális európai gyakorlat alapján folyt, azaz az adóst nem értesítették, arra számítva, hogy ugyanolyan mértékű védelmet élveznek, mint a váltók esetében. Azonban az ügyfelek fizetéseképtelensége, illetve az adósok ellenkövetelése miatt sok leszámítolót

⁴⁷ MARTINKÓ (2002.): i.m. 70. o.

⁴⁸ MARTINKÓ (2002.): i.m. 68. o. v.ö. BJORN (1995.): i.m. 23-24. o.

⁴⁹ MARTINKÓ (2002.): i.m. 74. o.

⁵⁰ BJORN (1995.): i.m. 25. o.

⁵¹ SALINGER (1995.): i.m. 7. o.

⁵² BJORN (1995.): i.m. 25. o.

ért jelentős kár.⁵³ Ezenkívül a dokumentáltság is hiányos volt. A követelés diszkontálása a számlára került rávezetésre, sok esetben külön megállapodás sem készült. Fontos kiemelni, hogy a teljes kockázatot átvállalta a hitelező az adós fizetéséért. Ez a gyakorlat gondot jelentett az ügyfél felszámolása esetén is. A bonyolult elszámolási viszony dokumentátlansága révén a felszámolók nem fogadták el a hitelezői igényt, amelyet a bírósági gyakorlat is megerősített.⁵⁴

Mindezek a hatások oda vezettek, hogy a szolgáltatók egy része felhagyott ezzel a tevékenységgel, míg mások igyekeztek a gyakorlatukon változtatni és kockázatmentesebbé tenni az ügyletet. A szolgáltatást az ügyfelek teljes számlaforgalmára kiterjesztették, értesítették az adóst az ügyletről, illetve az ügyletet írásbeli megállapodásba foglalták. A későbbiekben már nemcsak hitelt nyújtottak, hanem a követelést is megvásárolták, illetve az adós fizetéseképtelenségének a kockázatát sem vállalják át minden esetben, így növelve az ügylet biztonságát. Ez a szerves fejlődés pedig elvezetett a mai modern faktoring ügylet kialakulásához.⁵⁵

Az angol faktoring eltérő módon fejlődött az amerikai faktoringtól. Az amerikai faktorok tevékenysége széleskörű a kétes követelések elleni védelemtől az adminisztratív, követeléskezelési tevékenységig terjed. Az angol faktorok tevékenységének a célja elsősorban a finanszírozás. Ennek két oka volt, egyrészt a faktoring ügyfelek számára lehetőség volt a hitel biztosításra kedvező körülmények között, másrészt a könyvelési, követeléskezelési, adminisztratív szolgáltatásnak nem tulajdonítottak különösebb jelentőséget. Így a faktorok piaca a finanszírozás maradt.⁵⁶

A mai modern változata az 1960-as évek elején kialakult, de csak az 1970-es évek elején kezdett elterjedni. Ennek oka az volt, hogy a zsíró bankok is beszálltak a faktoring üzletbe és elterjesztették a faktoring szolgáltatási

⁵³ BJORN (1995.): i.m. 26. o.

⁵⁴ SALINGER (1995.): i.m. 8. o.

⁵⁵ SALINGER (1995.): i.m. 8-9. o.

⁵⁶ BJORN (1995.): i.m. 26. o.

jellegét. A kereskedelmi bankok is élénk érdeklődést mutattak az üzletág iránt és egyre több faktorégben szereztek részesedést.⁵⁷

A bankok bekapcsolódása révén egyrészt jelentős finanszírozási forráshoz jutottak a faktorok, másrészt beintegrálódtak a pénzügyi piacba és a bankok fiókhálózatán keresztül elérhetőbbé váltak az ügyfelek számára.

A faktoring marketingje és szolgáltatásai is fejlődnek. Időközben az ügyfelek is rájöttek, hogy a faktoring optimálisan akkor használható fel, ha a finanszírozási szerepe mellett a teljes szolgáltatási csomagot igénybeveszik.^{58,59}

Az angol történeti fejlődést áttekintve a faktoring klasszikus angol fejlődési vonalát a teljeskörű (full service) szolgáltatás képviseli. Az ilyen típusú szerződésben az adósság tulajdonjogát átruházzák a faktorcégre, a faktoráló átadja a szükséges dokumentációt a követelések kezelése céljából, finanszírozást is vállal a faktor illetve az ügyfél az adós nemfizetéséből eredő kockázatot is áthárítja.^{60,61}

Mindenesetre az 1889-es Factors Act-on kívül – amely az ügynöki jellegű faktoring tevékenységre és nem a modern finanszírozási faktoringra vonatkozik – angolszász jogterületen nem találunk más faktoring törvényt, a közvetlen szabályozás helyett a pénzügyi szolgáltatásra vonatkozó közjogi szabályok illetve az engedményezésre vonatkozó magánjogi szabályok az irányadóak.

A faktoring európai elterjedésének másik bázisa Németország volt. A *német fejlődés* az amerikaitól eltérő utat jár be és inkább hasonlít az angol típusú faktoringhoz, bár kialakulásában itt is találunk eltérő vonásokat. Azt azonban ki kell emelni, hogy az amerikai faktorcégek léptek elsők között a faktoring piacra, ezért az ő gyakorlatuk hatással volt a német fejlődésre is.

⁵⁷ MARTINKÓ (2002.): i.m. 69. o. A szerző szerint a banki tulajdonú faktorok a piac 93%-t teszik ki, míg a függetlenek a maradék 7%-t.

⁵⁸ BJORN (1995.): i.m. 27. o.

⁵⁹ MARTINKÓ (2002.): i.m. 103. o. A szerző által közölt kimutatás (forrás a World Factoring Yearbook 2002.) is megmutatja, hogy a faktoring Angliában milyen jelentős szerepet játszik. Európában a legnagyobb faktoring forgalmat itt bonyolítják le, 2001-es adatok alapján 125.856 millió USD-t, amely az összeurópai forgalom 19,4%-t adja.

⁶⁰ SALINGER (1995.): i.m. 14-17. o.

⁶¹ HALUSTYIK. (2003.): i.m. 296. o.

Az első faktoring ügyletet a Közép-Rajnai Hitelbank kötötte meg.⁶² A faktoring 1950-es évekbeli bevezetésének a célja az volt, hogy a feltörekvő közép vállalkozásoknak teremtsenek likviditást. Mivel a likviditásteremtés állt az előtérben, így Németországban – hasonlóan az európai országok többségéhez – a bankok alapítottak faktoring társaságokat. Sok esetben nem nyitottak külön fiókokat, hanem a banki fiókhálózatot használták az ügyletek lebonyolítására. A banki tevékenységi jelleg miatt úgy tekintettek rá, mint a követelés fedezete mellett nyújtott hitelre, tehát a finanszírozási jelleg vált hangsúlyossá. A hitelezési jelleg miatt az adós nemfizetésének a kockázatát nem vállalták át, illetve nem került sor – az ügyfelek tartózkodása miatt – az adós kiértécsítésére. Így tehát a német faktoring tevékenység „accounts receivable financing”-ként, azaz követelés engedményezése mellett nyújtott hitelként – a faktoring szabályainak a felhasználásával – alakul ki és keveredik az amerikai faktoring gyakorlatával, hogy elnyerje mai végső formáját.⁶³

Jellemzővé válik a faktoring szolgáltatási jellege a finanszírozási jelleg mellett, illetve az adós fizetése képtelenségének kockázatát is átvállalják a faktorok.⁶⁴ Az 1960-as évek elejétől elindult a faktorcégek intézményi különválása, 1963-ban egy speciális faktoring bank jött létre az International Factors Deutschland AG & Co, illetve kissé később 1964-ben alapul egy másik faktorcég a Heller Factoring Bank AG. Mainzban. (Ez utóbbi a nagy tapasztalatokkal rendelkező amerikai faktoringcég megjelenését jelentette a német piacon.)

Az 1970-es években már egyre több faktoringcég jelenik, de még így is viszonylag kisszámú résztvevőről beszélhetünk. Ezek a faktorcégek tevékenységük összehangolására létrehozták a Német Faktoring Szövetség

⁶² Josef HORBACH: Das Factoring – Finanzierungssystem, 543. o. In: Hans JANBERG: Finanzierungs-Handbuch Betriebswirtschaftlicher Verlag Dr. Th. Gabler GmbH, Weisbaden, 1970.

⁶³ SCHEPERS (1982.): i.m. 765-766. o.

⁶⁴ Heinrich Johannes SOMMER: Der deutsche Factoring Markt, Kreditwesen, 10/1982. sz. 766. o.

1974-ben. (A szövetség tagjai képviselik a német faktoring piac jelentős részét.)⁶⁵

A faktoring látványos fejlődésének azonban az 1970-es évek végéig két fontos akadálya is volt. Az egyik, hogy az ügyfelek, az engedményezők a faktoring nyilvánosságra hozatalától ódzkodtak, azaz ragaszkodtak ahhoz, hogy az adós ne kerüljön kiértécsítésre, így viszont a faktoring kockázata megnőtt és nehezebbé vált a lebonyolítása.⁶⁶

A másik probléma volt a faktoring illetve a meghosszabbított tulajdonjog-fenntartás problémája. Ez azt jelentette, hogy a szállító fenntartotta tulajdonjogát az áru fölött a vevőnek történő értékesítésekor, a teljes vételár kifizetéséig. Kérdés az, hogy a tulajdonjog-fenntartással biztosított dologra vonatkozó követelés megszerzését követően a faktor rendelkezhet-e a dologgal, azaz átszáll-e a faktorra a követeléssel a tulajdonjog-fenntartás.⁶⁷

Ezt a problémát hidalta át a Legfelsőbb Szövetségi Bíróság 1978. június 1-én meghozott döntésével, amelyben a meghosszabbított tulajdonjog-fenntartást elismerte olyan faktoring esetében, amikor a faktor az ún. del credere kockázatot is átvállalja. Így a kockázatátvállalással járó faktoring terjedt el Németországban.

A bírósági döntés egyben a faktoring tevékenység elismerését is jelenti, amelynek következtében az 1970-es évek végétől az 1980-as évek elejéig a faktoring forgalom több mint 50%-kal növekedett.^{68,69}

⁶⁵ Richard BERNHARDT: Der deutsche Factoring Markt, Kreditwesen 10/1982. 753. o. A szerző utal rá, hogy a Szövetség megalapításában hét faktorcég vett részt:

- Deutsche Factoring Bank, Bremen;
- DG Diskontbank AG, Düsseldorf;
- GEFA Gesellschaft für Absatzfinanzierung mbH, Wuppertal;
- Heller Factoring Bank AG, Mainz;
- Procedo Gesellschaft für Exportfactoring, Wiesbaden;
- Süd-Factoring GmbH, Stuttgart.

⁶⁶ BERNHARDT (1982.): i.m. 753. o.

⁶⁷ Klaus BETTE: Der deutsche Factoring – Markt, Kreditwesen, 10/1982. sz. 754-755. o.

⁶⁸ BERNHARDT (1982.): i.m. 754. o. A faktoring forgalom 1977-ben 4 milliárd DM, amely 1981-re 6,7 milliárd DM-re változott.

⁶⁹ MARTINKÓ (2002.): i.m. 103. o. 2. sz. melléklet; Németország az európai országok között forgalom szempontjából a 4. helyet foglalja el, az összforgalom 4,1%-t teszi ki.

A német szakirodalom alakítja ki a faktoring elmélete szempontjából jelentős felosztást, az ügyleteket „valódi” és „nem valódi” faktoring kategóriájába sorolva. A valódi faktoring esetében a faktor átvállalja az adós nemfizetésének a kockázatát, míg a másik forma esetében a kockázatot az engedményező viseli, azzal a következménnyel, hogy a készpénz-előleg összegét vissza kell fizetnie a faktor részére.⁷⁰

A német szabályozásnál sem beszélhetünk külön faktoring törvényről, a magánjogi szabályozásának alapját az engedményezés képezi, BGB szabályai alapján.⁷¹

A nyugat-európai szabályozás harmadik jelentős területe a *francia faktoring kialakulása és fejlődése*. Franciaországban a faktoring 1965-ben angol-amerikai mintára került bevezetésre, mint egy pénzügyi szolgáltatás, amelynek keretében a 180 napnál rövidebb lejáratú követelések kerülnek engedményezésre.⁷² Intézményi kereteit tekintve a tevékenységet nemcsak bankok végezhetik, hanem faktoring társaságok (sociétés financières) is.⁷³

A francia szabályozás érdekessége, hogy külön törvény rendelkezik a hagyományos értelemben vett engedményezésre (cession de créance) és a jogátruházásra, amelyre a code civil szabályai vonatkoznak, illetve a kereskedelmi ügyletekből eredő követelések engedményezésére (pénzügyi intézmények és vállalkozások közötti ügyletek esetében). Ez utóbbi szabályozás a code monétaire et financier, hétköznapi nevén a Loi Dailly.⁷⁴ A külön rendelkezések 1981-ben léptek hatályba, tehát az 1980-as évek előtt a

⁷⁰ Peter BÜLOW: *Recht der Kreditsicherheiten*, C.F. Müller Juristischer Verlag, Heidelberg, 1993. 339-340. o.

A szerző utal arra, hogy a faktoring e két típusát Serick és Canaris dolgozta ki elméleti oldalról. Érdekes, hogy Sommer az elnevezést nem tartja szerencsésnek, mivel ez csak egy funkciója a faktoringnak, aminek a hiánya esetén nem beszélhetünk nem valódi faktoringról. v.ö. SOMMER (1982.): i.m. 766. o.

⁷¹ SOMMER (1982.): i.m. 766. o. A szerző fontosnak tartja a faktoring ügylet szabályozása szempontjából a követelés vásárlás (Forderungskauf 437.§) illetve a követelés-átruházás szabályait (Forderungen, 433.§ és 398.§)

⁷² Christian GAVALDA-Jean STOUFFLET: *Droit bancaire*, Lexis-Nexis SA., Paris, 2005. 289. o.

⁷³ GAVALDA-STOUFFLET (2005.): i.m. 290. o. A szerzők szerint a faktoringgal foglalkozó vállalkozások száma Franciaországban megközelíti a 25-t. 2003-an ezek a társaságok 20,8 millió faktoring ügyletet kötöttek, 73,2 milliárd euro értékben, amelyből 68,1 milliárd euro belföldi, 5,1 milliárd euro pedig nemzetközi faktoring volt.

⁷⁴ GAVALDA-STOUFFLET (2005.): i.m. 289., 291. o. Érdekes, hogy a franciák egyedülként Európában külön elnevezést is adtak a faktoringnak „affacturage” kifejezést használva. A faktort pedig „affactureur”-nek nevezik.

Code civil volt az egyedüli szabályozás, amire a faktoring is támaszkodhatott. 1981-től azonban a faktoring ügyletekre vonatkozó szabályozást a Loi Dailly kiegészíti illetve sok esetben felülírja a Code civil rendelkezéseit.

Az új szabályozás célja az volt, hogy a tömegesen jelentkező faktoring ügyletek megkötését megkönnyítse. A Code civil 1690. szakasza a kötelezett értesítéséhez „signification”-t követel meg, ami a francia jogi szabályozás szerint nem levélben, hanem bírósági végrehajtói cselekmény (acte d’ huissier) útján valósul meg. Ez az eljárás azonban hosszadalmassága révén nehézkessé tette az ügyletkötést, így a Loi Dailly egyszerűbb szabályokat vezetett be. A követelések átruházása (transmission des créances) egy „bordereau”-nak nevezett jegyzékben is megtörténhet, amelyben tételes felsorolásra kerülnek engedményezett követelések, és nem szükséges a fentebb említett eljárás.⁷⁵

A másik fontos különbség az európai szabályozáshoz képest, hogy a faktoring sok esetben nem az engedményezés szabályai alapján folyik, hanem a szerződések a jogátruházás rendelkezései alapján jönnek létre (Code civil 1250. szakasz). Azért került át a gyakorlatba ez a forma, mert a szabályai kevésbé szigorúak, mint az engedményezés szabályai illetve a pénzügyi szolgáltatásként funkcionáló faktoring menetének jobban megfelel.⁷⁶

A faktoring jelentősége tehát a jogi szabályozás rendezettségének köszönhetően jelentősen nőtt az 1980-as évektől kezdődően. Az 1990-es évekre a faktoring súlypontja gyakorlatilag áthelyeződött Európába, amikor már a legnagyobb forgalmat itt bonyolítják le. (A fejlődés érdekessége, hogy a faktoring a nemzetközi kereskedelem hozta létre és terjesztette el, mégis a faktoring piac 90%-t a belföldi faktoring teszi ki.)⁷⁷

⁷⁵ Francois COLLART DUTILLEUL-Philippe DELEBECQUE: Contrats civils et commerciaux, Dalloz, Paris, 2002. 121. o. In: MITTAK Péter: Jogátruházás a francia jogban, Polgári jogi kodifikáció 2/2005. sz. 25-26. o.

⁷⁶ GAVALDA-STOUFFLET (2005.): i.m. 291. o.

⁷⁷ MARTINKÓ (2002.): i.m. 70. o. A szerző a World Factoring Yearbook 2002. alapján ismerteti a faktoring forgalmának adatait. Európa jelentőségét mutatja, hogy a világméretű faktorpiacon belül jelentős helyet foglal el. Az összforgalmat arányosítva Európa kétharmad, Észak-, Közép-, és Dél-Amerika egyötöd, Ázsia, Óceánia és Afrika pedig együttesen 13%-os részesedéssel bír a faktoring piacból 2002-re. Európában 427 faktorcég 427 milliárd dollár értékben faktorált, ami háromszor akkora, mint az egész amerikai kontinensé.

4. A közép-kelet európai fejlődés

A modern finanszírozási faktoring az 1990-es években indult fejlődésnek *Közép-Kelet-Európában*, elsősorban a belföldi faktoring területén. Ezt megelőzően elsősorban export faktoring fejlődött ezekben az országokban, az is elsősorban a bankokon keresztül.

Már az 1960-as években is előfordult Magyarországon és Csehszlovákiában, hogy az állami külkereskedelmi vállalatok fogyasztási cikkek exportját tették biztonságossá nyugat-európai faktorcégek segítségével.⁷⁸ Magyarországon a faktoring tevékenységbe – elsősorban az exportfaktoringban – a Magyar Nemzeti Bank is bekapcsolódott illetve a forfetírozási tevékenységben a Nemzeti Bank szakemberei teremtettek iskolát.⁷⁹

Ezek az országok hasonló gazdasági, politikai, társadalmi fejlődésen mentek keresztül, mint Magyarország, de mégis eltérő jogi megoldásokat alkalmaztak a jogintézmény szabályozására.⁸⁰

A faktoring finanszírozás jelentőségének elemzésénél egy világbanki tanulmány is kiemeli, hogy a kis- és középvállalkozások finanszírozásához használt egyik legfőbb finanszírozási technika a faktoring a 2004-ben belépő új tagállamok számára, négy szempontba gyűjtve faktoring előnyeit.⁸¹

Az első ilyen fontos előnynek tekinthetjük, hogy a faktoring kiemeli az esedékes követeléseket a kötelezett (adós) vagyonából, amely fizetéképtelenség esetén fontos, különösen, ha az adott országnak kezdetleges, vagy nem hatékony a jogrendszere.

Másodsorban az ún. vagyon alapú finanszírozás egyik típusaként különleges előnnyel rendelkezik a magas kockázatú kis- és

⁷⁸ MARTINKÓ (2002.): i.m. 74. o.

⁷⁹ MARTINKÓ (2002.): i.m. 89. o.

⁸⁰ Az elemzést és az ismertetést a Világbank szakértői által készített tanulmány alapján készítettem el, amely a kelet-európai országok faktoring finanszírozásával összefüggésben készült el. Maria H.R. BAKKER-Leora KLAPPER-Gregory F. UDELL: Financing Small and Medium – size Enterprises with Factoring: Global Growth in Factoring – and its Potential in Eastern Europe, The World Bank, Warsaw, 2004. A tanulmány nyolc, a Európai Unióhoz csatlakozó ország jogrendszerét vizsgálta meg. Csehország, Szlovákia, Észtország, Lettország, Litvánia, Lengyelország, Szlovénia, Magyarország.

⁸¹ BAKKER-KLAPPER-UDELL (2004.): i.m. 22. o.

középvállalkozások finanszírozása terén. Ennek azért is különös jelentősége van ezekben az országokban a véleményem szerint, mivel a forgóeszköz hiány nagy mértékben akadályozza a működésüket és fejlődésüket.

Harmadsorban az információs struktúra hiányosságai is a faktoring felé terelik az ügyfeleket. A faktorálást végző pénzügyi intézmények elsősorban magát a követelést minősítik és kevésbé veszik figyelembe magát a követelés értékesítőjét. A minősítés tehát a követelés kötelezettjét érinti. A világbanki jelentés is kiemeli az információs hiányosságokat, amelyek három területen különösen jelentősek:⁸²

- a kis- és középvállalkozások kevésbé informáltak, mint a nagyvállalatok;
- az alacsony könyvelési színvonal;
- az auditált pénzügyi jelentések hiánya.

Ez egyrészt előny a faktoring számára az egyéb hitelkonstrukciókkal szemben⁸³, másrészt hátrány, mert az információk hiánya problémák forrása lehet a faktorcégek számára is.⁸⁴

Negyedszer az export tevékenységet alapvetően befolyásolja a faktoring tevékenység, különösen a fejlődés korai fázisában lévő kis- és középvállalkozások számára. A nemzetközi faktoring azonban nemcsak forrást biztosít, hanem biztonságosabbá teszi a külföldre irányuló szállításokat.

A jogi környezet, egy ország jogrendjének a szilárdsága alapvetően befolyásolja a pénzügyi tranzakciókba vetett kölcsönös bizalom alakulását az állami intézmények a természetes személyek és a gazdálkodó szervezetek között. Arrow szerint a bizalom a kereskedelmi tranzakciók „fontos” kenőolaja”, továbbá Harhoff és Korting által végzett kutatások is igazolják,

⁸² BAKKER-KLAPPER-UDELL (2004.): i.m. 23. o.

⁸³ BAKKER-KLAPPER-UDELL (2004.): i.m. 23. o. A faktoringgal konkuráló konstrukcióknak tekinti a tanulmány a financial statement lending-et, a relationship lending-et, és a credit-scored lending-et. A financial statement lending esetén a kölcsön nyújtása a kölcsönfelvevő pénzügyi kimutatása alapján (auditált beszámoló) és a minősítés segítségével történik. A relationship lending esetén a vevőkör elemzése és egyéb információk alapján történik a hitel odaítélése, míg a credit-scored lending esetén speciális banki mutatók, kvantitatív vizsgálat alapján történik a hitelnyújtás.

⁸⁴ BAKKER-KLAPPER-UDELL (2004.): i.m. 23. o. A tanulmány úgy véli, hogy a fizetések teljesítéséről szóló – például az állami hitelnyilvántartók, a magánkézben levő üzleti hitelnyilvántartó irodák, a hitelbiztosító társaságok, valamint maguk a faktorok által gyűjtött – adatok csekély mennyisége bonyodalmakat fog okozni a belföldi követelések faktorálása tekintetében. A külföldi követelések esetén, ha a számla kötelezettje a fejlett ipari országokból való ez a probléma nem annyira jelentős, mivel fejlettebb ezekben az országokban az információs struktúra.

hogy a bizalom foka befolyásolja azokat a feltételeket, amelyek alapján a bankok kölcsönt nyújtanak a kis- és középvállalkozások számára.⁸⁵

A jogrend és a fejlődés szoros összefüggésben van Európában, ami azt jelenti, hogy a szilárd jogrenddel bíró országok gyorsabban fejlődtek gazdasági és társadalmi szempontból.⁸⁶ A jogi szabályozásban a faktoring területén is találunk azonos és eltérő megoldásokat egyaránt.⁸⁷

Csehország és Szlovákia polgári törvénykönyvei hasonló szabályokat tartalmaznak a követelések átruházásáról. A követeléseket egy, a polgári törvénykönyv által definiált engedményezési szerződéssel lehet átruházni. A követelés megvásárlója bármilyen jogi személy lehet és nem kell engedéllyel rendelkeznie ahhoz, hogy követeléseket vásároljon. Az átruházás érvényességéhez szükséges az adós értesítése, de nincsen jogilag szabályozott rendszer, az átruházás nyilvántartásba való bejegyzésére. Csehszlovákia 1990-ben aláírta a nemzetközi követelésvásárlásról szóló UNIDROIT Egyezmény, így mindkét ország jogrendjébe beillesztésre került a nemzetközi egyezmény.

Észtország Hitelintézeti Törvénye lehetővé teszi a pénzügyi intézmények számára, hogy pénzügyi szolgáltatások széles skáláját kínálják ügyfeleiknek, ideértve a hitelezést, a lízinget, és pénzügyi eszközöket. Mindezekon felül, az intézmények egyéb szolgáltatásokat is nyújthatnak, amennyiben azok közvetlenül kötődnek, vagy kiegészítik főtevékenységüket, és amennyiben alapítanak, vagy vásárolnak olyan leányvállalatokat, amelyek ezeket a szolgáltatásokat biztosítják. Habár a törvény nem használja kifejezetten a faktoring kifejezést, megfogalmazása elegendő mértékben általános ahhoz, hogy magába foglalja a faktoringot is a felsorolt pénzügyi szolgáltatások között. Azok a cégek, amelyek lízinggel és faktoringgal foglalkoznak, általában hitelintézetek leányvállalatai, de számos pénzügyi lízingcég is kínál faktoring szolgáltatásokat.

⁸⁵ BAKKER-KLAPPER-UDELL (2004.): i.m. 28. o. Hasonló eredményre jutott az EBRD által készített a „Jelentés az átmenetről 2003.” című tanulmány is.

⁸⁶ BAKKER-KLAPPER-UDELL (2004.): i.m. 28. o. A jogrend minősítése azt jelenti, hogy a jogi szabályozás milyen mértékben illeszkedik a nemzetközi sztenderdekhez.

⁸⁷ BAKKER-KLAPPER-UDELL (2004.): i.m. 30. o. Az egyes országok jogi szabályozásának főbb jellemzőit foglalja össze a tanulmány táblázatos formában is.

Lettország banktörvénye teszi lehetővé a bankok számára lízing és faktoring műveletek végzését, továbbá az UNIDROIT által létrehozott Nemzetközi Faktoring Egyezmény szabályait 1998-ban léptették életbe.

Annak érdekében, hogy kiszélesítse a banki műveletek körét, a Litván Nemzeti Bank 1999-ben újabb típusú műveleteket – faktoring, pénzügyi közvetítés, és készpénzkezelés (cash management) – engedélyezett a bankok számára. Ezen kívül 2001-ben az új polgári törvénykönyv, számos szerződéstípus szabályozását – ideértve a faktoringot – összhangba hozta a nemzetközi joggal.

Lengyelországban az 1997-es Banktörvény felsorolja a bankok által végezhető tevékenységeket, és megteremti az alapot a bankok számára ahhoz, hogy faktoring szolgáltatásokat nyújtsanak. Mindazonáltal a felsorolt tevékenységeket nem kizárólag a bankok végezhetik, ezért más pénzügyi intézmények is jogosultak faktoring szolgáltatás nyújtására.

Szlovéniában az 1999-es Banktörvény kimondja, hogy a bankok nyújthatnak faktoring szolgáltatásokat. A törvény meghatározása értelmében a faktoring szolgáltatás: „részletfizetésekben megnyilvánuló követelések megvásárlása, visszkereseti joggal, vagy anélkül”. A lakosok és nem lakosok közötti hitel és garancia szerződések szabályozása tekintetében a Külföldi Valuta Törvény az irányadó. A jogszabály kereskedelmi és magán hiteleket különböztet meg, és a faktoringot a kereskedelmi hitelek közé sorolja, amennyiben a alapul fekvő szerződések úgyszintén kereskedelmi hitelek.

Megállapíthatjuk tehát, hogy a faktoring elsősorban pénzügyi szolgáltatásként kerül definiálásra és jellemzően engedélyköteles tevékenységként. Intézményi struktúra tekintetében a szigorúbb szabályozás kizárólag a bankok számára teszi lehetővé a tevékenység végzését, enyhébb szabályozási körben ez más pénzügyi intézmények számára is megengedett és csak kivételesen fordul elő, hogy bárki végezhesse ezt a tevékenységet.

Megtalálhatjuk ezekben az országokban a magánjogi szabályozást, jellemző továbbá az UNIDROIT Egyezménynek a hatályba léptetése és ezáltal a nemzetközi faktoring szabályozásának a megerősítése.

A hazai szabályozás is hasonlít az említett országok jogrendjéhez, hiszen a hitelintézetekről és pénzügyi vállalkozásokról szóló törvény⁸⁸ határozza meg a faktoring fogalmát, mint engedélyköteles pénzügyi szolgáltatást. Az intézményi struktúra tekintetében rögzíti, hogy ezt a pénzügyi tevékenységet csak pénzügyi intézmények végezhetik üzletszerűen. A nemzetközi faktoring szabályai is rögzítettek az UNIDROIT Egyezmény 1996-os bevezetése óta.⁸⁹

A magánjogi területen vannak a legnagyobb hiányosságok, hiszen nincs nevesített szerződéstípusként szabályozva a faktoring szerződés. Érdeemes kiemelni, hogy a Ptk. kodifikációja kapcsán 2007-ig elzárkózott a jogalkotási előkészítő bizottság a faktoring nevesített szerződésnek való szabályozásától, inkább az engedményezés szabályait kívánták alkalmassá tenni faktoring szerződés rendelkezéseire. A Faktoring Szövetség kérésére azonban a 2007-es szövegben már szerepel nevesítetten a faktoring szerződés sok szempontból hiányos szabályozása. Gyakorlatilag a 2007-es tervezet csak a faktoring meghatározására törekszik, illetve mögöttes szabályként az engedményezés szabályait rendeli a faktoring szerződéshez, ott meghatározva a részletszabályokat.⁹⁰ Mindenesetre egyet értek a tanulmány megállapításaival, hogy a legtöbb probléma a magánjogi szabályozás területén van, amelynek azonban a részletesebb és mélyrehatóbb vizsgálata szükséges.

A faktoring fejlődése szempontjából azonban még fontos lépéseket kellene megtenni, mivel az elkövetkezendő években jelentős növekedés következhet be figyelembe véve a nyugat-európai fejlődést.⁹¹ Ennek érdekében a Világbank ajánlásokat dolgozott ki a közép-kelet-európai országok számára a faktoring továbbfejlesztése érdekében.⁹²

⁸⁸ 1996. évi CXII. tv. a hitelintézetekről és pénzügyi vállalkozásokról (Hpt.)

⁸⁹ 1997. évi LXXXV. törvény a nemzetközi követelés-vételről szóló Ottawában, 1988. május 28-án kelt UNIDROIT Egyezmény kihirdetéséről. Az Egyezmény a Magyar Köztársaság vonatkozásában 1996. december 1-jén lépett hatályba. (UNIDROIT Egyezmény)

⁹⁰ 103/2003. (I.25.) Kormányhatározat az új Polgári Törvénykönyv Konceptiójáról (Ptk. koncepció (2003.)) 100-101. o.; www.irm.gov.hu a Ptk. szövegtervezete (2007.); Ptk. koncepciója, normaszöveg és indoklás, Budapest, 2006. július 31. Kézirat, (Ptk. koncepciója (2006.))

⁹¹ World Factoring Yearbook 2002. In: MARTINKÓ (2002.): i.m. 74. o. A szerző is rámutat arra, hogy az 1990-es évektől végbement növekedés a nemzetközi tendenciákhoz való gyors fölzárkózásra utal. A forgalom 1995 és 2001 között megkétszereződött, bár ez is csak egy százalék a világ faktoring forgalmának.

⁹² BAKKER-KLAPPER-UDELL (2004.): i.m. 32-34. o.

Öt a problémás területet jelöl meg a tanulmány, amely fejlesztésre szorul.

Az első ilyen ajánlás a *hitelezők jogainak a megerősítésére* vonatkozik. Két területet a csőd és a zálogjogi szabályozást emelik ki a szerzők, illetve az ehhez kapcsolódó infrastrukturális szabályok fejlesztését. Véleményem szerint a magyar szabályozás mindkét területen jelentős lépéseket tett. Többek között a zálogjogi szabályozás lehetővé teszi a követelések feletti zálogjogot, a körbetartozások elkerülése és az alvállalkozók védelme érdekében pedig bevezetésre került a törvényes jelzálogjog a beruházó ingatlanán.

Másodsorban javaslatot dolgoztak ki a *hitelinformációs struktúra megerősítésére*. A javaslat szerint a jogi szabályozásnak enyhítenie kellene az adósokra vonatkozó információk hozzáférhetőségére vonatkozó szabályokat, a bankjog területén ez különösen a banktitok szabályait érintené. Sételmezi a javaslat, hogy a közép-kelet-európai országokban nem egyenlő a hozzáférési lehetősége a bankoknak, a pénzügyi vállalkozásoknak és egyéb gazdálkodó szervezeteknek. Szükségesnek tartják a nemzetközi könyvelési sztenderdek alkalmazását, illetve olyan egységes pénzügyi jelentési formanyomtatványok alkalmazását, amelyek alapján tiszta képet lehessen alkotni az üzleti és hitelinformációkról.

Tény, hogy a hazai rendszerben a pénzügyi intézmények területén megvalósult az adós nyilvántartás egy Központi Hitelinformációs Rendszeren keresztül, azonban ez csak az adósok és a pénzügyi intézmények számára hozzáférhető, így tehát a nem pénzügyi szolgáltatást végző vállalkozások számára nincs egy hiteles központi követelésnyilvántartó rendszer. Ennek a megvalósítására mind az amerikai jog, mind a holland jog területén találunk kezdeményezéseket.^{93,94} *A céginformáció ingyenes hozzáférése is nagy lépés volt 2007-ben, de nehézkes a gazdasági adatokhoz való ingyenes hozzáférés lehetősége, ezért fontos lenne véleményem szerint a mérleg és egyéb gazdálkodási adatokhoz való ingyenes hozzáférés megvalósítása, és ennek*

⁹³ GÁRDOS Péter: Az engedményezésre vonatkozó szabályok újragondolása a nemzetközi gyakorlat tükrében, Polgári jogi kodifikáció, 5/2003. sz. 9. o.

⁹⁴ SZEIBERT Orsolya: A tulajdonjog-fenntartás mint hitelbiztosíték, Polgári jogi kodifikáció, 4/2000. sz. 19. o.

lehívási lehetősége egy központi adatbázisból. Ez nagy lépés lenne a hitelezővédelem felé.

Harmadsorban a faktoring fejlődésére jótékony hatással lenne a *factoring tevékenység formalizálása*, nevesített és kiemelt kezelése a jogi szabályozásban. Ennek érdekében az alábbi intézkedésekre tesz javaslatot az ajánlás:

- meg kellene határozni és nevesíteni a magánjogi szabályozásban a faktoringot, ezzel is elősegítve a faktoring elismertségét és erősítve legalitását;
- a könyvelési szabványokat sztenderdizálni kellene a faktorcégeknél, így a pénzügyi jelentéseik átláthatóbbak és a banki jelentésekkel összehasonlíthatóbbak lennének;
- külön kellene szabályozni és elismerni a faktorcégek kockázatvállalásának különleges természetét (nem visszkeresetes faktoring esetében a kockázat megoszlik az engedményező és az adós között).

Negyedsorban felveti az ajánlás, hogy *factoring akadályainak lebontásával* is foglalkozni kellene, amely akadályozó tényezők közül az engedményezést tiltó szerződéses klauzuláknak van a legnagyobb jelentősége (a példa Lengyelországot említi etekintetben kiemelten). Ez sajnos nálunk is jellemző probléma, ezért fontos, hogy ennek kezelése jogszabályi szinten is megtörténjen. (A nagy áruházláncok gyakran szerződéses kitéteként megtiltják a beszállítóik számára a követeléseik faktorálását. A kizáró klauzula része az általános szerződési feltételeiknek.)

A gyakorlatban felmerült problémákra a hazai szabályozás a Ptk. kodifikációja során megoldási javaslatokat dolgozott ki, amelyek az engedményezés rendelkezései közé lettek beillesztve, de amelyek a faktoring mögöttes szabályaként a faktoring ügyletekre is vonatkoznak.

Ötödsorban a tanulmány fontosnak tartja az *érdekérvényesítést*, amelynek fontos lépése a belföldi faktoring szövetségek megalapítása. Etekintetben a magyar fejlődés jó irányba halad. Létrejött a két érdekképviselő is a faktoring területén illetve a követeléskezelő és információ szolgáltató társaságok is

létrehozták szövetségüket. Tevékenységük eredménye lett Magyarországon, hogy a Ptk. 2007-es tervezetébe már nevesített szerződésként bekerült a faktoring szerződés. Ezenkívül folyamatos egyeztetéseket folytatnak a minisztériumokkal a jogalkotási folyamat befolyásolása érdekében, különösen az adójogi és a számviteli kérdésekben.

5. A nemzetközi faktoring kialakulása

A faktoring elterjedésével a belföldi faktoringban történt jelentős fejlődés az egyes országokban, de a kereskedelem globalizálódásával igény keletkezett olyan faktorok tevékenységére, amelyek a nemzetközi kereskedelemből eredő követelések finanszírozásában is részt tudnak venni. Felmerült tehát az igény határokon átívelő, koordináló szakmai egyesületek, multinacionális faktorláncok létrehozására. Két szervezet jött létre a Factors Chain International (FCI) illetve az International Factors Group (IFG). Az előbbi egy nyitott szervezet, míg az utóbbi tagvállalatok rendszeréből épül föl.⁹⁵ A faktoring nemzetközi elismertsége érdekében az FCI tette a legtöbbet, célja a nemzetközi együttműködés erősítése, egységes faktoring technikák kidolgozása, jogi és technikai problémák megoldása a nemzetközi faktoring területén.⁹⁶

A szervezet jogi bizottsága által kidolgozott FCI Code of International Factoring Customs a legelterjedtebb jogi keretszabályozássá vált a nemzetközi faktoring területén olyannyira, hogy ez szolgált alapul az UNIDROIT Egyezmény megszövegezésében is.⁹⁷

A nemzetközi szabályozás területén a gyakorlat kiváltotta igényekre válaszul elindult egy jogegységesítési folyamat, amely a jövőben tovább segítheti a faktoring fejlődését. Az 1988-ban elfogadott UNIDROIT Egyezmény, továbbá ennek továbbfejlesztéseként 2001-ben megalkotott UNCITRAL Egyezmény ezen folyamat jelentős lépésének tekinthetők a

⁹⁵ MARTINKÓ (2002.): i.m. 78-80. o.

⁹⁶ MARTINKÓ (2002.): i.m. 79. o.

⁹⁷ MARTINKÓ (2002.): i.m. 80. o.

nemzetközi faktoringban, illetve ezek a szabályok mintául szolgálhatnak a hazai szabályozás számára.

II. A FAKTORING FOGALMÁNAK ELMÉLETI MEGKÖZELÍTÉSE, ÉRTELMEZÉSE

A faktoring piac folyamatos növekedési fázisban van az egész világon, különösen igaz ez a közép-kelet-európai gazdaságokra, közöttük Magyarország gazdaságára is.

A faktoring elsősorban a kis és középvállalkozások számára jelent alternatív finanszírozási formát, de újabb tendenciaként a multinacionális társaságok is egyre gyakrabban fordulnak faktorházakhoz.⁹⁸

Magyarországon a faktoring forgalom elmarad a nyugat-európai országok forgalma mellett, ezért a jövőbeni gazdasági jelentősége egyre nőhet. Komoly hátráltató tényező azonban a további elterjedése előtt, hogy kevésbé ismerik a faktoringot a piaci szereplők Magyarországon.

Pedig fontos lenne ez a hazai gazdasági szereplők számára, hiszen a finanszírozás és a pénzügyi források hiánya miatt komoly versenyhátrányba kerülhetnek a hazai kis és középvállalkozások. Sok esetben a belföldi és külföldi piacokon való értékesítés hosszabb fizetési határidőket igényel, amely azt eredményezi, hogy a vállalkozóknak a kimerülő saját forrásaik és hitelkereteik mellett újabb finanszírozási technikákat kell alkalmazniuk.

Az újonnan alakuló vállalkozások számára a hitelhez jutás is nehézkes, a bankok elzárkóznak sok esetben az üzleti előélettel nem rendelkező vállalkozások finanszírozásától.

A faktoring iránti igényt növelheti továbbá a körbetartozások egyre nagyobb állománya, illetve az európai uniós támogatások fokozott jövőbeni igénybevétele. Mindkét terület a gazdasági növekedésre jelentős befolyással bírhat. Mindenesetre a faktoring elterjedésének akadályja, hogy a gazdasági élet szereplői, de még a jogi és közgazdasági szakemberek előtt is viszonylag ismeretlen jogintézmény. Elterjedését segítené a közgazdasági, marketing eszközök mellett a jogi szabályozás. A jogi szabályozáson belül pedig egy

⁹⁸ PricewaterhouseCoopers: Lehetőségek és korlátok, Magyar faktoring piac 2007. Kézirat jelentés, 1-15. o. Az adatokat és a gazdasági tendenciákat a jelentés alapján elemzem.

jogágakon átívelő egységes definíció tenné elfogadottabbá és rendezettebbé a faktoringot.

A fogalom tisztázása továbbá azért is fontos, mivel mind a mai napig komoly viták vannak a gyakorlati és az elméleti szakemberek között egyaránt arról, hogy mit foglal magába a faktoring, milyen tevékenységet értünk alatta.

A gyakorlati tapasztalatok alapján meg kell állapítani, hogy többféle szolgáltatást értenek alatta a szakemberek, illetve a faktoringhoz több elkülönült tevékenység is kapcsolódik.

A szakirodalomban háromféle felfogás tükröződik. Az egyik a faktoring hitelezési, finanszírozási funkcióját hangsúlyozva szűkkörűen értelmezi a faktoringot, elhatárolva a követelésvásárlás széleskörű fogalmától.

A másik felfogás széleskörűen értelmezi a faktoring tevékenységet beleértve azt is, amely a faktoringnak egy-egy részterületét öleli fel, azaz komplex szolgáltatásként kezeli ezt a tevékenységet.

A harmadik felfogás pedig a magánjogi oldalt hangsúlyozva és vizsgálva speciális, atipikus szerződésként kezeli a jogviszonyt.

Az alábbiakban megvizsgálom mind a hazai, mind a külföldi (német, angol, francia) szakirodalomban a faktoring fogalmát alternatívákat kínálva egy új fogalmi megközelítés számára.

1. Fogalmi összegzés a külföldi szakirodalmi álláspontok alapján

A külföldi szakirodalom fogalom meghatározását és a fogalom elemzését az angolszász jogirodalomban kell kezdenünk, hiszen a modern faktoring az angolszász jogi gyökerekre támaszkodva az USA-ban alakult ki.⁹⁹ Az amerikai fejlődés és gyakorlat hatással volt az európai jogfejlődésre és gyakorlatra egyaránt és hihetetlen gyorsasággal terjedt el a jogintézmény az európai kontinensen.¹⁰⁰ Az európai „faktoring-export” olyan sikeresnek

⁹⁹ MARTINKÓ (2002.): i.m. 67-68. o.

¹⁰⁰ MARTINKÓ (2002.): i.m. 69. o.

bizonyult, hogy ma az összes faktoring forgalom mintegy kétharmadát az európai faktoring adja.¹⁰¹

Egységes jogi szabályozásról az angolszász jogterületen sem beszélhetünk, így a fogalmi kereteket is inkább a gyakorlat, mint a jogszabályi háttér alapozta meg. Angliában nem találunk kifejezetten faktoringról szóló jogszabályt, hanem a szabályozást különböző tárgyú jogszabályok közé illesztették be.¹⁰²

Az egységes és részletes törvényi szabályozás adott viszont lendületet az Egyesült Államokban a faktoring fejlődéséhez, amelynek alapja az Egységes Kereskedelmi Törvény (Uniform Commercial Code – UCC).¹⁰³ Ebből is látszik, hogy inkább a gyakorlat, a gazdasági élet fejlődése alakítja a faktoring mibenlétét, az ügylethez kapcsolódó szolgáltatásokat.

Lexikai meghatározás oldaláról két megközelítést emelnék ki, az egyik az Oxfordi Kézi Szótár definíciója, amely a faktoringot profit szerzése céljából történő követelésvásárlásnak tekinti.¹⁰⁴

Freddy Salinger szerint ez egy tág értelmezése a fogalomnak és csak a vevő, a faktor szemszögéből szemléli az ügyletet.¹⁰⁵

*Véleményem szerint nem mutatja meg a definíció továbbá a faktoring szolgáltatás jellegét, azokat a tevékenységeket, amelyeket a faktor ellát.*¹⁰⁶

Angliában a gyakorlat sok tekintetben ellentmondásos az ügylet megítélésében. Az egyik felfogás szerint a faktoring, szolgáltatási jellegéből adódóan, a követelésvásárlás mellett sok egyéb szolgáltatást is ellát (nyilvántartás, beszédés, garanciavállalás), ezért az a szerződés, amelyik csak azonnali fizetést garantál nem tekinthető faktoringnak, ha egyéb szolgáltatás nincs.

¹⁰¹ MARTINKÓ (2002.): i.m. 70. o.

¹⁰² MARTINKÓ (2002.): i.m. 59. o. Ilyen tárgyú törvény például az ún. Pénzkölcsönzési Törvény.

¹⁰³ MARTINKÓ (2002.): i.m. 58-59. o. Eredetileg 1954-ben, Pennsylvania államban hozták meg a törvényt, innen terjedt el a többi tagállamban. Ezt megelőzően 1889-ben született faktoring törvény. (Factors Act.) v.ö. 66. o.

¹⁰⁴ SALINGER (1995.): i.m. 1. o.

¹⁰⁵ SALINGER (1995.): i.m. 1. o.

¹⁰⁶ NAGY Zoltán: A faktoring fogalmának elméleti megközelítése, értelmezése, Publicationes Universitatis Miskolcensis, Sectio Juridica et Politica, Tomus XXV. Miskolc, 2007. 373-404. o.

Kizárják a fogalom köréből továbbá a személyes, családi vagy a háztartással kapcsolatos követeléseket.¹⁰⁷ Salinger szerint a faktoring *a követelés megvásárlását jelenti, amelynek célja a finanszírozás vagy az eladó adminisztrációs feladatainak ellátása vagy a adósságtól való mentesítés, illetőleg ezen feladatok együttesen való ellátása.* Salinger hasonló konstrukciónak és egyben a faktoring alternatívájának tartja a követelés fedezete mellett nyújtott kölcsönt, de számviteli oldalról előnyösebb a faktoring, hiszen a követelés mellett nem az adóssága nő a szállítónak, hanem a követelés értékesítése mellett a pénzállománya. Ez pedig a szállító gazdálkodási megítélése szempontjából előnyös.¹⁰⁸

A hazai szakirodalom is feldolgozta Salinger munkásságát, értékelte ennek fontosságát és alapvető következtetéseket vont le a hazai jogi szabályozás számára:¹⁰⁹

- fogalmilag elkülönül a faktorálási finanszírozás és a rossz követelések vásárlása;
- elkülönül a faktorálási finanszírozás a klasszikus banki hitelezéstől;
- a faktorálás a banki hitelezés alternatívája lehet;
- faktor és üzletfele közötti összefonódás (tulajdonosi, vezetői kapcsolat) kizárása.

Mindenesetre Salinger az angolszász jogterületen lerakta a faktoring elméleti alapjait, és az ő vezetésével folyik a faktoring szabályozás egységesítése és fejlesztése, a Nemzetközi Faktorszövetség keretén belül. A cél a nemzetközi faktorálási szokványok kódexének a kidolgozása.

Az Egyesült Államok szabályozása sokban hasonlít az angol szabályozásra. Salinger által idézett definícióban áttekintést kapunk arról, hogy mit értünk az USA-ban faktoring alatt:¹¹⁰ „... folyamatos megállapodás a

¹⁰⁷ SALINGER (1995.): i.m. 2. o. v.ö.: UNIDROIT Egyezmény 1. cikk 2. pont

¹⁰⁸ SALINGER (1995.): i.m. 3-4. o. Érdemes megemlíteni, hogy Martinkó Károly szerint Nyugat-Európában az azonnali finanszírozással együttjáró követelésvásárlást is faktoringnak tartják a szakma gyakorlói, (MARTINKÓ (2002.): i.m. 18. o.) amely szemben áll a Salinger által említett felfogással.

¹⁰⁹ HALUSTYIK (2003.): i.m. 295. o.

¹¹⁰ See Caroll G. MOORE, Factoring – A unique and Important Form of Financing and Service, The Business Lawyer (1959.) Vol. XIV. No. 3. In: SALINGER (1995.) i.m. 1 o.

faktor vállalat és az árut vagy szolgáltatást nyitva szállító eladó között, amelynek értelmében a faktor elvégzi a következő szolgáltatásokat az áruk és szolgáltatások eladásából eredő követelésekre vonatkozóan:

- (1) megvásárolja az összes követelést azonnali készpénzért.
- (2) Nyilvántartást vezet és kezeli a követeléseket, illetve ellátja az ezzel kapcsolatos könyvvezetési feladatokat.
- (3) Beszedi a követeléseket.
- (4) Magára vállalja a vevő fizetéseképtelenségéből eredő veszteséget.”

Amennyiben a négy feltételt összevethetjük az UNIDROIT Egyezmény szabályaival, azt fogjuk találni, hogy nagyon hasonló az Egyezmény feltételrendszere.¹¹¹ Egyedül eltérést az első pontban találunk, ahol az azonnali készpénzfizetés helyett kölcsön illetve előleg folyósítását találjuk.

Az 1960-as évektől kezdődően az angol és amerikai gyakorlat egységesül a szerződési feltételek tekintetében és inkább csak néhány szerződési kitételben, illetve bizonyos faktoring típusok alkalmazásában van eltérés.¹¹²

A klasszikus angol fejlődési vonal a teljeskörű faktorálás,¹¹³ amely szerződések nem tartalmazzák a visszkereseti jogot, azaz nem terheli felelősség a követelés eladóját a követelés behajthatóságáért.

Az amerikai fejlődésre az ügynöki (agency) faktorálás a jellemző, amely az angol gyakorlattól három területen tér el:¹¹⁴

- az adós kötelező értesítése a faktorálásról;
- visszkereseti jog kikötése és ezzel a faktorcég kockázatának a mérséklése;
- nincs rendelkezés a követelés állomány, kezelésére és behajtására.

Látszik tehát, hogy az angolszász jogterületen nincs egységes meghatározása a faktoringnak, a szerzők inkább szerződési konstrukciókban,

¹¹¹ UNIDROIT Egyezmény 1. cikk. 2. pont

¹¹² HALUSTYIK (2003.): i.m. 295-296. o.

¹¹³ HALUSTYIK (2003.): i.m. 296. o. Négy eleme emelhető ki a „full service” faktoringnak:

- a követelés tulajdonjoga átszáll a faktorcégre;
- a követelés dokumentációjának átadása a faktorcégnek;
- követelés kezelése;
- vételár fizetése egy meghatározott időpontban, vagy a követelés behajtását követően.

¹¹⁴ HALUSTYIK (2003.): i.m. 296. o.

módozatokban gondolkodnak és a szakirodalom is a gyakorlatból állapítja meg a jogintézmény kereteit. *Forman és Gilbert meghatározásában a faktoring olyan követelésvásárlás, amely nem tartalmaz visszkereseti jogot, viszont értesíteni kell a vevőt a követelésvásárlásról és arról, hogy a kifizetéseket a faktor részére kell teljesíteni.*¹¹⁵ A követelésvásárlás finanszírozása a szerzők szerint két módon történhet:¹¹⁶

- a vásárlás időpontjában történő azonnali fizetéssel;
- a követelésvásárlást követő későbbi időpontban vagy amikor a vevő fizetett illetve fizetéképtelenné vált.

A gyakorlat azonban megváltoztatta a faktoringot, és Európában a visszkereseti joggal biztosított faktoring került előtérbe.¹¹⁷ Ennek a gyakorlatnak a figyelembe vételével alakítja ki a faktoring meghatározását az angolszász jogirodalom is. *Biscoe*¹¹⁸ szerint a faktoring egy olyan jogviszony a faktor és a szállító között, amelynek keretében a faktor megvásárolja az ügyfél nyilvántartása szerinti követeléseit visszkereseti joggal vagy anélkül, vezeti a nyilvántartásokat, ellenőrzi a vevő teljesítését, illetve beszedi a követelést. Itt is tehát a faktoringnak az a négy funkciója érvényesül, amelyet Salingernél is megtaláltunk, azzal a különbséggel, hogy a visszkereseti jog fennállása esetén a faktor nem vállalja magára a vevő nemfizetéséből eredő kockázatokat.

Az angolszász jogrendszer „feltalálta” a faktoring jogintézményét, amelyet a kontinentális európai országok átvettek és saját gyakorlatukhoz alakították.

Az osztrák, német szakirodalmi meghatározások finomították az angol-amerikai meghatározást. A Német Faktoring Szövetség meghatározása alapján az alábbi sajátosságokkal bír a faktoring:¹¹⁹

- pénzkövetelések vásárlása, kivéve a kölcsönből eredő követeléseket;

¹¹⁵ Martin FORMAN-John GILBERT: Factoring and Finance, London, 1976. 81. o. In.: Leo BINDER-DEGENSCHILD (1984.): i.m. 7-8. o.

¹¹⁶ BINDER-DEGENSCHILD (1984.): i.m. 81. o. Az azonnali fizetést jelöli az „old-line” vagy teljes faktoring megjelöléssel, míg a későbbi fizetést az ún. „maturity” faktoring megjelöléssel.

¹¹⁷ BINDER-DEGENSCHILD (1984.): i.m. 10. o.

¹¹⁸ BISCOE, Peter M.: Law and Practice of Credit Factoring, London, 1975. In.: BINDER-DEGENSCHILD (1984.): i.m. 10. o.

¹¹⁹ BERNHARDT (1982.): i.m. 753. o.

- áruszállításból vagy szolgáltatásnyújtásból kell, hogy eredjen a követelés, mégpedig rendszeres szállításokból és szolgáltatásnyújtásból;
- a követelés eladója a követelés behajthatatlanságáért a felelősséget vállalja vagy ezt a felelősséget kizárja;
- a követelés vásárlói általában banktevékenységet végző faktorcégek;
- a követelések elismertek, harmadik személy polgári jogi igényétől mentesek;
- követelések lejáratási ideje 120 nap.

A német gyakorlat a faktoring fő funkciójának a finanszírozást tekinti és ebben látja a jelentőségét is.¹²⁰ Erre utal *Bernhardt* illetve *Larenz* és *Canaris* is, akik a faktoring szerződés elengedhetetlen elemének tekintik a fizetést, amely a faktoring szerződés megkötésével egyidejűleg történik és általában a követelés 80-90%-át teszi ki.

Ezzel a felfogással szemben áll az osztrák szakirodalomban *Binder-Degenschild* felfogása, aki szerint a faktoring rövid lejáratú (90-120 nap közötti), *elismert, folyamatos jogviszonyból eredő, visszkereseti joggal egybekötött vagy anélküli követelések megvásárlását jelenti*. A faktoring kötelező elemének csak a faktor szolgáltatását tekinti (adósnnyilvántartás, inkasszó, fizetési felhívások), a finanszírozást csak eshetőleges, „fakultatív” elemének.¹²¹ *Binder-Degenschild* szerint tehát a finanszírozás nem kötelező eleme a faktoringnak, így elválik az osztrák, német szakirodalomban a faktoring kockázat-átvállalási, pénzügyi-finanszírozási illetve szolgáltatási jellege.¹²²

¹²⁰ BERNHARDT (1982.): i.m. 753. o. illetve LARENZ/CANARIS: Lehrbuch des schuldrechts Band II/2. Besonderer Teil, München 1994. 84-85. o. In.: NOCHTA (1996.): i.m. 715. o.

¹²¹ BINDER-DEGENSCHILD: Factoring in Österreich, Darstellung und Vergleich mit andren Formen der Finanzerung, Verwaltung und Pisikoabsicherung von kurzfristigen Forderungen, Diss. Wirtschaftsuniversität Wien, 1979. In.: BINDER-DEGENSCHILD (1984.): i.m. 11. o.

¹²² Gerhard STOPPOK: Factoring Handbuch, 2. Aufl. Frankfurt am Main 1987. 93. o. illetve FALTER: Die Praxis des Kreditgeschäfts, Stuttgart 1980. 613-614. o. mindkettő idézet In.: NOCHTA (1996.): i.m. 715. o.

A faktoring hármasságát vallja *Lorenz, Canaris és Stoppok* mellett *Horbach* is.¹²³ Ki kell emelnünk azonban, hogy a faktoringtársaság kockázatvállalása, felelőssége, mind időben tekintve és mind ügyletenként változott. A faktoring kezdeti időszakában Németországban a faktoring gyakorlatilag számla-finanszírozásként alakult ki, a követelés fedezete mellett nyújtott hitelként funkcionált, azaz hagyományos értelemben nem beszélhetünk faktoringról.¹²⁴ Ennek oka részben az, hogy bankok vették át a faktoringot kezdetben és nem külön faktoring társaságok végezték a tevékenységet.

Az 1960-as években már létrejöttek faktoring társaságok, amelyek azonban nem rendelkeztek kellő informáltsággal az ügyletekről. Ez a probléma azt eredményezte, hogy a német faktoring kezdeti szakaszában a követelés kockázatát nem vállalták át a faktorok, tehát a visszkereseti jog alkalmazásával kötötték ügyleteiket, ahogy erre *Schepers* is rámutat.¹²⁵ Hasonló eredményre jut *Sommer* is, megállapítva, hogy a *del credere* kockázat átvállalása vagyilag a faktoringnál, így ez csak egy részfunkció és nem tekinthető az egész ügylet alapelveként.¹²⁶ Tehát tévesnek tartja azt a felfogást, amely a kockázat átvállalása alapján tesz különbséget „valódi” és „nem valódi” faktoring között. (Del credere kockázat átvállalása a valódi faktoring, míg az át nem vállalása a nem valódi faktoring jellemzője).¹²⁷ *Ezt a felfogást én is osztom, sőt a magyar gyakorlat alapján a faktoring jellemzőire tekintettel, a „nem valódi faktoring” ténylegesen a faktoring.*

Sommer felfogása szerint tehát a faktoringot két jellemző *szolgáltatási funkció* (hitelvizsgálat, követelések kezelése, követelések behajtása stb.), és a *finanszírozás* funkció alapján írhatjuk le.

¹²³ HORBACH (1970.): i.m. 544. o. Horbach szakmai tevékenységét azért is ki kell emelnünk, mivel ő honosította meg és terjesztette el Németországban az 1950-es 60-as években a faktoringot, illetve az ő tevékenységének köszönhető az International Factors Deutschland létrehozása, mely az első német nemzetközi faktorcég volt.

¹²⁴ SCHEPERS (1982.): i.m. 765. o.

¹²⁵ SCHEPERS (1982.): i.m. 766. o.

¹²⁶ SOMMER (1982.): i.m. 766. o.

¹²⁷ SERICK: Rechtsprobleme des Factoring-Geschäftes, BB, 1976. 425. o.

Ostheimer fontos jellemzést ad az ügyletről, adásvételi szerződésként kezelve azt.¹²⁸ Véleménye szerint *követelés adásvétele történik, mikor az eladó eladja az áruszállításokból és a szolgáltatásokból álló követeléseit a factoring társaság részére, aki a követelés tulajdonosa lesz.* *Ostheimer* „speciális know-how”-ként fogja fel a factoringot és hangsúlyozza a factoring hármasságát, a finanszírozási, a kockázat-átvállalási és szolgáltatásnyújtási funkciót. Ez utóbbit emeli ki a szerző „adósságmenedzsmentként” összefogva a szolgáltatáscsomagot, s ugyanakkor ez jelenti a factoring társaságok speciális „hitel-know-how”-ját. A szerző szerint a factoring társaságok központi feladatai közé tartozik a „piacok ismerete”, a „kereskedelmi szokások”, a „fizetőképesség vizsgálata” ágazati jelleggel és egyes vállalkozásoknál egyaránt.

A factoring társaságok egy saját, ebben a formában csak ezeknél a társaságoknál megtalálható hitel-információs rendszert építenek ki, így az itt összegyűlt információk megvédhetik az ügyfeleket további veszteségektől. (Egyébként ezt a felfogást vallja a hazai szakirodalomban többek között *Nochta Tibor* is, helyeselve a német szerzők „valódi” és „nem valódi” factoring szerinti osztályozását.)

A *francia jogirodalom* is összetett ügyletnek tekinti és külön elnevezést is használ „affacturage” megjelöléssel. *Gavalda* és *Stoufflet* felfogása szerint *a szolgáltatás olyan összetett ügyletnek tekinthető, amelyet pénzügyi intézmények végeznek, de amely tartalmaz pénzügyi és nem pénzügyi szolgáltatásokat egyaránt.*¹²⁹ A szerzőknél is érvényesül a finanszírozási, szolgáltatási, kockázatvállalási hármasság jelleg. A szerzők elkülönítik a „követelés-vásárlást” és factoringot. Kiemelik, hogy követelésvásárlásnak hívják hétköznapi értelemben a factoringot a jogászok, de ez nem fedi a ügylet jellegét, melyet egyértelműen hitel-műveletnek, pénzügyi szolgáltatásnak tekintenek. Nem vitatják, hogy a követelés tulajdonjoga átszáll, de nem a

¹²⁸ Dieter OSTHEIMER: Factoring als Absicherung vor Kundeninsolvenz: nur in schwierigen Zeiten? Kreditweisen, 1997. április 1. szám 318-320. o.

¹²⁹ Christian GAVALDA-Jean STOUFFLET: Droit de la banque, 1974. Paris Presses Universitaires de France, 627. o. V.ö. GAVALDA-STOUFFLET (2005.): 429-434. o., 594. o.

magyar jog szerinti „követelés engedményezést” tekintik mögöttes jogviszonynak, hanem a Code Civilben található „jogátruházást”.¹³⁰ Ez utóbbi került át a francia gyakorlatba, melynek két okát fogalmazzák meg a szerzők, egyrészt, hogy a jogátruházás szabályai kevésbé szigorúak, másrészt a gazdasági tartalmú jog átruházása, a követelés átadásának mechanizmusa jobban megfelel a faktoring menetének.

2. A fogalom meghatározása a hazai szakirodalmi álláspontok alapján

A fogalom meghatározására kísérletet tesznek a lexikonok és az enciklopédiák egyaránt. A Magyar Nagylexikon a faktorálást olyan *bankügyletnek tekinti, amelyben a megbízó (eladó) a folyamatos áruszállításból vagy szolgáltatás nyújtásából származó, bankári biztosítékkal nem fedezett rövid lejáratú követelését, illetve annak behajtását a faktorbankra engedményezi.* A faktoring tevékenység alatt érti a definíció a *faktorbank ügyintézői (bankszolgáltatási), kockázatvállalási és hitelezői tevékenységét.*¹³¹ A definícióból látszik, hogy a szűkebb faktoring fogalmat határozza meg a lexikon, kihangsúlyozva a finanszírozási, hitelezési jelleget illetve a pénzügyi szolgáltatások körébe (bankügyletek) sorolja a tevékenységet.

Nagy hibája a meghatározásnak, hogy „faktorbank”-ról beszél, holott a hatályos jogi szabályozás alapján már 1999-ben is pénzügyi intézmények végezhetik üzletszerűen ezt a tevékenységet, azaz hitelintézetek (bank, szakosított hitelintézet, szövetkezeti hitelintézet) illetve pénzügyi vállalkozások egyaránt.¹³²

A másik fontos kritikai megjegyzés, hogy nem fogja át a faktoring tevékenység teljes szegmensét. Részletesebb, magyarázó meghatározását adja a fogalomnak a Pénzügyi és Kereskedelmi Enciklopédia, amely szerint *a*

¹³⁰ GAVALDA-STOUFFLET (2005.): i.m. 631. o.: „...*la cession de créance* des articles 1689 et ss. du Code civil ou *la subrogation conventionnelle* de l’article 1250.”

¹³¹ Magyar Nagylexikon 7. kötet, Magyar Nagylexikon Kiadó, Budapest, 1999. 666. o.

¹³² Hpt. 4.§ (1)-(2) bek.

*faktorálás elsősorban alapanyagok, nyersanyagok és fogyasztási cikkek folyamatos szállításából eredő, bankbiztosíték nélküli rövid lejáratú követelés (főleg exportkövetelés) garantálása, esetleg megvásárlása. A garanciavállalást vételárkezesnek tekinti. Az eladó jövőbeni fizetést szándékozik elfogadni áruszállításai ellenében, és ezeket a követeléseket banki eszközökkel biztosítani kívánja, illetve eladni és így azonnal készpénzhez jutni, a lehető legtöbb kockázatot áthárítva a faktorintézetre.*¹³³ Ez a meghatározás nem bontja meg a faktoring tevékenységeket szolgáltatásonként, hanem csak a faktoring garanciális, kockázatvállalási jellegét hangsúlyozza a finanszírozási jelleg mellett.

Érdekessége a *Kovács Gábor* alkotta definíciónak, hogy a követelés megvásárlását esetlegesnek tartja, azaz gyakorlatilag *a faktoringot, mint a követelés fedezete mellett nyújtott hitelt képzeli el*. Emellett a fogalom nem ad választ arra, hogy miért tartja „*vételár-kezesnek*” a tevékenységet, amely meghatározás nem illik a későbbiekben elemzett fogalmi leírások körébe sem. Sántít a kezeségi jelleg olyan szempontból is, hogy a faktor a követelés névértékének bizonyos százalékát kifizeti, hitelt nyújt, megelőlegez, így nem értelmezhető a „*vételárkezes*”. Nem ad továbbá a szerző választ a „*visszkeresetes*” és „*visszkereset nélküli*” faktoring elkülönítésére¹³⁴, azaz csak a visszkereset nélküli ügyletet ismeri el faktoringként.

Különbő felfogásokat találunk továbbá aszerint, hogy a faktoringot pénzügyi jogi vagy polgári jogi oldalról közelítik meg, azaz pénzügyi szolgáltatásként fogják fel elsősorban, vagy magánjogi speciális atipikus szerződésként. Természetesen a faktoring mindkét jelleget magánviseli, de nem mindegy, hogy melyik kerül előtérbe a meghatározásnál, illetve a meghatározás képes-e átfogni a faktoring komplex megközelítését.

¹³³ Pénzügyi és Kereskedelmi Enciklopédia, Novotrade Rt. 1988. 208-209. o.

¹³⁴ A kockázatviselés kérdésénél különíthető el a két típus. A „*visszkeresetes*” faktoring esetében a kockázat átvállalása nem teljes és nem végleges, a vevő nemfizetése esetén az engedményező ellen fordulhat a faktor cég igénye érvényesítése végett. A visszkereset nélküli faktoring esetén a teljes kockázatot átvállalja a faktor és nem fordulhat az engedményező ellen. V.ö. MARTINKÓ (2002.): i.m. 30. o.

Huszi Ernő¹³⁵ szélesebb kontextusba helyezi a fogalmat, amikor a pénzügyi szolgáltatási jelleg oldaláról közelítve a követelésvásárlás fogalmából indul ki, és a faktoringot az ún. rokon tevékenységekkel együtt elemzi.¹³⁶ A követelés megvásárlása és megelőlegezése körébe tartozónak tekinti a váltóleszámitolást, a faktorálást és a forfetírozást. A követelés megvásárlási és megelőlegezési tevékenységet pedig a hitelkihelyezés sajátos módjának tartja, azaz *a faktoringot is a hitelezésre, pénzügyi szolgáltatási jellegre vezeti vissza. Véleménye szerint a faktoring rövid lejáratú követelések, kintlévőségek megvásárlását (vételi faktorálás) vagy megelőlegezését (hitelezési, illetve lejáratú faktorálás) jelenti, amely folyamatos, tartós áru- és szolgáltatási kapcsolatokból származik.*

A megfogalmazás egyértelmű előnye, hogy a faktoringot elhelyezi a követelés-vásárlás körében, mintegy ennek egy speciális hitel-jellegű eseteként. Nem a faktoring fogalmát tágítja ki az egyéb rokon tevékenységek számára, hanem a követelés-vásárlást használja szélesebb fogalomként. Ezzel a felfogással értek egyet én is, hiszen a követelés-vásárlás szélesebb fogalom a gyakorlatban, mint maga a faktoring tevékenység. Hátránya azonban a definíciónak, hogy a követelés-vásárlást a hitelkihelyezés egyik módjának tekinti, tehát nem ad választ az egyszeri követelésvásárlásokra például beszámítási céllal, vagy a követelés-kezelési jellegű, behajtási jellegű követelésvásárlásokra.

Réczei László¹³⁷ *a faktoringot pénzügyi tranzakciónak tekinti, amelynek során az áru eladója (előállítója) rövid lejáratú hiteleladásainak számlái ellenértékét (könyvkövetelés), megfelelő összeg ellenében harmadik személyre ruhazza át, aki garantálja annak behajtását az adóstól (vevő), s vállalja a behajtás sikertelenségének kockázatát is.* A tranzakció magában foglalja a követelés-vételének az elemeit, az engedményezés szabályait, hitelbiztosítás

¹³⁵ HUSZTI Ernő: Banktan, Tas-11 Kft., Budapest, 2001-2002., 140. o.

¹³⁶ Rokon tevékenység fogalmilag a váltóleszámitolást, a forfetírozást Huszi Ernő felfogása alapján, illetve a követeléskezelés, követelésbehajtás Miskolczi-Bodnár Péter felfogása szerint. Lásd bővebben: MISKOLCZI-BODNÁR Péter: Atipikus szerződések (Lizing, faktoring, franchise) Gazdaság és Jog 1/1997. szám, 3. o.

¹³⁷ RÉCZEI László: A faktoring ügyletről, Jogtudományi Közlöny 1/1988. szám 11-12. o.

elemeit és a garanciavállalást. Kitér arra Réczei László, hogy megfogalmazása nem definíció, hanem csak körülírása a faktoring ügyletnek.

Réczei László leírásának a jelentősége, hogy a faktoringot az ügyletben lévő szolgáltatások oldaláról közelítve, komplex ügyletként határozza meg. Véleménye szerint az ügylet magában foglalja a hitelképesség vizsgálatát, a hitelezési kockázat átvállalását, a behajtást, kintlevőségek nyilvántartását¹³⁸, és az eladó felé nyújtott könyvvezetési szolgáltatást. A faktoring leírásának hiányossága, hogy csak a „visszkereset nélküli” követelésvásárlást tartja faktoringnak, holott a mai gyakorlatban a „visszkeresetes” faktoring terjedt el Magyarországon, mivel ezáltal jobban „teríthetik” a kockázatot a faktoring társaságok. Előre mutató volt 1988-ban azonban az, hogy a Réczei László által készített tanulmány rámutatott a szabályozás hiányosságaira és faktoring komplex szolgáltatási jellegére.

*Gellért Andor*¹³⁹ a fogalmat már az engedményezés oldaláról közelíti meg elkülönítve egymástól a követelésvásárlást és az engedményezés fogalmát. Nem magyarázza azonban a kettő közötti különbséget, és nem is indokolja, hogy miért tekinti az engedményezés egy speciális formájának a faktoringot, továbbá a faktorálást is elsősorban az exportfaktorálás oldaláról szemléli. Véleménye szerint a faktoring *bankári biztosítékkal nem fedezett, kereskedelmi számlákban foglalt, pénzkövetelésre szóló engedményezés. A faktorálás mindazon rövid lejáratú követelések folyamatos engedményezését jelenti, amelyek áruk szállításából, szolgáltatások nyújtásából erednek.*

Fontos kiemelni, hogy Gellért Andor a faktoringot határozottan elkülöníti a forfetírozástól, ezzel is megkönnyítve a fogalom pontosítását.¹⁴⁰

¹³⁸ RÉCZEI (1988.): i.m. 12. o.

¹³⁹ GELLÉRT Andor: Banküzletek, KJK, Budapest, 1991. 145-146. o.

¹⁴⁰ GELLÉRT Andor: A váltó és a váltóra épülő banküzletek, KJK, Budapest, 1999. 101. o.: „...a forfetírozás leginkább közép-, illetve hosszú lejáratú, különböző időpontokban esedékes követelés sorozatok, általában fix kamatozás mellett, visszkereset jogának fenntartása nélküli megvásárlását jelenti.”

Szentiványi Iván¹⁴¹ 1985-ben született munkájában a hitelezés sajátos változatának, újszerű pénzügyi tevékenységnek tekinti a fogalmat. Véleménye szerint *a faktoring ügylet a követelések megelőlegzését és megvásárlását is jelenti egyben*. A kettő közötti különbséget Szentiványi Iván abban látja, hogy milyen követelésről van szó. *Ha lejárt, már esedékessé vált követelésről van szó, már csak követelésvásárlásról lehet szó, míg ha a követelés esedékesség előtti, akkor a követelés megelőlegzéséről lehet szó*. A kettő közül a megelőlegzési tevékenységet tartja a szerző egyrészt bővebb fogalomnak, amelybe a vásárlás is beletartozik, illetve a megelőlegzést tartja klasszikus banki tevékenységnek.¹⁴²

A megelőlegzést közgazdasági szempontból sajátos természetű áthidaló kölcsönként definiálja.¹⁴³ Szentiványi Iván későbbi munkáiban sem szakít ezzel a felfogással, viszont kitér a tevékenység komplexitására, azaz a szolgáltató jelleg kiemelésére. Az ügylet lényegének tekinti, hogy *a követelés megelőlegzője vagy megvásárlója átvállalja a kötelezett fizetésektelenségének kockázatát és ellátja a követelés további nyilvántartását és érvényesítését*.¹⁴⁴

A kettős jelleget fenntartva ragadja meg a faktoring ügylet lényegét Szentiványi egyik 1995-ös tanulmányában. Véleménye szerint a faktoring ügylet lényege az, hogy *a követelést megvásárló, szerződő fél meghatározott összeg, mégpedig olyan összeg fejében, amely mindenképpen kisebb, mint a megszerzendő követelés összege, megszerzi a másik szerződő féltől annak harmadik személlyel szemben követelését*.¹⁴⁵ A le nem járt az ún. jó követelések esetében megelőlegzésről beszél a szerző, és itt nem tartja járulékos elemnek az adós nemfizetési kockázatának átvállalását, míg a

¹⁴¹ SZENTIVÁNYI Iván: Lakossági pénzügyek – pénzügyi tevékenység, KJK, Budapest, 1985. 278. o.

¹⁴² SZENTIVÁNYI (1985.): i.m. 279. o.

¹⁴³ SZENTIVÁNYI (1985.): i.m. 281. o.

¹⁴⁴ SZENTIVÁNYI Iván: Bankjog, KJK, Budapest, 1988. 374. o.

¹⁴⁵ SZENTIVÁNYI Iván: A faktoring és ami mögötte van, Gazdaság és Jog 1/1995. sz. 10. o.

„rossz”, lejárt követelések esetében a fizetéseképtelenség kockázatát is átvállalja az adós.¹⁴⁶

Szentiványi Iván megközelítése jól tükrözi a faktoring hazai gyakorlatát és a fogalom összetett jellegét, de véleményem szerint sokrétűbb megközelítés a Huszti Ernő féle fogalmi elhelyezés. A követelésvásárlást kellene szélesebb fogalomnak tekinteni, amelyen belül kapna elhelyezést a faktoring, mint egy szűkebb „kölcsonnyújtó”, „megelőlegzési” tevékenység.

Szentiványi Iván felfogását – a lejárt és a le nem járt követelések szerinti megosztást – vallja továbbá *Petrik Béla*¹⁴⁷ egyik munkájában, mikor kifejti, hogy *a faktoráláson, követelésvásárláson még értenünk kell a hitelintézetek és más pénzügyi intézmények minősített rossz, felmondott hitelállományának megvásárlását éppúgy, mint a klasszikus, nem lejárt számlakövetelések faktorálását.*

*Gárdos István*¹⁴⁸ szintén osztja a fenti felfogást, de a jó és lejárt követelések szerinti megosztást csak a faktoring-ügylet két fajtájának tekinti. Érdekes a felfogásában, hogy *a lejárt követelések megvásárlását tekinti faktoringnak*, amely szinte valamennyi szerző felfogásával ellentétes mind a hazai, mind a későbbiekben ismertetett külföldi szakirodalomban egyaránt.¹⁴⁹

¹⁴⁶ Van olyan felfogás a számviteli jog területén is, amely a faktoring tevékenység ezen kettős jellegét hangsúlyozza ki. Elfogadottnak tekinti a Complex CD Jogtár a számviteli törvényhez (2000. évi C. törvény) fűzött 41/2005. számviteli kérdésben a faktoring követelésvásárlásos és az ún. finanszírozásos jellegét. „A faktorcégek azonban nemcsak követelés megvásárlásával látják el a termelő cégek finanszírozását, hanem oly módon is, hogy a vevőkövetelés értékének bizonyos százalékában (általában 80 százalékában) kölcsönt nyújtanak (amit helytelenül megelőlegzésnek szoktak nevezni) az eladó (termelő) vállalkozásnak azzal a kikötéssel, hogy az hozzájárul ahhoz, hogy a vevő (adós) közvetlenül a faktorcégnak fizessen. A faktoring mint közvetítő (és követeléskezelő) a befolyt összegből saját kölcsönkövetelésének, valamint felszámított kamatának (amit sok esetben – helytelenül – itt is faktordíjnak neveznek) és esetlegesen felszámított kezelési költségének (díjának) levonása után fennmaradó összeget utalja tovább az eladónak.” Azonban a felfogás tévesnek tartja a megelőlegzés fogalmát, hanem kölcsönnyújtásnak tekinti a faktoringnak ezt a formáját.

¹⁴⁷ PETRIK Béla: A faktoring ügyletekről, Magyar Jog 1/2003. sz., 10. o.

¹⁴⁸ PETRIK Ferenc: Bankjog a gyakorlatban, ECONOMIX Rt., 1990. 34. o.

¹⁴⁹ PETRIK F. (1990.): i.m. 35. o. Gárdos István a következők szerint közelíti meg a lejárt követelések megvásárlását: „... más az eset az eleve bizonytalan megtérülésű követeléseknél. Ilyenkor az engedményező felelőssége korlátozott, csak arra terjed ki, ha a követelés érvényesítése neki felróható vagy általa előre ismert okból hiúsult meg. Egyébként a pénzügyi intézet a kötelezett fizetőképességével kapcsolatos kockázatokat átvállalja. Ezek megvásárlása a bankok vagy szakosított pénzügyi intézetek speciális tevékenysége és szűkebb értelemben ez az, amit faktoringnak nevezünk. Itt nem jöhet szóba kamatláb alkalmazása, ehelyett a két fél, alapvetően a megtérülés kockázatának mértéke, a követelés érvényesítésének becsült idő- és költségigénye alapján megállapodnak a követelés vételárában.”

Az álláspont különösen Szentiványi Iván felfogásával ütközik, aki a korábban ismertettek szerint a le nem járt követelések finanszírozását, „*megelőlegését*” tekinti szűkebb értelemben faktoringnak.

A szerző ugyanakkor helyesen közelíti meg a le nem járt követelések esetében a faktoring tevékenységet, hangsúlyozva annak „*bankkölcsön*” jellegét. Rámutat továbbá arra, hogy a le nem járt követelések megvásárlása egy „*finanszírozási technika*” és hasonló megoldásnak tekinti a rövid lejáratú bankkölcsön nyújtását, a követeléseknek biztosítékul való lekötése mellett. Véleménye szerint a követelés átruházása csak átmeneti jellegű, hiszen a kötelezett mulasztása esetén „*feltámad*” az engedményező fizetési kötelezettsége.

A szerző mindemellett a faktoringot *speciális leszámítolási ügyletnek* is tekinti, összehasonlítva a váltóleszámítolással. Kifejti, hogy valójában itt is leszámítolásról van szó, a leszámítolás tárgya azonban nem váltó, hanem olyan követelés, amely nem értékpapírban testesül meg.¹⁵⁰ *Megállapítja, hogy a követelés leszámítolásával kapcsolatban ugyanazok az elvi megfontolások és gyakorlati megállapítások tehetők, mint a váltó leszámítolással kapcsolatban. Kiemeli ugyanakkor, hogy az értékpapírban nem megtestesülő követeléseknél a tulajdonátruházás dologi jogi szabályai csak igen korlátozottan tudnak érvényesülni, ezért helyette az engedményezés szabályait kell alkalmazni.*¹⁵¹

*Halustyik Anna*¹⁵² nem definíciószerűen határozza meg a faktoringot, hanem a faktoring szerződés oldaláról közelít. *Ebben a szerződéstípusban véleménye szerint keverednek a Ptk-beli adásvételi, engedményezési, valamint a hitel és kölcsön szabályok elemei. A faktoringot ugyanakkor az egyes különös bankügyletek körébe sorolja.*

A fogalom meghatározása helyett az ügylet jogi jellemzőit köti csokorba, alapozva a külföldi szakirodalmi definíciókra.¹⁵³

- finanszírozási jellegű jogviszony;

¹⁵⁰ PETRIK F. (1990.): i.m. 34. o.

¹⁵¹ PETRIK F. (1990.): i.m. 35. o.

¹⁵² HALUSTYIK (2003.): i.m. 288. o.

¹⁵³ HALUSTYIK (2003.): i.m. 294. o.

- folyamatos jogviszony;
- áruszállításból vagy szolgáltatásnyújtásból ered a követelés;
- a faktoring szolgáltatásai több területet ölelnek fel;
- azonnali finanszírozás a követelés ellenében;
- követelések nyilvántartása és kezelése;
- követelésbehajtás;
- kockázatvállalás.

A fogalom körülírása jogi és közgazdasági értelemben is pontosít, kiemeli a faktoring finanszírozási és komplex szolgáltatási jellegét.

*Martinkó Károly*¹⁵⁴ szerint *nincs egyetlen és elismert elméleti definíció és szakmai közmegegyezés sem a faktoring pontos mibenlétére*. A gyakorlat Nyugat-Európában már túllépte megítélése szerint a nemzetközi követelés-vételről szóló UNIDROIT Egyezményben használt meghatározást is.¹⁵⁵ Álláspontja szerint a szakma az azonnali finanszírozással együttjáró követelés-vásárlást is faktoringnak tartja, még ha semmilyen más, kapcsolódó szolgáltatásra sem tart igényt az ügyfelük. Egy fontos elemet azonban kiemel *Martinkó Károly*, hogy *a vitatott és lejárt, a magánszemélyekkel szembeni, illetve a részletfizetéses, vagy hosszú lejáratú (általában hat hónapon túli) követelések megvásárlása nem tekinthető faktoringnak*.¹⁵⁶

Kifejti továbbá, hogy Magyarországon helytelenül a fentebb említett, főként lejárt követelések megvásárlását illetve ezek behajtását is faktoring tevékenységnek tekintik, pedig *az ilyen típusú követelések érvényesítésére követeléskezelő társaságok jönnek létre, melyek működésének mikéntje, tevékenységének gazdasági logikája eltér a faktoring cégek üzleti filozófiájától*.¹⁵⁷ *Martinkó Károly* felfogása ütközik több hazai szerző véleményével, hiszen nem osztja azt a felfogást, hogy a faktoring magában foglalja a lejárt és le nem járt követelések megvásárlását egyaránt, a

¹⁵⁴ MARTINKÓ (2002.): i.m. 17-19. o.

¹⁵⁵ Az UNIDROIT Egyezmény I. fejj. 1. cikkének 2. bekezdése határozza meg a faktoring fogalmát négy tevékenységi körbe sorolva a faktor tevékenységét és kimondva, hogy a négy tevékenység közül két tevékenységet legalább el kell látnia a faktornak.

¹⁵⁶ MARTINKÓ (2002.): i.m. 18. o.

¹⁵⁷ MARTINKÓ (2002.): i.m. 19. o.

tevékenység lényegének a le nem járt követelések finanszírozását tekinti.¹⁵⁸ Ezzel gyakorlatilag nagymértékben leszűkíti és szűkebb kontextusba helyezi a fogalmat. Nem az ügylet lényegét elemzi, hanem csak a tevékenység tárgya oldaláról közelítve írja körül a fogalmat.

*Madlotvits Péter*¹⁵⁹ a tevékenységet gyakorlatilag egy banki-pénzügytechnikai műveletnek, lényegében a hitelnyújtás egyik fajtájának tekinti. Szerinte *a faktorálás tulajdonképpen belföldi vagy export célú, kizárólagosan hitelre történő áruszállításból vagy szolgáltatásnyújtásból eredő rövid lejáratú számlakövetelések folyamatos megvásárlása, garantálása, kezelése.*

A faktoring álláspontja szerint keretszerződést hoz létre faktor és eladó között, azaz egy bizonyos időintervallumig és értékhatárig minden a vevő vásárlásával, vagy kiszolgálásával keletkezett eladói követelést a szerződésből fakadóan átvesz a faktor.¹⁶⁰

*Umenhoffer Ferenc*¹⁶¹ a faktoringot olyan ügyletnek tekinti, amelyben *a megbízó (eladó) a folyamatos áruszállításból vagy szolgáltatásnyújtásból származó, bankári biztosítékkal nem fedezett rövid lejáratú követelését, illetve annak behajtását a faktorra engedményezi. A faktor gyakorlatilag ügyintézői, kockázatvállalási és hitelezői funkciókat látja el, amelynek keretében pénzhez juttatja a „megbízót”, átvállalja az adós fizetéseképtelensége miatti kockázatot, nyilvántartja a követeléseket és intézkedik ezek beszedése iránt. Fontosabb azonban a definíciónál, hogy összegzi azokat a követelményeket a szerző, amelyeket a faktortársaságok támasztanak a megvásárlandó követelésekkel és a megbízóval szemben:*

¹⁵⁸ Ellenkező véleményt képvisel a korábban említettek közül Gárdos István, Petrik Béla, Szentiványi Iván többek között.

¹⁵⁹ MADLOVITS Péter: A faktorálás alapjai a mai magyar jogban, I. Céghírnök 1/1997. sz. 12. o.

¹⁶⁰ MADLOVITS (1997.): i.m. 12. o.

¹⁶¹ UMENHOFFER Ferenc: A hitel, a lízing, a faktoring és kapcsolatuk a társasági adóval és a számvittel, Adó 3/2004. szám 21-22. o.

*A követelésekkel szemben támasztott követelmények:*¹⁶²

- áruszállításon és szolgáltatási jogviszonyból keletkeztek;
- igazolt és tényleges teljesítményen alapulnak;
- rövid lejáratúak;¹⁶³
- nem lehetnek késedelmi kamat és kötvénykövetelések, illetve a rendelkezési jog nem lehet korlátozott.

A megbízóval szemben támasztott követelmények:

- keretjelleget megállapodás, maximum követelésnagyság megállapításával;
- a megbízónak jó „bonitással” kell rendelkeznie;
- a megbízható menedzsment kérdése.

A szerző felfogásának tárgyalásánál ki kell emelnünk itt is, hogy a faktoring két típusának a lejárt és le nem járt követelések megvásárlását tekinti, tehát a faktoringot széles értelemben használja, amely élesen szemben áll többek között Martinkó Károly felfogásával.

*Zolnai László*¹⁶⁴ a faktoringot *finanszírozási, biztosítási és szolgáltatási üzletágnak tekinti, ahol a faktor és ügyfele között hosszú lejáratú szerződés jön létre, mely szerződés alapján a faktor ügyfele áruszállításából származó (90-120 napos) követeléseit megvásárolja.* Ezeket a követeléseket bankári biztosítékkal nem fedezett, kereskedelmi számlákban foglalt pénzköveteléseknek tekinti. A biztosítási jellege hangsúlyozásával új szolgáltatással egészíti a tevékenységet.

*Bozsik Sándor*¹⁶⁵ a faktoringot szűkebb és tágabb értelemben közelíti meg, a szűkebb értelmezésben a finanszírozási jelleget, míg a tágabb értelmezésben a szolgáltatási jelleget hangsúlyozza. A faktoring alatt *követelésvásárlást, rövid lejáratú áruszállításból és szolgáltatásból eredő*

¹⁶² UMENHOFFER (2004.): i.m. 21-22. o.

¹⁶³ UMENHOFFER Ferenc a faktorálandó követelések lejáratú hosszúsága alapján különíti el a hivatkozott tanulmányában a forfetírozást és faktoringot. A beruházásokkal kapcsolatos, általában külkereskedelmi ügylettel összefüggő, közép- vagy hosszú lejáratú követelések megvásárlását forfetírozásnak tekinti.

¹⁶⁴ ZOLNAI László: A faktoring, mint a likviditás-menedzselés egyik lehetséges eszköze, Marketing & Menedzsment, 3/1998. sz. 39. o. Zolnai László tanulmányát a cikk „Faktorálás” címmel ismerteti.

¹⁶⁵ BOZSIK Sándor: Banküzemtan, Miskolci Egyetemi Kiadó, Miskolc, 1999. 74-75. o.

*követelések folyamatos engedményezését érti szűkebb értelemben.*¹⁶⁶ A faktoring jellemzőjeként kiemeli:

- követelések lejáratára egy évnél rövidebb;
- általában keretszerződés keretében történik;
- a vevők egy csoportjának összes követelésére szól;
- kereskedelem finanszírozó eszköz.

A faktoring tágabb értelmezése esetén a faktoring szolgáltatási jellege dominál, amely négy területet fog át a szolgáltatások közül:

- a főkönyvi számla nyilvántartása;
- kintlévőségek behajtása;
- vevő cégkockázatának átvállalása;
- követelésvásárlás.¹⁶⁷

Ez utóbbi meghatározásánál a szerző az UNIDROIT Egyezmény szabályait veszi át és az alapján definiál.¹⁶⁸ A felsorolásban egyetlen érdemi eltérés van az Egyezményhez képest, ez pedig a követelésvásárlás kérdése. Az UNIDROIT Egyezmény előleg és kölcsönfolyósításáról beszél, amelyet Bozsik külön nem emel ki, valószínűleg ezt a szélesebb fogalomba a követelésvásárlás fogalmába érti bele. Érdekes, hogy a szerző külön nem küzd meg a lejárt és le nem járt követelések problematikájával, de a „kockázati faktoring” meghatározásánál utal rá, hogy a faktoring tárgya lehet a lejárt követelés is, bár ezt magyar specialitásnak tekinti.¹⁶⁹

Több szerző a faktoring szerződési jellegéből kiindulva a magánjog oldaláról ragadja meg az ügylet lényegét. *Ujváriné dr. Antal Edit*¹⁷⁰ a faktoring meghatározásánál utal a hitelintézeti törvény szabályaira illetve az

¹⁶⁶ BOZSIK (1999.): i.m. 74. o.

¹⁶⁷ BOZSIK (1999.): i.m. 75. o.

¹⁶⁸ UNIDROIT Egyezmény 1. cikk 2. bekezdés b., pontja. A négy tevékenység az előleg és kölcsönfolyósítás, kintlévőségekkel kapcsolatos könyvelés, kintlévőségek beszedése, és védelem az adós fizetési késedelme vagy mulasztása esetén.

¹⁶⁹ BOZSIK (1999.): i.m. 76. o.: „Magyarországon a gazdasági helyzet bizonytalanságával és a fizetési fegyelem csökkentésével olyan gazdasági szervezetek is alakultak, akik már lejárt követeléseket vásárolnak meg (jóval névérték alatt) és ezeket próbálják aztán behajtani. Az ilyen típusú tevékenységet kockázati faktoringnak nevezzük.”

¹⁷⁰ UJVÁRINÉ dr. Antal Edit: A faktoring. In: Barta-Fazekas-Harsányi-Kovács-Miskolczi-Ujváriné. Üzleti szerződések, UNIÓ, Budapest, 2005. 379-395. o.

UNIDROIT Egyezmény definíciójára, amelyek az ügylet lényegét meghatározzák.¹⁷¹

Ujváriné az ügyletet közgazdasági és jogi szempontból is megközelíti. Közgazdasági szempontból a szerző szerint a faktoring lényegében *forgóeszköz finanszírozás, amelynek keretében halasztott futamidejű számlakövetelések megvásárlására kerül sor akként, hogy a futamidő lejárta előtt történik a finanszírozás, amely révén a faktoráló számára forrás teremtésre kerül sor.*

Jogi szempontból az ügyletet, mint egy speciális szerződést vizsgálja, összefoglalva a jellemzőit az alábbiak szerint:

- visszterhes ügylet;
- tartós jogviszony a faktoráló és faktor között;
- ténylegesen fennálló nem vitatott követelés átruházása;
- teljes követelés vagy a követelés egy részének az átruházása;
- a követelés adásvételi, szállítási, vállalkozási vagy egyéb szolgáltatási jogügyletből ered;
- előfinanszírozás a szerződéskötéskor;
- esetenként a behajthatatlanság kockázatának átvállalása.

A megközelítés lényegileg szerződéses oldalról történik, és a faktoring fogalom szűkebb megközelítését jelenti. A meghatározás azonban mindenképpen előremutató, hogy elhelyezi az ügyletet a polgári jogon belül és művében pontosan elemzi a jogviszony alanyait, tárgyát és tartalmát.¹⁷²

Fontos kiemelni továbbá, hogy a szerző csak a finanszírozási jellegű ügyletet tekinti faktoringnak, olyannyira, hogy az ügyletet a forgóeszközfinanszírozás egyik módjának tekinti.

¹⁷¹ Hpt. 2. sz. mellékletének 10.2. pontja határozza meg a faktoringot, amelyet a szerző a fentebb említett művében is kiemel. A törvényi definíció pénzkölcsönnyújtásnak tekinti a faktoringot fogalmilag. „Pénzkölcsönnyújtás követelésnek – a adós kockázatának átvállalásával vagy anélkül történő – megvásárlása, megelőlegzése (ideértve a faktoringot és a forfétirozást is), valamint leszámítolása, függetlenül attól, hogy a követelés esedékességének nyilvántartását és a kintlevőségek beszedését ki végzi.”

¹⁷² UJVÁRINÉ (2005.): i.m. 393-395. o. Különösen ki kell emelni azt az elemzést, ahol a szerző összeveti a faktoringot más jogintézményekkel, az engedményezéssel, a bizományosi ügylettel, és a leszámítolással.

*Miskolczi Bodnár Péter*¹⁷³ szintén polgári jogi oldalról közelítve a faktoringot *atipikus szerződések körébe tartozónak tekinti, ezen belül pedig nevesített atipikus szerződésként határozza meg.*¹⁷⁴ A szerző elsősorban az ügylet jellemzői alapján ragadja meg a faktoringot.¹⁷⁵

- az ügylet gazdasági gyökere a forráshiány, a gazdaság alulfinanszírozottsága;
- a termelő, kereskedő a később esedékes kintlevőségei fejében azonnal pénzhez jut;
- az ügylet keretjelleggel, az ügyfél valamennyi azonos típusú jövőbeni követelésére létrejön;
- a kockázatot a faktor átvállalja vagy nem (del credere felelőség).

Továbbá kimondja, hogy a jogtudományban továbbra is vitatott a faktoring meghatározása, annak ellenére, hogy a szerző is utal az UNIDROIT Egyezmény meghatározására illetve a hatályos magyar jogszabályokra.¹⁷⁶ A vitatott meghatározások ellenére a szerző a le nem járt követelések megvásárlásának, leszámítolásának¹⁷⁷ tekinti az ügyletet, a kockázat átvállalásával vagy anélkül.

Nochta Tibor szintén magánjogi oldalról közelíti meg a fogalmat.¹⁷⁸ Nézete szerint külön kell választani fogalmilag a „valódi faktoringot” és a „nem valódi faktoringot”. Az előbbit az adásvételhez közel álló követelésátruházásnak tekinti, ahol a faktor a hitelezői követelések engedményeseként a hitelező általános jogutódjává válik. A nem valódi

¹⁷³ MISKOLCZI BODNÁR Péter: Atipikus szerződések (Lízing, faktoring, franchise), *Gazdaság és Jog* 1/1997. 3-11. o.

¹⁷⁴ MISKOLCZI BODNÁR (1997.). i.m. 3-4. o. A szerző pontosan meghatározza az atipikus szerződések jellemzőit, közös vonását, ezáltal körülírva a fogalmat. A szerző „nevesített atipikus” szerződésnek tekinti a faktoringot, mivel a jogalkotás különböző szeleteiben is önálló névvel jelölik ezeket az „ügyleteket”. Ezen szerződések specialitását az adja, hogy „a háttérben felismerhető szerződési östípusok szabályai oly módon ötvöződnek, hogy az ismert szabályok egymásra hatásából új egység alakul ki.”

¹⁷⁵ MISKOLCZI BODNÁR (1997.). i.m. 5-6. o.

¹⁷⁶ MISKOLCZI BODNÁR Péter: Speciális adásvételi szerződések II., *Gazdaság és Jog* 3/1996. sz. 5. o.

¹⁷⁷ MISKOLCZI BODNÁR (1997.): i.m. 9. o. A szerző véleménye szerint a faktorálás leginkább a leszámítoláshoz áll közel. A két ügylet számos hasonlósága mellett egy fontos eltérést említ a szerző, mégpedig, hogy leszámítolni csak értékpapírt lehet, míg faktorálni értékpapírban nem megtestesülő követelést is.

¹⁷⁸ NOCHTA Tibor: Vázlatok a faktoringszerződés magánjogi alapkérdéseire, *Magyar Jog* 12/1996. 715-719. o.

factoringot hitel és pénzkölcsönszerződéshez hasonlóknak tekinti, mivel az adós nem fizetése esetén a kifizetett összeg visszajár a faktor részére. Meghatározása szerint tehát *az ügylet a Polgári Törvénykönyvünkben nem szabályozott olyan típuskombinációs, vegyes szerződés, melynek keretében a hitelező valamely, rendszerint adásvételi, szállítási, vállalkozási vagy szolgáltatás végzésére irányuló jogügyletből harmadik személlyel vagy személyekkel szemben, ténylegesen fennálló teljes követelését vagy követelésének egy részét átruházza a faktorra, aki e követelés részleges ellenértékét a faktorszerződés megkötésével egyidejűleg a hitelezőnek kifizeti és rendszerint átvállalja a követelés behajthatatlanságának del credere kockázatát is.* A szerződéstípust a gyakorlat alapján *tartós jogviszonyt teremtő keretszerződésnek tekinti.*¹⁷⁹

A meghatározásból kitűnik – mint ahogy arra a szerző a „valódi factoring” meghatározásánál is utal –, hogy a factoring követelés átruházási és nem finanszírozási jellemzőjét tekinti elsődlegesnek. A valódi factoring elengedhetetlen elemének tekinti az adós fizetőképességi kockázatának átvállalását (del credere kockázat).¹⁸⁰

Fontos kritériuma még a factoringnak a követelés milyensége. Nem vitatott, ténylegesen fennálló követelésekről beszél a szerző, amellet, hogy nem ad választ arra, hogy lejárt vagy le nem járt követelések képezhetik-e az ügylet tárgyát.

*Kónya Judit*¹⁸¹ értelmezésében *a factoring áruszállításokból és szolgáltatások nyújtásából származó rövid lejáratú követelések folyamatos megvásárlását és kezelését jelenti.* A szerző kiemeli az ügylet keretjellegét, és a faktor kockázatátvállalását, míg a szolgáltatások között az adósnylvántartást és a behajtást említi meg. Fontos kiemelni, hogy a szerző nem tekinti jó terminológiának a factoring elnevezés követelésvételnként való használatát, ezáltal elhatárolja a két jogintézményt.

¹⁷⁹ NOCHTA (1996.): i.m. 715. o.

¹⁸⁰ NOCHTA (1996.): i.m. 716. o. A nem valódi factoring esetében a szerző szerint nem vállal a faktor delcredere kockázatot, így ez az ügylet „engedményezési hitelként” kezelendő, ahol a követelés csak a hitel biztosítékának tekinthető.

¹⁸¹ KÓNYA Judit: A vállalkozások bankügyletei, KJK-KERSZÖV Kft., Budapest, 2001. 145. o.

Véleménye szerint a követelésvétel adásvételt jelent, melyhez hozzá kapcsolódik a tulajdonjog megszerzésével együtt a jogosultságok és kötelezettségek átszállása, míg az engedményezésnél a követelések jogosulti pozíciójának a megszerzése történik, a jogviszony nem száll át, így a felmerülő kötelezettségeket is az eredeti jogosultnak kell teljesítenie.¹⁸²

A definíció lejárati szerinti megközelítése azért fontos, mivel ez az egyik elhatárolási szempont a forfetírozás megkülönböztetésére.¹⁸³ A forfetírozás meghatározásával pedig pontosítja a szerző a faktoring definícióját is, így a közép és hosszú lejáratú követelések megvásárlása vagy megelőlegzése nem tartozik a faktoring fogalmába.

*Kolossváry Ádám*¹⁸⁴ a belföldi faktoringot *számlavásárlási hitelnek tekinti*, és véleménye szerint a követelésállomány megvásárlása még nem elégíti ki a faktoring definícióját. Csokorba gyűjti a szerző azokat az ismérveket, amelyek jellemzik a faktoringot mint pénzügyi szolgáltatást:

- rendszeres, folyamatos tevékenység, amely egy adott vevővel szembeni valamennyi követelés megvásárlását jelenti;
- bankári biztosítékkal nem fedezett maximum 90 napon lejáratú számlákat lehet faktorálni;
- lejárt számlák faktorálására nem kerülhet sor;
- követelés beszédése.

A szerző a fenti kötelező tartalmi elemek mellett további két szolgáltatást tart nem szükséges, de lehetséges elemek:

- hitelkeret megállapítása, amely mintegy garancia összeg a vevő nemfizetése esetén, a faktor fizetési kötelezettsége csak ekkor áll be;
- refinanszírozás ún. „előleg” folyósításával.

A szerző szerint a szállítók a faktorálás révén finanszírozási, kockázati és adminisztrációs problémáikat oldják meg, gyakorlatilag likviditást, biztonságot és kintlevőség-kezelési szaktudást vásárolnak maguknak.¹⁸⁵

¹⁸² KÓNYA (2001.): i.m. 145. o.

¹⁸³ NOCHTA (1996.): i.m. 152. o.

¹⁸⁴ KOLOSSVÁRY Ádám: Gyenge kereslet, gyenge kínálat, Figyelő, 1993. május 20. szám, 43. o.

¹⁸⁵ KOLOSSVÁRY (1993.): i.m. 43. o.

Véleményem szerint, figyelembe véve napjaink faktoring gyakorlatát a finanszírozás kötelező tartalmi eleme lett a faktoringnak, hiszen a faktoring üzletág célja is a finanszírozás biztosítása lett. Ehhez képest a finanszírozás nélküli faktoring a különleges eset, amelyet a pénzügyi vállalkozások speciális szolgáltatásként biztosítanak. Erre utalnak a hazai bankok által kínált faktoring szolgáltatások leírásai is.¹⁸⁶ Itt a faktoring tevékenység területei közül a finanszírozás lesz a hangsúlyos:¹⁸⁷

- előfinanszírozás;
- szállító-vevő kapcsolat finanszírozása;
- adminisztratív szolgáltatás a pénzügyi kapcsolatok kezelésére;
- követelések beszedése;
- kockázatvállalás.

A jelenlegi pénzügyi gyakorlatban tehát a faktoring nélkülözhetetlen fogalmává vált a finanszírozás, hiszen ezáltal a szállító rugalmas forgóeszköz forráshoz jut, továbbá könnyebb a cash-flow menedzselése az adott vállalkozásnak.

Az elmúlt években a faktoring egyre kedveltebb pénzügyi szolgáltatássá vált, több hitelintézet (bank, takarékszövetkezet) felvette tevékenységi körébe, illetve külön banki tulajdonú pénzügyi vállalkozást alapított a tevékenység végzésére. Ez utóbbi elterjedésének az oka, hogy sok szempontból ez a komplex tevékenység „kilóg” a hagyományos banki üzletágak köréből és másfajta kockázat-elemzői és –viselői mentalitást igényel a banki alkalmazottaktól is.¹⁸⁸

A hitelintézetek és pénzügyi vállalkozások az ügyletet komplex szolgáltatásként fogják fel. A gyakorlatban kialakult meghatározás szerint *a faktoring egy olyan komplett pénzügyi technika és vállalatvezetési szolgáltatás, amelynek során a faktorcég megvásárolja a számlaköveteléseket, elvégzi a követelések pontos, naprakész nyilvántartását és beszedi azokat,*

¹⁸⁶ www.cib.hu/cibgroup/faktor/termekek/szolg (2007. január 15.)

¹⁸⁷ www.cib.hu (2007. január 15.)

¹⁸⁸ VÍGH György Zsolt: Átalakulóban a faktoringpiac, Napi Gazdaság, 2005. március 31. szám; Napi pénzügyeink melléklet I-II. o.

*továbbá átvállalja az esetleges nemfizetésből eredő kockázatot, illetve folyamatosan végzi a vevők fizetőképességének vizsgálatát.*¹⁸⁹ A banki hirdetések alapján tehát általában négy tevékenységet átfogó szolgáltatásként értelmezik ezt a pénzügyi szolgáltatást.¹⁹⁰

- finanszírozás – megelőlegzési tevékenység a számlákban megtestesülő követelésekre;
- követelésbiztosítás – védelem a rossz követelések ellen, a kereskedelmi kockázat minimalizálására;
- követeléskezelés, beszedés, behajtás – számlákkal kapcsolatos adminisztrációs feladatok ellátása, ügymenet révén javul a vevők fizetési fegyelme;
- követelésnyilvántartás – vevőanalitika vezetése, követelések nyilvántartása, statisztikák készítése, késedelmi kamat kiszámítása.¹⁹¹

Szintén praktikus megközelítése a fogalomnak a Gazdaság és Közlekedési Minisztérium által adott leírás.¹⁹² A faktoringot követelésfinanszírozásként határozza meg a szerző, amely megoldja a napi cash-flow problémákat úgy, hogy a hosszú fizetési határidők miatt követelésekben rekedt tőkét az ügyfél készpénzre váltja, illetve hatékonyabbá és eredményesebbé teszi a követeléskezelését. A faktoringot hosszú távú jogviszonyként fogja fel, amely már a követelések létrejötte előtt kapcsolatot teremt a követelés eladója és a faktorcég között. A megállapodás keretében a faktorcég kötelezettséget vállal arra, hogy az eladó áruszállításból vagy szolgáltatásból a jövőben keletkező követeléseit – azonnali fizetéssel – megveszi, majd a követeléseket nyilvántartja, az áru, illetve szolgáltatás

¹⁸⁹ www.cib.hu, A faktoringról szóló tájékoztató rész. (2007. január 15.)

¹⁹⁰ www.hvbfactor.hu A szerző utal rá, hogy a 90-es évek elején a követelésvásárlások az ún. „beragadt” követelések megvásárlását jelentették, ezért még ma is a faktoring alatt sok esetben a lejárt követelések diszkont áron történő megvásárlását értik. (2007. január 15.)

¹⁹¹ www.hvbfactor.hu (2007. január 15.)

¹⁹² www.gkm.hu; A Lánchíd faktoring program leírása keretében fogalmazza meg a faktoring jelentését a minisztérium.

ellenértékét beszedi a vevőtől.¹⁹³

Ki kell emelni a faktoring fogalmának tisztázásánál, hogy a gyakorlati szakemberek szigorúan elkülönítik a behajtási tevékenységtől a faktoringot, ezért helyesebb a rossz képzeteket keltő „követelésbehajtás” helyett a követelések beszedéséről beszélni, amely fogalom inkább elfogadott a banki szakemberek körében.¹⁹⁴

Fontos továbbá megemlíteni, hogy a gyakorlatban előfordulnak már olyan esetek, amikor a faktoringot finanszírozás helyett a fizetési készség elősegítésére illetve a követelés biztosítására használják fel, amelyből látszik, hogy az ügyfél igényeinek kiszolgálása érdekében a szolgáltatók újabb és újabb konstrukciókat alakítanak ki, amely tevékenységeket szintén a faktoring szolgáltatás körében végzik.¹⁹⁵ Mindezekre tekintettel nagyon nehéz az elmélet által kialakított korrekt fogalmat adni a faktoring tevékenységre, sok esetben a gyakorlati szakemberek inkább csak szolgáltatás mibenlétét leíró jellemzők alapján nevesítik az ügyletet.¹⁹⁶

3. A fogalom értelmezése a hazai bírói gyakorlatban

Amíg az engedményezésről számos bírósági határozat született, addig a faktoring jogviszony rendezése kérdésében csekély számú bírói döntéssel találkozunk, és a bírói gyakorlat sem egységes a faktoring mibenléte tekintetében.

¹⁹³ SZŐCSIK (1988.): i.m. 46. o. Hasonló fogalmi elemeket emel ki Dr. Szőcsik Edina: „Faktoring alatt belföldi vagy export alapú célú, kizárólag hitelre történő áruszállításból vagy szolgáltatásból származó rövidlejáratú számlakövetelések folyamatos megvásárlását, garantálását és kezelését értjük. A faktor szerződéses megállapodás alapján átveszi a követelések fizetési kockázatát és esetenként megelőlegzi a követelést.”

¹⁹⁴ KUMMER Krisztián: Nem behajtás, Piac & Profit 8-9/2006. sz. 63-64. o.; Faktorálás a Budapest Banknál, Piac & Profit 8-9/2006. sz. 65 o.

¹⁹⁵ VÍGH György Zsolt: Faktoring: még mindig alapfokon, Napi Gazdaság, 2004. október 26., 7. o.

¹⁹⁶ www.faktoringszovetseg.hu; URBÁN Ilona: Bontakozó jelen? Faktoringüzlet Magyarországon, Bank & Tőzsde, 2000. december 22. 6-7. o.; Leporolják a belföldi faktoringot, Világgazdaság, 1998. szeptember 18. VIII. o.; A faktoring jelene és jövője. Szemtől szembe a kockázattal, Világgazdaság, 1990. május 25. 4. o.; HUSZTI Ernő: Egy lehetséges megoldás. Hogy a dominók el ne dőljenek, Tőzsde Kurír, 1990. november 15. 7. o.; VATTAY R.-BÉKY L.-KUCZIK A.: Első Hazai Faktorház Kft., Világgazdaság, 1991. március 20. III. o.

A jogalkalmazás területén két felfogás érvényesül, amelyek az időbeli különbség kapcsán is megmutatják, hogy hogyan csiszolódott a bírói értelmezése az ügyletnek.

1997-ben született Legfelsőbb Bírósági döntés még egyenlőségjelet rak a faktoring és az engedményezés közé.¹⁹⁷ A faktoringot valamely jövőben esedékessé váló követelés átruházásaként határozza meg, amelyet engedményezésként határoz meg az ítélet. Ez a jogalkalmazói felfogás leegyszerűsíti a faktoringot, nem elemzi ennek komplexitását, többretegű jelentését. Az elemzésénél is az engedményezést nem mint mögöttes jogviszonyt fogalmazza meg, hanem mint magának a faktoring jogviszonynak a megtestesülését.¹⁹⁸ A faktoring szerződés lényegét is engedményezési jogviszonyként határozzák meg és a döntést is az engedményezésre vonatkozó Polgári Törvénykönyv szabályai szerint hozzák meg.¹⁹⁹

A Szegedi Ítéltábla 2003-ban hozott ítélete már rámutat az ügylet összetettségére és ehhez mérten a faktoring ügyleteket nemcsak sematikusán az engedményezési szabályokat figyelembe véve kezeli.²⁰⁰ A bírósági jogerős döntés a faktoringot a követelés megvásárlásának, megelőlegezésének tekinti a behajtás kockázatának átvállalásával vagy anélkül. Kifejti továbbá, hogy polgári jogi értelemben a faktoring atipikus szerződés, amely a felek céljától, szándékától függően a visszerhes engedményezés, az adásvétel, illetve a hitelviszony elemeit foglalja magában.

Véleményem szerint az utóbbi helyes álláspont fogalmazza meg a pénzügyi gyakorlatban az elméletben már kimunkált elméleti alapvetéseket, és segíti a bírói gyakorlatot abban, hogy ne tegyenek egyenlőségjelet a faktoring és az engedményezési szerződés közé. A faktoringot két alaptípusra bontva értelmezi az ítélet – átvéve a bírósági gyakorlatba az egyes külföldi és hazai szerzők felfogását – azaz valódi faktoringról és nem valódi faktoringról

¹⁹⁷ BH. 1999.77. (Legfelsőbb Bíróság Gf. I. 32.886/1997. sz.)

¹⁹⁸ BH 1999. 77.: „... a faktoring szerződés valamely jövőben esedékessé váló követelés átruházását, megvásárlását jelenti, ez a Ptk. 328.§-ában szabályozott engedményezésnek felel meg. A perbeli esetben ezzel lényegében a CI Rt. és a felperes az engedményezési szerződést foglalták írásba.”

¹⁹⁹ 1959. évi IV. törvény a Magyar Köztársaság Polgári Törvénykönyvéről (Ptk.) 328.§-331.§

²⁰⁰ BH 2005. 72. (Szegedi Ítéltábla Gf. I.30.511/2003. sz.)

beszél.²⁰¹ A valódi faktoring esetében a faktor végleges jelleggel vásárolja meg az adós követelését és átvállalja a kockázatot is. Ebben az esetben a faktoráló a felelősségét teljes mértékben kizárja. A nem valódi faktoring esetén a faktor nem vállalja át a kockázatot, a követelést a saját nevében, de a faktoráló kockázatára hajtja be. Ha a követelés behajthatatlan, a faktorálónak vissza kell fizetni a követelés ellenében kapott összeget, amelyet a bírói álláspont pénzkölcsönnek, hitelnek tekint. A hitel illetve a pénzkölcsön megfizetésének a biztosítéka a faktoráló kintlevősége, illetve jövőben esedékessé váló követelése.²⁰²

Látszik tehát, hogy az ún. nem valódi faktoring a bírói gyakorlat alapján hitelügyleti, pénzkölcsön vonásokat mutat.

A jogalkalmazói álláspont egyik problémája, hogy ugyan mindkét típust faktoringnak tekinti, viszont ha a szűkebb értelmezését adjuk a faktoringnak, azaz a finanszírozási jellegét domborítjuk ki, akkor a „nem valódi” faktoring lesz a faktoring, a gyakorlatban, azaz a tényleges, a „valódi” faktoring. A banki gyakorlatban is ez utóbbit értik elsősorban a faktoring alatt. A másik probléma, amely feltűnik a bírósági döntésben, hogy a „faktor (hitelintézet)” kifejezést használja, amely nem helyes. Korábban kifejtettek szerint a Hpt. szabályai a hitelintézetek és pénzügyi vállalkozások számára egyaránt lehetővé teszik a faktoring tevékenység végzését, mivel a hitel és pénzkölcsönnyújtása (ezen belül a faktoring) nem kizárólagos hitelintézeti tevékenység.²⁰³ Azaz mindebből következik, hogy helytelen a hitelintézettel azonosítani a faktoringtársaságokat, mivel azok pénzügyi vállalkozások is lehetnek. Sőt a gyakorlatban az terjedt el, hogy a hitelintézetek is pénzügyi vállalkozásként faktoring társaságokat hoznak létre a tevékenység végzésére. A helyes kifejezés ezért a pénzügyi intézmény megjelölés a faktor cégre.

²⁰¹ SERICK: Rechtsprobleme das Factoring – Geschäftes, BB, 1976. 425. o. In: NOCHTA (1996.) i.m. 715-716. o.

²⁰² SOERGEL: Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch Band 3. 1991. Stuttgart-Berlin-Köln, 127. o. In: NOCHTA (1996.): i.m. 716. o.

²⁰³ A pénzügyi szolgáltatások körébe tartozik a Hpt. 3.§ (1) bek. b.) pontja alapján a hitel és pénzkölcsön nyújtása, amelynek egyik típusa a faktoring tevékenység. (Hpt. 2. sz. melléklet 10.2. pontja) A pénzkölcsön nyújtása nem kizárólagos hitelintézeti tevékenység.

4. Az elméleti megközelítések összefoglalása

Összegzésképpen megállapíthatjuk, hogy fogalmilag a faktoring nem kristályosodott ki a szakirodalomban. Sok esetben a gyakorlat alakítja és bővíti a faktoring fogalmi körét. Jól látszik, hogy a szakirodalomnak a jogszabályi háttér sem ad támpontot, vagy azért mert különböző jogágak jogintézményeibe szorítja bele a faktoring értelmezését, vagy ha létezik ilyen fogalom a gyakorlat hamar túllép az ott megfogalmazott definíción.

Azt azonban mindenképpen leszögezhetjük, hogy komplex ügylettel állunk szemben, mely három elemet ölel fel a finanszírozást, a szolgáltatást és a kockázatátvállalást. Az első két elemben nincs is vita a szakirodalomban és gyakorlati tapasztalatok is e két elem létét támasztják alá. A harmadik elemet eshetőlegesenek tekintem, annak ellenére, hogy a korábban említett egyes német és francia szerzők egyaránt szükséges elemnek tekintik. Azonban a hazai banki gyakorlat és jó néhány korábban említett hazai és a külföldi szerző is kiemeli, hogy a „del credere” kockázat átvállalása több esetben elmarad.

A hazai faktoring társaságok például jórészt elzárkóznak ettől, vagyis „del credere” kockázatátvállalás nélküli faktoring szerződések kötődnek a gyakorlatban. (Egyedül a lejárt és nagy kockázatú követelések megvásárlásánál fordul elő a teljes kockázatátvállalás, de ebben az esetben a követelés vételára is rendkívül alacsony, akár a névérték pár százaléka is lehet.) Több oka van annak, hogy miért nem vállalnak ilyen jellegű kockázatot a faktorcégek.

Ilyen ok részben a nagyfokú bizonytalansági tényező a kereskedelmi és szolgáltatási piacon, mivel sok esetben hibás áru kerül leszállításra, amelyet a vevő visszaküld a szállítóhoz. Bizonytalanságot okoz a hipermarketek olyan általános szerződési feltétel rendszere, amely „korlátlan kifogásolási” jogot biztosít a vevő számára. Ezenkívül még komoly problémát jelentenek a visszaélések, a faktoring csalások, fiktív számlák.

Mindezek együttesen arra sarkallják a faktoring cégeket, hogy a követelések eladóit, szállítókat „benntartsák” az ügyletben és a problémák

jelentkezésekor azonnal éljenek visszkereseti jogukkal, illetve a felelősséget a számla eladójára, a szállítóra telepítsék.

Fontos megjegyezni továbbá azt is, hogy a faktoring cégek több iparág és szolgáltató szektor területéről vásárolnak számlákat és nem ismerik sok esetben az adott technológiát, vagy az egyedi ügyletet, így jogvita esetén a szállító segítsége nélkül nem lenne elég „muníciójuk” ezen jogviták megvívására.

Mégis azt kell megállapítani, hogy a „del credere” kockázat átvállalása hiányában is vállal kockázatot a faktoring cég. Sok esetben olyan számlák faktorálására kerül sor, amelyeknél a szállító kis vagy középvállalkozás, relatíve bizonytalan vagyoni helyzetben és forgóeszköz hiányosan, tehát hiába van visszkereseti joga a faktorálónak, nem fogja tudni érvényesíteni a jogait csak a kötelezett ellen.

Ezért tehát – bár én a faktoring kettős jellegét hangsúlyoznám – beszélhetünk a faktorcég kockázatátvállalásáról, de ez véleményem szerint nem a szakirodalomban feltüntetett „del credere” kockázatátvállalás, amely nem minden esetben érvényesül a faktoring ügyletekben, hanem az ügylet jellegéből adódó általános kockázatvállalás.

A *finanszírozási jelleget* viszont elengedhetetlen tekintem, hiszen a faktoring alapvető célja a forgóeszköz finanszírozás. Ahogy láttuk azonban ebben is van vita, hiszen van olyan szerző, amely a finanszírozás elmaradása esetén is faktoringról beszél. Kérdés azonban, hogy mit jelent ez a finanszírozás. A szakirodalom és a gyakorlat is két oldalról közelít, azaz a finanszírozás megvalósulhat „megelőlegzés” illetve „hitel” formájában egyaránt. Ha a faktoringot „követelés-vásárlásként” szélesen értelmezve fogjuk fel, akkor egyértelmű, hogy „megelőlegzésről” kell beszélnünk, amely a teljes vételár 80-90%-ot is elérheti. (Különösen így van ez, ha nincs kikötve visszkereseti jog, azaz a teljes kockázatot átvállalja a faktor cég.) Ha viszont a faktoringot a hitelezés egy formájaként fogjuk fel, akkor téves a megelőlegzés fogalma, hanem hitelnyújtásról kell beszélnünk. A hazai gyakorlatban mindkét eset előfordul.

Nem minősíthetjük tehát szerintem ez alapján jónak vagy rossznak az egyik vagy másik megoldást, hiszen nem mindegy, hogy milyen cél vezérli a faktor céget a vásárlásnál, a követelésnek a „végleges megvásárlása” vagy „csak” finanszírozás.

Harmadik fontos jellemzője a faktoringnak a *szolgáltatási jelleg*, amely részben pénzügyi, részben nem pénzügyi szolgáltatások együttesét jelenti, és amely átfogja – teljesség igénye nélkül – a követelés nyilvántartását, beszedését, kezelését, a követelések biztosítását, információ szolgáltatást és akár „jogi segítségnyújtást” a követelésekkel kapcsolatos jogvitáknál. Ez a „szolgáltatási csomag”, amely a legnagyobb változáson ment keresztül az évek folyamán, hiszen a faktorcégek ezekkel a plusz szolgáltatásokkal tudták még „vonzóbbá” tenni a faktoringot.

A faktoring jellegének áttekintésénél nem csak a fenti „triász” oldaláról kell szemlélnünk az ügyletet, hanem *magát a követelést* is meg kell vizsgálnunk. *Nagyon fontos, hogy a követelések pénzkövetelések legyenek és nem vitatottak, harmadik személynek ne legyen olyan joga, amely a követelés faktorálását vagy annak behajtását akadályozná.*

Az elmélet és az engedményezésre vonatkozó Ptk. szabályozás is a kötelezett értesítését írja elő a faktorcég számára, de a gyakorlatban kialakult, hogy a faktorcégek elismertetik a számlakövetelést a kötelezettel, egyben tudomásul vetetik a kötelezettel a faktoráltatást. Ez nyilvánvalóan a nagyszámú és tömeges számláknál nem lehetséges számlánként, így ott egy közös nyilatkozatban vagy megállapodásban megegyezik a faktorcég és a kötelezett, hogy a szállító minden számláját a részére utalja a nyilatkozat vagy a megállapodás megszűntetéséig.

A követelés lejárata is vita tárgyát képezi a szakirodalomban, tehát kérdés, hogy a lejárt számlák a faktoring tárgyát képezik-e. Általánosságban elmondható, hogy rövid lejáratú (max 120-150 napos) követelésekkel kapcsolatos ügyleteket sorolnak a faktoring körébe. Előfordul azonban a hazai gyakorlatban, hogy lejárt számlák is faktorálásra kerülnek.

Gyakorlatban előforduló eset, – főként állami és önkormányzati megrendelésekkel illetve állami tulajdonban álló társaságoknál – hogy a rövidebb lejáratú számlákat nem fizetik ki és a lejárat plusz 90-160 napon belül fizetnek csak. Ez nem jelenti a követelés kockázatának növekedését, hiszen biztos fizető kötelezettekkel állunk szemben, de mégis rákényszeríti a szállítót a megnövekedett futamidő finanszírozására. A hazai gyakorlatban a faktoring társaságok alkalmazkodtak ehhez, és így lejárt számlák faktorálására is sor kerül, holott egyes nyugat-európai és hazai elméleti felfogások a lejárt számlák faktorálását helytelenítik, tiltják.

Nyilvánvalóan ennek az az oka, hogy ha a kötelezett határidőben nem fizet, akkor annak a faktoringot alapvetően befolyásoló okai vannak és nő a faktorcég kockázata,²⁰⁴ azonban ahogy említettem a lejárt számlák között is alapvető különbség van annak függvényében, hogy ki a kötelezett.

Mindezek alapján fogalmi rendet kell vágni az elmélet területén integrálva a gyakorlati tapasztalatokat és a működő rendszert. Véleményem szerint rögzítenünk kell egy széleskörű fogalmat, erre pedig a *követelésvásárlás* fogalma kínálkozik.²⁰⁵ A követelésvásárlást széleskörűen értelmezem, amelybe beletartozik a lejárt és le nem járt követelések megvásárlása ellenérték fejében, azonban önmagában véve ezt szemben a Hpt. szabályaival nem tekintem pénzkölcsönnyújtásnak.²⁰⁶ Önmagában véve a követelésvásárlás „végleges jellegű”, a szerződő felek célja a követelés tulajdonjogának tényleges átszállása. Különösen megmutatja a „végleges jelleget” az, ha a követelés megvásárlása visszakereseti jog nélkül jön létre. Ebben az esetben tehát a cél nem a finanszírozás, a szállító forgóeszközhöz juttatása, hanem a követelés tulajdonjogának a megszerzése. Előfordulhat például, hogy egy gazdasági társaság azért vásárol követelést, hogy azt beszámíthassa tartozásába, felhasználja a gazdasági tevékenysége körében. (Ebben az esetben nem kellene kizárni a nem pénzügyi intézményt a követelésvásárlásból.)

²⁰⁴ MARTINKÓ (2002.): i.m. 14. o.

²⁰⁵ V.ö. HUSZTI (2001-2002.): i.m. 140. o.

²⁰⁶ Hpt. 2. sz. melléklet 10.2./b. pont

Követelésvásárlás tehát, amikor a követelés jogosultja, a szállító a rövid vagy hosszú lejáratú, lejárt vagy nem lejárt pénzkövetelésének a tulajdonjogát a követelés vevőjére ruházza át. A követelésfinanszírozás fogalmát szűkebb fogalomként értelmezem. Ebben az esetben már beszélhetünk arról, hogy ez a típusú követelésvásárlás a pénzkölcsönnyújtásának egy speciális esete, és ezt a tevékenységet kizárólag pénzügyi intézmények végezhetik. A szerződő felek célja ebben az esetben nem a követelés tulajdonjogának a végleges jellegű megszerzése, hanem a finanszírozás. A követelés tulajdonjogának az átszállása biztosítéki jelleget tükröz, hiszen a faktorcégek célja a forgóeszköz finanszírozás nyújtása visszkereseti jog kikötésével vagy anélkül.

A követelésvásárlás célja szerint lehet finanszírozási jellegű vagy egyéb célú és a tulajdonjog átszállásával a faktorcégek a kockázataikat csökkentik, illetve beszédési jogot nyernek a szállítóval illetve a vevővel szemben egyaránt. A faktorcég ebben az esetben azonban nem a követelést akarja, amelyet igazol az a kialakult hazai gyakorlat, hogy a faktoring tevékenység esetében elterjedt a visszkereseti jog, azaz a faktorcég nem vállal „del credere” kockázatot.

A követelés finanszírozáson belül különíteném el a faktoringot és a forfetírozást, illetve a váltóleszámítolást.

A faktoring és forfetírozás közös gyökerekből táplálkozik, gyakorlatilag egyetlen különbségtételt fogalmaz meg a szakirodalom, ez pedig a követelés lejáratú hosszúságában és a követelés jellegében keresendő.²⁰⁷ A forfetírozás közép és hosszú lejáratú beruházási termékek szállításából eredő követelések finanszírozását jelenti, amely követeléseket gyakran váltók testesítik meg.²⁰⁸

A faktoring tehát rövid lejáratú, lejárt és le nem járt, de elismert pénzkövetelések finanszírozása, akként, hogy a faktorcég visszkereseti jog kikötésével vagy anélkül megvásárolja a követelést, illetve egyéb kiegészítő szolgáltatásokat vállal a követelés kezelése és beszédése érdekében. A

²⁰⁷ OSVÁTHNÉ HOFFMANN Erzsébet: Faktoring és forfetírozás a gyakorlatban, Külgazdaság, 1985/9. sz. 56-58. o.

²⁰⁸ PÉNZÜGYI ÉS KERESKEDELMI ENCIKLOPÉDIA (1988.): i.m. 231. o.

factoring tehát egy komplex pénzügyi szolgáltatás, amelynél a finanszírozás mellett az egyéb szolgáltatások egyre fontosabb szerepet játszanak.

A factoringot tehát követelésfinanszírozásként értelmezem és a követelésfinanszírozás speciális típusával azonosítom.

III. A FAKTORING TÍPIZÁLÁSÁVAL KAPCSOLATOS ELMÉLETI ALAPVETÉSEK

1. Típusai néhány jelentősebb elméleti álláspont alapján

A faktoring tipizálása legalább olyan sokrétű és összetett probléma, mint a fogalom meghatározása és tisztázása, ezért fontos a típusok elemzése és értelmezése, amely elvezet minket a faktoring működésének a megértéséhez. Több szempontból többféle tipizálást találhatunk mind a hazai, mind a külföldi szakirodalomban és a gyakorlatban egyaránt.²⁰⁹ A különböző típusok kialakulása részben történelmi fejlődés eredményei, részben a piaci igények változása révén alakultak ki. Az ügynökből, bizományosból, aki piackutatást és egyéb adminisztratív szolgáltatást nyújtott, a finanszírozás egyik válfajává nőtte ki magát, ahol a faktorcég a vevők hitel- és fizetőképességének a vizsgálata illetve a finanszírozás mellett esetenként átvállalja a kockázatot, intézkedik a követelés beszedése iránt.²¹⁰ Gyakorlatilag azt mondhatjuk, hogy a komplex szolgáltatás hármassá jellege érvényesül (a szolgáltatási, finanszírozási és a kockázátvállalási jelleg), és ezen funkciók teljes vagy részleges érvényesülése határozza meg a különböző típusokat. A szakirodalom tanulmányozása során azonban azzal a nehézséggel találjuk szembe magunkat, hogy a különféle szerzők más és más elnevezést használnak ugyanarra az ügylettípusra illetve mást értenek egy-egy típus alatt.²¹¹ Ezért célszerű megvizsgálni részletesen a tipizálás szempontjait és a fogalmakat pontosan definiálni.

A faktoring tipizálását az angol szakirodalomban *Salinger* készítette el, amely külföldi és hazai szerzők számára is iránymutatást jelentett és jelent mind a mai napig:²¹²

²⁰⁹ NAGY Zoltán: A faktoring tipizálásával kapcsolatos elméleti alapvetések, Pénzügyi Szemle, Budapest, 2008/1. sz. 131-153. o.

²¹⁰ MARTINKÓ (2002.): i.m. 28. o.

²¹¹ Ugyanezt a felfogást osztja Martinkó Károly is v.ö. MARTINKÓ (2002.): i.m. 28. o.

²¹² SALINGER (1995.): i.m. 24. o. Ugyanezt a felosztást találjuk meg a Heller Factoring Österreich Aktiengesellschaft által készített „A faktorálás lényege és gyakorlata” című tanulmányban, Kézirat, Magyar Nemzeti Bank könyvtára, 1988. 22. o.

Faktorálási változatok táblázatos összefoglalása:

		Finanszírozás	Kétes követelések elleni védelem*	Adósok kiértékelése	Követelés-nyilvántartások vezetése	Beszedés
I.	Teljes szolgáltatás (Full service) ²¹³	A	A	A	A	A
	Faktorálás visszkeresettel (Recourse factoring) ²¹⁴	A	N	A	A	A
	Teljes forgalmú faktorálás (Bulk factoring) ²¹⁵	A	N	A	N	N
	Határidős faktorálás (Maturity factoring) ²¹⁶	N	A	A	A	A
	Ügynöki faktorálás (Agency factoring) ²¹⁷	A	S	U	S	N
II.	Számlaleszámítolás (Invoice Discounting) ²¹⁸	A	N	N	N	N
	Rejtett faktorálás (Undisclosed factoring) ²¹⁹	A	S	N	N	N

* Bármely, ezt az elemet tartalmazó faktorálás említhető úgy, mint „visszkereset” nélküli faktorálás.

A táblázatban található jelek értelmezése:

A: Mindig nyújtott szolgáltatás

U: Általában nyújtott szolgáltatás

S: Néha nyújtott szolgáltatás

²¹³ SALINGER (1995.): i.m. 14-17. o. A teljes szolgáltatás keretében az ügyfél finanszírozáshoz jut, mentesül az adminisztráció alól és a kockázatot is áthárítja a faktortársaságra.

²¹⁴ SALINGER (1995.): i.m. 17-19. o.: A visszkeresetes factoring esetén minden szolgáltatást megkap az ügyfél, ami a teljes szolgáltatású factoringgal jár, kivéve az adós nemfizetéséből eredő kockázátvállalást, azaz ügyfél a kétes követelésekkel szembeni védelmet nem kap. Ebben az esetben tehát az ügyfélnek vissza kell fizetnie a faktor által a fizetetlen követelésekért adott vételárat.

²¹⁵ SALINGER (1995.): i.m. 17-18. o.: Ez a típus gyakorlatilag csak finanszírozást biztosít az ügyfelek számára, a faktor cég nem vállal felelősséget a követelések adminisztrálásáért és behajtásáért és a faktorálás teljesen visszkereseti alapon működik.

²¹⁶ SALINGER (1995.): i.m. 19-20. o.: A maturity faktorálásnál az előfinanszírozás hiányzik, így a hitelbiztosítás egyik alternatívájaként alakult ki, amely magában foglalja nyilvántartások vezetését, a beszédést és a rossz követelésekkel szembeni védelmet. Azért nevezik „határidős” faktorálásnak, mivel a megvásárolt követelésekért a fizetés a követelések faktorcégre való átruházásától számított meghatározott időtartam után, vagy az adósok teljesítésével egyidejűleg történik.

²¹⁷ SALINGER (1995.): i.m. 18. o.: Az ügynöki faktorálás azt jelenti, hogy az adminisztrációt és a beszédést tulajdonképpen az ügyfél végzi, mint a faktor társaság ügynöke, illetve a visszkereseti jog is fennáll. A megoldás célja a finanszírozás biztosítása olyan ügyfélnél, aki sok kis adóssal áll szemben, de nem felel meg a számlaleszámítolás pénzügyi és nyilvántartási feltételeinek.

²¹⁸ SALINGER (1995.): i.m. 18-19. o.: Azon ügyfelek részére nyújtott szolgáltatás, akik csak hiteligényük finanszírozására törekszenek, egyéb szolgáltatásra nem tartanak igényt. Az adósok kiértékelésére nem kerül sor.

²¹⁹ SALINGER (1995.): i.m. 19. o.: A számlaleszámítolási megállapodás speciális formájának az elnevezése, amelynek a faktor védelmet nyújt a kétes adóssal szemben egy meghatározott mértékig. Az adósok kiértékelésére nem kerül sor.

N: Soha vagy csak ritkán nyújtott szolgáltatás

I.: A típusok bármelyikbe „nyílt faktorálásnak” vagy „kiértékesítéses faktorálásnak” is nevezhető (Notification factoring or disclosed factoring)

II.: A típusok bármelyike „bizalmas faktorálásnak” vagy „kiértékesítés nélküli faktorálásnak” is nevezhető (Confidential factoring or non – notification factoring)

A táblázat megmutatja, hogy Salinger a factoring hét fő típusát két nagy csoportba sorolja, így megkülönböztet ún. „notifikált”, „kiértékesítéssel járó” illetve „nem notifikált”, „kiértékesítés nélküli” factoringot. A hét „változatot” a factoringhoz kapcsolódó szolgáltatások alapján különbözteti meg, öt szolgáltatás alapján:

- finanszírozás,
- kétes követelések elleni védelem,
- adósok kiértékesítése,
- követelés nyilvántartások vezetése,
- beszédés.

A csoportosítás alapján pontosíthatjuk a factoring tipizálásának lényegére vonatkozó megállapításokat. Az egyik legfontosabb észrevétel, hogy a *finanszírozás* alapvető szolgáltatása valamennyi típusnak a „maturity factoring” kivételével, ahol jellegéből adódóan csak esetleges elemként vehetjük figyelembe.

A factoring elméleti fogalmánál felmerült, mint legfontosabb factoring szolgáltatás a *kockázatvállalás*. A kockázatvállalást kettős értelemben vehetjük figyelembe, egyrészt önmagában az ügylet – akár vállal”del credere”, az adós nem fizetéséből eredő kockázatot a faktorcég, akár nem – jellegéből adódóan kockázatot hordoz, hiszen a követelés eredeti jogosultján sem biztos, hogy behajtható a vevőtől be nem szedett követelés, mind a szállító, mind a vevő is kerülhet fizetéképtelenségi helyzetbe. Másrészt a vállalt és szolgáltatásként nyújtott kockázatvállalásnak tekintjük, amikor a faktorcég kifejezetten felvállalja a vevő nemfizetéséből eredő kockázatot. Ezt szokták a szakirodalomban „del credere” kockázatvállalásként emlegetni, amely párosul

azzal, hogy a faktorcég lemond a visszkereseti jogáról. Jelen esetben a kockázatvállalást a „kétes követelések elleni védelem” fogalmával jelöli meg a szerző, és „visszkereset nélküli faktorálásról” beszél, azaz del credere kockázatvállalásról van szó.

A csoportosításnál egyébként eléggé zavaró, hogy a szerző a „kiértésítés” nélküli faktorálás két külön típusaként kezeli a „számlaleszámitolást” és az ún. „rejtett faktorálást”, holott közöttük csak egyetlen különbséget találunk, ez pedig a „kétes követelések elleni védelem”, amely az egyiknél „néha nyújtott szolgáltatás”, míg a másikonál „soha vagy csak ritkán nyújtott szolgáltatás”. Ez a megkülönböztetés nem indokolja a külön típusba sorolást, mivel valójában ez nem is különbség, hiszen elvileg mindkettőnél nyújtható a szolgáltatás.

A másik szembetűnő probléma, hogy jelentését tekintve a „rejtett faktorálás”, a „bizalmas faktorálás”, illetve a „kiértésítés nélküli faktorálás” megjelölés egyaránt egyet jelent, fogalmi azonosságot takar, mégpedig azt, hogy az adós nem kap értesítést a faktorálásról. Ezt a gyakorlatban illetve a szakirodalomban is – véleményem szerint helytelenül – „csendes faktorálás” elnevezéssel is illetik.²²⁰

A tipizálás problémájának tartom még, hogy külön típusként kezeli a visszkereseti joggal történő faktorálást, amely véleményem szerint nem külön típus, hanem faktoring szolgáltatások egyikéhez, a korábban említett kockázatvállaláshoz kapcsolódik. Ezt támasztja alá a szerző megjegyzése is a kétes követelések elleni védelem elnevezésű szolgáltatásnál, ahol kimondja, hogy ez gyakorlatilag visszkereset nélküli faktorálást jelent. Nem indokolja továbbá külön típusként való feltüntetését az sem, hogy szintén a kockázatvállalásra visszautalva, külön más faktoring típusok szolgáltatása illetve jellemzője is lehet. Például érvényesül a visszkereseti jog a „teljes forgalmú faktoring” „vagy a számlaleszámitolás” esetén.²²¹

²²⁰ MARTINKÓ (2002.): i.m. 28. o.

²²¹ Martinkó Károly a „számladiszkontálás” elnevezés használatától óv, inkább az állományfinanszírozó vagy bizalmas faktoring elnevezést tartja helyesnek. Javaslatára szerint a „számladiszkontálás” hibás elnevezést honosítana meg hazai faktoringban. Véleménye szerint a diszkontálás a lejáratig esedékes kamatok levonásával történő számlavásárlás, míg jelen esetben a faktorcég kamatot számít föl a finanszírozásért. Álláspontja az, hogy a brit faktoring szakmában azért nevezték el diszkontálásnak ezt a szolgáltatást, hogy ne legyen érvényes rá a banki szabályozás.

Salinger említést tesz a nemzetközi faktoringról illetve két speciális konstrukcióról, amelyeket szintén nem tekint külön típusnak, ilyen a *hitelbiztosítással kombinált faktoring* illetve a *hitelintézetek által finanszírozott faktoring ügyletek*. Ez utóbbi esetben az ügyfél és a faktorcég mellett a bank is belép a jogviszonyba, hiszen a finanszírozást ő biztosítja az ügyfél számára a faktorcégen keresztül.²²²

Salinger nyomdokain járva, de a nemzetközi gyakorlatra is figyelemmel alakítja ki a faktoring „változatok” csoportosítását Martinkó Károly, aki megkülönböztet:²²³

- teljes szolgáltatású vagy hagyományos,
- visszterhes,
- ügynöki,
- állományfinanszírozó vagy bizalmas,
- csendes,
- esedékességi vagy lejárat,
- hitelbiztosítással kombinált visszterhes vagy állományfinanszírozó,
- nemzetközi faktoringot.

A csoportosítás alapjának tekinti a szerző a faktoring jellemzőit, amelyet véleményem szerint a faktorcég által nyújtott szolgáltatásként kell felfognunk. Ezek a „jellemzők” az alábbiak:²²⁴

- az ügylet visszterhessége,
- a vevő értesítése,
- a beszéd végzése,
- faktorcég általi előleg folyósítása,
- a vételár kiegyenlítése (esedékességkor vagy pénzteljesítés után).

Ezen szolgáltatások megvalósulása vagy hiánya alapján tipizál a szerző. Szintén összevont táblázatba foglalja ezeket a szolgáltatásokat, ahol azonban

²²² SALINGER (1995.): i.m. 20-22. o.

²²³ MARTINKÓ (2002.): i.m. 29-34. o.

²²⁴ MARTINKÓ (2002.): i.m. 28. o.

már eltérést is találunk a Salinger-i szolgáltatástípusokhoz képest.²²⁵

Fontos különbség, hogy a szerző gyakorlatilag két nagy csoportba osztja a faktoring típusait, beszél belföldi faktoringról és nemzetközi faktoringról, megkülönböztetve az export faktoringot és az import faktoringot az utóbbi típuson belül, tehát az osztályozás szempontja a földrajzi jelleg.

Fontos kiemelni, hogy a szerző rosszul használja a „visszterhes faktoring” kifejezést, mivel ezt a visszkeresetes faktoringgal azonosítja, amely sem a külföldi, sem a hazai terminológiának nem felel meg. A visszterhesség fogalma az ügyletek ingyenességével szemben az ellenszolgáltatás meglétét tételezi fel, és gyakorlatilag megállapíthatjuk, hogy ellenszolgáltatás nélküli faktoringról nem beszélhetünk.²²⁶

A tipizálásnál Salinger felfogásával szemben összevonja a „teljes forgalmú faktorálást”, a „leszámítolással” és ún. „állományfinanszírozó faktoringról” beszél. Ezt két érvel indokolja.

Egyik érve, hogy a számladiszkontálást hibás elnevezésnek tekinti és véleménye szerint rossz kifejezés rögzülne a hazai szakirodalomban, illetve a brit faktoring szakma is csak azt azért használta az „invoice discounting” kifejezést, mert ezt a tevékenységet ki akarták vonni az angol banki szabályozás alól.

A másik fontos érve, hogy a „számlaleszámítolás” a gyakorlatban a „teljes forgalomra” kiterjed, így a kettő egyben összefogható az „állományfinanszírozó” faktorálás elnevezéssel.²²⁷

²²⁵ MARTINKÓ (2002.): i.m. 33. o. 1. sz. táblázat:

	Finanszírozás	Hitelbiztosítás	Vevőértésítés	Követeléskezelés	Beszedés
Teljeskörű szolgáltatás	Igen	igen	igen	Igen	igen
Visszterhes faktoring	Igen	nem	igen	Igen	igen
Ügynöki faktoring	Igen	lem	igen	Nem	nem
Esedékességi faktoring	Nem	lehet	igen	Igen	igen
Állományfinanszírozó faktoring	Igen	nem	nem	Nem	nem
Csendes faktoring	Igen	néha	nem	Nem	nem

²²⁶ GELLÉRT György (szerkesztő): A Polgári Törvénykönyv Magyarázata, KJK-Kerszöv Kft., Budapest, 2002. 1070. o.: „Az engedményezés lehet visszterhes és ingyenes, történhet ellenszolgáltatás fejében vagy ellenszolgáltatás nélkül.”

²²⁷ MARTINKÓ (2002.): i.m. 31. o.

A faktorcég által nyújtott szolgáltatások tekintetében Salinger-hez képest annyit változtat, hogy a „kétes követelések elleni védelmet” a „hitelbiztosítással” helyettesíti. Véleményem szerint a két szolgáltatás nem azonos. A kétes követelések elleni védelem, amelyet Salinger is visszkereset nélküli faktorálásnak tekint, a faktorcég kockázatvállalását takarja a korábban elmondottak szerint. A hitelbiztosítás nem a faktorcég által nyújtott szolgáltatás, ezt a szerző véleménye szerint is az ügyfél közvetlenül vagy a faktorcégen keresztül a hitelbiztosítóval szerződve veszi igénybe.

Megállapíthatjuk, hogy Martinkó gyakorlatilag a Salinger féle felfogás alapján alakítja ki a csoportosítást, hasonlóképpen mint Gellért Andor teszi ezt egyik művében.²²⁸ A tipizálás alapját a szerződéstípusok képezik, így a szerző megkülönböztet:

- maturity (lejárat, esedékesség) factorszerződést,
- finanszírozási (advance) faktorálást,
- ügynöki (agent) faktorálást,
- garancia (guarantee) és vételi (purchase) faktorálást,
- mai finanszírozási (credit) faktorálást.

Beszél továbbá a szerző a *nemzetközi faktorálásról*, amelyen belül megkülönböztet *import- és exportfaktorálást*²²⁹, de ezt nem tekinti önálló szerződéstípusnak.

A szerző több új típust említ a faktoring tipizálásánál, többek között a mai finanszírozási (credit) faktoráláson belül helyezi el a „*maturity*” és az „*advance*” faktorálást.²³⁰ Az ügylet meghatározásánál azonban gyakorlatilag a teljes szolgáltatású faktorálásra ismerhetünk rá.²³¹

²²⁸ GELLÉRT (1991.): i.m. 148-151. o.

²²⁹ GELLÉRT A. (1991.): i.m. 147. o.

²³⁰ GELLÉRT A. (1991.): i.m. 150. o.

²³¹ GELLÉRT A. (1991.): i.m. 150. o.: „A faktorálás mai korszerű formája a finanszírozási (credit) faktorálás. Az exportőr azért hajlandó a faktordíjat megfizetni, mert ezáltal a nyitott, azaz nagy kockázatokat jelentő szállítási nemfizetési rizikóját a faktorra terheli, egy-egy megállapodott viszonylatban az összes nyilvántartási munkától mentesül és a számla keltétől a tényleges befolyás napjáig piaci kamatlábak mellett finanszírozhatja rövid lejáratú forgótöke-szükségletét.”

Az *advance* vagy *finanszírozási faktorálásnál* a faktorbank a számlát megelőlegzi piaci kamatlábon számítva. Ez a faktorálás történhet visszkereset nélkül, illetve visszkeresettel.²³²

A *garancia-faktorálás* az 1920-as években alakult ki az Egyesült Államokban, gyakorlatilag a hitelbiztosítás egyik formája volt, mivel a faktorcég vagy megelőlegezte a számlát vagy vállalta a kockázatot a vevő nemfizetéséért. Ez a típus az amerikai biztosító társaságok tiltakozása miatt az 1930-as években megszűnt.²³³ Réczei László a garancia faktorálást eltérően határozta meg annyiban, hogy véleménye szerint a faktorcég egyáltalán nem teljesített fizetést csak akkor, ha az adós fizetéseképtelenné vált.

Véleményem szerint ez utóbbi meghatározás jobban megfelel a garancia faktorálás jellemzőjének és ez valóban joggal váltotta ki a biztosító társaságok „ellenérzését”, hiszen itt semmiféle finanszírozás és egyéb szolgáltatás sem történik a garanciavállaláson kívül.

A garancia faktorálás megszűnése váltotta ki a *vételi (purchase) faktorálás* megszületését, mivel itt már a szolgáltatók megvásárolták a követeléseket és a fizetési kockázatot visszkereset nélkül átvállalták.²³⁴ Jól látszik, hogy Gellért támaszkodik tipizálásában Réczei László tanulmányára.²³⁵

Réczei a faktoring osztályozását *részben szerződéses oldalról*, részben a *faktor tevékenységének az oldaláról közelíti meg*. Mindkét megközelítést külföldi szakirodalmi álláspontokra alapozza.

A szerződések alapján az alábbi típusokat határozza meg:²³⁶

- valódi (standard vagy old-line) faktoring,
- behajtási faktoring (collection-factoring, Fälligkeitsfactoring),
- faktoring delcredere nélkül (Unechtes faktoring),
- rejtett (stilles) faktoring,
- export- és importfaktoring.

²³² GELLÉRT A. (1991.): i.m. 150. o

²³³ RÉCZEI László: A faktoring ügyletről, Jogtudományi Közöny, 1988. január, 12. o.

²³⁴ GELLÉRT A. (1991.): i.m. 150. o.

²³⁵ RÉCZEI (1988.): i.m. 13. o.

²³⁶ SCHEPERS (1982.): i.m. 67. o. In: RÉCZEI (1988.): i.m. 13. o.

Míg a másik csoportosítása a *faktor tevékenységének a megkülönböztetésén alapszik*.²³⁷

- pay-as-paid faktoring,
- guaranty faktoring,
- purchase faktoring,
- loan-faktoring,
- day-to-day faktoring,
- split faktoring,
- információs tevékenység.

Az osztályozás áttekintésekor találunk teljesen új típusokat, de olyanokat is amelyek csak elnevezésben különböznek az eddig ismertettektől.

A *valódi (standard vagy old-line) faktoring* alatt az ügylet legáltalánosabb formáját érti a szerző, amely gyakorlatilag egybeesik a teljes szolgáltatási típusú faktoringgal.

A *behajtási faktoring* esetén sem előfinanszírozásra, sem a felelősség átvállalására nem kerül sor, a faktoring társaság tehát a követelés beszédésén kívül semmilyen szolgáltatást nem nyújt.²³⁸

A *delcredere nélküli faktoring* a korábban említett visszkereseti faktorálással, míg a *rejtett (stilles) faktoring* a korábban említett rejtett vagy kiértékelés nélkül faktorálással, a mai szakzsargonban használt ún. „csendes” faktoringgal egyezik meg, azaz a szállító üzleti megfontolásból nem akarja a vevő tudomására hozni a faktoring ügylet létrejöttét, inkább csak egy elkülönített számla kerül megjelölésre, ahova a vevőnek teljesítenie kell a kötelezettségét.

Az *export és importfaktoringot* összefüggő tranzakcióként kezeli, amelyre a korábban említett nemzetközi faktoring kifejezés rögzült, és amely egybefogja a két ügyletet.²³⁹ A tevékenységi oldalról történő megközelítéssel

²³⁷ D.A. CHIESA: Factoring Handbuch, Fritz Knapp Verlag Frankfurt, 1982. 37. o. In: RÉCZEI (1988.): i.m. 13. o.

²³⁸ RÉCZEI (1988.): i.m. 13. o. A többi típus meghatározását is ezen az oldalon találjuk meg a tanulmányban, ezért külön egyenként nem hivatkoznék rá! Fontos még kiemelni, hogy Réczei László a típusokat a teljesség igénye nélkül sorolja fel.

²³⁹ MARTINKÓ (2002.): i.m. 29-34. o.

kapcsolatban a *garancia és vételi faktorálás* már definiálásra került. A garancia faktoráláshoz hasonló konstrukció a *day-to-day factoring*, ahol a faktorcég vállalja, hogy ha bizonyos határidőig a vevő nem fizet ő fog helyette teljesíteni.

A *pay-as-paid* típusnál nem történik előfinanszírozás, hanem a factoring társaság akkor fizet, amikor a követelést behajtja a kötelezettől. Ezzel szemben a *loan-factoring* esetén a számla összegének 85-90%-t kifizeti a faktor, de a követelés kockázatát nem vállalja át az ügyféltől, így ha a követelés behajthatatlan a követelés ellenében nyújtott kölcsönt visszaköveteli.

A *split factoring* a kockázat megosztásának a módjára hívja fel a figyelmet. A nagy factoring társaságok a jelentősebb összegű finanszírozás és kockázatvállalás esetén megosztják a kockázatot és együtt kötnek szerződést az ügyféllel. Hasonló megoldást találunk a bankok hitelfinanszírozása során, amikor konzorciális hitelezés keretében több bank együttesen nyújt hitelt az ügyfél számára.

Az *információs tevékenységet* nem tekinthetjük önálló típusnak, hiszen a factoring-szolgáltatás részét képezi. A pénzügyi intézmény folyamatos kapcsolatban áll az ügyféllel, amelynek révén informálhatja a piaci helyzetről, esetleg egyes vállalkozások fizetési képességéről és készségéről.

Szintén példálódzó jelleggel csoportosítja a factoringot, ötvözve az eddig is ismertett angol és amerikai tipizálást Halustyik Anna²⁴⁰:

- teljes körű (full service) faktorálás;
- visszkereseti joggal való faktorálás;
- ügynöki (agency) faktorálás;
- bizalmas (confidential) faktorálás;
- csendes (undisclosed) faktorálás;
- hitelbiztosítással kombinált faktorálás.

A tipizálást szintén nem zárt rendszerben kezeli és inkább csak a meglévő típusok közül a legismertebb formákat emeli ki.

²⁴⁰ HALUSTYI (2003.): i.m. 296-297. o.

Hasonló felosztást találunk még az osztrák, német szerzőknél, (Binder-Degenschild²⁴¹, Horbach²⁴²), akik gyakorlatilag szintén a Salinger-i felfogás alapján közelítik meg a faktoring típusait, illetve a osztrák gyakorlat is ezt vette át.²⁴³

A hazai szakirodalomban is többféle felfogás körvonalazódik a faktoring típusaival összefüggésben. Az egyik már korábban is említett felfogás átveszi az angolszász rendszert és ennek a segítségével tipizál, amelynek hátránya, hogy a teljesség igénye nélkül a szerződési formákat illetve a faktorcég tevékenységét elemzi.²⁴⁴

A másik álláspont szerint a faktoring két alaptípusa határozható meg. Az álláspontok azonban eltérnek tekintetben egymástól, hogy melyik az a szempont ami alapján a két alaptípus meghatározható. Három szempont alapján történik meg a tipizálás a hazai szakirodalomban, egyrészt a *követelés lejárata* szerint, másrészt a *kockázat átvállalása* alapján, harmadsorban pedig az *adós kiértékelése* szerint.

A *követelés lejárata* szerint megkülönböztetjük a lejárt és a le nem járt követelések faktorálását. A faktorálás ilyen tárgyú felosztását Szentiványi Iván alapozta meg.²⁴⁵ Megítélése szerint a faktoring ügylet magában foglalja a követelések „megelőlegzését” és „megvásárlását” egyaránt, amely közötti különbségtételt az adja, hogy lejárt vagy le nem járt követelések faktorálásáról

²⁴¹ BINDER-DEGENSCHILD (1984.): i.m. 11. o. Degenschild féle felosztás is az angolszász elveket veszi át és az alábbi csoportokat állítja fel:

- visszkereset melletti faktorálás;
- teljes forgalom faktorálása;
- határidős faktorálás;
- számla-leszámitolás, ún. bizalmas faktorálás;
- rejtett faktorálás;
- ügynöki faktorálás;
- hitelbiztosítással kombinált faktorálás;
- háromoldalú, ügyfél-bank-faktorcég közötti megállapodások.

²⁴² HORBACH (1970.): i.m. 544-555. o. Horbach már szélesebb kategóriákat állított fel. A gyakorlati tapasztalatok alapján egyrészt belföldi és külföldi faktorálást, másrészt a faktoring természeté alapján „notifikált”, illetve „nem notifikált” faktorálást különböztet meg.

²⁴³ HELLER FAKTORING Österreich Aktiengesellschaft: A faktorálás lényege és gyakorlata, kézirat, MNB könyvtár, 1988. 7. o.

²⁴⁴ Ezt az álláspontot képviseli többek között Réczei László, Halustyik Anna, Martinkó Károly a korábban hivatkozott és ismertetett művek alapján.

²⁴⁵ Ezt az álláspontot képviseli Szentiványi Iván, Gárdos István és Umenhoffer Ferenc is. v.ö. SZENTIVÁNYI (1995.): i.m. 11-12. o.; PETRIK (1990.): i.m. 34-35. o.; UMENHOFFER (2004.): i.m. 21. o.

van szó. A követelés „megelőlegzése”, vagyis a faktoring „hitel funkciója” akkor kerül előtérbe, ha le nem járt követelésről van szó. Ha a követelés lejárt csak a „követelés megvásárlása” jöhet számításba. A faktoring tevékenység lényegesebb formájának a le nem járt követelések megvásárlását tekinti, és ez áll közelebb az ügylet pénzügyi szolgáltatási jellegéhez.

Ezzel szemben áll Gárdos István álláspontja, aki szerint a lejárt követelések megvásárlását kell szűkebb értelemben faktoringnak tekinteni, mivel ez viseli magán az ügylet speciális jellegét, a le nem járt követelések „engedményezését” csak egy kölcsön jellegű ügylet megvalósítási eszközének tekinti.²⁴⁶

A le nem járt követelések faktorálásának további osztályozása is lehetséges. A le nem járt követelések faktorálása történhet *eseti jelleggel*, valamelyik vevővel szembeni konkrét követelés megvásárlása útján, vagy *keret jelleggel*, amikor meghatározott vevőkkel szemben folyamatosan keletkező követelések vásárlására kerül sor.²⁴⁷

A *kockázat átvállalása* alapján mind a hazai szakirodalom²⁴⁸, mind a bírósági gyakorlat²⁴⁹ két alaptípust határoz meg a *valódi* és a *nem valódi faktoring* kategóriáját. Nyilvánvalóan a szakirodalmi felfogás képeződött le a bírósági gyakorlatban, amely hazai felfogásnak német gyökerei vannak.²⁵⁰ Nochta Tibor szerint a *valódi* vagy „old line” *faktoring* lényegét az adja, hogy a követeléssel együtt a követelés behajthatatlanságának ún. „delcredere” kockázata átszáll a faktortársaságra. A fizetett díjat vételárnak kell tekinteni és az egész konstrukció egy „sajátos hitel-, illetve követelésvételnként” határozható meg. Ezzel szemben a *nem valódi faktoring* esetében a faktor nem vállal át delcredere kockázatot, azt a hitelező viseli, ezért a szerző szerint egy engedményezési hitelről van szó, mivel ha az adós nem fizet, akkor a követelés engedményezőjének vissza kell fizetnie a kapott összeget annak

²⁴⁶ SZENTIVÁNYI (1985.): i.m. 278-280. o.

²⁴⁷ UMENHOFFER (2004.): i.m. 21. o.

²⁴⁸ NOCHTA (1996.): i.m. 715-716. o.

²⁴⁹ BH 2005/72. a Szegedi Ítéltábla Gf.I.30.511/2003. sz. ítélete.

²⁵⁰ STOPPOK (1987.): i.m. 94. o.; SERICK (1976.): i.m. 425. o.; LARENZ/CANARIS: Lehrbuch des Schuldrechts 86-87. o. In.: NOCHTA (1996.) 715-719. o.

kamataival együtt. A nem valódi faktoring tehát a szerző szerint egy követelés fedezete mellett nyújtott hitelnek tekinthető.

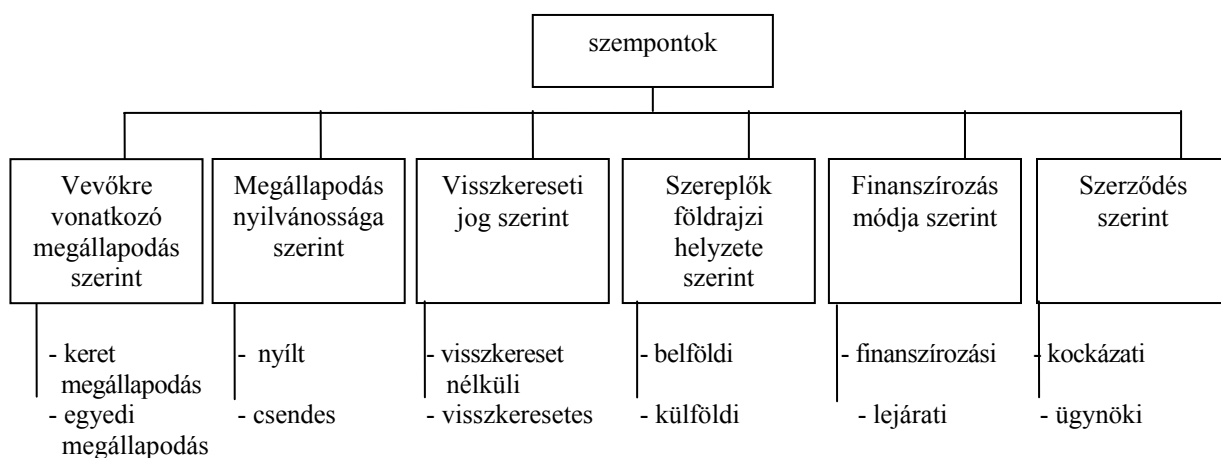
A csoportosítás mind a külföldi, mind a hazai szakirodalomban megalapozott, de az elnevezést aggályosnak tartom, mivel a hazai gyakorlatban az a jellemző, hogy a faktorcégek nem vállalják át a fentebb említett delcredere kockázatot és igazából ezt a konstrukciót tekintik faktoringnak, azaz az „igazi” faktoring az ún. „nem valódi faktoring” lesz. Másrészt a kockázatvállalás véleményem szerint nem lehet fő csoportosítási szempont, mert nem fogja át az ügylet teljes jellemzőit és lényegét.

A harmadik szempont az *adós kiértékelése*, amely alapján megkülönböztetünk kiértékelés nélküli, „*csendes*”, „*bizalmas*” faktoringot, melyet a szakirodalom „zártkörű faktoringnak” is titulál, illetve az ún. *nyílt faktorálást*, amelyet „nem zártkörű faktoringnak” is neveznek.²⁵¹

Az első esetben az adóst nem értesítik a faktoringról, a szállító továbbra is maga vezeti a követelés nyilvántartását, illetve az adós is közvetlenül a szállítónak teljesít, legtöbbször egy elkülönített számlára.

A különböző szempontok szerinti csoportosításokat jól integrálja és egybefogja *Bozsik Sándor* az alábbi táblázatban.²⁵²

A faktoring csoportosítása

²⁵¹ ZOLNAI László: Faktorálás, Marketing & Menedzsment 1988/3. sz. 41-42. o.

²⁵² BOZSIK (1999.): i.m. 75. o.

A különböző típusok közül csak azokat emelném ki, amelyekről eddig nem esett szó, vagy eltér a szakirodalom eddigi álláspontjától. A *vevőkre vonatkozó megállapodás szerint* keretmegállapodás vagy egyedi megállapodás megkötéséről beszél a szerző.²⁵³ A *keretmegállapodás* a szerző szerint azt jelenti, hogy egy bizonyos összeghatárig a szállító összes követelését megvásárolja a faktorcég – feltéve ha a szállító fizetőképessége jó – és garantálja a vevő kötelezettségét. Ezzel szemben az *egyedi megállapodás* esetén a vevő fizetőképessége a referencia, és csak egy meghatározott vevőre vonatkozó követelés megvásárlására kerül sor.²⁵⁴

A hazai faktoring gyakorlat alapján azonban ettől eltérően is értelmezhető a keretmegállapodás fogalma.²⁵⁵ Általában a faktorcég elsősorban nem a szállítót, hanem a vevőt minősíti és vevő-limiteket állapít meg. Nyilvánvalóan a limitek megállapítása során szerepet játszik a szállító is, (összes forgalom, visszáru számlák gyakorisága stb.) de a faktorkeretek mértékét alapvetően a vevő bonitása határozza meg. (Sok esetben nem a teljes forgalmú faktorálásra kötik a keretmegállapodást, hanem a vevőkre limitált keretekre.) A megállapodásban felsorolja a faktorcég, hogy milyen vevőket hajlandó faktorálni és milyen keretösszegig, legtöbb esetben egy éves futamidőt meghatározva.

Sajátos csoportosítása az ügyletnek a *földrajzi helyzet* szerinti felosztása *belföldi* és *külföldi* faktoringra.²⁵⁶ *Belföldi* faktoring alatt érti a szerző azt az esetet, amikor mind az eladó, mind a vevő devizabelföldi és az ügylet hazai fizetőeszközben bonyolódik, míg *külföldi* faktoring esetében vagy a vevő, vagy az eladó külföldi és az ügylet pénzneme is általában valamilyen idegen valuta.

Hasonló felosztást ugyan több helyen találunk a szakirodalomban, de a fentiekől több szerző értelmezése eltér.²⁵⁷ Helyesebb tehát a *belföldi* és

²⁵³ BOZSIK (1999.): i.m. 75. o.

²⁵⁴ ABAHÁZY János: Egy új pénzügyi ügylet: a factoring, Bankszemle, 1986/2. sz. 15-16. o.

²⁵⁵ REKE Barnabás: A faktoring egy évtizede, Bankszemle 1997/2. sz. 69. o.

²⁵⁶ ÉLÍÁS János: Kihaszínlatlan lehetőség, Bankszemle, 1992/1-2. sz. 80-86. o. V.ö. BOZSIK (1999.): i.m. 76. o.

²⁵⁷ Eltérő álláspontot képvisel a korábban említett szerzők közül Martinkó Károly, Gellért Andor, Réczei László, Leo Binder-Degenschild.

nemzetközi faktoring szerinti felosztás, ahol a nemzetközi faktoring exportfaktoring és importfaktoring összefüggő rendszeréből áll.²⁵⁸ A belföldi faktoring esetében belföldi szállítások faktorálásáról van szó, ahol a szállító és a vevő szerződéses viszonyában a termék vagy szolgáltatás belföldön kerül teljesítésre, míg a nemzetközi faktoringnál mindez külföldön realizálódik, vagy külföldről bejövő termék, vagy szolgáltatás teljesítési helye belföld a faktorálásra kerülő felek viszonylatában. (Természetesen egy másik vevő tekintetében kikerülhet a külföldre a termék vagy szolgáltatás, de ez már nem érinti a felek közötti faktoring jogviszonyt.)

Sajátos új fogalmat találunk a faktoring tipizálása során, a *szerződés szerinti* felosztásnál az ún. *kockázati faktoring* fogalmát.²⁵⁹ Itt a már lejárt, fizetéképtelen gazdálkodószervezetekkel szembeni követelés megvásárlásáról van szó, és a követelés beszedésének az időpontja és a kielégítés mértéke is bizonytalan, ezért nyilvánvalóan csak alacsony mértékű vételár ellenében kerülhet sor a követelés megvásárlására a szerző szerint.

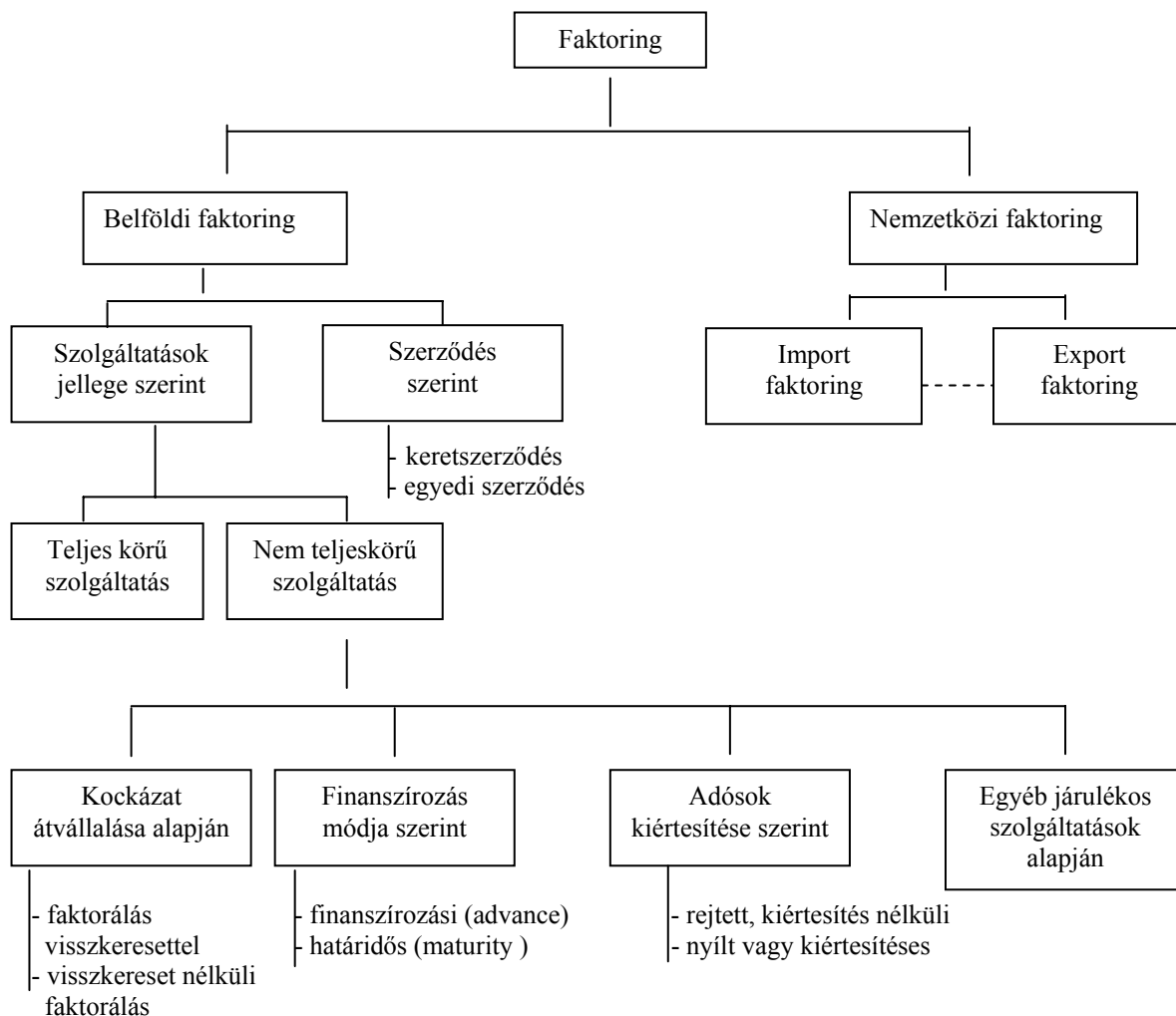
2. Az új osztályozás és az osztályozás szempontjai

Összegzésképpen megállapíthatjuk, hogy sokféle szempont és elképzelés alapján történt a faktoring típusok osztályozása, de a szerzők csak egy-két esetben tudtak koherens rendszert felállítani, inkább csak példálódzó felsorolásra vállalkoztak. A szakirodalomra és a gyakorlati tapasztalatokra alapozva, összefoglalva ennek eredményeit, véleményem szerint az alábbiak szerint csoportosíthatjuk a faktoringot:

²⁵⁸ MARTINKÓ (2002.): i.m. 33-34. o.

²⁵⁹ BOZSIK (1999.): i.m. 76. o.

Faktoring osztályozása

A fenti táblázat alapján törekedtem koherens egészként bemutatni a faktoring osztályozását illetve a tipizálás szempontjait. Megjegyzendő azonban, hogy ezek a faktoringnak a főbb típusai. Nyilvánvalóan a gazdasági élet újabb és újabb konstrukciókat dolgoz ki, de a csoportosítás előnye, hogy ezek besorolhatók ebbe a rendszerbe, vagy továbbfejleszthető a rendszer anélkül, hogy alapvető módosulásokon menne keresztül.

A korábban említett szerzők többségénél megtaláljuk a faktoring felosztásának szempontjaként a *belföldi-külföldi*, illetve *belföldi-nemzetközi faktoring típusú* felosztást. Ez a megkülönböztetés egyes szerzőknél földrajzi elkülönítést jelent, míg mások esetében a faktoring technikai lebonyolításának módját jelenti, ún. „kétfaktoros” rendszernek tekintve a nemzetközi

factoringot. Álláspontom szerint, mindezek mellett azonban ki kell emelni a jogi különbséget is, hiszen míg a belföldi factoringra a belföldi jogszabályok, addig a nemzetközi factoringra az UNIDROIT Egyezmény, a különböző gyakorlatban kialakult nemzetközi szokványok, a szerződésekben kikötött jog, illetve az egyes országok joga az irányadó. A nemzetközi factoring import és export factoringra osztható fel, amelyek elvileg külön-külön is létező formák, de a gyakorlatban jogilag is szorosan összefüggenek egymással.

A *belföldi* factoring osztályozására két alapvető szempont kínálkozott, a *szerződés szerinti* és a *szolgáltatások jellege szerinti* tipizálás. A szerződések a factoringnál jellemzően keretjelleűek, azaz meghatározásra kerül azon vevők köre, akivel szembeni számlák megvásárolhatók, illetve a vevő limit alapján a keretösszeg, ameddig hajlandó finanszírozni a faktorcég a követeléseket. Ezenkívül azonban előfordul a gyakorlatban, hogy egy-egy követelés finanszírozására kerül sor, amikor nem készül csak egyedi szerződés. Ez általában akkor fordul elő, ha például a pénzügyi intézmény ügyfele valamelyik jelentős, multinacionális vevőjével köt szerződést egyszeri szállításra, és a bank hitel formájában nem tudja finanszírozni az ügyletet.

A másik kategorizálásra alkalmas szempont a *szolgáltatások jellege*. Azt az eddigi elemzések alapján rögzíthetjük, hogy a factoring egy komplex szolgáltatás, amely az évek folyamán fejlődött, változott. Már Salinger is öt szolgáltatás alapján tipizálta a factoringot.²⁶⁰

Véleményem szerint a szolgáltatás jellege szerint két alapkategória állítható fel a *teljeskörű szolgáltatású* és a *nem teljeskörű szolgáltatású* factoring. A teljeskörű szolgáltatású factoring valamennyi szolgáltatást felölel, amely a Salinger-i felosztás szerint legalább öt ilyen szolgáltatás jelent. Ez a szolgáltatás-csomag azonban az ügyfelek igényei, illetve a faktorcégek piacorientált magatartása alapján folyamatosan bővül, változik.

²⁶⁰ SALINGER (1995.): i.m. 24. o. Ezek a szolgáltatások a következők: finanszírozás, kétes követelések elleni védelem, adósok kiértesítése, követelésnyilvántartások vezetése, beszédés.

A történelmi fejlődés és a korábban kiemelt szakirodalmi álláspontokat elemezve álláspontom szerint rögzíthetjük, hogy a szolgáltatások két csoportra oszthatók, úgy mint *alapvető szolgáltatások* és *egyéb járulékos szolgáltatások*.

Az *alapvető szolgáltatások* azok, amelyek egyrészt a történelmi kialakulás és fejlődés során meghatározták az ügyletet, másrészt jogi értelemben határozottan elkülönítették a típusokat egymástól. Ilyen alapvető szolgáltatásnak tekintem a *kockázatátállalást*, vagyis a kétes követelések elleni védelmet, a *finanszírozást* illetve az *adósok kiértésítését*.

Az *egyéb járulékos szolgáltatások* ezekhez az alapvető szolgáltatásokhoz kapcsolódnak, esetleges szolgáltatásként. Ilyennek tekinthető a követelések nyilvántartása, kezelése, beszedése, hitelképesség vizsgálat stb.

Az egyéb járulékos szolgáltatások kategóriája szerinti megosztást szabadon hagytam a táblázatban, ide olyan speciális típusok sorolhatóak be, amelyeket ez jellemez és különböztet meg a többi típustól. Mivel csak példálódzó jelleggel lehetne ide sorolni egyes konstrukciókat, ezért ez a kategória üresen maradt, mintegy lehetővé téve a tipizálás további bővítését, fejlesztését.

Az alapvető szolgáltatásokon belüli kategorizálás az elméleti megközelítéseket összegezve került kialakításra. Két esetben a szolgáltatás megléte az elhatárolási szempont, így a kockázat átvállalás alapján megkülönböztetünk *visszkeresetes* illetve *visszkereset nélküli faktorálást*, míg az adósok kiértésítése szerint *rejtett* vagy *kiértésítés nélküli* illetve *nyílt* vagy *kiértésítéses faktorálást*. Ez utóbbi esetben helyesebbnek tartom egyes szakirodalmi felfogásoktól és a gyakorlattól eltérően a rejtett vagy kiértésítés nélküli jelző használatát, mivel ez jobban rámutat az ügylet lényegére, mint a „csendes” kifejezés.²⁶¹ (Sajnos a gyakorlati szakemberek körében is a csendes faktoring kifejezés terjedt el.)

A finanszírozás módja szerinti felosztásnál az elhatárolás alapja a finanszírozás időpontja. A *finanszírozási (advance) faktorálás* lényege az

²⁶¹ A csendes kifejezést használja többek között Martinkó Károly (MARTINKÓ (2002.): i.m. 32. o.); Halustyik Anna (HALUSTYIK (2003.): i.m. 297. o.) illetve Bozsik Sándor is (BOZSIK (1999.): i.m. 75. o.)

ügyfélnek az azonnali forráshoz juttatása, így a szerződéskötést követően az abban meghatározott feltételek szerint folyósít a faktorcég.

Ezzel szemben a *határidős (maturity) factoring* nem jelent azonnali finanszírozást, mivel a faktorcég vagy egy megállapított határnapon vagy a követelés lejáratakor teljesít csak fizetést.

3. Az egyes típusok és szabályrendszerük

3.1. A teljes szolgáltatású factoring

A belföldön végzett faktorálás alaptípusának tekinthetjük a *teljes szolgáltatású* faktoringot, amely a klasszikus angol jogfejlődés eredményeként jött létre,²⁶² és jelenleg is a modern faktoring szolgáltatás alapját képezi. A teljes faktoring szolgáltatás keretében az ügyfél finanszírozáshoz jut, mentesül a követelésekkel kapcsolatos adminisztrációtól, és védve van a kétes adósokkal szemben is.^{263,264}

A teljes szolgáltatású faktoring esetében a követelések tulajdonjoga átszáll a faktoring társaságra visszakereseti jog nélkül. A teljes szolgáltatású faktoring hosszabb távú kapcsolatot feltételez az ügyfél és faktorcég között, így ebben az esetben mindig keretszerződési formáról kell beszélnünk, amely általában meghatározott időpontig (általában egy év) szól és valamennyi, vagy csak meghatározott vevőkkel szembeni kötelezettségek megvásárlását jelenti.²⁶⁵

Az adósok értesítésére mindig sor kerül, amelynek keretében a felek közlik a kötelezettekkel, hogy érvényesen az értesítéstől kezdődően, az áruszállításokból és a szolgáltatásnyújtásokból eredő fizetési kötelezettségeiket már csak az új jogosult részére teljesíthetik.

A szerződéskötést megelőzi a hitelképesség vizsgálat, amely kiterjed sok esetben a vevők, kötelezettek mellett az ügyfélre is. Az, hogy a faktorcég az

²⁶² HALUSTYIK (2003.): i.m. 296. o.

²⁶³ MARTINKÓ (2002.): i.m. 29. o.

²⁶⁴ Ugyanezt a felfogást vallja a HELLER FAKTORING AG (1988.): i.m. 1. o.

²⁶⁵ MARTINKÓ (2002.): i.m. 29. o.

ügyfél minden követelését vagy csak meghatározott vevőkkel szembeni követeléseket vásárolja meg a cég saját döntési kompetenciájába esik, bár az angol jogterületen jellemző, hogy az ügyfél teljes követelés-állományát megvásárolják.²⁶⁶ Ennek okaként szokták említeni, hogy az adósnak ne kelljen osztottan teljesíteni az ügyfél és a faktorcég között²⁶⁷, de véleményem szerint ennek inkább az adminisztrációs terhek csökkentése, illetve a faktor kockázatvállalásának mérséklése a valódi ok.

A számvitel területén is változásokat indukál a szolgáltatás igénybevétele, mivel a számlákon fel kell tüntetni a faktorálás tényét és azt, hogy a teljesítésnek milyen számlára kell teljesülnie. (Sok esetben a faktoring cég elektronikusan kéri be a számlákat, így nem kell kinyomtatni azokat.²⁶⁸)

A szolgáltatás lezárásánál a faktorcég kiköti, hogy a keretmegállapodásban feltüntetett időpont után nem faktorál több számlát. Előfordul, hogy a szerződéses időpont után még fennálló követelések vannak, amellyel kapcsolatban kettős eljárás érvényesül a gyakorlatban, vagy visszavásároltatják az ügyféllel a követelést, vagy beszedik a teljesítést és a végső elszámolást követően továbbítják az ügyfél számára.²⁶⁹

Az adminisztratív teendőknél kiemelendő, hogy a faktorcég feladata és egyben felelőssége is a könyvelések, nyilvántartások vezetése és a követelés beszédése egyaránt. (A szakirodalmi felfogás szerint, ugyis tekinthetjük ebben az esetben ezeket a szolgáltatásokat, hogy gyakorlatilag a faktoring vállalkozás saját maga számára teljesíti, hiszen a követelést megvásárolta.)

A kétes adósokkal szemben védelem, a kockázatvállalás hatékony eszköze a teljes szolgáltatású faktoring szerződés, mivel a faktorcég visszakereseti jog nélkül vásárolja meg a követeléseket, átvállalva a nemfizetésből illetve a vevők fizetésképtelenségéből eredő kockázatot.

A kockázatvállalás azonban korlátozott, mivel csak olyan követelésekre vonatkozik és csak addig a mértékig ameddig a faktorcég jóváhagyta a

²⁶⁶ HELLER FAKTORING AG (1988.): i.m. 5. o.

²⁶⁷ HELLER FAKTORING AG (1988.): i.m. 6. o.

²⁶⁸ MARTINKÓ (2002.): i.m. 29. o.

²⁶⁹ HELLER FAKTORING AG (1988.): i.m. 6-7. o.

keretösszeget. Kétféle limitről van tehát szó, az ún. „szállítmány-limitről”, amely behatárolja a követelésállományt havi, vagy heti keretben, illetve az ún. „általános hitel-limitről”, amely az egyes adósokra vonatkozó kereteket rögzíti.²⁷⁰

A kockázatvállalás korlátozott a követelések jogi problémamentessége szempontjából. Ez azt jelenti, hogy a faktorcég nem vállal felelősséget:²⁷¹

- az ügyfél árujának, szolgáltatásának a vevő általi elfogadásáért;
- a vevővel szemben vállalt kötelezettségeikért;
- a számlák helyességéért;
- az ellenkövetelésekért.

A korlátozásokat per-, igény- és tehermentességre vonatkozó klauzulákkal illetve a beszámítás igény és a kellék- és jogszavatosság kizárásával szabályozzák a hazai szerződéses gyakorlatban.

A kockázatvállalás mérséklésére szolgál igénybevehető plusz szolgáltatásként a *hitelbiztosítás* intézménye, amely a faktor és a hitelbiztosító között jön létre, vagy az ügyfél maga köt külön szerződést a hitelbiztosítóval.²⁷² Van olyan hazai elméleti felfogás, amely ezt tekinti teljes szolgáltatású faktoringnak.²⁷³ A külföldi elméletek azonban a visszkereseti jog kikötésével létrejött szerződéseknél előforduló elemnek tartják a hitelbiztosítást, illetve ezt az esetet is a teljes szolgáltatású faktoringgal egyenértékűnek tartják.²⁷⁴ *Véleményem szerint, mivel a hitelbiztosítás nem szükségképpen eleme a faktoringnak és a gyakorlatban is csak eshetőlegesen fordul elő, ezért a hitelbiztosítás nélküli faktoring is teljes szolgáltatású faktoringnak minősül, ha valamennyi alapvető szolgáltatást nyújtja a faktor.*

Összevetve az álláspontokat azonban meg kell állapítanunk, hogy az ügyfél számára a kockázatok kizárása és mérséklése szempontjából előnyösebb a teljes szolgáltatás, hiszen a hitelbiztosítók nem vállalnak a teljes

²⁷⁰ HELLER FACTORING AG (1988.): i.m. i.m. 3. o.

²⁷¹ HELLER FACTORING AG (1988.): i.m. 3. o.

²⁷² www.cib.hu. (2007. január 21.)

²⁷³ MARTINKÓ (2002.): i.m. 30. o., 32. o.

²⁷⁴ SALINGER (1995.): i.m. 20-21. o.

követelésre biztosítást. Ezen kívül ha az ügyfél köt hitelbiztosítást több probléma is jelentkezhethet:²⁷⁵

- a biztosítási kötvények alapján sok esetben az igény csak akkor elfogadható a biztosító számára, ha a követelés az ügyfél behajthatatlan követelései között szerepel;
- bizonytalansági tényező a faktorcég számára, hogy az ügyfél eleget tesz-e a biztosítási feltételeknek;
- a biztosító sok esetben a hite ellenőrzés és a beszédés terén feltételeket támaszthat az ügyféllel szemben, és nem ismeri el a faktor jogát erre a tevékenységre;
- az ügyfél fizetése képtelensége esetén a felszámoló nem biztos, hogy teljesíti a biztosítási szerződésből eredő kötelezettségeket.

Mindezekre tekintettel, vagy a faktorcégnek kell a követelés állományára hitelbiztosítást kötni, és ezáltal az egyes ügyfél követelésállományát is biztosítani, vagy össze kell kapcsolni a ügyfél által kötött hitelbiztosítást a faktorálással, amelynek a módja az ún. „faktorálási záradék”.²⁷⁶

A faktorálási záradék a biztosítási kötvényben szerepel, amely kimondja, hogy a faktorcég a követelések tulajdonosa és elismeri a faktorcégnek a követelésekkel kapcsolatos jogait. A záradékban megfogalmazásra kell, hogy kerüljön a biztosítás átruházása a faktorcégre.

A másik megoldás, amikor a faktorcég „társult biztosított” lesz.²⁷⁷ Ennek előnye, hogy a biztosítási kötvény alapján fennálló kötelezettségeket (díjfizetés, lejárt követelések bejelentése, stb.) a faktorcég is teljesítheti azzal, hogy ennek költségét az ügyfélre terheli.²⁷⁸

A finanszírozási kérdésekkel kapcsolatban ki kell emelnünk, hogy a gyakorlatban ennek van a legnagyobb jelentősége, és véleményem szerint a faktoring célja és haszna a finanszírozásban testesül meg. Sok esetben a faktoringot a hitelfinanszírozás alternatívájaként használják.

²⁷⁵ HELLER FACTORING AG (1988.): i.m.17-19. o.

²⁷⁶ HELLER FAKTORING AG (1988.): i.m. 18. o.

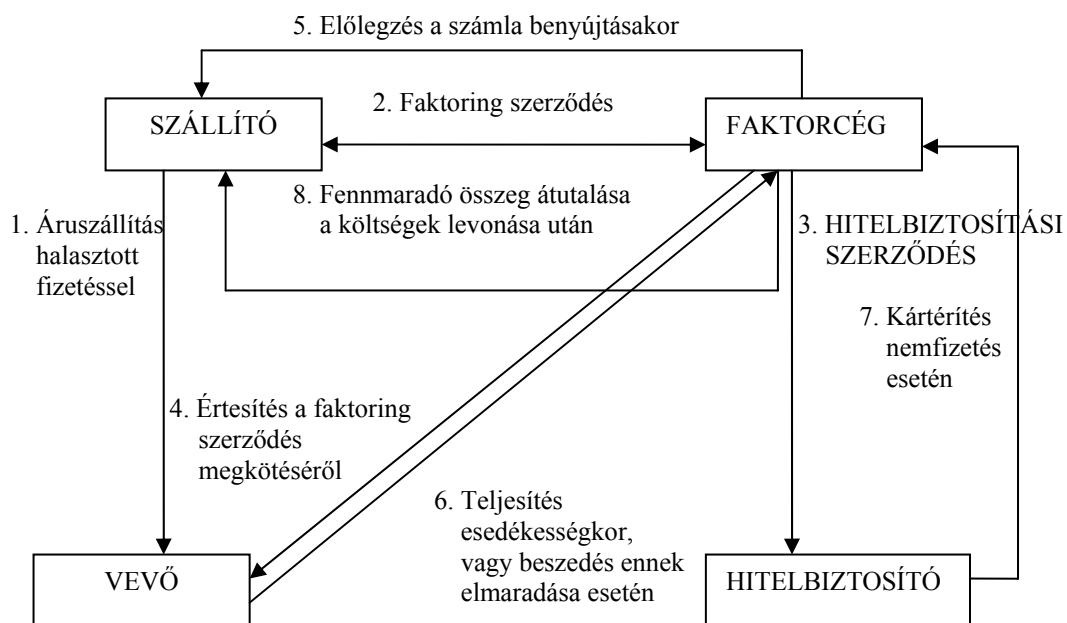
²⁷⁷ HELLER FACTORING AG (1988.): i.m.19. o.

²⁷⁸ MARTINKÓ (2002.): i.m. 33. o.

A finanszírozás azonban nem teljes mértékű, hiszen ún. „faktorbiztosíték” kalkulására kerül sor, amely többféle módszerrel történhet.²⁷⁹

- az összes követelés százaléka;
- az elfogadott lejárat határidőn belüli követelések százaléka;
- az el nem fogadott követelések teljes egészében, illetve az elfogadott követelések bizonyos százaléka.

Mindez a visszatartás vagy tartalék gyakorlatilag a korábban említett és felmerülő, a kockázatvállalással kapcsolatos problémák fedezetére szolgál. (Mértéke változó, a gyakorlatban 10- és 30% között mozog.) A teljes szolgáltatású factoring folyamatát az alábbi ábrával szemléltettem.^{280,281}

Az egyes folyamatok sorrendje változhat vagy párhuzamosan folyhat egymás mellett, de a gyakorlat a fenti sorrendet részesíti előnyben. Sok esetben például előfordul, hogy a faktorcég nemcsak értesíti a vevőt, hanem külön elismerő nyilatkozatot kér a számla el- és befogadásáról. Egyedi factoring szerződés esetén nem kötik meg, vagy csak feltételesen kötik meg a szerződést, ha nincs ilyen elismerő nyilatkozat a követelésről.

²⁷⁹ HELLER FACTORING AG (1988.): i.m. 4. o.

²⁸⁰ www.cib.hu (2007. január 20.)

²⁸¹ MARTINKÓ (2002.): i.m. 30. o.

3.2. A kockázat átvállalása alapján elkülönülő ügyletek

A faktoring másik nagy csoportja a *nem teljeskörű szolgáltatású ügyletek* köre, amelyen belül a kockázat átvállalásának kérdése a legproblematisabb az összes szolgáltatás közül. A kockázat átvállalása alapján megkülönböztetünk *visszkereseti jog vagy megtérítési igény kikötésével* illetve *visszkereseti jog vagy megtérítési igény nélküli faktorálást*. Ez utóbbi kérdéskörrel a teljeskörű szolgáltatású faktoringoknál foglalkoztam, kifejtve azt a szakirodalommal alátámasztott álláspontot, hogy a visszkereseti jog hiánya esetén is van bizonyos felelősségi esetkör, amelynél az ügyfél felelőssége érvényesül a követelésért.

A *kockázatátvállalás kérdés körét* minden szerző jelentősnek tartotta, sőt ahogy korábban említettem, a faktoring két alapvető típusának az elkülönítésére is felhasználták. (Valódi és nem valódi faktoring megkülönböztetése.^{282, 283, 284})

Általánosságban elmondhatjuk, hogy a faktorcég számára minden faktoring ügylet kockázatvállalással jár, hiszen pénzügyi közvetítőként pénzt helyez ki, amelynek beszedése mindig hordoz bizonytalansági tényezőket, így beszélhetünk ország-, ágazati- és ügyfélkockázatról egyaránt.²⁸⁵ Sőt megállapíthatjuk, hogy a visszkereseti jog fennállása esetén is van kockázata a pénzügyi intézménynek, hiszen fizetése képtelenné válhat az ügyfél, így a visszkereseti jog érvényesíthetlenné válik.

A kockázatátvállalás megjelölésére a szakirodalom több szinonimaként használt kifejezést említ, a *delcredere kockázatátvállalást*²⁸⁶, a *visszkereseti jogot*²⁸⁷, illetve az *adós fizetése képtelenségéből eredő kockázatátvállalást*²⁸⁸, amelyeket kiegészíthetjük a magyar jogban használt *kezességvállalással*.²⁸⁹ (A

²⁸² STOPPOK (1987.): i.m. 94. o.

²⁸³ SERICK (1976.): i.m. 425. o.

²⁸⁴ LARENZ/CANARIS (1981.): i.m. 86-87. o.

²⁸⁵ PETRIK F. (2003.): i.m. 16. o., 21. o.

²⁸⁶ RÉCZEI (1988.): i.m. 14. o.

²⁸⁷ BINDER-DEGENSCHILD (1984.): i.m. 9. o.

²⁸⁸ SALINGER (1995.): i.m. 24. o.

²⁸⁹ GELLÉRT Gy. (2002.): i.m. 1070. o.

„kockázat átvállalása” általános kifejezést pedig a hitelintézetekről és pénzügyi vállalkozásokról szóló jogszabály is használja.²⁹⁰)

A *delcredere kockázat* azt jelenti, hogy a követelés behajthatatlansága esetén a pénzügyi intézmény fizeti ki a számlát. Egyes szakirodalmi álláspontok szerint ez egy enyhébb felelősségi alakzat, mivel csak az adós csődje, a követelés behajthatatlansága, az adós fizetéseképtelensége esetén támasztható igény, a fizetés megtagadása esetén nem.²⁹¹ A hazai gyakorlat azonban azt mutatja, hogy valójában a kockázatvállalás a nemfizetés esetére is kiterjed. A visszkereseti jog megléte, vagy hiánya tehát ennek a *delcredere kockázatnak* az átvételét vagy át nem vételét jelenti, azaz a visszkereseti jogú faktoringot a *delcredere kockázat* átvétele nélküli faktoringként határozhatjuk meg.²⁹²

Mit takar azonban a *visszkereseti jog* és hogyan érvényesíthető? Ezzel kapcsolatosan többféle jogi megoldást kínál a szakirodalom és a hatályos jogi szabályozás, rámutatva a probléma összetettségére. Azonban azt le kell szögeznünk, hogy itt nem csak az adós fizetéseképtelensége esetén áll fenn a visszkereseti jog, hanem egyszerű nemfizetés esetén is.

A német jogi megoldás a *megtérítési igény* érvényesítése mellett teszi le a voksot, azaz ha az adós nem fizeti meg tartozását, akkor az ügyfélnek vissza kell fizetni járulékokkal együtt a kapott összeget a faktorcég részére.²⁹³

A megtérítési igény érvényesítése nem ütközik különösebb akadályba, ha folyamatos szerződéses kapcsolat áll fenn a faktorcég és az ügyfél között, hiszen a jogosult levonhatja a nála lévő pénzeszközökből a tartozást, vagy beszámíthatja az ügyféllel szembeni tartozásába. A probléma az egyedi szerződéseknél van, ahol a követelést nincs miből levonnia a pénzügyi intézménynek. Ebben az esetben azonban mind az egyenes adós, mind az ügyfél ellen fordulhat a követelés vásárlója, azaz mindkettőn behajthatja a

²⁹⁰ Hpt. 2. sz. mellékletének 10.2. b., pont.

²⁹¹ RÉCZEI (1988.): i.m. 14. o.

²⁹² BINDER-DEGENSCHILD (1984.): i.m. 9. o.

²⁹³ NOCHTA (1996.): i.m. 716. o.

követelést. (Természetesen ha az ügyfél megtéríti a tartozást a követelés tulajdonjoga itt is visszaszáll, de csak az ellenérték kifizetése után.)

Az angolzás jogban a visszkereseti jog alatt a *fizetés garantálás*át illetve a *követelés ügyfél által visszavásárlását* értjük.²⁹⁴ A *fizetés garantálása* inkább csak lehetőség a visszavásárlást megelőzően. A faktorcég eltekint egy meghatározott időpontig a visszkereseti jogának érvényesítésétől, az ügyfél pedig további „addicionális költség” kifizetését vállalja. A módszer azonban azzal is jár, hogy további biztosíték felajánlását követeli meg a követelés vásárlója, elsősorban akként, hogy magasabb visszatartási összeget állapít meg a faktorcég a soronkövetkező számlákból, illetve az ügyfél részére fizetendő összegeket visszatartja.²⁹⁵

A *visszavásárlás kötelezettségének* előírásánál a követelést köteles az ügyfél visszavásárolni és a teljesített kifizetéseket járulékaival együtt visszatéríteni a pénzügyi intézménynek.

A hazai jogszabályban lefektetett megoldást a mögöttes jogviszonyként alkalmazott engedményezési szabályok között kell keresnünk.²⁹⁶ A Polgári Törvénykönyv a megtérítési igényt *kezesi felelősségként* fogalmazza meg a visszterhes engedményezésnél. A szabályozás a kezesi felelősséget azonban nagymértékben korlátozza, mind a felelősségvállalás mértéke, mind a követelés bizonytalansága oldaláról. A kezesi felelősség csak a követelésért adott ellenérték erejéig áll fenn,²⁹⁷ illetve ha a követelést az engedményező kifejezetten bizonytalan követelésként ruházta át, vagy felelősségét egyébként kizárta, ez a felelősség nem is áll fenn.

A magyar szerződéses gyakorlatban mind a három megoldás előfordul, néhány kritikai megjegyzést azonban ki kell emelnünk.

A megtérítési igény esetén fontos részletes szabályokkal körülírni a jogintézményt, meghatározva az igény mértékét, érvényesítési módját stb.

²⁹⁴ SALINGER (1995.): i.m. 17. o.

²⁹⁵ HELLER FACTORING AG (1988.): i.m. 8. o.

²⁹⁶ Ptk. 330.§ (1) bek.

²⁹⁷ GELLÉRT Gy. (2002.): i.m. 1071. o. Természetesen a járulékokért is fennáll a felelősség, ahogy erre utal a Ptk. magyarázata, hiszen a 273.§ (2) bek. alapján a kezes felelőssége kiterjed a kezesség elvállalása után esedékes mellékszolgáltatásokra egyaránt.

A visszavásárlási kötelezettség előírásánál is nehézségekkel találjuk szemben magunkat, hiszen a hazai szabályozás csak visszavásárlási jogot ismer, visszavásárlási kötelezettséget nem.²⁹⁸ (Nem kizárva a polgári jog egyéb lehetőségeit, amely révén az eredeti állapot visszaállhat.) Természetesen nem zárható ki ezen intézménynek a korrekt szerződéses szabályozása, de ennek a konstrukciónak több hátrányos következménye lehet. Az egyik ilyen következmény a kötelezettek száma, azaz ha az ügyfél visszavásárolja a követelést a faktorcég már csak az ügyféllel áll szemben, hiszen az egyenes adóssal szemben nincs követelése. Ezzel szemben a megtérítési igény érvényesítése esetén fordulhat mindkét kötelezettel ellen a jogosult, azaz a vevőn és a szállítón egyaránt követelheti a számla ellenértékét.²⁹⁹

A másik probléma, ha nem tesz eleget visszavásárlási kötelezettségének az ügyfél. Ebben az esetben a szerződéses gyakorlat, *ún. azonnali automatikus visszaszállást* szabályoz, azaz az adós nem fizetése esetén a követelés tulajdonjoga a faktoring szerződésben szabályozottak alapján visszaszáll az eredeti jogosultra, azaz helyreáll az eredeti állapot. Ezt össze szokták kapcsolni még a beszámítási joggal, azaz a visszaszármaztatott követelés ellenértékét járulékokkal együtt a faktorcég beszámíthatja tartozásaiba.

Az engedményezésnél indokolt lenne egy szigorúbb felelősségi alakzat beiktatása a törvényi szabályozásban, a kezesség helyett készfizető kezesség rögzítése vagy a felelősség részletes szabályozása révén. A készfizető kezességet alkalmaznak egyébként több esetben a faktoring szerződésben a pénzügyi intézmények, illetve a Polgári Törvénykönyv új koncepciója is ezt a megoldást preferálja.

²⁹⁸ Ptk. 374. §

²⁹⁹ MARTINKÓ (2002.): i.m. 30. o.

3.3. A finanszírozás módja alapján elkülönülő ügyletek

A finanszírozás a mai modern faktoring elengedhetetlen elemévé vált, gyakorlatilag a faktorálás napjainkban történő elterjedésének legfontosabb oka.³⁰⁰ Véleményem szerint a faktoring hármasköréből (kockázattávállalási, finanszírozási, szolgáltatási funkció) az idők során a finanszírozási funkció erősödött meg legjelentősebben. A finanszírozási funkció révén a különböző pénzügyi konstrukciók váltak meghatározóvá.³⁰¹ Már Salingernél is láttuk, hogy a finanszírozás valamennyi faktoring típus elengedhetetlen eleme, kivéve a határidős (maturity factoring) faktoringot, amelynél azonban szintén szerepet játszik a finanszírozás csak nem azonnali finanszírozásként.³⁰²

Van olyan szerző, amely modern „credit” faktorálásról³⁰³ beszél, de a legelterjedtebb elnevezés a „finanszírozási (advance) faktorálás.”³⁰⁴ Ennél a faktoring típusnál a pénzügyi intézmény a számlák megvásárlását követően azonnali finanszírozást nyújt, azaz a számlák lejártáig, illetve a követelés beszedéséig finanszírozza a szállítót. Sok esetben az elmélet a hitellel történő finanszírozás alternatívájának tartja ezt a típust, bár előnyösebb a bankhitelnél és attól eltér.³⁰⁵

A különbségek az alábbiakban összegezhetők:

- a banki hitelképesség-vizsgálattól eltérően működik, a döntés a követelésre alapozódik, nincs jelentős súlya az ügyfél hitelképességének;
- biztosítékok tekintetében rugalmasabb a bankhitelnél, sok esetben semmilyen külön biztosíték nem szükséges hozzá;
- rövidebb elbírálási határidő, rugalmasabb ügyfélcentrikus kiszolgálás;
- a számviteli kimutatás is előnyösebb, hiszen nem terheli a vállalkozás likviditását, nem a kölcsönök között kerül kimutatásra.

³⁰⁰ Kurt F. SCHAEER: Factoring – eine neue Dienstleistung fasst be uns Fuss, Der Monat in Wirtschaft und Finanz 10/1982. 16-18. o.

³⁰¹ MARTINKÓ (2002.): i.m. 28. o.

³⁰² SALINGER (1995.): i.m. 14-17. o.

³⁰³ BINDER-DEGENSCHILD (1984.): i.m. 10. o. A szerző itt Biscoe meghatározására hivatkozik (Peter M. BISCOE: Law and Practice of credit Factoring, London, 1975.)

³⁰⁴ GELLÉRT (1991.). i.m. 149. o.; BOZSIK (1999.): i.m. 75. o. 76. o.

³⁰⁵ REKE (1997.): i.m. 69. o.

A finanszírozási faktoring szerződés létrejöhet a felek között visszkereseti joggal és visszkereset nélküli formában egyaránt. A hazai faktoring gyakorlat alapján megállapíthatjuk, hogy a visszkereseti joggal biztosított faktoring terjedt el a kockázat mérséklése miatt.

A finanszírozási konstrukciók másik végpontja a *határidős (maturity)* faktoring. A határidős faktoring esetében a szakirodalomban némi ellentmondást fedezhetünk fel. Egyes szerzők álláspontja szerint itt teljes mértékben hiányzik a finanszírozás³⁰⁶, míg más felfogás alapján csak az előfinanszírozás hiányzik.³⁰⁷ Az álláspontok összevetéséből az a következtetés vonható le, hogy itt sem hiányzik a faktoring finanszírozási funkciója, hanem csak az előfinanszírozás hiányzik, azaz a számla megvásárlásakor történő „azonnali” finanszírozás. A faktoring finanszírozási jellegének előtérbe kerülése folytán nem jellemző a hazai faktoring piacon, de mintegy az advance faktorálás ellenpólusaként kiemelendő. Megállapíthatjuk, hogy ez a típus, mivel az előfinanszírozás hiányzik, a hitelbiztosítás alternatívájaként alakult ki.³⁰⁸

A szolgáltatáscsomag magában foglalja a követelés kezelését, beszedését, rossz követelésekkel szembeni védelmet egyaránt, gyakorlatilag minden szolgáltatást, amelyet a teljeskörű szolgáltatású faktoring magában foglal.³⁰⁹

A követelésekért történő fizetés két módon történhet a határidős faktoring esetében:

- meghatározott időtartam után, amelyet vagy a követelésnek a faktoringcégre való átruházásától, vagy a számlamásolatok benyújtásától számítanak³¹⁰;
- egy meghatározott határnapon a számla esedékességének illetve az átlagos idő figyelembe vételével (pl.: kereskedelmi számla keltétől számított 90 nap)³¹¹;

³⁰⁶ BOZSIK (1999.): i.m. 76. o.

³⁰⁷ SALINGER (1995.): i.m. 19-20. o.

³⁰⁸ SALINGER (1995.): i.m. 19. o.

³⁰⁹ MARTINKÓ (2002.): i.m. 32. o. A szerző egyébként ezen faktoring típus elnevezéseként az esedékességi vagy lejáratú faktoring elnevezést használja.

³¹⁰ HELLER FACTORING AG (1988.): i.m. 11. o.

³¹¹ GELLÉRT A. (1991.): i.m. 148. o.

- konkrét vevői fizetések beérkeztek, illetve a vevői fizetési képtelenség után.³¹²

Mindezekből látszik, hogy egy esetben nem beszélhetünk finanszírozásról, ez pedig az az eset, ha a faktorcég a vevői fizetések beérkezését követően fizet. Ebben az esetben kamat felszámítására nem is kerül sor, a faktorcég csak az egyéb szolgáltatások díját számítja fel, azonban ez kivételes a határidős faktoringnál. Jellemzőbb a fix lejáratú határidőre fizetés és ekkor kamat felszámításáról is beszélhetünk. Mindezeket összegezve tehát nem zárhatjuk ki a finanszírozás létezését, viszont előfinanszírozásról semmiképpen sem beszélhetünk valamennyi esetben.

3.4. Adósok kiértékelése szerinti típusok

Az adósok kiértékelésének jelentőségére több szerző is rámutat, mikor ezt tekinti alapvetően a faktoring ügyletek osztályozási szempontjának^{313,314}

Az adósok kiértékelése alapján két típus különíthetünk el a *rejtett vagy kiértékelés nélküli* illetve a *nyílt vagy kiértékeléses faktoringot*. Az előbbit sokszor „csendes” faktoringnak nevezik, illetve ezt a kifejezést használják a szakirodalomban illetve a gyakorlatban is. (Korábban is említettem, hogy helytelenítem a „csendes” kifejezés használatát elterjedtsége ellenére, mert nem takarja az ügylet lényegét a kifejezés, sőt valamiféle „nem jogszerű” ügyletet takar. Helyesebb a kiértékelésre utaló fentebb említett kifejezések használata.) A gyakorlatban egyébként a *kiértékeléses forma terjedt el*, amelynek többféle oka van:

- a számla jogszerűsége igazoltatható;
- a teljesítés jogszerűen csak a faktorcég részére történhet;
- a vevő visszajelez, hogy létező követelésről van szó, vagy nem került-e más faktorcég részéről faktorálásra;

³¹² MARTINKÓ (2002.): i.m. 32. o.

³¹³ SALINGER (1995.): i.m. 24. o.

³¹⁴ HORBACH (1970.): 544. o.

- a vevő jelzi, hogy van-e valamilyen polgári jogi igénye;
- ha „tiltó klauzula”³¹⁵ van a faktoringra vonatkozóan, akkor szintén közli ezt a vevő;
- a vevő jobban ösztönözve van a teljesítésre, hiszen a faktorcég nincs szoros gazdasági kapcsolatban a vevővel, így nem „puhítható” a fizetési határidő tekintetében.

A kiértesítés jelentőségét emeli ki a magyar polgári jogi szabályozás az engedményezés konstrukciójánál, amikor kimondja, hogy az engedményezésről a kötelezettet értesíteni kell.³¹⁶ Ez azonban nem érvényességi kelléke a szerződésnek, hanem azt határozza meg, hogy az adós kinek és milyen határidőtől kezdően köteles teljesíteni, azaz értesítésig az eredeti jogosultnak, az értesítéstől kezdődően kizárólag az új jogosultnak.

Előfordul a gyakorlatban, hogy a faktorcég nem csak értesíti az adóst, hanem *tartozáselismerést* kér a kötelezett részéről. Ez legtöbbször az egyedi és nagyértékű szerződéseknél fordul elő, amikor egyedi szerződéses viszony van a szállító és a vevő között. A tartozáselismerést kérő levél egyébként tekinthető az értesítés tudomásulvételének.

Tartozáselismerésre kerül sor abban az esetben is amikor a faktorcéget bank finanszírozza és a bank kér zálogjogot a követelésre, illetve ennek tudomásulvételét kell visszaigazolnia a kötelezettnek. A visszaigazolás tartalmilag a tartozáselismerés elemeit is magában foglalja.

A adós kiértesítésének elmaradása esetén beszélünk a *rejtett*, illetve a *kiértesítés nélküli faktoring* típusáról. A gyakorlatban a korábban említettek miatt jellemzően nem előforduló típus alkalmazására inkább üzleti megfontolások miatt kerül sor.³¹⁷ Bár az ügyfelek részéről kedvelt lenne, hiszen el tudnák „titkolni” finanszírozási nehézségüket a vevő elől, de a

³¹⁵ GELLÉRT Gy. (2002.): i.m. 1064. o.: „A felek megállapodhatnak abban, hogy valamely jogviszonyból keletkező követelés másra nem ruházható át, nem engedményezhető. Az ilyen követelés engedményezésével a jogosult szerződésszegést követne el a kötelezettel szemben, ezért az engedményezést nem lehet érvényesnek elismerni.” Érdekes szabályozási ellentét van a Ptk. és a UNIDROIT Egyezmény között hiszen az Egyezmény 6. cikkének 1. bekezdése kimondja, hogy a szállító követelésének a faktorra történt átruházása attól függetlenül hatályos, hogy a szállító és adósa közötti szerződés a követelés átruházását tiltja.

³¹⁶ Ptk. 328.§ (3) bek.

³¹⁷ RÉCZEI (1988.): i.m. 13. o.

faktoringtársaságok a hazai gyakorlatban ragaszkodnak az ügyfél kiértécsítéséhez, nyilvánvalóan az ügylet kockázatának mérséklése miatt.

A szakirodalom ezt a típust a teljes forgalmú faktoring esetében említi, amikor az ügyfél a teljes számlaforgalmát faktoráltatja, azaz számlánként nem kerül kiértécsítésre az adós.³¹⁸ Megjegyzendő, hogy kialakításra került egy sajátos rendszer a hazai gyakorlatban, amely alapján már nem beszélhetünk ebben az esetben sem kiértécsítés nélküli faktoringról. A nagy áruházláncok egy külön megállapodásban megegyeznek az ügyféllel és a faktorcéggel abban, hogy az adott meghatározott időponttól kezdődően a faktorcég megvásárolja az ügyfél valamennyi, a kötelezettel szembeni követelését, illetve a kötelezett minden számla ellenértékét a faktorcég számlájára utalja át, csökkentve azt a szükséges levonásokkal. Egyidejűleg a kötelezett a számviteli-pénzügyi rendszerébe új jogosultként bevezeti a faktorcéget és automatikusan utal a részére.

A rendszer megszűnéséhez valamennyi fél megegyezésére szükség van, de természetesen a kötelezettel mindegy, hogy kinek teljesít. Fontos kiemelni, hogy a megállapodás nem jelent tartozáselismerést, mivel a követelés per-, igény- és tehermentességére a kötelezett nem vállal felelősséget, sőt ahogy említettem a szükséges levonásokat eszközli az ellenértékből.

3.5. Az egyéb járulékos szolgáltatások alapján történő tipizálás

Az elmélet és a gyakorlat sokféle faktoring szerződési formát és típust alakított ki, amelyek azonban nem az eddig említett alapvető szolgáltatások alapján különíthetők el, hanem valamilyen egyéb járulékos szolgáltatást nyújtanak vagy valamilyen specialitással rendelkeznek a faktoring ügyletek között. E kategóriát tehát nem lehet lezárt rendszerként kezelni, hiszen az ide tartozó típusok folyamatosan változnak, megszűnnek és újak jönnek létre.

³¹⁸ MARTINKÓ (2002.): i.m. 31. o.

Néhány típust azonban a szakirodalmi jelentősége miatt kiemelnék. Ide tartozónak tekintem az alábbiakat:³¹⁹

- teljes forgalmú faktorálást;
- ügynöki faktorálást;
- hitelbiztosítással kombinált faktorálás;
- behajtási faktoring;
- pay-as-paid;
- guaranty faktoring;
- purchase faktoring;
- loan faktoring;
- day-to-day faktoring;
- split faktoring;
- információs tevékenység;
- bank és faktorcég közötti megállapodások.

Nyilvánvalóan ez a felsorolás nem teljességre törekvő, hanem csak bemutatja az e csoportba tartozó típusok sokszínűségét. Az egyes korábban említett szerzők esetében a fenti típusok említésre kerültek, illetve a hitelbiztosítás kérdéseivel a teljes szolgáltatású faktoringnál részletesen foglalkoztam.

Két típusról az ügynöki faktorálásról illetve az ún. bank és faktorcég közötti megállapodások kérdéséről nem esett szó. Az egyik történelmi jellege miatt érdemel kiemelés, míg a másik a nemzetközi és hazai gyakorlatban elterjedt finanszírozási és szerződéskötési módot jelent.

Az ügynöki faktorálás a faktoring kialakulásánál és kezdeténél előforduló típusként a jelenlegi szerződéskötési gyakorlatban elvesztette jelentőségét.³²⁰

A faktor szó eredetileg ügynököt, bizományost jelentett és elsősorban az export ügyletek esetében volt nagy jelentősége. A faktor az exportőr és az importőr között helyezkedett el, ismerte a helyi szükségleteket, a vevők pénzügyi helyzetét. Ezen kívül a faktor vállalta a nemfizetés kockázatát,

³¹⁹ SALINGER (1995.): i.m. 14-21. o.; MARTINKÓ (2002.): i.m. 32-33. o.; RÉCZEI (1988.): i.m. 13. o.

³²⁰ BOZSIK (1999.): i.m. 76. o.

hiszen vállalta a kockázatot a vevő fizetéséért, vagy megelőlegezte az eladónak a leszállított áru ellenértékét.³²¹

Szolgáltatás oldaláról közelítve az ügynöki factoring azt jelenti, hogy az adminisztrációt és a beszedést tulajdonképpen az ügyfél végzi, mint a faktortársaság ügynöke. Itt a visszkereseti jog kikötése is előfordul a faktor részéről.³²² Az ügylet célja kizárólag a finanszírozás, míg korábban a nemfizetés elleni védelem érdekében jöttek létre ilyen típusú ügyletek.³²³

A *bankok és faktorcégek közötti megállapodások* napjaink piaci fejlődésének az eredményei. A bankok egyre inkább érdeklődni kezdenek a hazai pénzpiacon a factoring iránt és ez a fejlődés a 90-es évek végével felgyorsult. Egyre több bank aktivizálja tevékenységét a factoring piacon több-kevesebb sikerrel.³²⁴ A factoring azonban eltérő üzletmenetet és szolgáltatást jelent a hagyományos banki üzletágakhoz képest, ezért több hitelintézet külön factoring társaságot alapít és azon keresztül látja el a tevékenységet. A banki tulajdonú factoring társaságok finanszírozását jellemzően az anyabank látja el.

Ezzel a fejlődéssel párhuzamosan az 1990-es évek elején létrejöttek kisebb, nem banki tulajdonú factoring társaságok, amelyek szintén forráshiánnyal küzdenek, ezért egy-egy bank finanszírozásának segítségével végezhetik tevékenységüket.

Az együttműködés többféle előnyt hordoz a felek számára:

- a bank számára nagyobb biztonságot jelent a finanszírozásban, erősebb a biztosítéki rendszer³²⁵;
- a bank kevesebb ügyféllel áll kapcsolatban³²⁶;
- az ügyfélkört erősítheti, illetve olyan ügyfeleket finanszírozhat, akik hagyományos hitel révén nem jutnának forráshoz;
- a faktorcég üzleti aktivitását növelheti.

³²¹ GELLÉRT A. (1991.): i.m. 149-150. o.

³²² SALINGER (1995.): i.m. 18. o.

³²³ MARTINKÓ (2002.): i.m. 31. o.

³²⁴ MARTINKÓ (2002.): i.m. 35. o.

³²⁵ SALINGER (1995.): i.m. 22-23. o.

³²⁶ MARTINKÓ (2002.): i.m. 34-35. o.

A hazai gyakorlatban a bankok keretszerződés révén finanszírozzák a faktoring cégeket. Ezek a szerződések vagy *szabadfelhasználású* faktoring keretek, vagy *kötött felhasználású* keretek. Az előbbi esetben a bank meghatározza, hogy faktoring céljára milyen összegű keretet használhat fel a pénzügyi vállalkozás teljesen szabadon. A kereteket tőkeerős faktoring társaságok illetve leánycégek finanszírozásánál használják kizárólag.

Előfordulhat olyan eset is, amikor a keretet szabad felhasználású keretként határozza meg a bank, de a faktorálásra kerülő ügyfeleket egyedileg vizsgálja és csak azon ügyfeleknek teszi lehetővé a finanszírozást, amelyek hitelképessége megfelelő. Nyilvánvalóan itt enyhébb elbírálásról van szó, mint a hitelezésnél, hiszen a faktorcég is felel a követelés behajthatóságáért.

A másik módszer a *kötött felhasználású keretek kialakítása*. A bank a faktorcéggel kötött keretszerződésben pontosan felsorolja, hogy mely cégekkel szembeni követeléseket hajlandó finanszírozni és milyen összeghatárig. Az ügyfélkeretek nem átjárhatóak és pontosan tükrözik a banki kockázatvállalás mértékét. Természetesen ez esetben is fennáll a faktoring cég felelőssége a követelésekért. A bank a kockázatok mérséklése érdekében nem csak a faktorcég ellen fordulhat, hanem az ügyfeleken is beszédheti a követelést. A tartozás beszedésének lehetőségét két konstrukcióval tették lehetővé a bankok. Az 1990-es évek végén a követelés bankra történő engedményezéséhez ragaszkodtak, majd 2001-től kezdődően a követelés feletti zálogjogot kötötték ki biztosítékként. Ennek az az oka, hogy az új zálogjogi szabályozás lehetővé tette jövőbeli vagy feltételes követelésekre is zálogjog alapítását.³²⁷

3.6. Szerződések alapján történő tipizálás

A faktoring szerződés létrejöhet *eseti jelleggel* és ún. *keretmegállapodás* alapján. A szakirodalom a keretjellel megállapodásokat tekinti a

³²⁷ A 2000. évi CXXXVII. tv. a zálogjoggal kapcsolatos polgári jogi szabályozást módosította, a törvény 2001. szeptember 1-én lépett hatályba.

jellemzőnek, de nem zárja ki az egyedi szerződések létrejöttét sem.³²⁸ Tény, hogy a gyakorlat alapján az 1990-es évek vége felé már ritkábban kötnek egyedi megállapodást, a hosszabb távú ügyfélkapcsolat miatt törekednek a keretmegállapodások létrehozására.³²⁹

Jellemzően az *egyedi szerződések* nem folyamatos szállító-vevő kapcsolatból jönnek létre, sok esetben egyedi szállítások vagy egyedi beruházások egy-egy számlakövetelésének a faktorálását jelentik. Nyilvánvalóan ez munkaigényesebb és a folyamatos kapcsolat hiánya miatt kockázatosabb is a faktorcégek számára, illetve nehezebben tudják beilleszteni finanszírozási rendszerükbe, akadályozza a pénzügyi folyamatok tervezését.

Ezzel szemben a *keretmegállapodások* során az ügyfél egyes meghatározott – vagy teljes forgalom faktorálása esetén valamennyi – vevőjével szemben keletkező követeléseit megvásárolja a faktorcég.³³⁰ Ez a forma előnyösebb mindkét fél számára, hiszen az ügyfél a folyamatos kapcsolat miatt gyors kiszolgálásra és stabil fizetőképességre számíthat, míg a pénzügyi intézménynek egyszerűbb a kapcsolattartása vevőkkel, illetve az ügyféllel történő folyamatos kapcsolattartás is csökkenti a kockázatvállalást.³³¹ (Előfordulhat, hogy az egyik számla nem folyik be, vitatott, akkor a faktorcég az egyéb számlára képzett visszatartott összegből levonhatja a tartozást.)

A keretmegállapodás hasonlóan működik, mint a bank és faktorcég közötti megállapodások, azaz a pénzügyi intézmény vevő-kereteket állapít meg és ezen belül végzi a faktorálást. Ki kell emelnünk, hogy ha keretmegállapodás jön létre a felek között, akkor eseti jelleggel nem történik szerződéskötés, a számlákat a pénzügyi intézmény automatikusan faktorálja, a keretmegállapodásban rögzítettek szerint.

³²⁸ SZŐCSIK (1988.): i.m. 46. o.; BOZSIK (1999.): i.m. 75. o.

³²⁹ REKE (1997.): i.m. 69. o.

³³⁰ SZŐCSIK (1988.): i.m. 46. o.

³³¹ REKE (1997.): i.m. 69. o.

3.7. A nemzetközi faktoring

A belföldi és nemzetközi faktoring felosztás nem volt mindig jellemző a szakirodalomban, sokkal inkább említést tesznek az exportfaktorálásról³³² a belföldi ügyletek mellett, sőt volt olyan felfogás, amely az exportfaktoringot azonosította a nemzetközi faktorálással.³³³ A modern jogi felfogás azonban határozottan elkülöníti a belföldi és a nemzetközi faktoringot, az utóbbi felosztásaként pedig az export- és importfaktoring kategóriáját.³³⁴

Belföldi faktoringról akkor beszélhetünk, ha az alapügylet, a szállítási- illetve egyéb szerződés a belföldi illetőségű alanyok között jön létre (belföldön található mindkét fél székhelye). Ebben az esetben a faktor illetősége nem releváns, bár jellemzően a belföldi faktoringot belföldi pénzügyi intézmények bonyolítják le a nyelvi, jogi, kereskedelmi ismeretekre és információkra tekintettel.³³⁵

Nemzetközi faktoring definiálásában kitisztult felfogás érvényesül napjainkban, amelyben jelentős szerepe volt az UNIDROIT Egyezménynek.³³⁶ Az Egyezmény használja a „nemzetközi követelés-vétel”, azaz a nemzetközi faktoring kifejezést és egyben meghatározza ennek a fogalmát.

Nemzetközi faktoringról beszélhetünk tehát, ha olyan követelés faktorálásáról van szó, amikor a szállító és a vevő székhelye különböző államban van.³³⁷ A szakirodalomban rögzült a nemzetközi faktoring kifejezés és a meghatározása is beépült a jogi szakkifejezések közé.^{338,339}

³³² SZŐCSIK (1988.): i.m. 47. o.

³³³ SZÁNTÓ András: Faktoring tevékenység, CO-NEX-TRAINING Bt. Budapest, 1994. február 23-i előadásról készült kiadvány, 15. o.

³³⁴ SALINGER (1995.): i.m. 115-119. o.

³³⁵ MARTINKÓ (2002.): i.m. 53. o.

³³⁶ NAGY Zoltán: A nemzetközi faktoring jogi szabályozásának rendszere az elmélet és a gyakorlat aspektusából, In: Ünnepi tanulmányok Dr. Prugberger Tamás professzor 70. születésnapjára (szerk.: CSÁK Csilla) Novotni Alapítvány, Miskolc, 2007. 263-279. o.

³³⁷ UNIDROIT Egyezmény 2. cikk 1. bek.

³³⁸ KÓNYA (2001.) 151. o.; GELLÉRT A. (1991.): i.m. 147. o.

³³⁹ SALINGER (1995.): i.m. 115. o.; Klaus BETTE-Ulrich BRINK: Internationales Factoring ist eine Exportförderung ohne Subventionen, Kreditwesen 1997. április 1. sz. 312-317. o.

Fontos kiemelni ennél a formánál is, hogy a faktor székhelye nem irányadó az ügylet meghatározásánál, lehet az ügyfél az adós államában, vagy egy harmadik államban.³⁴⁰ A nemzetközi faktoringon belül elkülöníthetünk *import faktoringot* és *exportfaktoringot*,³⁴¹ illetve a két típust egymással összefüggő tranzakcióként is kell kezelnünk.³⁴²

Az *exportfaktoring* az exportőr-szállító és a pénzügyi intézmény között létrejött megállapodás, amelynek keretében az exportőr a pénzügyi intézményre engedményezi a külkereskedelmi szerződéseiből eredő, halasztott fizetésű követeléseit.³⁴³

Nem egységes a hazai szakirodalom atekintetben, hogy a faktorcég előfinanszíroz-e, vagy csak a vevő teljesítését követően, vagy legkésőbb egy meghatározott napon folyósít.³⁴⁴ Az ellentmondást feloldva kimondhatjuk, hogy mindkét formában létrejöhet a faktorálás, azaz e tekintetben nincs különbség a belföldi faktoringhoz képest, hiszen a belföldi formák alapján valósul meg az export- és import faktoring egyaránt. Jellemző itt is a teljes szolgáltatású, illetve finanszírozási és határidős faktoring egyaránt.³⁴⁵

Importfaktoring esetén az ügylet vagy két faktorcég között jön létre, az ún. „kétfaktoros rendszerben”³⁴⁶, vagy az exportőr és az importőr székhelyén eljáró pénzügyi intézmény között.³⁴⁷ A gyakorlatban az előbbi a jellemző, míg az utóbbi ritkán előforduló jogviszony.

A szakirodalom a nemzetközi faktoringon belül az exportfaktoring problematikájával foglalkozik részletesen, illetve a problémákat az exportőr oldaláról közelíti, az importfaktoringot inkább csak ehhez kapcsolódóan tárgyalja. Ennek természetes oka az exportőr kiszolgáltatottsága és nagyobb kockázata a halasztott fizetés kapcsán. Az egyes országok eltérő jogi szabályozása miatt, a nemzetközi ügyletek lebonyolítása kapcsán többféle

³⁴⁰ BETTE-BRINK (1997.): i.m. 115. o.

³⁴¹ KÓNYA (2001.): i.m. 151-152. o.; BETTE-BRINK (1997.): i.m. 314. o.; GELLÉRT A. (1991.): i.m. 145-146. o.

³⁴² RÉCZEI (1988.): i.m. 13. o.

³⁴³ KÓNYA (2001.): i.m. 151. o.

³⁴⁴ GELLÉRT A. (1991.): i.m. 147. o.

³⁴⁵ BINDER-DEGENSCHILD (1984.): i.m. 14. o.

³⁴⁶ SALINGER (1995.): i.m. 116. o.

³⁴⁷ KÓNYA (2001.): i.m. 152. o.

probléma vetődhet fel, amelyeket a felek egységes szabályozás nehezen tudnak kezelni.

A nemzetközi faktoring elterjedésének tehát komoly akadálya volt az egységes nemzetközi szabályozás hiánya, amelyet az UNIDROIT Egyezmény igyekezett feloldani több-kevesebb sikerrel.³⁴⁸ Ez a szabály a belföldi faktoringra is hatással lehetne, de gyakorlatilag sem a bírói jogalkalmazás, sem egyéb jogszabályok nem hivatkoznak rá, és a gyakorlatban sem alkalmazzák a belföldi ügyletek szabályozásában a szerződéses viszonyok területén. A szabályozással kapcsolatban több probléma merül fel.

Az egyik fontos kérdés az *Egyezmény hatálya, amely sok tekintetben korlátozott*, illetve az alkalmazása kizárható a felek szerződéses viszonyában. Az Egyezmény tehát csak olyan esetben alkalmazható:³⁴⁹

- nemzetközi szállításból vagy szolgáltatásból ered a követelés, azaz az eladó és vevő székhelye különböző államokban van;
- az eladó, a vevő és a pénzügyi intézmény is olyan államban van, amelyre kiterjed az Egyezmény hatálya, vagy mind az alapjogviszonyra, mind a faktoring szerződésre valamelyik szerződő állam joga az irányadó;
- olyan a követelés-vételi szerződés, amelyet az Egyezmény meghatároz, kikötve a faktoring szolgáltatásai közül legalább kettő végzését és az adósok értesítését.³⁵⁰

A fentiekén túl az Egyezmény fontosnak tartja a *szerződési szabadság elvét*, azaz nem szabályozzák részletesen a faktoringot. Az Egyezmény elismeri a felek jogát arra, hogy a szerződésükre irányadó jogot maguk határozzák meg, azaz kizárják az Egyezmény alkalmazását.³⁵¹ A kizárás vonatkozhat a faktoringszerződést kötő felekre és az eladó és a vevő közötti szerződésre egyaránt. Ez utóbbi esetben a kizárásról a pénzügyi intézményt értesíteni kell és csak az értesítés kézhezvételét követően érvényes a kizárás a faktorra.

³⁴⁸ RÉCZEI (1988.): i.m. 18. o.

³⁴⁹ UNIDROIT Egyezmény 1-2. cikk.

³⁵⁰ UNIDROIT Egyezmény 1. cikk 2. bek.

³⁵¹ RÉCZEI (1988.): i.m. 18. o.; UNIDROIT Egyezmény 3. cikk

*A nemzetközi faktoring ötféle módon, rendszerben valósulhat meg:*³⁵²

- kétfaktoros rendszer;
- egyfaktoros rendszer;
- közvetlen importfaktoring;
- közvetlen exportfaktoring;
- láncfaktoring közötti megállapodások („back-to-back faktoring”).

A különböző rendszereket elsősorban Salinger felosztása alapján az angolszász gyakorlatra alapozva tekintem át.³⁵³ A hazai gyakorlatban a kétfaktoros rendszer és a közvetlen export és importfaktoring terjedt el, de ezek közül is elsősorban a kétfaktoros rendszerben kötött ügyletek a jellemzőek, amelyet a hazai szakirodalom exportfaktoring elnevezéssel illet, sokszor a nemzetközi és az exportfaktoringot véleményem szerint helytelenül szinonimaként használva.³⁵⁴

3.7.1. A kétfaktoros rendszer

A *kétfaktoros rendszer*³⁵⁵ kialakulásának az oka a nemzetközi kereskedelem kiszélesedése. A modern faktoring kialakulásának a kezdetén az angolszász jogrendszerű országokra terjedt ki, - az USA, Anglia területére - ahol nem kellett szembenézni a nyelvi, jogi és kereskedelmi szokásokból eredő problémákkal.³⁵⁶ Az Egyesült Államok és az európai országok közötti kereskedelem bővülése és a fentiekben említett problémák jelentkezése együttesen kiváltotta azt a szükségletet, hogy az export ügyletek bonyolítására import- faktoringcéget vesznek igénybe.

³⁵² SALINGER (1995.): i.m. 116-121. o. (kétfaktoros rendszer); 122-123. o. (egyfaktoros rendszer); 123-124. o. (közvetlen import faktoring); 124-126. o. (közvetlen export faktoring); 128-130. o. (back-to-back faktoring)

³⁵³ SALINGER (1995.): i.m. 115-130. o.

³⁵⁴ PRELOVSZKY Attila: Exportfaktoring: a kivitel egy hatékony mozgatórugója, Világ gazdaság 1996. november 13-i szám VI. o.

³⁵⁵ MARTINKÓ (2002.): i.m. 54. o. A „kétfaktoros” elnevezést a szerző használja.

³⁵⁶ SALINGER (1995.): i.m. 116-117. o.

Az ügylet jellemzően olyan ügyfelek és pénzügyi intézmények között jön létre, amelyek között tartós szerződéses viszony van. Ebben az esetben érvényesül az a „globális elv”, hogy az ügyfél valamennyi belföldi és export ügyleteiből eredő követeléseit a faktorcég vásárolja meg, kivéve persze azon követeléseket, amelyek megvásárlásáról a faktorcég annak kockázatos volta miatt lemond.³⁵⁷ A faktorcégek az export-ügyletek esetén egyes országok közötti szelekciót is alkalmaznak, azaz egy-egy kockázati szempontból bevizsgált országba irányuló valamennyi export-követelést megvásárolják.

A kétfaktoros módszer négyszereplős ügyletet jelent, amelyben részt vesz:³⁵⁸

- az *exportőr*, aki egyben a szállító és a követelés eredeti jogosultja, továbbá aki a követelését az export-factoring cégre ruházza át;
- az *exportfaktor*, aki az exportőrtől megvásárolt követeléseket külön szerződéses viszony keretében továbbengedményezi az importfaktorra;
- az *importfaktor*, aki az átruházott követeléseket beszedi a vevőtől, és vállalja a nemfizetés kockázatát;
- a *vevő*, aki a szállítási jogviszony alanya és aki az importfaktornak teljesít.

Az ügyletben vállalt szolgáltatások körét az UNIDROIT Egyezmény³⁵⁹ szabályozza, amelynek alapján bizonyos szolgáltatások nyújtása kötelezővé vált. A szerződéses gyakorlat és a szokásjog azonban pontosította ezt a szabályozást, és kialakította a lebonyolítással és a felelősség kérdéskörével kapcsolatos szabályrendszert.

Az export-factoring kevés kivétellel teljes szolgáltatású factoring formájában kerül lebonyolításra, kockázatok átvállalásával, míg a finanszírozása azonnali megelőlegzéssel vagy esedékességhez kötve történik (advance illetve maturity factoring).³⁶⁰

Gyakorlatilag azt mondhatjuk, hogy a nemzetközi ügyletet a kétfaktoros rendszer elemeire bontja és belföldi factoringok egymást követő rendszerére osztja fel. Az exportfaktor is általában belföldi partnerével szerződik, illetve

³⁵⁷ BINDER-DEGENSCHILD (1984.): i.m. 14. o.

³⁵⁸ SZŐCSIK (1988.): i.m. 47. o.; GELLÉRT A. (1991.): i.m. 147. o.

³⁵⁹ UNIDROIT Egyezmény 1. cikk

³⁶⁰ BINDER-DEGENSCHILD (1984.): i.m. 14. o.

ahogy említettük már állandó szerződéses kapcsolatban lévő ügyfeleinek végzi az exportfaktorálást. Az exportfaktor átvállalja a felelősséget, a vevő nemfizetéséből eredő kockázatot. Ennek a felelősségnek a továbbhárítására kerül sor az exportfaktor és az importfaktor közötti megállapodásban, azonban mivel az importfaktor és az ügyfél között nincs szerződéses kapcsolat, az exportfaktor felel az ügyfél felé és nem az importfaktor. Ez a felelősség visszafelé is igaz, azaz az ügylettel összefüggő vitás kérdések esetén az ügyfeléért felel az exportfaktor az importfaktor felé.³⁶¹

Jól látszik, hogy az országokon átívelő szerződés a két faktorcég között jön létre, amellyel összefüggésben felmerülő problémákat nemzetközi szinten is rendezni kellett. Ezért is jöttek létre az ún. *nemzetközi factoring csoportok*, amelyek elősegítették a ügyletek lebonyolítását, a felmerülő jogi problémák rendezését közös szerződési minták és klauzulák kialakításával is.

A közös szabályrendszer az alábbi területeket érinti³⁶²:

- új ügyfél elfogadása az importfaktor részéről;
- az importfaktor általi hitelkockázat elfogadása és a jóváhagyás törlése a jövőbeli szállításokra;
- a viták és a visszkereseti jog rendezése;
- garanciavállalás az exportfaktortól (követelés összegére, érvényességére illetve a követelés átruházás érvényességére);
- az importfaktor fizetésének a módja, ideje.

A szabályrendszer központi kérdése a *kockázatmegosztás a felek között*. Ennek fontos oka, hogy gyakorlatilag az előrefizetés esetén a legnagyobb kockázat az importfaktorra terhelődik, hiszen ő áll kapcsolatban a vevővel, aki a fizetést teljesíti. Természetesen az importfaktor kockázatvállalása önkéntes, hiszen rosszul fizető vagy csődhelyzetben lévő vevővel szembeni követelések megvásárlását nem kell elvállalnia.

A „nemzetközi factoringláncok” a nemzetközi factoring gyors elterjedésének letéteményesei, ezért egyre inkább kiterjesztették működésüket.

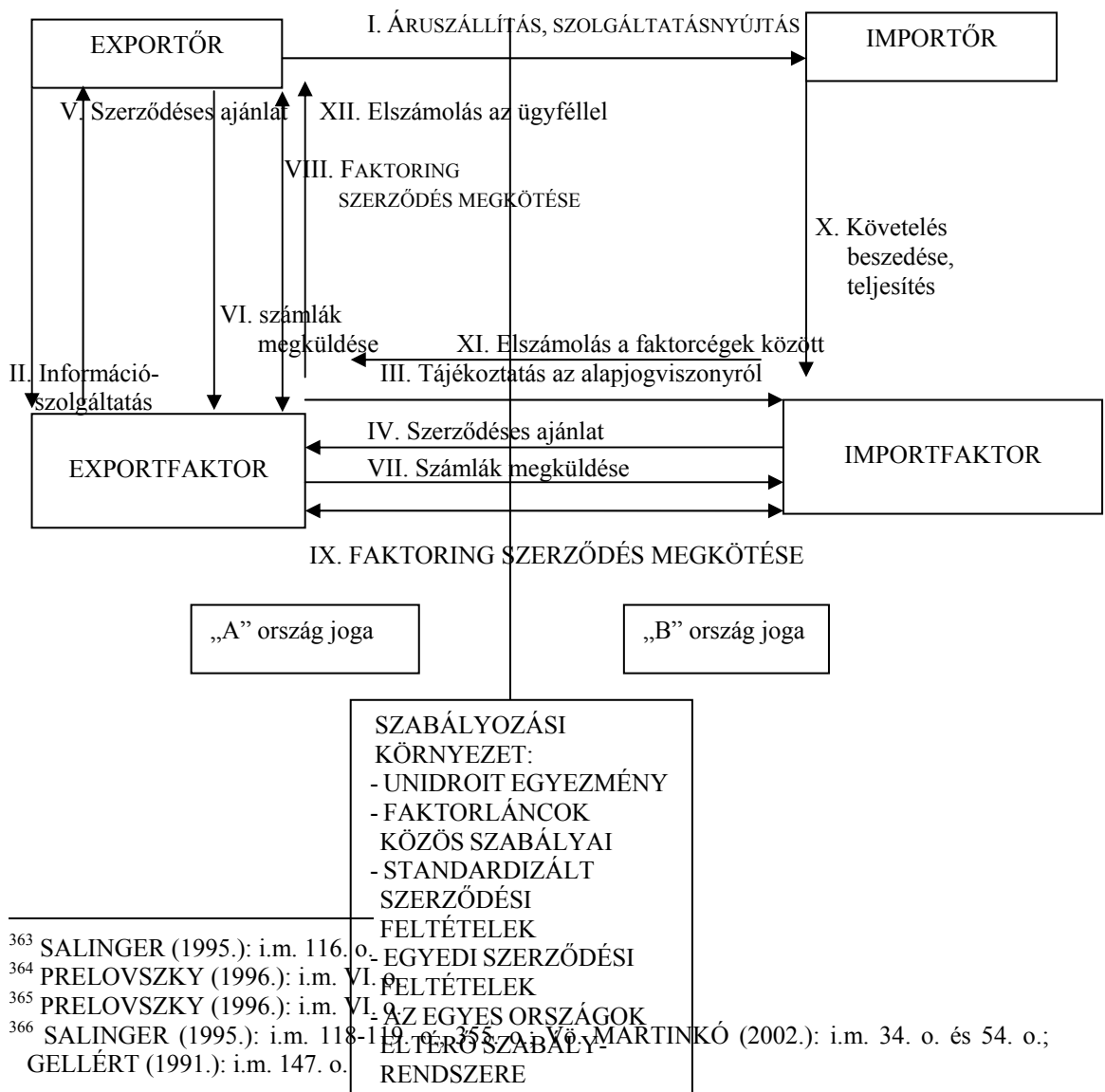
³⁶¹ SALINGER (1995.): i.m. 116-117. o.

³⁶² SALINGER (1995.): i.m. 116. o.

Mára már több mint negyven ország a tagjaik sorába tartozik Nyugat-Európában, Közép- és Délnyugat-Ázsiában, a Csendes Óceán partvidékén, Dél-Amerikában, Közép- és Kelet-Európában illetve tagok közé sorolható az USA és Kanada egyaránt.³⁶³

Három fontos faktor-hálózatot emelhetünk ki, amelyek a legnagyobbak a piacon. Az FCI (Factors Chain International) Amszterdamban, az IFG (International Factoring Groups) Brüsszelben, illetve a Heller Group Utrechtben, található központokkal működik.³⁶⁴

A kétfaktoros rendszerben az eljárási rend és szerződéskötés bonyolult folyamatot képez.^{365,366} A szakirodalmi álláspontokat összegezve egy saját álláspontot tükröző folyamatábrával szemléltetném a kétfaktoros rendszert:

- I. Áruszállítás, szolgáltatásnyújtás.
- II. Információszolgáltatás az alapjogviszonyról az exportőr és az exportfaktor között.
- III. Tájékoztatás az alapjogviszonyról az exportfaktor és az importfaktor között.
- IV. Szerződéses ajánlat keretében az importfaktor közli feltételeit.
- V. Szerződéses ajánlatot tesz az exportfaktor az exportőr-ügyfélnek.
- VI. Számlák megküldése az exportfaktornak.
- VII. Számlák megküldése az importfaktornak.
- VIII. Faktoring szerződés megkötése az exportőr és az exportfaktor között.
- IX. Faktoring szerződés megkötése az exportfaktor és az importfaktor között.
- X. A követelést beszedi az importfaktor, illetve az importőr fizetést teljesít.
- XI. Az importfaktor elszámol az exportfaktossal.
- XII. Az exportfaktor elszámol a ügyféllel.

A kétfaktoros nemzetközi faktoring ügylet alapját az exportőr és az importőr között létrejött áruszállításon vagy szolgáltatásnyújtáson alapuló jogviszony képezi. Fontos kiemelni, hogy nyitva szállításokról van szó, a fizetés átutalással történik és nem beszélhetünk ebben az esetben bankári biztosítékokról (akkreditív, bankgarancia stb.).

A faktoring tárgya lehet már megvalósult ügylet, de lehetősége van az exportőrnek, hogy a tényleges lebonyolítás előtt tájékozódjon a faktorálás elindításával az ügyfél fizetőképességéről.

Az első lépés, amikor az ügylet alapját képező dokumentumokat, egyéb az ügyletbe kapcsolódó iratokat az exportőr az exportfaktor rendelkezésére bocsátja. Az exportfaktor megkeresi az importfaktort és továbbítja az információkat a számára, amelyek alapján az importfaktor felmérheti a

kockázatvállalást, megvizsgálhatja a vevő bonitását. Az importfaktorhoz eljuttatott információk az alábbiak:³⁶⁷

- az áruk és szolgáltatások jellege,
- becsült eladási volumen,
- szállítási feltételek,
- fizetési feltételek,
- vevők száma és típusa,
- számlák és jóváíró értesítések várható száma.

Az importfaktor általában a vevő megkeresése nélkül a saját adatbázisa segítségével elemzi a vevő gazdálkodási adatait, fizetőképességét és fizetőkészségét. Ezt követően megállapít egy vevő-limitet, amelyet ún. előzetes limitként emleget a szakirodalom, továbbá közli a szerződési kondíciókat és díjakat.³⁶⁸ Ilyen díj többek között az importőr minősítési díja, a faktoring szolgáltatások díja (számlaérték, futamidő, számlák száma függvényében), továbbá az előfinanszírozás kamata.³⁶⁹

Az importfaktor árajánlata alapján alakítja ki a exportfaktor a szerződési feltételeit és ezt követően megkötí a szerződést az exportőrrel. Elméletileg a faktoring lehet visszkeresetes és visszkereset nélküli, de jellemzően az utóbbi változat terjedt el, azaz az exportfaktor átvállalja teljes mértékben a nemfizetésből eredő kockázatokat, hasonlóan a belföldi faktoringhoz. Fontos, hogy a követelésvásárlás mentes legyen minden megkötéstől, és a követelés szabadon átruházható legyen, hiszen az exportfaktor további faktoring szerződést köt az importfaktoral, amelynek keretében a megvásárolt követeléseket importfaktor részére átruházza, aki szintén vállalja a delcredere kockázatot, de az exportfaktoral szemben.³⁷⁰

A követelések végső tulajdonosa az importfaktor lesz, azaz a külföldi követelések belföldi követeléssé alakulnak át két belföldi partner között. Ennek a jogi szempontból is nagy jelentősége van, hiszen ha csak a követelés

³⁶⁷ MARTINKÓ (2002.): i.m. 54. o.

³⁶⁸ PRELOVSZKY (1996.): i.m. VI. o.

³⁶⁹ ORBÁN Balázs: Nemzetközi faktoring a Merkantil Banknál, Pénzpiac, 1995. február 21-i szám, 13. o.

³⁷⁰ BINDER-DEGENSCHILD (1984.): i.m. 15. o.

beszedéséről lenne szó, elegendő lenne egy megbízás, de a perléshez azonban már nem, hiszen sok ország joga nem ismeri a perviteli megbízás (perbizomány) intézményét. Peres eljárásnál tehát egyszerűbb, ha az importfaktor saját követelésként érvényesíti az igényét.³⁷¹

A kétfaktoros rendszer nem minden esetben jár finanszírozással, de legtöbbször a megelőlegzés a faktoring szolgáltatás része. A finanszírozás történhet az importfaktor vagy a exportfaktor részéről, de jellemzőbb, hogy az előfinanszírozást az exportfaktor végzi.³⁷²

A finanszírozásnak három feltétele van:³⁷³

- az adott vevő összes számláját be kell nyújtani megelőlegzésre a fizetési határidő lejárta előtt;
- a számlákra engedményezési záradékot kell rávezetni, az importőr országának az anyanyelvén, az importfaktor által meghatározott szöveggel;
- a számlamásolat mellé igazolni kell a teljesítést (fuvarlevél).

A finanszírozás részteljesítést takar, hiszen a számlaérték meghatározott százalékat kapja meg az exportőr az exportfaktortól (jellemzően 80%-ot). A teljes számlaértéket az exportfaktor az ügylet elszámolását követően utalja az exportőr részére. Az importfaktor beszedi a követeléseket és elszámol az exportfaktoral, aki szintén ezt teszi a saját ügyfelével.³⁷⁴

Fontos kiemelni, hogy ha nem történik teljesítés az importőr részéről, és visszkereset nélküli faktoringról beszélünk, az importfaktornak ekkor is teljesítenie kell az exportfaktor felé (bizonyos eseteket kivéve), illetve az exportfaktornak szintén ezt kell tennie az exportőr felé. A jogviszonyok tehát a teljesítés oldaláról szemlélve függetlenek egymástól. Az exportőr csak az exportfaktoral, az exportfaktor pedig az importfaktoral áll jogviszonyban, így a teljesítést csak ezektől lehet követelni.

Jól látszik, hogy egy jogviszonyból, az alapjogviszonyból indul ki a kétfaktoros rendszer, és ezt a jogviszonyt megtöbbszörözi. Létrejön két

³⁷¹ RÉCZEI (1988.): i.m. 17. o.

³⁷² BINDER-DEGENSCHILD (1984.): i.m. 15-16. o.

³⁷³ PRELOVSZKY (1996.): i.m. VI. o.

³⁷⁴ SALINGER (1995.): i.m. 118-119. o.

factoring jogviszony az exportőr és az exportfaktor, illetve az exportfaktor és az importőr között, illetve keletkezik egy jogviszony az importfaktor és az importőr között is. Ez utóbbit azért tekintem külön jogviszonynak, mert az importfaktor csak az alapjogviszonyból eredő jogokat veszi át, a kötelezettségeket nem. Gyakorlatilag az importfaktor és az importőr közötti jogviszony csak a pénzteljesítési kötelezettségre irányul. Az alapjogviszony keretében maradnak a szállítási szerződésből eredő jogok és kötelezettségek, tehát véleményem szerint az alapjogviszony is tovább fennmarad, különösen például a garanciális kötelezettségek tekintetében.

A jogviszonyok láncszerűen összekapcsolódnak, de a teljesítést illetve a felelősséget megváltoztatják.

A jogviszonyokat feloszthatjuk *intern, belső jogviszonyra*, amely az exportfaktor és az importfaktor között áll fenn, illetve *extern, külső jogviszonyokra*, amelyekbe a másik három tartozik. Az extern és intern jogviszonyok összefüggnek egymással és a szerződő felek a feltételeiket a belső jogviszonyban a külső jogviszonyokra tekintettel alakítják ki. Megállapíthatjuk azonban, hogy a belső jogviszonyban történő változás, teljesítés elmaradása, felelősség kérdésének a megváltoztatása nem hathat ki a belső jogviszonyt megelőző jogügyletekre. Például, ha az importfaktor csődbe megy, vagy egyéb oknál fogva nem teljesít, az exportfaktornak kell ezt megtennie az exportőr felé. Szintén mentesül a felelősség alól az importfaktor, ha teljesít az exportfaktor részére, de az nem teljesít az exportőrnek.

A *felelősség rendezése* tehát nagyon fontos a jogviszonyokban. Jellemzően a felelősségvállalás, a kockázatvállalás teljes körű, hiszen az alapjogviszony jogosultjának nincs befolyása arra, hogy a jogviszonyok többszöröződése miatt nem kerül-e veszélybe a teljesítés bármelyik szerződéses partner miatt. A faktorok felelőssége tehát visszkereset hiánya esetén kettős, a nemfizetés és a fizetéseképtelenség kockázatát egyaránt vállalják. Vannak azonban olyan felelősségi területek, amelyekre nem terjed ki a faktorok kockázatvállalása.

*Mentesül a felelősség alól a faktorcég az alábbi esetekben:*³⁷⁵

- követelés valódisága kérdésében;
- az áru átvételének megtagadása;
- kifogások az áru minőségével és mennyiségével szemben;
- politikai kockázatok;
- valutaárfolyami kockázatok;
- garanciális kötelezettségek;
- ellenkövetelések.

Áttekintve az eljárást a kétfaktoros rendszer *többféle előnyt* kínál mindkét fél számára. Az előnyöket a szakirodalom a exportőr, az exporfaktor, és a importőr oldaláról közelíti meg,³⁷⁶ azonban véleményem szerint az előfinanszírozás esetén az importfaktornak is előnyös lehet az ügylet a kamatbevételek révén, különösen, ha jelentős volument sikerül faktorálni rendszeresen.

Az *exportőr* számára előny a rendszerben, hogy ugyan több faktor vesz részt a lebonyolításban, de csak eggyel áll jogviszonyban és több ország több vevőjét cseréli egyetlen partnerre. További előny, hogy a jogviszonyra a hazai jog szabályai érvényesek és a kapcsolattartásban a hazai nyelvet lehet használni, így az esetleges fordításból eredő félreértések kiküszöbölhetőek. Az exportügylet önmagában véve árfolyamváltozásból eredő kockázatokkal jár, amelyet ki lehet küszöbölni, ha az importfaktor előfinanszíroz, hiszen így az ellenérték jó részét megkapja az exportőr a számla lejáratá előtt.

Az *exporfaktor* úgy nyújthat factoring szolgáltatást az ügyfelének, különböző országok különböző adósaival szembeni követelések megvásárlásával, hogy idegen nyelven, eltérő jogrendben és üzleti gyakorlat alapján érvényesíti a követeléseket. Redukálhatja továbbá az importfaktor bekapcsolásával a jogviszonyok számát, hiszen egy országban lévő több importőr követeléseit fogja össze egy jogviszonyba az importfaktorial kötétt factoring szerződés. Az exporfaktor áthárítja és megosztja a kockázatot az

³⁷⁵ BINDER-DEGENSCHILD (1984.): i.m. 17. o.

³⁷⁶ SALINGER (1995.): i.m. 119-120. o.; MARTINKÓ (2002.): i.m. 55. o.

importfaktorok között, illetve az importfaktor a limit-megállapítással átvállalja a nemfizetésből eredő kockázatokat.

Az *adós-importőr* számára is előnyös a kétfaktoros rendszer, mivel belső jogviszonnyá válik az export-import ügylet. Saját országának a jogrendje szerint, idegen nyelv használata nélkül rendezheti esetleges jogvitáját és teljesítheti szerződéses kötelezettségeit.

A rendszernek azonban vannak *hátrányai* is. Az egyik ilyen hátrány a költségek növekedése, hiszen a két faktor bekapcsolása az ügyletbe többletköltséggel jár (plusz faktordíjak, bankköltségek).

A másik hátrány az adatkezelésben van, amely részben lassítja az ügymenetet, hiszen el kell jutni a dokumentumoknak mindegyik félhez, másrészt megtöbbszörözi az okmányokat, mivel mindkét faktor igényli a megfelelő dokumentumok rendelkezésre állását.

További nehézség a rendszerben, hogy a pénzáramlás lassabban folyik, mintha egy faktorcég venne részt csak az ügyletben, mivel az importfaktornak meg kell várnia, hogy a pénzeszközök a bankszámláján jóváírásra kerüljenek és csak ezt követően teljesít az exportfaktornak, aki szintén ezt követően utalhat az ügyfél számára.

3.7.2. Az egyfaktoros rendszer

A nemzetközi factoring lebonyolításának a másik módszere az *egyfaktoros rendszer*,³⁷⁷ amely gyakorlatilag átmenet a kétfaktoros rendszer és a közvetlen factoring eljárási módja között, és amelyet abból a célból hoztak létre, hogy kiküszöböljék a kétfaktoros rendszerből eredő hátrányokat.

Az egyfaktoros rendszert ún. „másfél faktoros” jelzővel is szokták illetni a szakirodalomban, amely ténylegesen jobban tükrözi a rendszer lényegét. Ebben az eljárásban nem kerül sor azonnal a követelés átruházására az exportfaktor és az importfaktor között, a követelések az exportfaktor

³⁷⁷ SALINGER (1995.): i.m.. 122. o. A szakirodalomban az egyfaktoros rendszer definícióját Salinger adja meg, a hazai szakirodalomban nem került még részletes elemzésre a módszer, illetve a gyakorlatban is elsősorban a kétfaktoros rendszer működik.

tulajdonában maradnak, így az importőr közvetlenül a exportfaktor részére teljesíti a követeléseket.

Azonban hasonlóan a kétfaktoros rendszerben az ügyletben részt vesz az importfaktor is, mivel bevizsgálja az importőrt és átveszi a hitelkockázatot, illetve végső soron beszedi a követelést, azonban a szerepe esetleges. Ha az importőr rendben fizet az exportfaktor részére az importfaktor nem kapcsolódik be a jogviszonyba, gyakorlatilag az exportfaktoriala való megállapodás alapján garantálja az importőr fizetését, de nem lesz a követelés jogosultja.

Az importfaktor a jogviszonyba akkor kapcsolódik be, ha az importőr fizetéseképtelenné válik, vagy határidőre (az exportfaktor és az importfaktor által meghatározott határnap, amely az esedékességet követő 60 vagy 90 nap jellemzően) nem teljesíti kötelezettségét. Ebben az esetben a követelés az exportfaktorról az importfaktorra száll át, és az importfaktor lesz a követelés jogosultja, amelyről természetesen értesül az importőr is. Itt is sor kerül a teljesítésre, azaz az importfaktor teljesít az importőr helyett, kivéve természetesen azokat az eseteket, amelyekre nem terjed ki a felelőssége (garanciális kötelezettségek, ellenkövetelés, beszámítás, szállítási szerződésből eredő polgári jogi igények, stb.).

Annak ellenére, hogy ez a rendszer a kétfaktoros eljárás hátrányainak a kiküszöbölésére jött létre, többféle problémát hordoz magában.³⁷⁸ Mivel az exportfaktornak kell eljárnia a kezdeti szakaszban, a nyelvi, a jogi nehézségek és az üzleti szokások eltérése miatt jelentős többletfeladatot ró az exportfaktorra, és egyben veszélyezteti a beszédés eredményességét is.

A kétfaktoros rendszerben az importőr arról értesül, hogy a követelését közvetlenül az importfaktor részére kell teljesíteni, és a számlákon is ez kerül feltüntetésre.

Jelen esetünkben két értesítésre kerülhet sor a nemfizetés esetén, elsőként az exportfaktorra való követelés átruházásról, majd az importfaktorra történő követelésátruházásról. Ebben az esetben a követelés átruházásának további

³⁷⁸ SALINGER (1995.): i.m. 123. o.

bizonyítása iránt is intézkedhet az importőr, amely a teljesítés további késedelmét jelenti.

Az importfaktor sem tudja hatékonyan elősegíteni a teljesítést, hiszen az importőr és közöttük nincs jogviszony, a jogviszony csak akkor jön létre, amikor már problémák merülnek fel.

3.7.3. Közvetlen importfaktoring és közvetlen exportfaktoring

A korábbi két eljárás mellett lehetőség van arra, hogy a követelés átruházása közvetlen importfaktoring, illetve közvetlen exportfaktoring révén kerüljön lebonyolításra.

*Közvetlen importfaktoringra*³⁷⁹ akkor kerül sor, amikor a faktorcég ügyfele jelentős mértékű export üzletet faktoráltat a pénzügyi intézményen keresztül. Ebben az esetben a faktorcég megvásárolja az ügyféllel szembeni követeléseket, és azt beszedi az ügyfélen.

Nyilvánvalóan a beszedést megkönnyíti, hogy rajta keresztül történik az export követelések beszedése is, így a faktorcég a tartozásaiból levonhatja az importaktorálásból eredő követeléseit.

Ezzel a többszereplős nemzetközi faktoring ügylet leegyszerűsödik, gyorsabbá válik az információ és a pénzáramlás. Előnyös lehet ez a módszer a faktorcég számára üzleti szempontból is, hiszen előrefinanszírozás esetén többletbevételre tehet szert, és olyan ügyféllel kerül további jogviszonyba, akivel egyébként is kapcsolatot tart fenn (ismeri az üzletmenetét, gazdálkodási adatait és menedzsmentjét egyaránt).

Hasonló előnyöket hordoz a *közvetlen exportfaktoring*,³⁸⁰ hiszen itt is leegyszerűsödik az információáramlás és a pénzáramlás folyamata. Az exportfaktor számára azonban jelentős kockázatokat és nehézségeket hordoz magában a közvetlen exportfaktoring.

³⁷⁹ SALINGER (1995.): i.m. 123. o.

³⁸⁰ SALINGER (1995.): i.m. 124-125. o.

Az egyik nehézség az exportfaktor előtt az, hogy idegen országban, idegen jogrend alapján és az üzleti gyakorlatban való jártasság nélkül vállalja a követelés megvásárlásával járó kockázatokat.

Az ezzel kapcsolatos kockázatokat három csoportba sorolhatjuk:

- hitelkockázat;
- behajtási kockázat;
- jogvitákkal összefüggő kockázat.

Hitelkockázatot jelent az exportfaktor számára az *országkockázat* és az *adóskockázat*, amelynek felmérése pontos szakismeretet és információkat igényel, és amelynek megszerzése költség és időigényes feladat.

A *behajtási* és a *jogvitákkal összefüggő kockázatok* szintén költséges, szakismeretet jelentő eljárások terhét jelenthetik az exportfaktor számára különösen, hogy a nemzetközi kereskedelemben gyakoribbak a viták, mint a belföldi ügyletek esetén. Mindezeknek a kockázatoknak a kezelésére a gyakorlat és a szakirodalom két megoldást kínál.³⁸¹

Az egyik a *hitelbiztosítás*, amelynél azonban fontos kiemelni, hogy célszerű a faktorcégnek biztosítottként résztvenni a biztosítási jogviszonyban, mivel a biztosítás engedményezése nem nyújt megoldást több problémára. (Nem jut például a faktorcég tudomására a biztosítási szerződés megszűnése, vagy a biztosítási díj nemfizetése stb.)

A másik megoldás a „*közvetítő*”, *kapcsolattartók igénybevétele*. Ahhoz, hogy az exportfaktor sikeresen működjön az idegen országban is, szükség van szakmailag felkészült és a jogi ügyekben jártas közvetítőre. Salinger felveti, hogy célszerű lenne a faktoring ágazaton kívüli közvetítő lánc létrehozására, de addig, amíg ez megvalósul célszerű a faktoringláncokon belüli faktoring társaságokat igénybevenni ilyen közvetítői tevékenységre is.

3.7.4. Láncfaktoring megállapodások

³⁸¹ SALINGER (1995.): i.m. 125-126. o.

A nemzetközi faktoring megvalósulhat *faktorcégek közötti megállapodások, láncfaktoring* (back-to-back faktoring) révén is.³⁸² (Ezt az eljárást jellegéből adódóan az egymással összekapcsolt, vagy egymást követő faktoring elnevezéssel is illethetjük.)

Az eljárásra akkor kerül sor, amikor az exportőr minden eladását egy adott forgalmazón keresztül bonyolítja egy adott államban. (Előfordul, hogy a forgalmazó az exportőr leányvállalata.) Ebben az esetben két önálló faktoring jogviszony összekapcsolására kerül sor. Az exportfaktor faktoring szerződést köt az exportőrrel, majd ezt követően megállapodik az importfaktossal. Az importfaktor is faktoring szerződést köt a forgalmazó importőrrel és faktorálja a belföldre irányuló követeléseit. (A kétfaktoros rendszer esetén csak az alapjogviszonyból eredő jogokat érvényesíthetné az importfaktor az importőrrel szemben.)

Ebben a rendszerben az importfaktor főszabályként csak kis százalékban teljesít előfinanszírozást, amelynek célja a forgalmazó költségeinek a fedezése.

Előfordulhat azonban jelentősebb mértékű előfinanszírozás annak függvényében, hogy a forgalmazó belföldi továbbértékesítései és az importfaktossal szembeni elszámolása hogyan alakul. Gyakorlatilag arra ügyel az importfaktor, hogy legyen a hazai faktoring ügyletekből eredő elszámolásokról tartozása a forgalmazó felé, amelybe beszámíthatja az importfaktorálásból eredő követeléseit. Ezt a beszámítási jogot a forgalmazó és az importfaktor a szerződéseikben ki is kötik.

Az importfaktornak az exportfaktossal szembeni elszámolása is összefügg az importfaktor és a forgalmazó jogviszonyával, mivel a két jogviszony összekapcsolása révén az importfaktor teljesítése a forgalmazóval szembeni elszámolás alakulásától függ. Ez egyben azt is jelenti, hogy olyan összegű követelést vesz csak át az importfaktor, amelynek az ellenértékét fedezi a forgalmazóval szemben fennálló jelenbeli és jövőbeni kötelezettségek.

³⁸² SALINGER (1995.): i.m. 129-130. o.

Ettől eltérően is megállapodhat az importfaktor és az exportfaktor, de ebben az esetben a követelések megvásárlására visszkereseti jogot köt ki az importfaktor. A visszkereseti jog alkalmazására azonban csak akkor kerül sor, ha a beszámítási jogát nem tudja érvényesíteni az importfaktor.

3.7.5. A nemzetközi és a belföldi faktoring összehasonlítása

A nemzetközi faktoring sajátos jellegét és a belföldi faktoringgal történő összehasonlítását jól szolgálja az alábbi táblázat, amely összefoglalja a lényegi különbségeket és az eltérő jogi helyzetet is:

Belföldi faktoring	Nemzetközi faktoring
A faktor egyetlen devizanemben tartja nyilván és előlegezi meg a kimenő számlákat.	A faktor több devizával „dolgozhat”, ha az exportőr ekként értékesít. Az előleget általában a számla devizanemében fizeti.
A faktor egyedül is vállalhatja a vevőhitelesség ellenőrzését és a hitelezési veszteség kockázatát.	Kétfaktoros rendszerben a szállítónak hitelbiztosítást nyújt az exportfaktor, akit a hitelveszteséggel szemben az importfaktor véd meg, továbbá gondoskodik a helyi hitelességről is.
Szokásos szolgáltatás lehet a visszkeresetes faktoring: a faktor nem veszi át ügyfelétől a vevő fizetési kockázatát.	Többnyire visszkereset nélküli a szolgáltatás: a faktor átvállalja ügyfelétől a hitelveszteség kockázatát.
Faktor, szállító és vevő egyetlen jogi rendszer alá esik.	Legalább két ország jogrendjét érinti a kapcsolat.
Faktor, szállító és vevő egyformán ismeri a helyi kereskedelmi szokásokat és a nyelvet.	A helyi kereskedelmi szokások és nyelv országonként más. A kétfaktoros rendszerben a szállító hasznosíthatja az importfaktor helyi piacismeretét.
A faktor felelős a kintlévőség beszedéséért.	Kétfaktoros rendszerben az importfaktor feladata a követelés beszedése.
A szolgáltatás minősége csak a faktoron múlik.	Kétfaktoros rendszerben az import-faktor határozza meg a szolgáltatás minőségét. Ezért kellene egységes szabályok, hogy az export- és importfaktor szolgáltatását azonos alapra helyezték.

Forrás: FCI, Introduction to International Factoring, 2001. augusztus³⁸³

Jól látszik tehát, hogy a faktoring e két típusa között jelentős eltérések vannak és a nemzetközi faktoring lebonyolítását a szabályozás hiányossága nehezíti.

A nemzetközi faktoring szabályozását az UNIDROIT Egyezmény, a faktorláncok közös szabályai, a standardizált szerződési feltételek, és az

³⁸³ MARTINKÓ (2002.): i.m. 56. o.

egyedi szerződési feltételek, esetlegesen egyes országok egyedi szabályrendszerei rendezik.

IV. A FAKTORING, MINT PÉNZÜGYI SZOLGÁLTATÁSI TEVÉKENYSÉG

1. A pénzügyi szolgáltatások felosztásának elméleti megközelítése

A faktoring közjogi szabályozásának a megértéséhez meg kell vizsgálnunk a pénzügyi szolgáltatások között elfoglalt helyét és szerepét, áttekintve a pénzügyi szolgáltatások szabályozásának változásából eredő tanulságokat.

Az elméleti felfogásokat áttekintve a pénzügyi intézmények tevékenységét többféle elnevezéssel illetik a szakirodalomban.³⁸⁴ A számviteli megközelítés oldaláról, a mérlegszemlélet alapján megkülönböztetünk aktív, passzív és semleges bankműveleteket, attól függően, hogy a mérlegre az egyes műveletek milyen hatással vannak.³⁸⁵ Úgy is tekinthetjük, hogy ez a felfogás a bank szempontjából minősíti a különböző tevékenységi területeket.³⁸⁶

A *passzív bankműveletek* célja a forrásképzés, a források biztosítása az aktív bankműveletekhez³⁸⁷, azaz olyan tevékenységek, amelyek a banki mérleg forrásoldali tényezőit módosítják.

A képződő forrásokat az *aktív bankműveleteken* keresztül hasznosítja a bank. Az aktívák a követelések és egyéb eszközök bővülését idézik elő, az

³⁸⁴ ERDŐS Éva: A pénzügyi jog fejlődési tendenciái, Publicationes Universitatis Miskolcensis Sectio Juridica et Politica Tomus XXII. Miskolc, 2004. 221-225. o.

³⁸⁵ HUSZTI (2001-2002.): i.m. 118. o. V.ö. SZENTIVÁNYI Iván: Bankjog, KJK, Budapest, 1988. 288-289. o.

³⁸⁶ KÓNYA (2001.): i.m. 14. o.

³⁸⁷ HUSZTI (2001-2002.): i.m. 121. o. Huszti Ernő ilyen passzív bankműveletnek tekint az alábbiakat: - számlanyitás, betétgyűjtés, pénzalapok és alapítványok kezelése; értékpapírok kibocsátása; jegybanki refinanszírozási hitelek igénybevétele; váltók viszontleszámítolása; egyéb értékpapírok fedezete mellett igénybe vett hitelek; bankközi hitelfelvételek; nemzetközi közvetlen hitelfelvételek; tőkeemelés; alárendelt kölcsöntőke igénybevétele.

ügyletek révén a bankoknak követelésük vagy vagyonra szóló joguk keletkezik.³⁸⁸

Az aktív bankműveleteken belül elkülönítetten találjuk meg a faktoringot, a váltóleszámitolással és a forfetírozással együtt a követelésvásárlás, megelőlegzés kategóriájába sorolva.³⁸⁹

A *semleges és egyéb bankműveletek* kapcsán a bankoknak közvetlenül követelései vagy kötelezettsége nem keletkezik, ezért ezeket ún. indifferens bankműveleteknek is nevezik.³⁹⁰ Ezek a bankműveletek az ügyfelek számára nyújtott legszélesebb értelemben vett szolgáltatásokat ölelik fel, és amelyek a jutalékok és díjak révén jelentős jövedelmet eredményeznek a bankok számára.³⁹¹

A bankügyletek ettől eltérő felosztását találjuk az egyéb bankjogi szakirodalomban, ahol nem banki számviteli oldalról közelítik meg a tipizálás problémáját, hanem az ügyletek jellege alapján csoportosítanak, közelítve a polgári jogi felosztáshoz.³⁹²

A faktoring besorolása itt is hasonló a többi elméleti felfogáshoz, nem a hitelügyletek körében kerül tipizálásra, hanem az egyes különös bankügyletek

³⁸⁸ HUSZTI (2001-2002.): i.m. 133-134. o. Huszti Ernő az aktív bankműveletek főbb módozatainak tekinti az alábbiakat: hitelnyújtás (hitelközvetítés); bankgarancia nyújtása, kezesség vállalása; pénzügyi lízing; követelések megvásárlása, megelőlegzése: váltóleszámitolás, faktorálás, forfetírozás; befektetések, értékpapírügyletek; bankközi hitelkihelyezések; nemzetközi közvetlen hitelkihelyezés; tőke kivonás vagy –leszállítás.

³⁸⁹ Hasonló felfogást vall, és a kölcsönügyletektől elkülönítetten kezeli a faktoringot és a forfetírozást Kónya Judit is. KÓNYA (2001.): i.m. 145-146. o.

³⁹⁰ HUSZTI (2001-2002.): i.m. 118. o.

³⁹¹ HUSZTI (2001-2002.): i.m. 146. o. A semleges és egyéb bankműveletek:

- az ügyfelek bel- és külföldi pénzforgalmának a lebonyolítása;
- a bankjegy-kereskedelem;
- ügyfélorientált bankári szolgáltatások nyújtása: szэфбérlet, letétörzés és –kezelés, vagyonkezelés, adásvételi ügyletek, közvetítő tevékenység; bankügynöki tevékenység, bankári tanácsadás és bankszakértői szolgáltatás, egyéb szolgáltatások (pénzváltás), elektronikus bankszolgáltatások.

³⁹² PETRIK Ferenc: Bankjog, HVG-ORAC Kft., Budapest, 2003. 6-7. o.

Az alábbiak szerint csoportosítja az ügyleteket:

- pénzforgalmi ügyletek;
- bankszámla szerződés (folyószámla, bankkártya, betét);
- hitelviszonyokhoz kapcsolódó ügyletek (hitel, kölcsön, pénzügyi lízing);
- egyes különös bankügyletek (bankgarancia, hitelezési biztosítékok, óvadéki szerződés, engedményezés, faktorálási szerződés).

Itt nem térnék ki a bankügyletek, bankfunkció, banktevékenység elméleti elkülönítésére. Ki kell emelni azonban, hogy ez a típusú felosztás a korábbi bankjoggal kapcsolatban is felmerült. V.ö.: SZENTIVÁNYI (1998.): i.m. 284-287. o., PETRIK: (1990.): i.m. 9-20. o., SZENTIVÁNYI Iván: Lakossági pénzügyek – pénzügyi tevékenység, KJK, Budapest, 1985. 23-33. o., SZENTIVÁNYI Iván: A banktevékenység pénzügyi jogi szabályozásának alapkérdései, KJK, Budapest, 1976. 77-85. o.

körében.³⁹³ Ezzel is hangsúlyozzák az ügylet speciális jellegét és önálló nevesített szerződéskénti szabályozásának szükségességét is.³⁹⁴

Hasonló, de nem a polgári joghoz közelítő, inkább közjogi alapokon nyugvó tipizálása a tevékenységeknek, amikor a pénzügyi szolgáltatási és befektetési szolgáltatási alaptípusok alapján kerülnek megkülönböztetésre a banktevékenységek. Hat alaptípust különíthetünk el:³⁹⁵

- hitel;
- pénz- és elszámolásforgalom;
- befektetés;
- vagyonkezelés;
- őrzés;
- biztosítás.

E típusba említi a szerző a faktoring tevékenységet, mivel a törvényi szabályozás alapján csoportosít, elfogadva azt a jogalkotói szemléletet, hogy a faktoring ügylet a kölcsön egyik különös neme.³⁹⁶

A pénz és elszámolásforgalom a *forgalmi típusú tevékenységeket* fogja össze, amelyek biztosítják a piaci szereplők közötti pénz- és értékláncokat. Ebbe a típusba tartozik a pénzforgalmi szolgáltatás, az elszámolásforgalmi ügylet, a tőzsdei elszámolóház értékpapír-nyilvántartási, értékpapír-számlavezetési és az értékpapírok, egyéb befektetési eszközök elszámolását lehetővé tevő és elősegítő tevékenység, illetve a készpénz-helyettesítő fizetési eszköz kibocsátása.

A *befektetési típusú tevékenység* során a szolgáltató saját számlára vásárol befektetési eszközt (átruházható értékpapírt) azzal a céllal, hogy azt

³⁹³ Hasonló felfogást képvisel Huszti Ernő a már említett munkájában illetve Szentiványi Iván több fentebb említett munkájában egyaránt.

³⁹⁴ Ezzel ellentétes felfogást vall Gárdos István In.: PETRIK (1990.): i.m. 34-36. o. A faktoringot a szerző a hitelműveletek köré sorolja.

³⁹⁵ SIMON István álláspontja alapján különböztetem meg így a tevékenységtípusokat. In: FÖLDES Gábor: Pénzügyi jog, Osiris Kiadó, Budapest, 2003. 318-319. o. V.ö. SIMON István: Pénzügyi jog I., Osiris Kiadó, Budapest, 2007. 298-300. o.

³⁹⁶ SIMON (2003.): i.m. 327-328. o.:

- faktoring
- repo ügylet
- önálló zálogjog vásárlása és eladása
- pénzügyi lízing

továbbértékesítse. Ebbe a típusba sorolja a szakirodalom a bizományosi, az adminisztratív (tájékoztató készítése, engedélyezés), technikai (jegyzés lebonyolítása, forgalmazás) és értékesítési szolgáltatást.

A vagyonkezelés történhet portfóliókezelés (valamely személy vagy szervezet részére ellenérték fejében végzett vagyonkezelés) vagy kollektív vagyon (befektetési alapok, magánnyugdíjpénztárok, önkéntes pénztárok, kockázati tőkealapok) kezelése formájában.³⁹⁷

Őrzési típusú szolgáltatások körébe tartozik a letét, letétkezelés, széfszolgáltatás. Ilyen esetben a szolgáltató kötelezettsége a vagyon megőrzése, tárolása.

A szerző a *biztosítási típusú tevékenységek* alatt a megtakarítási, befektetési célú tevékenységeket érti. A biztosítók, magánnyugdíj és önkéntes pénztárok a rendelkezésükre álló pénzalapokat befektetik a jogszabályok és a saját vagyonkezelési politikájuknak megfelelően.

A közjogi szabályozással szemben a *magánjogi szabályozás rendszere* teljes mértékben eltér. A magánjogi szabályozás ugyan egy fejezetbe vonja a bank- és hitelviszonyok szabályozását, de ez nem jelenti a Ptk.-ban a teljeskörű szabályozást.³⁹⁸ A bank- és hitelviszonyok körébe a hitel és a kölcsönszerződés, a bankszámla és a betétszerződés, a folyószámla-szerződés, a takarékbetét-szerződés került szabályozásra. Jellemükből adódóan, más pénzügyi szolgáltatások vagy nem kerültek nevesített szerződésként szabályozásra (lízing, faktoring, stb.), vagy más fejezetben határozta meg a Ptk., mint például a bankgaranciát,³⁹⁹ amely a szerződést biztosító mellékkötelezettségek között került szabályozásra.

A magánjogi problémafelvetés azonban mélyebb elemzést indokol, így itt csak összefoglalnám a jelenlegi magánjogi szabályozásnak a pénzügyi szolgáltatásokra vonatkozó kérdéseit.

³⁹⁷ SIMON (2003.): i.m. 334. o. A vagyonkezelési szolgáltatások közül Simon szerint kettőt, az önkéntes pénztárok és a magánnyugdíjpénztárok részére végzett vagyonkezelést a Hpt. szabályoz. A portfólió kezelésre és a befektetési alapkezelésre a tőkepiacról szóló jogszabály az irányadó.

³⁹⁸ Ptk. 522.§-534.§

³⁹⁹ Ptk. 249.§

A legfontosabb probléma az összhang hiánya, ami alapján módosítani kellene a közjogi szabályokat, vagy a magánjogi szabályozást a jelenleg folyó kodifikációs folyamat során részben a közjogi szabályozáshoz, részben a gazdasági élet változásaihoz kellene igazítani.⁴⁰⁰

*Kiemelendő, hogy elmaradott és rossz a forgalomhasználata a Ptk.-nak, mivel több helyen a pénzügyi fogalmát használja a törvény, holott ez a fogalom a Ptk.-ben volt használatos, jelenleg hatályos a pénzügyi intézmény elnevezés.*⁴⁰¹

*A szabályozás nem veszi figyelembe, hogy a pénzügyi vállalkozások is nyújthatnak pénzkölcsönt és a bankkölcsön fogalmát használja mind a törvényszövegben, mind a magyarázatban, ami szintén ellentmond a közjogi szabályozásnak.*⁴⁰²

*Nem fejezi ki a kor követelményeit,⁴⁰³ hiszen a kétszintű bankrendszerre történő átállás után a bank és hitelviszonyok szabályozása érdemben nem változott, és az új típusú pénzügyi szolgáltatások polgári jogi kereteit is ezek a szabályok adják, amelyek azonban képesek az újszerű követelményeknek megfelelni.*⁴⁰⁴

Hiányos továbbá a szabályozó abban is, hogy a tömegesen előforduló szerződési típusok nem nevesítettek és a jogalkotásnak ezeket a jövőben szabályozni kell.⁴⁰⁵

2. A hitelintézeti törvényt megelőző szabályozás

⁴⁰⁰ SÁRKÖZY Tamás: Az új Ptk. szövegtervezetéről a gazdasági jog oldaláról, Gazdaság és Jog 1/2007. sz. 7. o.

⁴⁰¹ Ptk. 523.§ (1)-(2) bek.

⁴⁰² Ptk. 523.§ (2) bek.: „Ha a hitelező pénzügyi intézmény – jogszabály eltérő rendelkezése hiányában –, az adós kamat fizetésére köteles (bankkölcsön).” GELLÉRT Gy. (2007.): i.m. 1891. o.: „Bankkölcsönről van szó minden olyan esetben, amikor pénzügyi intézmény nyújt kölcsönt”

⁴⁰³ SÁRKÖZY (2007.). i.m. 7. o.

⁴⁰⁴ SZENTIVÁNYI (1997.): i.m. 26. o. Ilyenek például a szerző szerint a bankszámla és betétszerződések többek között.

⁴⁰⁵ SZENTIVÁNYI (1997.): i.m. 26. o. A szerző ilyen ügyletnek tekinti többek között a folyószámlahitelt, a faktoringot, pénzügyi lízinget, leszámítást, visszleszámítást, pénz- és kölcsönügyletek közvetítését, a banki határidős és opciós ügyletek lebonyolítását, fedezeti ügyleteket.

A hitelintézeti törvényt megelőző szabályozás is jól mutatja azt az elméleti felfogást, hogy a faktoringot külön, önálló ügyletként kezelik. Ebből a szempontból a két legjelentősebb szabályozást tekintem át, az állami pénzügyekről szóló 1979. évi II. törvényt (Ápt.) illetve a pénzügyintézetekről és pénzügyintézeti tevékenységről szóló 1991. évi LXIX. tv. (Pit.) törvényt.

Az Ápt. szabályozásában a tevékenységek tételes felsorolását találjuk⁴⁰⁶, de a rendszer nem zárt⁴⁰⁷, hiszen a pénzügyintézet jogszabály vagy az állami bankfelügyeletet ellátó szerv (ebben az időszakban a pénzügyminiszter) engedélye alapján olyan pénzügyintézeti tevékenységet is végezhet, amely a tételesen felsorolt pénzügyintézeti tevékenységek között nem került nevesítésre.⁴⁰⁸ Sőt van olyan elméleti felfogás, hogy a bírói jogalkalmazás is dönthetett egyes speciális esetekben a tevékenységi körbe sorolásról.⁴⁰⁹

Ha a tevékenységi listát áttanulmányozzuk feltűnik a faktoring tevékenység, mint az áruszállításból és szolgáltatásokból származó követelések vásárlása és eladása, azaz a követelések adásvétele. Jól látszik a megfogalmazásból, hogy a jogalkotó nem a finanszírozásra, hanem adásvételi jellegű ügyletre helyezi a hangsúlyt és külön álló ügyletként, nem a hitel és kölcsönügyletek speciális formájaként definiálja a faktoring ügyletet. Fontos továbbá kiemelni, hogy nem csak a követelések megvásárlását, hanem a vásárlást és a követelések eladását egyaránt az ügylet részének tekinti.

A tevékenységek szabályozásában a változást a pénzügyintézeteket és a pénzügyintézeti tevékenységet szabályozó új törvény hozta meg 1991-ben.⁴¹⁰ A Pit. az Ápt. rendszerét módosította, kiegészítette, pénzügyintézeti tevékenységek körét bővítette és átfogalmazta.⁴¹¹ Fontos kulcseleme a szabályozásnak a

⁴⁰⁶ Az 1979. évi II. tv. végrehajtási rendeletének, a 23/1979. (VI.29.) Mt. rend. (Vhr.) 41.§-ában találjuk meg a pénzügyintézeti tevékenységek felsorolását, amelyek között van a faktoring mint az áruszállításból és szolgáltatásokból származó követelések vásárlása és eladása.

⁴⁰⁷ SIMON István: Bankszabályozás Phd. értekezés ELTE ÁJK, Budapest, 2003.

⁴⁰⁸ 23/1979. (VI.29.) MT rendelet 41.§ (2) bek.; SZENTIVÁNYI Iván: A tevékenységi szabályozás alakulása a pénzügyintézeti rendszer területén, Gazdaság és Jog 12/1998. sz. 15. o.

⁴⁰⁹ SIMON (2003.): i.m. 161. o. BH 1991.482. sz. bírósági döntés kimondta, hogy a fogadások szervezése és lebonyolítása pénzügyi tevékenységnek minősült. (Megjegyzendő, hogy a pénzügyintézeti tevékenységek körébe azért tartozik az Ápt. alapján a biztosítási tevékenység is többek között, mivel az Ápt. a pénzügyintézeti rendszer részének tekinti a biztosító intézeteket is.)

⁴¹⁰ 1991. évi LXIX. törvény a pénzügyintézetekről és a pénzügyintézeti tevékenységről (Pit.)

⁴¹¹ SZENTIVÁNYI (1998.): i.m. 15. o.

taxatív felsorolás,⁴¹² azaz csak a törvényben felsoroltak minősülhetnek pénzügyi tevékenységnek.⁴¹³ A pénzügyi tevékenységek szabályozási rendszere három jól elkülöníthető elemből állt:⁴¹⁴

- meghatározta a pénzügyi tevékenységek körét;
- szabályozta azokat a tevékenységeket, amelyek a pénzügyi tevékenységek fogalmi köréhez tartoznának, de a törvény kivételt tesz;
- definiálja azokat a tevékenységet, amelyek tiltottak a pénzügyi tevékenység számára.

Általában elmondható, hogy a rendszer nem teljesen zárt, mivel itt is lehetőség van az Ápt.-hez hasonlóan a pénzügyi tevékenységi kör bővítésére, azaz az új tevékenységek normatív meghatározásának a jogát a törvény a Kormányhoz telepítette, mintegy felhatalmazva a jogalkotásra.⁴¹⁵ A Kormány erről kormányrendeletben rendelkezhet azzal a megkötéssel, hogy szükséges az Állami Bankfelügyelet javaslata, a Magyar Nemzeti Bank egyetértése, és a pénzügyi tevékenység szakmai-érdekképviselői szerveinek a véleménye.⁴¹⁶ Ki kell emelni továbbá, hogy a rendszer nem teljesen zárt.⁴¹⁷

Voltak olyan pénzügyi tevékenységek (tanácsadási tevékenység⁴¹⁸), amelyek csak akkor minősültek pénzügyi tevékenységnek, ha pénzügyi tevékenység végezték, illetve voltak olyan tevékenységek, amelyeket nem kizárólag pénzügyi tevékenység végezhettek.⁴¹⁹ Ez utóbbiak esetében azokat a feltételeket határozza meg a törvény, amely alapján végezhető a tevékenység.⁴²⁰

⁴¹² SIMON (2003.): i.m. 178. o.

⁴¹³ Az 1991. évi LXIX. tv. 4.§ (1) bek. sorolja fel ezeket a tevékenységeket, amelyek között találjuk a faktoring ügyletet követelések megvásárlása elnevezéssel.

⁴¹⁴ SZENTIVÁNYI Iván: Pénzügyi tevékenység-pénzügyi szolgáltatás, Gazdaság és Jog 6/1997. 3. o.

⁴¹⁵ SIMON (2003.): i.m. 180. o.

⁴¹⁶ Ptk. 4.§ (3) bek.

⁴¹⁷ SIMON (2003.): i.m. 179-180. o.

⁴¹⁸ Ptk. 4.§ (1) h)-o) pont.

⁴¹⁹ Ptk. 8.§ (2) kimondja, hogy a 4.§ (1) bek. h, pontjában meghatározott tevékenységet bizományosként, valamint az i-r., pontban meghatározott tevékenységet pénzügyi tevékenység végző egyéb jogi személy is végezheti.

⁴²⁰ SIMON (2003.): i.m. 179. o.

Általánosságban elmondható, hogy strukturális szabályozás jegyében a törvény korlátozta a pénzüintézetek által végezhető tevékenységeket, és ezáltal a pénz és tőkepiacot tevékenységi alapon szétválasztotta.⁴²¹

A faktoring tevékenység tekintetében a pénzüintézeti tevékenységi szabályozás sem egyértelmű. A szabályozást abból a szempontból pozitívnak kell tekinteni, hogy elkülönülten szabályozza a faktoring tevékenységet „követelés megvásárlása” elnevezéssel, elhatárolva a hitel és kölcsönügyletektől, de elhatárolja a jogalkotó az ügyletet a pénzüpiaci eszközök (váltók, csekk) vásárlásától, illetve a váltó leszámítolásától is. *Ez utóbbival teljes mértékben nem értek egyet, mivel véleményem szerint a pénzüpiaci eszközök vásárlása is követelésvásárlásnak tekintendő, csak a követelést valamilyen „pénzüpiaci eszköz” testesíti meg.*

Az álláspontot megalapozza egyébként maga a törvényi definíció is, mivel kimondja, hogy követelések megvásárlásának kell tekinteni bármilyen pénzben teljesítendő követelés megvásárlását és azzal összefüggésben fizetés teljesítését a jogosult részére, valamint ezekhez kapcsolódóan az esedékes fizetések nyilvántartását, a kintlévőségek beszedését, illetve kockázatvállalást a megrendelő fizetési mulasztása esetére.⁴²²

A faktoring törvényi meghatározása alapján több fontos következtetésre juthatunk. A faktoringot csak követelések megvásárlásának tekinti a jogalkotó, amely több problémát is felvetett. A vásárlás fogalmába nem érthető bele a követelés eladása, amely a faktoring ügyletnek esetlegesen szerves részét képezheti. Ez a szigorúan vett szabályozás azt jelenthette, hogy a pénzüintézetek rendszeresen üzletszerűen nem adhatták el követeléseiket.⁴²³ Ez lehetett szándékos cél a jogalkotó részéről, de egyben akadályozta a pénzüintézeteket, hogy megszabaduljanak kétes követeléseiktől. Ezt a törvényi szabályozást sok esetben úgy „kerülték meg” a pénzüintézetek, hogy évente egy-két alkalommal követelés-csomagokat adtak el, amely több követelést is magában foglalt. A

⁴²¹ SIMON (2003.): i.m. 179. o.; A Pit. 33.§ (1)-(5) bek. határozza meg azokat a tevékenységeket, amelyeket nem vagy korlátozottan végezhetnek a pénzüintézetek.

⁴²² Pit. 3.§ (1) bek. b, pont

⁴²³ Ezt az álláspontot képviseli Szentiványi Iván, SZENTIVÁNYI (1997.): i.m. 3. o.

szabály ugyanakkor korlátozta a faktoring tevékenységet végző egyéb jogi személyeket is. Előremutató azonban a szabályozásban, hogy a faktoringot összetett ügyletként kezeli, hangsúlyozva annak szolgáltatási jellegét.

A meghatározásnak alapvetően egy szolgáltatási csomagba sorolható elemei vannak. Adásvételi jellegű ügyletként határozza meg a jogszabály a követelések megvásárlását, illetve elengedhetetlen elemként fűzi hozzá a fizetés teljesítését, azaz a finanszírozást.

A szolgáltatáscsomag magában foglalja a követelés nyilvántartást, kintlevőségek beszedését illetve a kockázatvállalást. Érdekes megemlíteni, hogy a jogszabály pénzügyi tevékenységek felsorolásánál *egyenlőségjeleket tesz a követelések megvásárlása és faktoring ügylet közé, míg a definícióban nem említi a faktoring elnevezést.*

3. A pénzügyi tevékenységek szabályozási kérdései a hitelintézeti törvényben

A jelenlegi hitelintézeti törvény a pénzügyi tevékenységeket teljesen új struktúrában szabályozza, és a faktoring tevékenység besorolását is eltérően határozza meg.

A pénzügyi tevékenységeket két kategóriában sorolja a törvény, beszél pénzügyi szolgáltatásokról illetve kiegészítő pénzügyi szolgáltatásokról.⁴²⁴ *Véleményem szerint ez a felosztás már nem felel meg a jogalkotó eredeti szándékának, azaz, hogy a pénzügyi szolgáltatásokat a Hpt.-ben szabályozott pénzügyi intézmények⁴²⁵, míg a kiegészítő pénzügyi szolgáltatásokat egyéb vállalkozások is végezhessék, ha megfelelnek a törvényi kritériumoknak.⁴²⁶*

Másrészt semmilyen jogi indoka nincs a jelenlegi felosztásban a tevékenységek ilyen típusú megkülönböztetésének. Az eredeti jogalkotói

⁴²⁴ A Hpt. 3.§ (1)-(2) bek. sorolja fel a pénzügyi szolgáltatási és a kiegészítő pénzügyi szolgáltatási tevékenységeket, amelyek közül a hitel és pénzkölcsön nyújtása foglalja magába a faktoringot.

V.ö.: ERDŐS Éva-FEKETE Zoltán-MOLNÁR Valéria: Pénzügyi jog, Virtuóz Kiadó, Miskolc, 2006. 55. o.; NAGY Zoltán: A monetáris szervezet és tevékenység jogi szabályozása In: KÁROLYI-NAGY-TÖRŐ: Gazdasági közjog, Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen, 2006. 247-249. o.

⁴²⁵ Hpt. 4.§ (1) bek.: pénzügyi intézmény a hitelintézet és a pénzügyi vállalkozás.

⁴²⁶ SIMON (2003.): i.m. 322. o. Erre utal a Hpt. 4.§ (2) bek. és a Hpt. 4.§ (3) bek. a.) pontja.

szándék sérült akkor, amikor a pénzváltási tevékenység kizárólagos hitelintézeti tevékenységgé vált,⁴²⁷ illetve a pénzügyi szolgáltatások között is találunk olyan tevékenységet, amelyet nem csak pénzügyi intézmények végezhetnek, mint a pénzügyi szolgáltatás közvetítése.⁴²⁸

Tehát ma már semmi sem indokolja a jelenlegi felosztás alapján a pénzügyi tevékenységek ilyen jellegű megkülönböztetését, ezért vagy vissza kellene térni az Ápt. rendszerébe és egységes pénzügyi szolgáltatási tevékenységi kört meghatározni, – besorolva a kiegészítő pénzügyi szolgáltatásokat ebbe a struktúrába – vagy meghagyni a jelenlegi kettős felosztást, de ebben az esetben át kellene csoportosítani a tevékenységeket.

A kiegészítő pénzügyi szolgáltatások felosztásánál két rendező elvet lehetne figyelembe venni. Az egyik rendező elv lehetne, hogy a kiegészítő pénzügyi szolgáltatások körébe olyan tevékenységeket sorolunk be, amelyet nem csak pénzügyi intézmények végezhetnek.

Ilyen tevékenység a korlátozott rendeltetésű pénzforgalmi számla vezetése, illetve a váltóval saját számlára vagy bizományosként történő kereskedelmi tevékenység.⁴²⁹ Ide sorolandó továbbá a pénzügyi szolgáltatás közvetítése, a pénzügyi ügynöki tevékenység a fentebb elmondottak alapján. A pénzfeldolgozási tevékenység is a kiegészítő pénzügyi szolgáltatások között maradna, hiszen a törvény nemcsak pénzügyi intézmények számára teszi lehetővé ezt a tevékenységet.⁴³⁰

⁴²⁷ A Hpt. 5.§ (2) bek. kimondja, hogy kizárólag hitelintézet jogosult pénzváltási tevékenység végzésére.

⁴²⁸ A Hpt. 8.§ (3)-(4) bek. kimondja, hogy a pénzügyi szolgáltatás közvetítését pénzügyi intézménynek nem minősülő, jogi személyiséggel rendelkező gazdasági társaság vagy szervezet is végezheti, speciális esetben pedig egyéni vállalkozó is.

⁴²⁹ Ezeknek a pénzügyi szolgáltatásoknak a végzését a Hpt. 3. (8) bek más jogi személyek számára is lehetővé teheti. A Hpt. 2. sz. melléklete az értelmező rendelkezések körében meghatározza a pénzforgalmi szolgáltatást, míg a váltóval saját számlára vagy bizományként történő kereskedelmi tevékenységet nem. A pénzforgalmi szolgáltatások a melléklet I.9. pontja szerint a pénzforgalom körében végzett szolgáltatások összessége, ideértve elsősorban a pénzforgalmi számlavezetést, a fizetési megbízások teljesítését, továbbá a nemzetközi fizetési forgalom lebonyolítását.

⁴³⁰ A Hpt. 8.§ (3) bek. kimondja, hogy pénzfeldolgozási tevékenységet pénzügyi intézménynek nem minősülő jogi személyiséggel rendelkező gazdasági társaság vagy szervezet is végezheti, azonban a Hpt. 16.§ (6) bek. speciális feltételeket szab a tevékenység végzésére, így szükséges a jogi személy, illetve fióktelep számára legalább húsz millió forint jegyzett tőke, illetve káreseményként ötvenmillió forint felelősségbiztosítás.

A fentiek alapján kérdéses a pénzváltási tevékenység⁴³¹ helye a kiegészítő pénzügyi szolgáltatások között. A probléma okát az adja, hogy ugyan a pénzváltási tevékenység kizárólagos hitelintézeti tevékenység,⁴³² de a tevékenységet végsősoron a hitelintézet ügynökeként nem pénzügyi intézmény gazdálkodó szervezet is végezheti.⁴³³ Az ügynökkel kapcsolatosan intézményi megkötést nem tesz a Hpt., ezért bárki végezheti ezt a tevékenységet.

Kérdés tehát, hogy a szigorú értelmezés alapján közelítünk a pénzváltáshoz, és ebben az esetben nem lehet kiegészítő pénzügyi szolgáltatási tevékenység, vagy a tevékenység tényleges végzője oldaláról, azaz végezhet pénzváltást a hitelintézet és ügynöke egyaránt.

Véleményem szerint az első értelmezés a helyes, hiszen eredeti jogosultként kizárólag csak hitelintézet végezheti ezt a tevékenységet, az ügynök joga csak származékos, azaz a hitelintézettel kötött szerződés kell ahhoz, hogy jogosult legyen a pénzváltás végzésére. Mindezek alapján tehát nem lenne helye a pénzváltásnak a kiegészítő pénzügyi szolgáltatások között.

Ugyanígy kikerülne a kiegészítő pénzügyi szolgáltatások közül az elszámolás-forgalmi ügylet⁴³⁴ és a pénzügyi ügynöki tevékenység a bankközi

A pénzfeldolgozási tevékenység körébe tartozik a Hpt. 2. sz. mellékletének I. 8. pontja alapján a bankjegyek és érmék tételes megszámlálása, valódiság és forgalomképesség szempontjából történő ellenőrzése, továbbá az újra forgalomba hozható bankjegyekötegek és pénzérmételek kialakítása.

⁴³¹ A Hpt. 2. sz. mellékletének I.14. pontja határolja körül a pénzváltási tevékenységet. A törvény ide sorolja a külföldi fizetőeszköz adásvételét a törvényes fizetési eszközök ellenében. Nem minősül pénzváltási tevékenységnek a törvény alapján, a külföldi pénznemre szóló, forgalomban lévő vagy forgalomban lévőre még átcserélhető pénzérmék és bankjegyek numizmatikai célú forgalmazása, valamint a belkereskedelemben az áruval, illetőleg szolgáltatással kapcsolatos ügyletekre vonatkozó fizetések teljesítése.

⁴³² Hpt. 5.§ (2) bek. d) pont. Kizárólag hitelintézet jogosult pénzváltási tevékenység végzésére.

⁴³³ Hpt. 16.§ (1) bek. Pénzváltási tevékenység végzésére hitelintézet illetőleg hitelintézet ügynöke kaphat engedélyt. Zárójelben kívánom megjegyezni, hogy nem érthető a Hpt. koncepciója, ami alapján kizárólagos hitelintézeti tevékenységi körbe vonta a pénzváltást, de ugyanakkor megengedte az ügynöki rendszeren keresztüli gyakorlását. Vélhetően a pénzmossági szabályok indokolták ezt a jogalkotói szándékot, de ezt a célt másképp is el lehetett volna érni. Indokolt lenne a kizárólagos hitelintézeti tevékenységek közül kivenni a pénzváltást és a korábbi szabályozás szerint inkább feltételhez kötni a tevékenység gyakorlását.

⁴³⁴ Az elszámolásforgalmi ügyletet a Hpt. 2. sz. mellékletének I.18. pontja határozza meg: Elszámolásforgalom hitelintézetek, MNB, valamint más, az elszámolási rendszerek szabályzata szerint az elszámolási rendszerben részvételre jogosult szervezetek közötti, saját és az ügyfelek megbízásából származó fizetési forgalom lebonyolítása, ideértve a fizetési üzenetek ellenőrzését, továbbítását távközlési hálózat igénybevételével, a résztvevők közötti tartozások és követelések megállapítását és a pénzügyi kockázatok kezelését.

piacon,⁴³⁵ mivel mindkét szolgáltatást csak pénzügyi intézmények végezhetik, minimális intézményi feltételként pénzügyi vállalkozások.⁴³⁶ (Fontos hangsúlyozni a minimális feltételt, mert ezeket a tevékenységeket hitelintézetek is végezhetik, és a hitelintézet egy magasabb szintű jogszabályi feltételrendszerhez kötött pénzügyi intézmény.)

Összességében megállapíthatjuk, hogy az intézmények által végezhető tevékenységek közötti megkülönböztetés alapján történő tipizálás nem teljesen letisztult, vita tárgyát képezheti a szolgáltatások besorolása az egyes típusokba.

A másik rendező elv az engedélyező oldaláról történő megkülönböztetést jelenti. A pénzügyi szolgáltatási tevékenységet teljes egészében a Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyelete engedélyezi (PSZÁF; Felügyelet), míg a kiegészítő pénzügyi szolgáltatások engedélyezésére a Felügyelet vagy MNB jogosult.

Az MNB engedélyezési jogköre kivételes, mivel a pénzfeldolgozási tevékenységen, illetve az elszámolás-forgalmi ügyleten kívül – amely az MNB hatásköre – minden tevékenységet a Felügyelet engedélyez.⁴³⁷

Tehát feloszthatóak lennének a tevékenységek aszerint is, hogy a kiegészítő pénzügyi szolgáltatások körébe csak a pénzfeldolgozási és az elszámolás-forgalmi ügylet tartozna, míg az összes többi tevékenység pénzügyi szolgáltatás lenne. De ez a felosztás nem illeszkedne sem a jogalkotói szándékba, sem dogmatikailag nem indokolható, hiszen mitől kiegészítő pénzügyi szolgáltatás az, amit az MNB engedélyez.

⁴³⁵ A Hpt. 2. sz. mellékletének I.13. pontja kimondja, hogy pénzügyi ügynöki tevékenység a bankközi piacon, a bankközi piaci résztvevők közötti forint, illetve devizahitel- és betétügylet, deviza-adásvétel közvetítése annak érdekében, hogy a hitelintézetek, továbbá más bankközi piaci résztvevők az erre irányuló jogügyleteket egymással közvetlenül megkössék.

⁴³⁶ Az elszámolásforgalmi ügyleteket hitelintézeti elszámolóház (a pénzügyi vállalkozások egyik típusa 6.§ (1) bek. c) pont) végezheti a 16.§ (1) bek. alapján. (A jogszabályi feltétel a ötszázmillió forint jegyzett és befizetett tőke, az elszámolásforgalmi tevékenység főtevékenységként való végzése és a részvénytársasági vagy részvénytársasági fióktelepként való működés. A bankközi piacon az ügynöki tevékenységet olyan pénzügyi vállalkozás végezheti, amelynek legalább ötvenmillió forint készpénzből álló jegyzett tőkével rendelkezik, részvénytársaság vagy fióktelep formájában működik és megfelel speciális személyi és tárgyi feltételeknek.

⁴³⁷ NAGY (2006.): i.m. 248. o.

Véleményem szerint legegyszerűbb megoldás a visszatérés az Ápt.-ben szabályozott rendszerhez, ahol egységes pénzügyi tevékenységi rendszert határozott meg a jogalkotó. A Hpt. rendszerében is kialakítható egy egységes pénzügyi szolgáltatási tevékenységi kör, amelyek végzésének feltételeit egyébként külön paragrafusokban rendezi a jogalkotó.

4. A pénzügyi szolgáltatások és a kiegészítő pénzügyi szolgáltatások kritérium-rendszere

A Hpt. pénzügyi szolgáltatásokra és kiegészítő pénzügyi szolgáltatásokra vonatkozó szabályozása öt jellemző alapján ragadható meg.⁴³⁸

- taxatív szabályozás;
- engedélyhez kötöttség;
- üzletszerűség;
- pénznem;
- formakényszer.

4.1. Taxatív szabályozás

A Hitelintézeti törvény *taxatív*e felsorolja a tevékenységeket, amelyek a pénzügyi szolgáltatások és kiegészítő pénzügyi szolgáltatások közé tartoznak, ezzel követve a Pit.-nek a rendszerét. Annyiban azonban változás történt, hogy a jogalkotó nem rendelkezett arról, hogy egy adott tevékenység besorolható-e a pénzügyi szolgáltatások közé.⁴³⁹ Ez azt jelenti, hogy a Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyelete (PSZÁF) közigazgatási eljárás keretében dönt a kérdésben, amely döntés felett már csak bírósági kontroll létezik.⁴⁴⁰

Érdekes jogi megoldás, hogy a taxatív szolgáltatási tevékenységi körön

⁴³⁸ SIMON (2003.): i.m. 321-322. o.

⁴³⁹ SIMON (2003.): i.m. 35. o.

⁴⁴⁰ SIMON (2003.): i.m. 35. o. A szerző itt hivatkozik a BH 1999. 420. számú bírósági határozatra, amely a fentiekben körülírt álláspontot alakította ki.

kívül megengedi a törvény bizonyos speciális tevékenységtípusok⁴⁴¹ végzését is, azaz lehetővé teszi univerzális tevékenységű pénzügyi intézmények kialakítását, illetve közelíti a pénz és tőkepiacot. (A Pit. szabályozása ezt még szigorúan szétválasztotta.⁴⁴²) Ezzel tulajdonképpen a pénzügyi intézmények számára lehetővé vált a kogensen szabályozott tevékenységi kör bővítése.

A taxatív tevékenységi körbe tartozik a faktoring tevékenység, mégpedig a hitel és pénzkölcsön nyújtása fogalmába, annak egy típusaként meghatározva.⁴⁴³ Tehát azt rögzíthetjük, hogy a faktoring mindenképpen pénzügyi szolgáltatás és azt kizárólag pénzügyi intézmények végezhetik.

4.2. Engedélyeztetési kötelezettség

A pénzügyi tevékenységekkel kapcsolatban fontos kritérium az *engedélyhez kötöttség*. A szigorú szabályozás célja nyilvánvalóan az, hogy ezeket a szolgáltatásokat megfelelő személyi és tárgyi feltételek megvalósulása esetén és szakmailag szabályozott ellenőrzött keretek között végezhessek speciális szervezetek, a pénzügyi intézmények.

Az ügynöki tevékenység korábban említett típusát kivéve⁴⁴⁴ valamennyi pénzügyi szolgáltatási és kiegészítő pénzügyi szolgáltatási tevékenység üzletszerű végzése kizárólag engedély birtokában, az engedélyben meghatározott körben és feltételekkel lehetséges.⁴⁴⁵

⁴⁴¹ A Hpt. 4.§ (3) bek. alapján ilyen tevékenységnek minősül:

- biztosításközvetítői tevékenység;
- befektetési szolgáltatási, befektetési szolgáltatási tevékenységet kiegészítő, árutőzsdei szolgáltatási tevékenység és értékpapír-kölcsönzés;
- aranykereskedelmi ügylet;
- részvénykönyvvezetés;
- elektronikus aláírással kapcsolatos szolgáltatás;
- Diákhitel Központ hitelezési tevékenységének elősegítése érdekében végzett tevékenység;
- megbízás alapján elektronikus pénzeszközön végzett adattárolás;
- fedezet illetve biztosíték hasznosítására irányuló tevékenység;
- követelések megbízás alapján történő kezelésére, behajtására irányuló tevékenység.

⁴⁴² SZENTIVÁNYI Iván: A tevékenységi szabályozás alakulása a pénzintézeti rendszer területén, Gazdaság és Jog, 12/1998. sz. 17. o.

⁴⁴³ Hpt. 3.§ b) pont illetve 2. számú melléklet I.10. pont

⁴⁴⁴ Hpt. 3.§ (9)-(10) bek.: Hpt. 2. sz. melléklet 12. pont b) pontja szerinti ügynököt a pénzügyi intézménynek csak be kell jelentenie.

⁴⁴⁵ SIMON (2003.): i.m. 321. o.

A pénzügyi szolgáltatások engedélyezése teljes mértékben a PSZÁF hatáskörébe tartozik, míg a kiegészítő pénzügyi szolgáltatások egy része a PSZÁF (pénzváltás, pénzügyi ügynöki tevékenység a bankközi piacon), míg másik része az MNB hatáskörébe tartozik (pénzfeldolgozási tevékenység, elszámolás-forgalmi ügylet).

*Az engedélyezési jogkör megosztásán véleményem szerint változtatni kellene és egységes engedélyezési hatáskört megállapítani a PSZÁF számára. Az egységes engedélyezés mellett az is fontos érv lehet, hogy ezáltal az MNB hatósági jogkörének egy részétől „megszabadítható”, erősítve a központi bank monetáris intézményi jellegét. Elegendő lenne e tevékenységi körök esetén is az MNB előzetes véleményezési joga, mint egyes pénzügyi szolgáltatások esetén.*⁴⁴⁶

4.3. Üzletszerűség

Az engedély-kötelezettséghez szorosan kötődik az *üzletszerűség*, hiszen csak az üzletszerűen végzett pénzügyi szolgáltatási és kiegészítő pénzügyi szolgáltatási tevékenységeket kell engedélyeztetni.⁴⁴⁷

A fogalmat a Hpt. meghatározza, kimondva, hogy üzletszerű tevékenység az ellenérték fejében nyereség, illetve vagyonszerzés végett – előre egyedileg meg nem határozott ügyletek megkötésére irányuló – rendszeresen folytatott gazdasági tevékenység.

Az egyes fogalmi elemeket azonban nem pontosítja a jogalkotó, pedig ez az egyik legfontosabb és legvitatottabb fogalom a Hpt.-ben. A fogalom értelmezésénél részben az elméleti megközelítésekre⁴⁴⁸, részben a bírói

⁴⁴⁶ Hpt. 3.§ (5) bek.: Ezek a pénzügyi szolgáltatási tevékenységek a pénzforgalmi szolgáltatás, elektronikus pénz, valamint készpénz-helyettesítő fizetési eszköz kibocsátása, illetőleg ezzel kapcsolatos szolgáltatás nyújtása, készpénzátutalás.

⁴⁴⁷ Hpt. 3.§ (1)-(2) bek.: Pénzügyi szolgáltatás a következő tevékenységek üzletszerű végzése forintban, illetőleg devizában, valutában... kiegészítő pénzügyi szolgáltatás a következő tevékenységek üzletszerű végzése forintban, illetve devizában...

⁴⁴⁸ ERDŐS Éva: Vállalkozások pénzügyei In: Erdős Éva - Fekete Zoltán - Molnár Valéria: Pénzügyi jog, Virtuóz Kiadó, Budapest, 2006. 101. o.

gyakorlatra, a PSZÁF állásfoglalásokra, és végül a jogszabályok, jogterületek üzletszerűsége vonatkozó fogalmára támaszkodhatunk.

*Elméleti oldalról közelítve az üzletszerűség folyamatosan nyitva tartó üzletet (rendszeresség) feltételez, aminek keretében bárkivel, aki elfogadja a kínált terméket, pénzügyi szolgáltatást a közösen megállapított feltételek szerint, azzal szerződést kötnek (előre egyedileg meg nem határozott ügyletek), ami tartalmazza az ellenszolgáltatást (nyereség, vagyonszerzés).*⁴⁴⁹

*A közjog területén az adójognál találunk utalást az üzletszerűség fogalmára a gazdasági és a vállalkozási tevékenység értelmezésénél. Különösen fontos szerepe van ennek az általános forgalmi adó (ÁFA) és az adózás rendjének (Art.) szabályrendszerében.*⁴⁵⁰

A fogalom az adótörvényeknél a vállalkozó,⁴⁵¹ vállalkozási tevékenység⁴⁵² illetve a gazdasági tevékenység⁴⁵³ fogalmával összefüggésben merül fel.

A Hpt. definíciója négy együttesen fennálló tényállási elemet foglal magában:

- ellenérték fennállása, illetve nyereség és vagyonszerzés;
- előre egyedileg nem meghatározott ügyletek megkötése;
- rendszeresség;
- gazdasági tevékenység.

Az elemek együttes fennállását és a jogszabályt szigorúan kell értelmezni, a kiterjesztő értelmezést nem ismeri el a bírői jogalkalmazás.

⁴⁴⁹ SIMON (2003.): i.m. 322. o.

⁴⁵⁰ Az általános forgalmi adóról a 2007. évi CXXVII. tv. (ÁFA), míg az adózás rendjéről a 2003. évi XCII. tv. (Art.) szabályai rendelkeznek.

⁴⁵¹ Art. 178.§ 29. pont: Vállalkozó a magánszemély, ha belföldön saját nevében és kockázatára rendszeresen, haszonszerzés céljából üzletszerű gazdasági tevékenységet végez, és vállalkozói igazolvánnyal rendelkezik, továbbá az a magánszemély, akinek a tevékenységét törvény vállalkozási tevékenységnek minősíti, valamint a jogi személy, egyéb szervezet, amely rendszeres üzletszerű gazdasági tevékenységet folytat.

⁴⁵² Art. 178.§ 28. pont: Vállalkozási tevékenység az a rendszeres gazdasági tevékenység, amelyet a magánszemély, illetve a jogi személy vagy egyéb szervezet saját nevében és kockázatára üzletszerűen végez. V.ö. ERDŐS (2006.): i.m. 100-105. o.

⁴⁵³ ÁFA tv. 6.§ (1) bek.: Gazdasági tevékenység valamely tevékenység üzletszerű, illetőleg tartós vagy rendszeres jelleggel történő folytatása, amennyiben az ellenérték elérésére irányul, vagy azt eredményezi, és annak végzése független formában történik. A korábbi 1992. évi LXXIV. tv. (ÁFA tv.) értelmezésében a gazdasági tevékenység a bevétel elérése érdekében rendszeresen vagy üzletszerűen végzett tevékenység.

Az egyedi ügyek esetében vizsgálni kell a tevékenység célját, különös tekintettel az ellenértéket, erre mutat rá a Legfelsőbb Bíróság eseti döntésében.⁴⁵⁴

A tényállás lényege, hogy a felperes engedményezés alapján a vele szerződő ügyfelei gépkocsi kárának ügyintézését üzletszerűen végezte, melynek ellenértéke a biztosítási összeg volt, és amelyre a károsult tarthatott volna igényt, de ezt a felperes kapta meg az engedményezés alapján.

A felperes a biztosítótól később behajtott összeget megelőlegezte illetve a követelést megvásárolta. A PSZÁF álláspontja az volt, hogy a felperes faktoring tevékenységet folytat, mivel tevékenysége visszterhes és üzletszerű, a szándék a követelés megvásárlására irányult, ezért ez pénzügyi szolgáltatásnak – a faktoring besorolása miatt – pénzkölcsön-nyújtásának minősül.⁴⁵⁵

A Legfelsőbb Bíróság helyesen rámutat azonban arra, hogy a felperes tevékenységének a *célja szolgáltatás nyújtása volt*, amelynek során a felperes arra vállalt kötelezettséget, hogy a sérült gépkocsit megjavíttatja, a javítás költségeit fedezi, majd azt a biztosítóval szemben érvényesíti. A szolgáltatás ellenértékeként engedményezte a károsult a felperesre kárigényét, tehát a szolgáltatás a tevékenység elvégzése volt, az ellenszolgáltatás pedig a károsult követelésének az engedményezése.

A Legfelsőbb Bíróság álláspontja szerint fontos az *ellenérték kérdése* is. Tényként megállapításra került az egyedi ügyben, hogy a szolgáltatási tevékenység végzésére nem forintban, devizában vagy valutában került sor, ez pedig a pénzügyi szolgáltatások végzésének fontos feltétele a Hpt. alapján. A PSZÁF álláspontjával szemben – amely szerint a követelés szolgáltatás nyújtásával, mint ellenértékkel is megvásárolható – a bíróság elutasította a kiterjesztő értelmezést az ellenértékre vonatkozóan, véleménye szerint a

⁴⁵⁴ EBH. 2006.1481. (Legf. Bír. Kfv. III.37.271/2005.) Pénzügyi szolgáltatásnak minősül a forintban, devizában, vagy valutában történő pénzkölcsön-nyújtás, így a gépjármű-kárrendezés engedményezés alapján történő üzletszerű folytatása nem pénzügyi szolgáltatás.

⁴⁵⁵ Hpt. 31.§ (1)-(2) bek.

tételesen felsorolt pénzeszközöket egy szolgáltatással nem lehet azonosíthatóvá tenni.

Az utóbbi, ellenértékre vonatkozó vélekedéssel nem, de a jogszabály szigorúan vett, nem kiterjesztő értelmezésével egyet értek.

A kiterjesztő értelmezés korlátozná a fenti esetben megvalósult szolgáltatást, figyelembevéve azokat a tevékenységeket, amelyeknek a célja nem pénzügyi szolgáltatás nyújtása, de hozzátartoznak a gazdálkodó szervezetek mindennapi ügyleteihez, ezért indokolatlan lenne ezeknek a tiltása azáltal, hogy értelmezésileg a pénzügyi szolgáltatások körébe vonjuk őket. A jogszabály szigorú értelmezése is azt szolgálja, hogy ne akadályozza a gazdasági élet szereplőit egyedi szerződéses konstrukciók kialakításában, illetve csak a valamennyi tényállási elemnek együttesen megfelelő tevékenység minősüljön pénzügyi szolgáltatásnak.⁴⁵⁶

Ez az álláspont egybecseng a PSZÁF későbbi álláspontjával, amelyet 2007. évben kiadott felügyeleti állásfoglalásában is kifejt.⁴⁵⁷

Az üzletszerűség megállapításához az állásfoglalás szerint három feltételnek együttesen kell teljesülnie. Ez a feltételrendszer nyilvánvalóan egybecseng a jogszabályi, illetve a fentebb részletezett feltételrendszerrel, azzal, hogy külön elemként nem emeli ki az állásfoglalás a gazdasági tevékenység fogalmi elemét. A Felügyelet tehát három elemet nevesít:

- az ellenérték fejében való nyereség illetve vagyonszerzési szándékot;
- rendszerességet;
- a tevékenység bárki számára nyitva álló lehetőségként álljon fenn.

Fontos a pénzügyi szolgáltatások minősítése szempontjából, hogy a tevékenység *előre egyedileg nem meghatározott ügyfelekkel* jöjjön lére. Tehát nem egy zárt körben végzett tevékenység, ahol előre meghatározott,

⁴⁵⁶ A fenti tényállás alapján elképzelhető az, hogy valamely gazdálkodó szervezet ellenérték nélkül végez pénzügyi szolgáltatási tevékenységet, így az nem minősül pénzügyi tevékenységnek az ellenérték hiánya miatt.

⁴⁵⁷ www.pszaf.hu. Felügyeleti állásfoglalások 2007. 22-23. o., 156. o.

egymással üzleti kapcsolatban vagy részesedési viszonyban lévők közötti ügyletekről van szó.

A felügyeleti állásfoglalások kitérnek ezen fogalmi elem meghatározására is.⁴⁵⁸ Az előre egyedileg nem meghatározott ügyletek megkötésére irányultság akkor valósulhat meg a PSZÁF álláspontja szerint, ha a felek által megkötendő szerződés, illetve szerződések tekintetében a szerződések száma, a szerződő felek, a szerződésben meghatározott követelések értéke, továbbá a szerződéskötés egyéb lényegi körülményei előre nem meghatározottak. Ennek eldöntésénél nyilvánvalóan figyelemmel kell lenni a szerződéskötés körülményeire és a konkrét szerződési feltételekre.

Kiemeli az állásfoglalás továbbá, hogy a szolgáltatást bárki számára nyitva álló lehetőségként, szolgáltatásként kell nyújtani, nem kizárólag egyetlen személynek vagy előre pontosan meghatározott személyi körnek.

*Véleményem szerint, ezért a rokoni kapcsolatban állók közötti kölcsönzési tevékenység még ha rendszeres és ellenérték fejében történik, akkor sem minősíthető pénzügyi szolgáltatásnak, ugyanúgy, ha rendszeres gazdasági kapcsolatban vagy részesedési viszonyban álló gazdálkodó szervezetek között jönnek létre ilyen ügyletek. Ezen tevékenységnek a gátját képezheti a büntetőjog területén a gazdálkodás rendje.*⁴⁵⁹

Kérdés, hogy ez e a jogalkotó célja. Szigorú szabályokat állapít meg speciális szervezetek számára a tevékenységek végzésére, míg a fenti példa alapján szabad lehetőséget biztosít egyesek számára, akikre nem terjed ki a Hpt. hatálya. A megoldás a pénzügyi szolgáltatási piac védelme, a pénzpiac biztonságos működése.

Véleményem szerint, ha a fenti ügyletek nem tömegesen fordulnak elő és nem sértik a pénzpiac biztonságos működését nem tilthatóak meg a gazdasági élet szereplői számára. Ha ezt a jogalkotó tiltani kívánja, akkor ez mindenképpen a jogszabály pontosítását igényelné és az üzletszerűség nem mindegyik fogalmi elemének együttes fennállását kellene, hogy jelentse.

⁴⁵⁸ www.pszaf.hu. Felügyeleti állásfoglalások 2007. 22-23. o., 156. o.

⁴⁵⁹ A pénzügyi szolgáltatásokat a büntetőjog is korlátozza a maga eszközeivel, bűncselekménynek minősítve a jogtalan pénzügyi szolgáltatási tevékenységet. (1978. évi IV. tv. 298/D.§)

Az üzletszerűség utolsó két fogalmi eleme – a rendszeresség és a gazdasági tevékenység – szorosan összefügg egymással. A *gazdasági tevékenység fogalmára* a közjog területén az adójogban találunk pontos definícióit, de a rendszerességre vonatkozóan itt sem lelhető fel pontos iránymutatás.⁴⁶⁰

Az ÁFA tv. a gazdasági tevékenység fogalmát rendszeresen vagy üzletszerűen végzett tevékenységként fogja fel, míg az adózás rendjének szabályai a gazdasági tevékenységet, mint saját néven és kockázatra végzett üzletszerű tevékenységet fogalmazza meg. Mindenesetre megállapítható, hogy a gazdasági tevékenységnek nem fogalmi ismérve az, hogy a tevékenységet kifejezetten haszonszerzésre létrejött szervezet végezze, sőt az sem, hogy a nyereséget eredményezzen vagy a haszonszerzési cél kimutatható legyen.⁴⁶¹

A *rendszeresség fogalmát* a közjogi szakirodalom több helyen elemzi, amelynek oka, hogy a gyakoriság mértékét, az intervallumot a törvény nem definiálja sem a bankjog, sem az adójog területén, tehát ennek feladata a Felügyeletre illetve a bírói jogalkalmazásra hárul.⁴⁶² Érdekes elemzést ad a rendszeresség fogalmára a adójogi elmélet a korábban hatályban lévő ÁFA törvény magyarázatánál.⁴⁶³ Kimondja a szerző itt is, hogy a rendszeresség, mint kritérium nem egzakt számot takar. A rendszeresség lényege, hogy az adott személy életvitelszerűen kíván-e bevételhez jutni. A szerző véleménye tehát az, hogy a tevékenység mindaddig nem tekinthető rendszeresnek, amíg az nem ismétlődő jellegű és nem halad túl egy szokásos mértéket.⁴⁶⁴ Ezzel teljes mértékben egyet értek, de ez még mindig tág teret enged a bírói jogértelmezés számára. A rendszeresség kérdésének meghatározásában

⁴⁶⁰ ERDŐS (2006.): i.m. 100-104. o.

⁴⁶¹ SIMON István: Pénzügyi Jog II., Osiris Kiadó, Budapest, 2007., 227. o.

⁴⁶² SIMON (2007.): i.m. 227. o.

⁴⁶³ HADI László: Az új adójog magyarázata 2007., HVG-ORAC Kft., Budapest, 2007., 344. o.

⁴⁶⁴ HADI (2007.): i.m. 344-345. o. A rendszeresség értelmezésére a szerző említ egy példát természetes személyek esetére vonatkoztatva. Értelmezése szerint, ha egy állampolgár kárpótlás, vagy privatizáció útján szerzett több hektáros földjét egyben adja el, nem rendszeres tevékenységet végez, de ha azt 5 részre bontja, albetétesíti, vagy építési engedélyt kér rá pl. egy tízlakásos társasház építéséhez, nyilvánvalóan a szokásos állampolgári magatartást meghaladó mértékű bevételyszerző tevékenységet kíván folytatni, még akkor is, ha – adott esetben – nem egy év alatt történik meg az összes telekeladás. Hivatkozik a szerző a bírói gyakorlatra (LFB Kfv. II. 25.594/1994.), amely rendszeresnek minősítette a magánszemély tevékenységét, amikor másfél év alatt átlagosan kéthavonta értékesített személygépkocsikat.

szintén iránymutató lehet az új 2008-as ÁFA szabályozás, amely meghatározza a sorozatjellegű és adóalanyiságot eredményező értékesítés fogalmát.⁴⁶⁵

Mindenesetre rámutat a jogirodalom ennél a fogalomnál arra, hogy a rendszeresség eldöntéséhez az egyedi ügy lényeges körülményeit értékelni kell, és hogy a rendszeresség szintén elengedhetetlen fogalmi eleme az üzletszerűségnek, így egyedi ügylet – ahogy arra a pénzkölcsönzéssel kapcsolatos egyedi ítéletben a Legfelsőbb Bíróság rámutat – nem minősíthető pénzügyi szolgáltatásnak még akkor sem, ha egyébként megfelel a Hpt. kritériumainak.⁴⁶⁶

A rendszeresség fogalmát a felügyeleti állásfoglalások is tartalmazzák. A fogalmat egyrészt a szerződés tartalmára tekintettel elemzik, másrészt a tevékenységből származó jövedelem mértékét tekintik irányadónak.

A Felügyelet véleménye szerint akár évi legfeljebb két ügyletkötést is lehet rendszeresen folytatott gazdasági tevékenységnek tekinteni, amennyiben a szerződés tartalma a szolgáltatás rendszeres nyújtására utal.⁴⁶⁷

A PSZÁF nem hoz példát, de gyakorlatilag ilyen, ha a szerződő fél arra vállal egy szerződésben kötelezettséget, hogy folyamatosan megvásárolja az engedményezettől valamely adóssal szemben keletkező követelését.

Ilyen eset továbbá a több követelés egy csomagban történő vásárlása is.⁴⁶⁸ A felügyeleti álláspont szerint a rendszerességet nem teszi kizárttá az, hogy több követelés egy ügylet megkötésével kerül átruházásra, amelyet az a körülmény is erősít, hogy a gazdasági társaság rendszeres gazdasági tevékenysége a megvásárolt követelésállomány kezelése lenne.

⁴⁶⁵ HADI László: Az új adójog magyarázata 2008., HVG-ORAC Kft., Budapest, 2008. 373. o. A szerző a törvényi szabályozás alapján sorozatjellegű értékesítésnek tekinti azt a tevékenységet, amikor a nem adóalany személy, szervezet két éven belül négy építési telket, vagy új ingatlant értékesít.

⁴⁶⁶ EBH 2002/646. (Legf. Bír. Gf. I.30.647/2000. sz.): Egyedi pénzkölcsönzés nem tekinthető olyan pénzügyi szolgáltatásnak, amely csak engedéllyel végezhető, ezért az engedély hiányában kötött egyedi kölcsönszerződés semmissége nem állapítható meg.

⁴⁶⁷ www.pszaf.hu. Felügyeleti állásfoglalások. 156. o.

⁴⁶⁸ www.pszaf.hu. Felügyeleti állásfoglalások. 170. o.

Az értelmezés helyes a rendszeresség szempontjából, de ez a fogalmi elem nem teszi üzletszerűvé önmagában véve a tevékenységet és ezáltal nem biztos, hogy pénzügyi szolgáltatás lesz a tevékenység.

Mindezekre tekintettel tehát rossz végkövetkeztetést vonhatunk le, ha az üzletszerűség egy-egy tényállási elemének a megvalósulását – különösen értendő ez a rendszerességre – már elegendőnek tekintjük az üzletszerűség megvalósulásához, hiszen a Felügyelet korábban említett állásfoglalásaiban illetve a bírósági döntések is utalnak arra, hogy a tényállási elemeknek együttesen kell fennállniuk.

Problémákat vet fel továbbá a PSZÁF egy másik állásfoglalása, amikor a jövedelem mértékét is irányadónak tekinti a rendszeresség megítélésénél.⁴⁶⁹ Kifejti ugyanis a Hatóság, hogy csupán egyetlen ügylet megkötése sem zárja ki a rendszeresség megállapítását, ha az eset összes körülményéből – különösen az engedményes vagyoni, jövedelmi viszonyaiból – az tűnik ki, hogy a jelzett szolgáltatás nyújtásából szerzett jövedelme túlsúlyban van az egyéb forrásokból származó bevételeihez képest.

Ez a felfogás két szempontból is helytelen. Egyrészt szembe megy a helyes álláspontot képviselő korábban már említett bírói gyakorlattal, amely kimondja, hogy egyedi ügylet (pénzkölcsönzés) nem tekinthető engedélyköteles pénzügyi szolgáltatásnak.

Másrészt a felfogás különbséget tesz engedményesek között, mivel a nagyobb jövedelemmel rendelkező engedményes nagyobb összegű engedményezési szerződést köthet, míg az alacsonyabb jövedelmű nem vagy csak alacsonyabb összegűt, mivel az engedményezésből származó jövedelem és az egyéb jövedelmeinek aránya lesz a minősítési szempont.

Jól látszik tehát, hogy a rendszeresség fogalmát a Felügyelet sem határolja körül pontosan, illetve állásfoglalásaiban hajlik a rendszeresség és üzletszerűség fogalmának összemosására, és így valamennyi rendszeres tevékenységet üzletszerűnek és egyben pénzügyi szolgáltatásnak tekinteni.

⁴⁶⁹ www.pszaf.hu. Felügyeleti állásfoglalások. 23. o.

Gyakorlati példán érzékeltetve előfordul, hogy egyes gazdálkodó szervezetek rendszeres engedményezés útján teljesítik fizetési kötelezettségüket, vagy előfordul, hogy azért vásárolnak követelést, hogy beszámítsák a tartozásukba. Nyilvánvalóan, hogy a cél ezekben az esetekben nem a követelés kezelése és a nyereségszerzés elsősorban, hanem pénzügytechnikai okokra lehet visszavezetni az engedményezéseket. Ezek a megoldások gyakorlatilag egyik fontos eszközei a körbetartozások elkerülésének, így nem lehet a jogalkotó célja ezek korlátozása, pénzügyi szolgáltatásnak minősítve az ügyleteket.

4.4. Pénznem és formakényszer

A pénzügyi tevékenység szabályozásának fontos jellemzője a taxatív szabályozás, az engedélyhez kötöttség és az üzletszerűség mellett a *pénznem* és a *formakényszer*.⁴⁷⁰

A *pénznemet* a Hpt. szabályozása nem köti ki, gyakorlatilag a szolgáltatás pénzneme nem releváns, engedéllyel a szolgáltatás bármely pénznemben végezhető.⁴⁷¹

A *formakényszer* érvényesül a szolgáltatásra irányuló szerződések megkötése esetén, mivel a szerződés kizárólag írásban, vagy minősített elektronikus aláírást tartalmazó elektronikus okirati formában köthető meg. A kötelező előírás megsértése esetén a szerződés jogszabályba ütközik, ezért a Ptk. alapján semmisnek tekintendő.⁴⁷²

⁴⁷⁰ SIMON (2003.): i.m. 322. o.

⁴⁷¹ Hpt. 3.§ (1) bek.: Pénzügyi szolgáltatás a következő tevékenységek üzletszerű végzése forintban, illetőleg devizában, valutában.

⁴⁷² SIMON (2003.): i.m. 322. o.

5. Faktoring, mint pénzkölcsönnyújtási tevékenység

A faktoring tevékenység a hitel típusú szolgáltatások rendszerén belül a hitel- és pénzkölcsön nyújtásának különös nemeként kerül meghatározásra.⁴⁷³ A Hpt. rendszertanilag az értelmező rendelkezések között definiálja a faktoringot, mint a követelésnek – az adós kockázatának átvállalásával vagy anélkül történő – megvásárlása, megelőlegzése (ideértve a faktoringot és forfetírozást is), valamint leszámítolása, függetlenül attól, hogy a követelés esedékességének a nyilvántartását és a kintlevőségek beszedését ki végzi.⁴⁷⁴

Az első kérdés, hogy beilleszthető-e a faktoring tevékenység a pénzkölcsön nyújtásának a fogalmába és helyes-e a Hpt. besorolása.

Véleményem szerint a faktoring egy összetett komplex szolgáltatáscsomagból álló ügylet, amely nem viseli magán a pénzkölcsönnyújtás jellemzőit teljes mértékben, attól eltérő közjogi és magánjogi ügyletként kezelendő.

Ez nem jelenti azt, hogy nincs közös vonása a faktoringnak a pénzkölcsön nyújtásával, de a pénzkölcsön különös nemeként véleményem szerint nem határozható meg a faktoring. Ezt támasztja alá az Ápt. és a Pit. szabályozása, illetve több külföldi jogforrás, amelyben önálló ügyletként kerül besorolásra a pénzügyi szolgáltatások közé.

Mind az Ápt., mind a Pit. önálló pénzügyi tevékenységként kezelte a követelésvásárlást.⁴⁷⁵ De ha megnézzük mind az osztrák, mind a német bankjogi szabályozást ott is önálló ügyletként kerül definiálásra a faktoring ügylet.

A német KWG nem említi ugyan a banki ügyletek között, mivel itt csak a hitelintézetek által végezhető tevékenységet sorolja föl, de más jogszabályhelyen már megtaláljuk nevesítve, mint a pénzkövetelések

⁴⁷³ SIMON (2003.): i.m. 325-327. o. V.ö. A faktoring mint pénzkölcsönnyújtási tevékenység, Hitelintézeti Szemle, Budapest 2007/5. sz. 453-468. o.

⁴⁷⁴ Hpt. 2. sz. melléklet I. 10.2. b) pontja

⁴⁷⁵ Az Ápt. végrehajtási rendelete (23/1979. (VI.28.) MTr., a Vhr.) 41.§ (1) bek. önállóan határozza meg, mint áruszállításból és szolgáltatásokból származó követelések vásárlását és eladását. A Pit. szintén önálló pénzügyi tevékenységként határozza meg a 4.§ (1) bek. k) pontjában, mint követelések megvásárlását (faktoring ügylet). A Pit. a fogalmat részletesen a 3.§ (1) bek. b) pontjában határozza meg.

ellenérték fejében történő megszerzését, amely nem kizárólagosan csak hitelintézetként végezhető tevékenység.⁴⁷⁶

Az *osztrák bankjogi szabályozás* viszont a bankügyletek körébe sorolja és önálló ügyletként a hitelügyletektől megkülönböztetve tünteti fel, faktoring ügylet elnevezéssel.⁴⁷⁷ A BWG az ügyletet áruszállításra vagy szolgáltatásokra szóló követelések felvásárlásának tekinti, átvállalva a követelés kockázatát és a követelések behajtását, kizárva az ügylet fogalmából a hitelbiztosítási tevékenységet.

A *hitel és pénzkölcsön nyújtása*, mint pénzügyi szolgáltatás, gyűjtő fogalomként szerepel a Hpt.-ben⁴⁷⁸, tehát nem csak a faktoring tevékenységet öleli fel.⁴⁷⁹ A gyűjtő fogalmi jellegét két aspektusa adja.

Egyrészt különféle ügylettípusokat ölel fel:

- hitelnyújtás;
- pénzkölcsönnyújtás;
- faktoring, forfetírozás;
- repo ügylet;
- önálló zálogjog vásárlása és egyidejű eladása.

Másrészt a hitel és pénzkölcsön nyújtásához kapcsolódó kiegészítő tevékenységeket is a fogalmi körbe vonja, így beletartozik a pénzügyi szolgáltatásba a hitelképesség vizsgálata, a szerződések előkészítése, nyilvántartása, a hitel-monitoring, illetve a követelések beszedése.

Jól látszik tehát, hogy a jogalkotó az ügyletekhez kapcsolódó adminisztrációs és szakértői tevékenységet is beleérti a szolgáltatásba, azonban önállóan a kiegészítő tevékenységek is engedélykötelesek⁴⁸⁰.

⁴⁷⁶ Kreditwesengesetz – KWG (2005.) A német jogi szabályozás a bankügyletek, pénzügyi szolgáltatások felsorolását a fogalommeghatározások között nevesíti (1.§ (1)-(3) bek.). A faktoring tevékenységet az 1.§ (3) bek. sorolja fel.

⁴⁷⁷ Az osztrák jogi szabályozás a Bankwesengesetz (BWG (2002.) 1.§ (1) bek. 16. pontjában határozza meg a fogalmát és sorolja be a bankügyletek közé. (Factoringgeschäft)

⁴⁷⁸ Hpt. 2. sz. melléklet I.10. pontja.

10.3. A hitel és pénzkölcsön nyújtására irányuló pénzügyi szolgáltatási tevékenység a hitelképesség vizsgálatával, a hitel és kölcsönszerződések előkészítésével, a folyósított kölcsönök nyilvántartásával, figyelemmel kíséréssel, ellenőrzéssel, a behajtással kapcsolatos intézkedéseket is magában foglalja.

⁴⁷⁹ LENTNER Csaba: Pénzpiacok szabályozása Magyarországon, Akadémiai Kiadó, Budapest, 2006., 70. o.

⁴⁸⁰ SIMON (2003.): i.m. 327. o.: A jogalkotó engedélykötelessé tette a kölcsönzéssel összefüggő technikai teendőket is. V.ö. KÓNYA (2001.): i.m. 33. o.

A *hitelnyújtás fogalma* alatt önálló szerződési formát határoz meg a Hpt., amelynek célja hitelkeret rendelkezésre tartása az adós részére, illetve kötelezettségvállalás kölcsönszerződés megkötésére, vagy egyéb hitelművelet végzésére.

Ez a meghatározás egybecseng a polgári jogi fogalommal, a Hpt. tehát a közjogi fogalom meghatározásához a magánjogi szabályozást használja fel.⁴⁸¹ Azonban rögtön az elnevezésben is látható különbség, a polgári jog a bankhitelszerződést, míg a Hpt. nyilvánvalóan, tudatosan a hitelszerződés megjelölést használja.

A magánjogi elnevezés a fejezet címeként használt elnevezésből, a bank- és hitelviszonyok elnevezéséből eredhet, de az alcímként használt elnevezés már hitel- és kölcsönszerződés.

Véleményem szerint ha összhangba hozzuk a közjogi és magánjogi elnevezést, mindenképpen a magánjogi elnevezés pontosságának a problémája vetődik fel, hiszen hitelnyújtására nem csak bankok jogosultak, hanem a bank fogalmától szélesebb fogalmi rendszerbe tartozó hitelintézetek (bankok, szakosított hitelintézetek, szövetkezeti hitelintézetek).

De jogosultak-e hitelnyújtásra a pénzügyi vállalkozások a definíció alapján? *Véleményem szerint nem, csak pénzkölcsön nyújtására. Ennek oka az, hogy a hitelnyújtás egyik fogalmi eleme a hitelkeret rendelkezésre tartása, amely pénzforgalmi számla vezetése és ehhez kapcsolódó szolgáltatások nyújtása nélkül nem lehetséges, viszont pénzforgalmi szolgáltatás nyújtására csak hitelintézet jogosult.*⁴⁸²

Véleményem szerint tehát a pénzügyi intézmény fogalmát kellene használni a magánjogi rendszerben, a Ptk. fogalmi körében. Ennek alapvető

⁴⁸¹ Ptk. 522.§ (1) bek.: Bankhitelszerződéssel a pénzintézet arra vállal kötelezettséget, hogy jutalék ellenében meghatározott hitelkeretet tart a másik szerződő fél rendelkezésére, és a keret terhére – a szerződésben meghatározott feltételek megléte esetén – kölcsönszerződést köt, vagy egyéb hitelműveletet végez. (2) bek.: A bankhitelszerződés érvényességéhez a szerződés írásba foglalása szükséges.

⁴⁸² A Hpt. 5.§ (2) bek., b) pont: Kizárólag hitelintézet jogosult pénzforgalmi szolgáltatások nyújtására, ha a törvény eltérően nem rendelkezik. A pénzforgalmi szolgáltatások fogalmát a Hpt. 2. sz. melléklet 1.9. pontja határozza meg. Pénzforgalmi szolgáltatás külön jogszabály szerint a pénzforgalom körében nyújtott szolgáltatások összessége, ideértve elsősorban a pénzforgalmi számlavezetést, a fizetési megbízások teljesítését, továbbá a nemzetközi fizetési forgalom lebonyolítását.

*indoka, hogy a Ptk. nem alkot magánjogi értelemben vett bank fogalmat, ebben az esetben viszont át kell vennie a Hpt. fogalomrendszerét, amely nem illeszkedik jelenleg teljes mértékben a szerződéses szabályrendszerbe.*⁴⁸³

A hitelszerződés megkötésének a célja a kölcsönszerződés kötése vagy egyéb hitelművelet végzése. Mind a Hpt., mind a Ptk. szabályozása azt sugallja, hogy a hitelszerződés a kölcsönszerződéstől elkülönülő szerződésfajta, a kölcsönök tényleges nyújtásával a hitelszerződés megszűnik, és az annak alapján kötött kölcsönszerződések azonban önálló életet élnek.⁴⁸⁴

Ez a jelenlegi banki gyakorlat alapján nem válik ketté, általában egy szerződésbefoglalással történik meg a hitel és kölcsönszerződés megkötése, vagy csak hitelszerződés kötésére kerül sor és ez alapján folyósítják a kölcsönt, és nem kötnek külön kölcsönszerződést.

A gyakorlatban történő szétválasztása az ügyletnek több jogi problémát vet fel. Így például a hitelszerződéshez kötött zálogjogszerződések problémája, azaz ha megszűnne a hitelszerződés a kölcsön folyósításával, akkor ez hogyan hat ki a zálogjogok léteire.⁴⁸⁵

Az egyéb hitelműveletek értelmezéséhez sem a Hpt. szabályozása, sem a Ptk. magyarázata nem ad iránymutatást. Egyes szakirodalmi álláspontok szerint, ilyennek minősül például a váltók leszámítolása vagy a kölcsönnyújtás.⁴⁸⁶ Erre azonban semmilyen jogszabályi utalást nem találunk.

A pénzkölcsön fogalma közjogi értelemben eltér a polgári jogi kölcsönszerződés fogalmától. A pénzkölcsön fogalmát a Hpt. kitéríti és fogalmi körébe vonja a Ptk.-ban nem szabályozott atipikus szerződéseket.⁴⁸⁷ (A korábban említett faktoring, forfetírozás, repo ügylet illetve önálló zálogjog vásárlása.)

⁴⁸³ Érdemes rámutatni arra, hogy ezt a problémát nem oldja fel a Ptk. kodifikációja sem, elnevezésében továbbra is a bank és hitelviszonyok elnevezést használja a jogalkotó.

⁴⁸⁴ GELLÉRT Gy. (2007.): i.m. 1882-1883. o.

⁴⁸⁵ KÓNYA (2001.): i.m. 32. o.

⁴⁸⁶ SIMON (2003.): i.m. 326. o.

⁴⁸⁷ SIMON (2003.): i.m. 326. o.

A közjogi és a magánjogi szabályozás között hasonlóságot a kölcsönnyújtás meghatározásánál találunk.⁴⁸⁸ A Hpt. értelmében a kölcsön a hitelező és az adós között létesített hitel- illetve kölcsönszerződés alapján a pénzüsszeg rendelkezésre bocsátása, amelyet az adós kamat ellenében vagy anélkül köteles a szerződésben megállapított időpontban visszafizetni.

A magánjogi szabályozás és a közjogi szabályozás eltérése azonban szembetűnő. Míg a Hpt. szabálya a kölcsönjogviszony létrejöttét nagyon helyesen hitel és kölcsönszerződés alapján is lehetővé teszi, addig a Ptk. szabályai vitathatóan csak kölcsönszerződésről szólnak.⁴⁸⁹

A közjogi szabályozás célja, hogy minél szélesebben határozza meg a kölcsön ügylet fogalmát és ezáltal minél több ügyletet vonjon be az engedélykötelezettség körébe.

Mindezen elv figyelembe vételével kölcsönügyletnek minősíti azokat az ügyleteket is, ahol a hitelező nemcsak pénzügyi intézmény, hanem bárki lehet. (Nyilvánvaló, hogy a pénzügyi szolgáltatássá váláshoz szükségesek a korábban említett törvényi feltételek is!)

A Ptk. szintén nem köti ki a szerződő felek személyét és a kamat felszámítását, hanem a kamatozó ügyleteket speciális kölcsön ügyletnek, bankkölcsönnek minősíti.⁴⁹⁰

Ahogy korábban is említettem rossz a fogalomhasználat a magánjogi szabályozásban, mivel a Pit. rendszeréhez tartozó fogalmat, a pénzintézet fogalmát használja és ezért rosszul definiálja a pénzügyi intézmények által nyújtandó kölcsön fogalmát.

Másrészt a közjogi bankfogalom eltérése miatt – a korábban elmondottak szerint – megtévesztő a bankkölcsön fogalmának a használata is.

⁴⁸⁸ Ptk. 523.§ (1) bek.: Kölcsönszerződés alapján a pénzintézet vagy más hitelező köteles meghatározott pénzüsszeget az adós rendelkezésére bocsátani, az adós pedig köteles a kölcsön összegét a szerződés szerint visszafizetni. (2) bek.: Ha a hitelező pénzintézet – jogszabály eltérő rendelkezése hiányában –, az adós kamat fizetésére köteles (bankkölcsön).

⁴⁸⁹ KÓNYA (2001.): i.m. 32. o.

⁴⁹⁰ UJVÁRINÉ (2005.): i.m. 339-343. o.

A pénzkölcsön nyújtása közjogi fogalmából a jogalkotó egyes speciális kölcsönügyleteket kizár, illetve a kereskedelmi hitelt jellegéből adódóan nem minősíti pénzügyi szolgáltatásnak.⁴⁹¹

A kereskedelmi hitel az áru és szolgáltatás ellenértékének a megfizetését jelenti akként, hogy a materiális és a pénzügyi teljesítés nem egy időpontban történik, előleg fizetésénél a vevő, halasztott fizetés esetén az eladó hitelezi az ügyletet.⁴⁹²

A kölcsön nyújtója oldaláról közelítve a jogalkotó nem tekinti pénzkölcsön nyújtásának az eseti munkáltatói kölcsönt, a biztosító által nyújtott kötvénykölcsönt, az önkormányzati lakáscélú vagy szociális kölcsönt, anya és leányvállalat, illetve a leányvállalatok egymás közötti pénzügyi műveleteit.⁴⁹³

Úgy tűnik a kivételek között nem találunk egyetlen faktoring típusú ügyletet sem, azonban a legutóbbi anya-leányvállalati viszony vonatkozásában használ egy új fogalmat a jogalkotó, *a pénzügyi művelet fogalmát*, amely szélesebb fogalom, mint a pénzkölcsön nyújtás fogalma.

A PSZÁF állásfoglalások alapján a pénzügyi műveleteket olyan pénzügyi tevékenységnek kell tekintenünk, amelyet a törvény nem minősít pénzügyi szolgáltatásnak, mivel azt zárt körben anya-leányvállalat illetve leányvállalatok között végzik.⁴⁹⁴ Egyébként természetesen a pénzügyi műveletek alatt a pénzügyi szolgáltatási tevékenységeket is értjük.

Mindebből következik, hogy a pénzügyi művelet fogalmi körébe beletartozik a faktoring tevékenység is. Megállapítható tehát, hogy a fentiek szerinti zárt körben, üzletszerűen folytatható követelésvásárlási tevékenység engedélykötelezettség nélkül nem csak pénzügyi intézmények számára. Ezt a kivételes kört véleményem szerint további esetkörrel kellene bővíteni, amely nem sértené a pénzpiac biztonságát.

⁴⁹¹ Hpt. 2. sz. melléklet I. 10.4. pontja.

⁴⁹² SIMON (2003.): i.m. 327. o.

⁴⁹³ A Hpt. 2. sz. melléklet III. 38-39. pontjában az értelmező rendelkezések között határozza meg az anyavállalat és a leányvállalat fogalmát. Anyavállalat minden olyan vállalkozás, amely egy másik vállalkozás működésére ellenőrző befolyást gyakorol. Leányvállalat minden olyan vállalkozás, amelynek működésére egy másik vállalkozás ellenőrző befolyást gyakorol. A leányvállalat valamennyi leányvállalatát az anyavállalat leányvállalatának kell tekinteni.

⁴⁹⁴ www.pszaf.hu 60. o., 76. o.

Ilyen kivételt érdemlő eset, amikor egy vállalkozás azzal a céllal vásárol követelést, hogy azt beszámítsa a tartozásába. Ebben az esetben nincs szó a követelés kezeléséről, sem hitelnújtásról, sem egyéb szolgáltatásról, hiszen a cél a követelés végleges megvásárlása beszámítás céljából.

Ez a gyakorlatban is működik ún. körengedményezés révén, ahol két-három, illetve többszereplős engedményezések sorozata révén valósul meg a beszámítás és a követelések ellenértékeként nem pénz fizetésére kerül sor, hanem az egyik követelés ellenértékét egy másik követelés engedményezésével fizetik ki. Sok esetben ez a tevékenység váltóban megtestesülő követelések forgatásával, illetve engedményezésével valósul meg, „váltókör” elnevezéssel.

Ezt a konstrukciót megengedhető kivételként lehetővé kellene nem csak pénzügyi intézmények számára, hiszen ez nagy mértékben csökkentené a körbetartozást, és növelné a vállalkozások likviditását. Szerintem ez jelenleg sem tekinthető factoring tevékenységnek. (A véleményem nem találkozik a PSZÁF állásfoglalásában leírtakkal, mivel a Felügyelet egyik eseti jellegű állásfoglalásában kifejti ellenkező véleményét.⁴⁹⁵)

Az egy külön kérdés, hogy a körengedményezést szervező vállalkozások vagy cégek tevékenysége engedélyköteles-e. Szerintem ez nem pénzügyi szolgáltatás, ezért nem is érvényes rá az engedélykötelezettség. Nem végez ügynöki tevékenységet pénzügyi intézmény számára, nevében, sem a bankközi piacon. Akik számára megszervezi, közvetíti az engedményezéseket azok nem pénzügyi intézmények, tehát a látszólag pénzügyi tevékenységnek minősülő, rendszeresen, nyereségre törekvően végzett szolgáltatás nem minősülhet pénzügyi szolgáltatásnak a jelenlegi szabályozás alapján.

A közvetítői szerepen kívül pedig egyéb tevékenységet nem lát el a körengedményezés szervezője. Itt azonban a pénzpiac biztonsága érdekében szigorúbb szabályozást kellene alkalmazni, és a körengedményezések szervezőjének a tevékenységét engedélykötelessé kellene tenni, hogy arra csak pénzügyi intézmény legyen jogosult.

⁴⁹⁵ www.pszaf.hu 60. o., 52-53. o.

A faktoring fogalmát a *pénzkölcsön nyújtás fogalmán belül találjuk meg*.⁴⁹⁶ A definíció a faktoring és forfetírozás fogalmát egy komplex szolgáltatásként ragadja meg, amely magában foglalja a finanszírozást (megelőlegzés, leszámítolás), a követelések nyilvántartását, a követelések beszedését illetve a követelések kockázatának átvállalását. A törvényi fogalom alapján rögzítenünk kell, hogy a fogalom tartalmaz kötelező tartalmi elemeket illetve eshetőleges szolgáltatásokat.

Kötelező tartalmi elem a finanszírozás, amely lehet végleges jellegű (vételár) illetve előleg jellegű.

Az eshetőleges szolgáltatás a követelések kockázatának az átvállalása, a követelések nyilvántartása és a követelések beszedése.

*A törvényi fogalom a követelésvásárlás fogalmán belül helyezi el a faktoring és forfetírozási tevékenységet egyaránt. Ezt azért is fontos rögzíteni, mivel véleményem szerint a követelésvásárlás fogalma egy szélesebb fogalom, mint a faktoring, bár sokszor szinonimaként használják a szakirodalomban és a gyakorlatban egyaránt. A két ügyletnek ugyanis eltérő a célja, a követelésvásárlás esetén cél a követelés átruházása, illetve vásárlása végleges jelleggel, míg a faktoring célja a követelésfinanszírozás, azaz elsődlegesen a hitel illetve kölcsön elemnek van jelentősége.*⁴⁹⁷ *A követelés megelőlegzése kifejezés is erre utal és a törvény szövegéből is az következik, hogy az utóbbi előlegzés képezi a faktoring fogalmi részét.*

*Az új fogalom jelentős előrelépés a Pit.-ben meghatározott fogalommal szemben, ahol a követelés megvásárlását, a finanszírozást, és az egyéb szolgáltatásokat a faktoring kötelező tartalmi elemévé tette.*⁴⁹⁸

Előremutató továbbá a definíció egyes külföldi jogszabályi rendelkezésekhez képest is. A KWG a faktoringot a pénzkövetelések ellenérték fejében történő megszerzésének tekinti,⁴⁹⁹ míg a BWG

⁴⁹⁶ Hpt. 2. sz. melléklet, Értelmező rendelkezések I. 10.2.b. pontja.

⁴⁹⁷ SZENTIVÁNYI (1995.): i.m. 10. o.

⁴⁹⁸ Pit. 3.§ (1) bek. b) pont: követelések megvásárlása: bármilyen pénzben teljesítendő követelés megvásárlása és azzal összefüggésben fizetés teljesítése a jogosult részére, valamint ezekhez kapcsolódóan az esedékes fizetések nyilvántartása, kintlevőségek beszedése, illetve kockázatvállalás a megrendelő fizetési mulasztása esetére.

⁴⁹⁹ KWG 1.§ (3) bek. 2. pont.

áruszállításra vagy szolgáltatásokra szóló követelések felvásárlásának, amelyhez kapcsolódó kötelező szolgáltatás a követelések kockázatának átvállalása – kivéve a hitelbiztosítást – és a követelések beszedése.⁵⁰⁰

A definíció bizonytalanságát adja azonban többek között a *követelésvásárlás kifejezés*. Kérdés, hogy ezalatt a követelés eladása is értendő, vagy szigorúan véve csak a vásárlás.

A szakirodalomban fellelhető felfogás szerint a szűkebb értelmezés a helyes, és ennek monetáris politikai szempontja is volt a jogalkotó részéről, mivel a bankkövetelések döntő többségükben kölcsönügyletekből származnak, ezeknek a bankrendszeren kívül állók részére való rendszeres értékesíthetősége megbonthatná az egyensúlyt, ami a hitelpiac mögött álló bankrendszer és a tőkepiacot jelentő, bankrendszeren kívül állók között kívánatos.⁵⁰¹

Ezzel teljes mértékben nem értek egyet. Ha a szigorú nyelvtani értelmezést vesszük, természetesen csak a követelés megvásárlására kerülhet sor. A gyakorlat azonban ennek ellentmond. A hazai bankok hol nyilvános, hol zártkörű pályázatokon értékesítik kétes követeléseiket, és ugyanezt teszi például áttételesen állami tulajdonban levő pénzügyi vállalkozás.⁵⁰² Ezen esetekben egyszer sem lépett fel a PSZÁF jogosulatlan tevékenységnek minősítve a követelés eladásokat. Mindenesetre célszerű lenne a fogalom kiterjesztése, azaz követelések vásárlásáról és eladásáról rendelkezni a törvényi definícióban, hasonlóan az Ápt. rendszeréhez,⁵⁰³ vagy a követelések adásvétele kifejezést használni, amely magában foglalja az eladást is.

Egyébként sem lehet célja a jogalkotónak, hogy korlátozza a pénzügyi intézményeket a követeléseik értékesítésében. Ezek tömeges, vagy csomagban történő megvásárlása csak pénzügyi intézmény számára lehetséges, és csak egyedi követelések kerülhetnek nem pénzügyi szolgáltatókhoz. Továbbá

⁵⁰⁰ BWG 1.§ (1) bek. 16. pont.

⁵⁰¹ SZENTIVÁNYI (1997.): i.m. 25. o.

⁵⁰² Ilyen vállalkozás jelenleg a Magyar Követeléskezelő Zrt.

⁵⁰³ 23/1979. (VI.28.) MTr. (Vhr.) 41.§ (1) bek.: áruszállításból és szolgáltatásokból származó követelések vásárlása és eladása.

lehetővé kell tenni, hogy a bankok portfóliójuk tisztítása érdekében eladhassák egyes követeléseiket.

A fogalom használatának megváltoztatása ellen szól a gyakorlati szóhasználatba beivódott követelésvásárlás kifejezés, ezért az a megoldás is célszerű lehet, hogy törvényi értelmezés keretében a fogalmat a követelések eladására is kiterjesztőleg határozzuk meg.

A követelések eredetét és jellegét nem határozza meg a törvény. Az osztrák banktörvény, illetve a Pit. rendszere egyaránt áruszállításokból és szolgáltatásokból eredő követeléseket említ, ezzel mintegy leszűkítve a faktorálható követeléseket. *Nem indokolt az ilyen jellegű szűkítés, ezért a hatályos szabályozás már nem tér ki a követelés eredetére, az alapjogviszony típuskénszere nem érvényesül.*

Nem utal viszont a jogalkotó a követelés jellegére, azaz arra, hogy pénzkövetelésről van szó, és ebben hasonlít az Ápt. illetve az osztrák jogi megoldásra egyaránt.

A Pit. és a német meghatározás kifejezetten kimondja, hogy csak pénzkövetések faktorálásáról lehet szó. Ez a helyes jogi álláspont azonban valószínűleg azért nem került bele a törvényi definícióba, mivel a pénzkölcsön nyújtása fogalmán belül került elhelyezésre a faktoring. *Ha tehát – utalva a korábban kifejezettekre – az ügylet kikerül a pénzkölcsönnyújtás fogalmából, és önálló pénzügyi szolgáltatási típusként kerül meghatározásra, feltétlenül fontos, hogy pénzkövetelés megjelölés a fogalom részévé váljon. Erre például jól megfelel a Pit. rendszere, ahol a jogalkotó a bármilyen pénzben teljesítendő követelés kifejezést használja.*

Nem kapunk a törvényi szabályozástól iránymutatást atekintetben sem, hogy a faktoring ügylet a le nem járt vagy lejárt követelések finanszírozását egyaránt jelenti-e, tehát a törvényalkotó nem tesz korlátozást. Nem találunk ilyen megkötést sem az osztrák, sem a német jogban, illetve a korábbi hazai szabályozásban sem.

A szakirodalom nem egységes ebben a tekintetben. Van olyan szakirodalmi felfogás, amely kizár egyes követeléstípusokat a faktoring tevékenységből:⁵⁰⁴

- vitatott követelések;
- lejárt követelések;
- természetes személyek magánjellegű követelései;
- részletfizetéses követelések;
- hosszú (hat hónapon túli) lejáratú követelések.

Ennek teljes jogszabályi alapját sem a hazai, sem a külföldi szabályozásban nem találtam, inkább csak elméleti jellegű okfejtésről van szó, amelynek célja a faktoring fogalmának a szűkítése. Azonban a természetes személyek magánjellegű követeléseinek a faktoringból való kizárásáról az UNIDROIT Egyezmény, illetve a Ptk. szabályai egyaránt rendelkeznek.⁵⁰⁵

Tehát a hazai és a nemzetközi szabályozásban sem akarták a jogalkotók nagymértékben korlátozni a faktorálók tevékenységét a megvásárlásra kerülő követelések tekintetében.

Ezzel szemben álló szakirodalmi felfogás a faktoring fogalmába tartozónak tartja a lejárt követelések megvásárlását is.⁵⁰⁶ Az ügylet természetének megítélésénél a szerző fontosnak tartja, hogy a szerződés tárgya lejárt vagy le nem járt követelés. A le nem járt követelésnél a kölcsön elem hangsúlyos, a megelőlegzési funkció érvényesül, míg a lejárt és a kockázat átvállalásával járó követelések esetén az átruházási elem, a dologi jogi jelleg érvényesül, de mindkét típust a faktoringba tartozónak tekinti.

A két felfogás lényege tehát az, hogy szűken értelmezzük-e a követelésvásárlás fogalmán belül a faktoring fogalmát, a követelések tipizálása révén, vagy a faktoring minden típusú követelés megvásárlását magában foglalja.

⁵⁰⁴ MARTINKÓ (2002.): i.m. 18-19. o.

⁵⁰⁵ UNIDROIT Egyezmény 1. cikk 2.a) pont: a szállító a faktorra engedményezi vagy engedményezni fogja az olyan adásvételi szerződésből keletkezett kintlevőségeit, amelyek a szállító és vevői által kötött szerződésekből erednek, ha ezek nem olyan szerződések, amelyeknek tárgyát az adós személyes, családi vagy háztartási használat céljából szerezte meg. Ptk. 328.§ (2) bek.

⁵⁰⁶ SZENTIVÁNYI (1995.): i.m. 10. o.

A szűkített értelmezés jogszabályi pontosítást igényelne, amely véleményem szerint meghaladja a jelenlegi kereteket és ez a Hpt.-n belül nehezen oldható meg.

Kérdés továbbá, hogy kell-e korlátozni a faktoráló társaságok szerződési szabadságát és csak a le nem járt követelések piacára szorítani a tevékenységüket. Gyakorlati tapasztalat az, hogy sok esetben lejárt követelések képezik a finanszírozási jellegű szerződések tárgyát, hiszen egyes, elsősorban állami nagyvállalatok a lejárat plusz 60-120 napra fizetnek, ami nem teszi képtessé a követelés megtérülését.

Annyiban osztom az első szakirodalmi felfogást, hogy célszerű lenne a követelésvásárlás és faktoring és a követeléskezelői, beszedői tevékenység elhatárolására törvényi szinten, de ez mindenképpen meghaladja a jelenlegi jogszabályi kereteket és felveti egy önálló faktoring törvény létrehozását, továbbá a magánjogi szabályozás pontosítását is.

Amennyiben ez nem valósul meg, továbbra is fenn kell tartani a törvényi definícióban a széleskörű értelmezést, ezzel nem korlátozva a faktoring társaságok tevékenységét. A szerződési szabadság illetve a kockázatvállalás figyelembe vételével a faktoring társaságok eldöntik, hogy a piaci szegmens mely területén lehetnek sikeresek és személyi tárgyi feltételeik melyik terület ellátását teszik lehetővé számukra.

A szolgáltatási csomaggal kapcsolatban is eltérő szabályokkal találkozunk a hazai, külföldi és a nemzetközi jogi szabályozásban.

Ellentmondás van a Hpt. szabályai és az UNIDROIT Egyezmény szabályrendszere között. A Hpt. szabályozása a finanszírozást – nagyon helyesen – a faktoring kötelező elemének tekinti, míg a többi szolgáltatást eshetőleg kiegészítő elemként fogja fel (kockázatvállalás, követelésnyilvántartás, kintlevőségek beszedése), mintegy ezzel nem is véglegesítve a lehetséges szolgáltatások körét. Ez egy rendkívül előremutató szabályozást jelent, lehetővé téve, hogy a gyakorlatban működő pénzügyi intézmények bármilyen típusú faktoring szolgáltatást nyújtsanak, vagy a piac igényeinek megfelelően bővítsék ezt a szolgáltatási csomagot.

Ezzel szemben szigorúbb szabályozást alkalmaz az UNIDROIT Egyezmény.⁵⁰⁷ Az Egyezmény felsorolja a faktoringhoz kapcsolódó szolgáltatásokat, (finanszírozás, könyvelés, kintlevőségek beszedése, kockázatvállalás), amelyek közül kettőt kell ellátnia a faktoring tevékenységet végzőnek.

Tehát a finanszírozás a nemzetközi faktoring szabályozásban nem kötelező elem, mivel másik egyéb szolgáltatás ellátása is kielégíti a faktoring fogalmát. Ez helytelen álláspontja a jogalkotónak, mivel a gyakorlat és a szakirodalom egyaránt rámutat arra, hogy a finanszírozás nélkülözhetetlen eleme az ügyletnek.

Helytelen továbbá az az álláspont is, hogy két szolgáltatást kell ellátni a faktornak a felsorolt négy közül. Ennek semmilyen gyakorlati, vagy elméleti indokát nem találjuk. Helyesebb lenne hasonlóan a magyar szabályozáshoz a finanszírozást kötelező, a többi szolgáltatást választható elemmé tenni úgy, hogy ad absurdum csak a finanszírozási tevékenység megvalósulása is elegendő legyen a faktoring tevékenység végzéséhez, ahogy utal erre a német KWG szabályozása. A német jogi szabályozás nem nevesíti a szolgáltatásokat csak a finanszírozási jelleget emeli ki.

Összegezve tehát, a faktoring pénzügyi szolgáltatásokon belüli helye több problémát felvet. A Hpt. beli szabályozás sok tekintetben előremutató, de pontosításra szorul. Fontos lenne önálló pénzügyi szolgáltatásként megfogalmazni a faktoring tevékenységet, kiemelve a pénzkölcsönnyújtás fogalmi köréből. El kellene határolni a hazai szabályozásban a követelésvásárlás fogalmát a faktoring tevékenységtől és a követeléskezeléstől, a követelésvásárlást pedig kiegészíteni a követelés eladási tevékenységgel, ezáltal legálisan lehetővé tenni a pénzügyi intézmények számára a követeléseik értékesítését.

⁵⁰⁷ UNIDROIT Egyezmény 1. cikk 2. bek. b) pont: a faktornak az alábbiak közül legalább két tevékenységet el kell látnia:

- a szállító megelőlegzése, ideértve kölcsönöket és előleg folyósítását,
- kintlevőségekkel kapcsolatos számlavezetés (könyvelés),
- kintlevőségek beszedése,
- védelem az adós fizetési késedelme vagy mulasztása esetére.

Lehetővé kellene tenni egyes speciális esetekben a nem pénzügyi intézmények és nem anya-leányvállalati viszonyban levő gazdálkodó szervezetek számára a rendszeres követelés engedményezést, kifejezett törvényi felhatalmazással, mivel a gyakorlatban tekintetben nagyfokú bizonytalanság uralkodik.

V. AZ INTÉZMÉNYI HÁTTÉR

1. Az intézményi struktúrával kapcsolatos elméleti alapvetések

A faktoring pénzügyi szolgáltatáskénti elemzése mellett fontos az intézményi háttér elemzése, megvizsgálva, hogy mely intézménytípus jogosult a faktoring tevékenység végzésére és milyen speciális feltételek érvényesülése mellett.⁵⁰⁸

A kizárólagosság elvének⁵⁰⁹ érvényesülése révén csak pénzügyi intézmény végezhet pénzügyi szolgáltatási és kiegészítő pénzügyi szolgáltatási tevékenységet, így a pénzügyi intézményi struktúrát kell górcső alá venni és megvizsgálni.

Mielőtt a jogi szabályozás szerinti strukturális kérdésekre rátérnék, elméleti oldalról elemzem a pénzügyi intézmények helyét a pénzügyi közvetítő rendszeren, illetve a bankrendszeren belül. A két átfogó elméleti fogalom elemzését a pénzügyi közvetítő rendszer meghatározásával kezdeném, mivel ez a szélesebb fogalom.

A pénzügyi közvetítő intézmények a szabályozás tekintetében elsősorban funkcionális oldalról közelíthetőek meg. Az intézmények alapvető funkciója, hogy egyidejűleg kiegészítse az egyének és vállalatok két típusának vagyontömegükre vonatkozó preferenciáit. Az egyik oldalon vannak a kölcsönvevők, akik ki akarják terjeszteni reális vagyonukat saját nettó tőkeállományuk értékén túl, míg a másik oldalon vannak a kölcsönadók, akik nettó vagyonuk egy részét vagy egészét, stabil pénzügyi értékű, beválthatatlanság minimális kockázatát hordozó eszközökben kívánják tartani.⁵¹⁰ A funkció

⁵⁰⁸ NAGY Zoltán: A faktoring közjogi szabályozásának aspektusai Magyarországon, Miskolci Jogi Szemle, Miskolc 2007/2. sz. 72-91. o. V.ö. NAGY Zoltán: A faktoring intézményi háttér, Competitio, Debrecen, 2007/2. sz. 71-97. o.

⁵⁰⁹ PETRIK F. (2003.): i.m. 38. o. A Hpt. 4.§-ának (2)-(3) bekezdésében meghatározott kivételektől eltekintve főszabályként:

- csak pénzügyi intézmény végezhet pénzügyi szolgáltatási és kiegészítő pénzügyi szolgáltatási tevékenységet, valamint
- pénzügyi intézmény kizárólag pénzügyi szolgáltatási, illetőleg kiegészítő pénzügyi szolgáltatási tevékenységet végezhet.

⁵¹⁰ James TOBIN: Pénz és gazdasági növekedés, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1984. 77. o.

lényege tehát a transzformáció, azaz a pénzügyi közvetítők átalakítják a megtakarítások nagyságát, időtartamát, kockázatát és likviditását.⁵¹¹

Más felfogás szerint a pénzügyi közvetítő fogalma – az előzőhöz hasonló elméleti alapokon – a közvetett finanszírozásból vezethető le, amelynek lényege, hogy a megtakarító egy pénzügyi közvetítő intézménnyel köt szerződést, és ez a pénzügyi közvetítő juttatja el a beruházóhoz a szükséges pénzüsszeget. A közvetett finanszírozás két végpontja között szerepelnek a pénzügyi közvetítők, olyan pénz és tőkepiaci intézmények, amelyek jogszabályban meghatározott szolgáltatásokat nyújtanak megtakarítónak és a beruházóknak egyaránt.⁵¹²

A pénztulajdonosok a közvetítés előnyei miatt lépnek kapcsolatba az intézményekkel, amelyek az alábbiak.⁵¹³

- igazgatási költségek megtakarítása;
- jártasság a szerződések megkötésében, a számlavezetésben, a helyzetértékelésben és az eszközök összegyűjtésében;
- kockázat mérséklése, független kockázatok összefogása;
- az intézmények kötelezettségeire vonatkozó kormányzati garanciák és más szabályozások, amelyek mindezen intézmények fizetőképességét és likviditását hivatottak biztosítani.

A pénzügyi közvetítő intézmények tipizálásával kapcsolatosan is többféle felfogás uralkodik.⁵¹⁴ Az egyik szempont a megtakarítási forma illetve a hitelfelvevők szerinti megosztás, amely azonban karakterisztikusan nem

⁵¹¹ SIMON (2003.): i.m. 7. o.: A megtakarítás nagyságának és időtartamának átalakítása azt jelenti, hogy a pénzügyi közvetítő a nála, szerződés alapján elhelyezett megtakarításokat nem azonos összegben, illetve időtartamra adja tovább, hanem eltérő nagyságrendben. A kockázat átalakítása azt jelenti, hogy a megtakarítónak nem a beruházóban (végső felhasználóban) rejlő kockázatot kell viselni, hanem a közvetítő intézményben rejlő kockázatot, tehát akkor veszíti el a megtakarítást, ha a közvetítőt felszámolják. A likviditás átalakítása azt jelenti, hogy a megtakarító számára más likviditásúvá válik a megtakarítás, mint amilyennel a közvetítő rendelkezik annak továbbadása következtében. A bank betétese – a lényegét tekintve – bármikor hozzájuthat a banknál elhelyezett pénzének teljes összegéhez, ezzel szemben a bank, mivel kölcsönné alakította a betétösszeget, főszabály szerint azt csak a kölcsönszerződés lejártakor követelheti vissza.

⁵¹² SIMON (2003.): i.m. 310. o. V.ö. Meir KOHN: Bank és pénzügyek, pénzügyi piacok, Osiris Kiadó, Budapest, 2003. 73. o.: Hasonló felfogást vall a pénzügyi közvetítők meghatározásában Simon Istvánnal. Kohn szerint a pénzügyi közvetítő intézmény, olyan pénzintézet, amely saját értékpapírok kibocsátásával vesz fel hitelt, és azután újra kihelyezi az így előteremtett forrásokat.

⁵¹³ TOBIN (1984.): i.m. 77. o.

⁵¹⁴ NAGY Zoltán: A monetáris szervezet és tevékenység jogi szabályozása, Gazdasági közjog (szerk.: KÁROLYI Géza) Debreceni Egyetem Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen, 2006. 239-270. o.

különbözteti meg az intézményeket, hiszen a különféle betét és hitelkonstrukciók között nagyon sok hasonlóság van, illetve ugyanazt a terméket több intézmény is kínálja a megtakarítók és hitelfelvevők számára egyaránt.⁵¹⁵

A bankok speciális helyzetéből adódóan a pénzügyi közvetítők feloszthatóak bankokra és nem banki pénzügyi közvetítő intézményekre.⁵¹⁶ A bankok speciális helyzetét a pénzteremtő képességük adja, amely alapvetően megkülönbözteti őket a többi intézménytől.⁵¹⁷ A pénzügyi közvetítők intézménytípusonként való tipizálása is fellelhető a szakirodalomban.

A pénzügyi közvetítők típusai.⁵¹⁸

- *bankszerű közvetítők*
 - bankok
 - takarékpénztárak
 - takarékbankok
 - hitelszövetkezetek
 - finanszírozó társaságok
- *befektetési társaságok*
 - kötvényalapok
 - részvényalapok
 - pénzpiaci befektetési alapok
 - meghatározott járalékú nyugdíjalapok
- *biztosítók*
 - vagyon és balesetbiztosítók
 - életbiztosítók
 - meghatározott juttatású nyugdíjalapok

⁵¹⁵ TOBIN (1984.): i.m. 77-78. o.

⁵¹⁶ TOBIN (1984.): i.m. 80. o.

⁵¹⁷ TOBIN (1984.): i.m. 78. o.

⁵¹⁸ TOBIN (1984.): i.m. 77. o. A finanszírozó társaságokat olyan speciális pénzügyi közvetítőnek tekintik a szerző, amelyek bankszerű hitelekkel helyeznek ki, forrásaikra azonban nem betétgyűjtéssel tesznek szert, hanem bankoktól és a közvetlen pénzügyi piacokon vesznek fel hiteleket. (A csoportosítás alapját az USA pénzügyi intézményrendszere képezi.)

- *kormányzati közvetítők*⁵¹⁹
- központi bank
- szövetségi kormányhivatalok
- szövetségi költségvetésből finanszírozott intézmények

A bankszerű közvetítők közötti különbségek a szolgáltatási oldalon elmosódóban vannak, amelyet a szakirodalom és a gyakorlat egyaránt alátámaszt. Az ilyen közvetítők közös ismérve, hogy betéteket fogadnak el és hiteleket helyeznek ki az egyéb banki szolgáltatások nyújtása mellett.⁵²⁰ (Ez az általános meghatározás véleményem szerint a finanszírozó társaságokra teljes mértékben nem igaz, mivel a forrásszerzésük nem betétgyűjtéssel történik.⁵²¹)

A befektetési társaság olyan pénzügyi vállalkozás, amely értékpapír alapok létrehozása érdekében ügyfelek számára kibocsátott befektetési jegyek révén teremt elő forrásokat.⁵²²

A biztosítókat, biztosító társaságokat a bankokhoz hasonló intézménynek tekinti a külföldi szakirodalom. Speciális közvetítő intézmény, amely biztosítási kötvényeket ad el, és az így képződő haszonból hiteleket helyez ki.⁵²³

Mindebből tehát leszűrhetjük, hogy a pénzügyi közvetítő rendszer szélesebb fogalom, mint a bankrendszer fogalma, amely a központi bankot és a fentebb említett bankszerű közvetítőket – a hatályos jogi fogalmat használva – a pénzügyi intézményeket fogja össze.

A bankrendszer tehát a banktevékenységekkel összefüggő jelenségek törvényszerűséget mutató, rendezett egészét, a bankári cselekvések meghatározott

⁵¹⁹ KOHN (2003.): i.m. 77. o., 176. o. A szerző itt az USA intézményrendszere alapján csoportosítja a kormányzati közvetítőket, konkrét intézmények megjelölésével. Idetartozónak tekinti a szerző a központi banki szerepkört betöltő Fed-bankokat, Federal Home Loan bankokat, illetve a Government National Mortgage Association (befektetési pool), a Federal Deposit Insurance Corporation (betétbiztosítás) intézményeket.

⁵²⁰ KOHN (2003.): i.m. 74. o.

⁵²¹ TOBIN (1984.): i.m. 77. o.

⁵²² KOHN (2003.): i.m. 74. o.

⁵²³ KOHN (2003.): i.m. 76. o.

elvekhez igazodó rendjét, folyamatos állandóan visszatérő és megújuló jellegét foglalja magában.⁵²⁴

A letisztult fogalomhasználat révén tehát a bankrendszer szélesebb fogalom a központi bank révén, mint a pénzügyi intézményrendszer fogalma, amely csak a hitelintézeteket és a pénzügyi vállalkozásokat fogja át.⁵²⁵ Erre utal a enciklopédikus meghatározás is, amely kimondja, hogy a bankrendszer egy ország bankjainak az összessége.⁵²⁶

(A szakirodalom a bankrendszereket is tipizálta két fő csoportot megkülönböztetve, az *egyszintű bankrendszereket* és a *kétszintű bankrendszereket*.)⁵²⁷

Van olyan felfogás, amely a bankrendszert piramishoz hasonlítja, amelyben a két szintet a központi bank (jegybank) illetve az üzleti bankok alkotják.⁵²⁸

- központi bank (jegybank)
- üzleti bankok:
 - nagy univerzális kereskedelmi bankok
 - kis- és közepes kereskedelmi bankok (leánybankok és affiliációk)
 - szakosított pénzügyintézetek
 - egyéb pénzügyintézetek és pénzközvetítők.

A törvényes fizetőeszköz kibocsátásának a jogával felruházott *jegybank* vált a bankrendszer központi intézményévé, a makroszintű gazdasági folyamatok egészére és bankrendszer működésére is meghatározó befolyást gyakorol.⁵²⁹ A jegybank státuszát a monetáris politikai szerepkör mellett⁵³⁰

⁵²⁴ HUSZTI (2001-2002.): i.m. 48. o. V.ö. NAGY Zoltán: A kétszintű bankrendszer kialakításának első lépései Magyarországon (1987-1989), Publicationes Universitatis Miskolcensis, Sectio Juridica et Politica, Tomus XXI/2. Miskolc, 2003. 435-448. o.

⁵²⁵ PETRIK (2003.): i.m. 16. o., 37. o., 38. o.

⁵²⁶ Pénzügyi és Kereskedelmi ENCIKLOPÉDIA, NOVOTRADE Rt., Budapest, 1988. 110. o.

⁵²⁷ PETRIK (2003.): i.m. 16. o.

⁵²⁸ HUSZTI (2001-2002): i.m. 48. o.

⁵²⁹ HUSZTI (2001-2002): i.m. 50. o.

⁵³⁰ HUSZTI (2001-2002): i.m. 51-84. o.; 51. o. A monetáris politikát két megközelítésben határozza meg a szerző, egyrészt a cél és eszközrendszer szempontjából, másrészt a tevékenység oldaláról. A célrendszer oldaláról a monetáris politikát egyrészt az aggregált pénztömeg mértékének nemzetgazdasági szintű befolyásolásainak, másrészt a monetáris egyensúly megteremtésére alkalmas intézkedések összességének tekinti. V.ö. MADÁR Péter-SCHEPP Zoltán-SZABÓ Zoltán-SZEBELLÉDI István-ZELLER Gyula: Pénzügyek alapjai, ÚNIÓ Kft., Budapest, 2001. 213. o.

legjobban a működésének az alapvető célja⁵³¹ és az ennek érdekében érvényesített jegybanki függetlenség jellemzi.⁵³²

Az *üzleti bankok* meghatározásánál funkcionális oldalról közelít több szerző is.⁵³³ Az üzleti bankok tehát olyan szervezetek, amelyek a társadalmi munkamegosztásban betéteket gyűjtenek, és azokat hitel formájában kihelyezik, vagy befektetik, értékpapírokat bocsátanak ki és forgalmazznak, sajátos szervezetükből eredően pénz teremtésére is alkalmasak, valamint széles körű pénzügyi és bankszolgáltatásokat látnak el.

Az üzleti bankok tipizálása során két alapvető és egy harmadik, a kettő tulajdonságait elegyítő típust különböztet meg a szakirodalom a belföldi bankok esetében.⁵³⁴ (Ettől elkülönült típusjegyeket hordoznak és egy csoportban kezelendők a nemzetközi pénzügyi szervezetek és intézmények.)⁵³⁵

Az *angolszász rendszer* az üzleti bankok tevékenységi körét mereven elhatárolja egymástól, egyes bankok foglalkozhatnak betétgyűjtéssel és hitelezéssel, míg mások értékpapírműveletekkel vagy befektetésekkel.

Az *európai, kontinentális* rendszer az univerzális bankok kialakulását segíti elő.

A *japán bankrendszer* a kettő között foglal helyet, átvéve az angolszász elhatárolást, de valójában univerzális jegyeket felmutató bankokként működnek a japán nagybankok.⁵³⁶

A szakirodalmi felfogások mintegy szinonimaként használják a *bankrendszer*, *pénzintézeti rendszer*, *pénzügyi intézményrendszer* kifejezéseket. A korábbi jogi szabályozás olyan mélyen beivódott a

⁵³¹ NAGY Zoltán: A jegybank jogállásának összehasonlító elemzése a magyar és a japán bankrendszerben, Publicationes Universitatis Miskolcensis Sectio Juridica et Politica TOMUS XXII., Miskolc University Press, Miskolc, 2003. 270. o.

⁵³² NAGY (2006.): i.m. 239. o. A jegybanki függetlenségnek négy pillére van, a működési függetlenség, az intézményi függetlenség, személyi függetlenség és a pénzügyi függetlenség. V.ö. NAGY (2003.): i.m. 273-276. o.

⁵³³ SIMON (2003.): i.m. 8-10. o.

⁵³⁴ HUSZTI (2001-2002): i.m. 86. o.

⁵³⁵ HUSZTI (2001-2002): i.m. 101-115. o.: A nemzetközi pénzügyi szervezetek és intézmények ugyan nem részei a belföldi bankrendszernek, de gyakran meghatározó szerepet játszanak a világgazdaság pénzügyi folyamataiban, sőt egyes országok fiskális és monetáris politikájának kialakításában.

⁵³⁶ HUSZTI (2001-2002): i.m. 86-87. o.

szakzsargonban, hogy a hatályos jogi szabályozásban használt pénzügyi intézményrendszer kifejezéssel alig találkozunk.

A jogi szabályozásban a *bankrendszer* kifejezés használatát még az állami pénzügyekről szóló törvényben találjuk meg, amely meghatározza a bankrendszer feladatait és az intézményi struktúrát is.⁵³⁷

A bankrendszer kifejezés átfogja a jogalkotó meghatározása alapján a központi jegybankot, a pénzügyi intézményeket (köztük a bankokat) illetve a biztosítókat is. Ma már ezt a törvényi fogalmat nem találjuk a hatályos jogi szabályozásban, illetve a közgazdasági, jogi szakirodalom – mint ahogy a fentiekben is említettem – ettől eltérően használja a fogalmat.⁵³⁸

A bankrendszer kifejezés gyakorlatilag ma a központi jegybankot illetve a pénzügyi intézmény fogalmát fogja át, amelyre a jogalkotó is utal a hitelintézeti törvény magyarázatában.⁵³⁹ A biztosítók külön jogi szabályozásuk révén nem tartoznak a bankrendszer fogalmába.

Hasonló átalakuláson ment át a pénzügyi rendszer fogalma, amely az állami pénzügyekről szóló törvény szabályai alapján „leváltotta” a bankrendszer fogalmát.⁵⁴⁰ A pénzügyi rendszerbe tartoztak a fentiekhez hasonlóan a biztosítók is a korábbi jogi szabályozásban. Tehát az 1985-től hatályos szabályozás értelmezésében a bankrendszer pénzügyi rendszer fogalma egybeesik.

A változás az 1991-es szabályozást követően következik be, a pénzügyi intézményekről és a pénzügyi tevékenységről szóló törvény alapján. Az itt meghatározott *pénzügyi rendszer* fogalmába már nem értendő bele a központi jegybank, hanem csak a pénzügyi intézmények (kereskedelmi bank,

⁵³⁷ 1979. évi II. törvény az állami pénzügyekről (Ápt.) 28.§ (1)-(2) bek.: Az állami pénzügyek rendszerén belül a pénzkibocsátásnak, a hitel- és pénzforgalomnak, meghatározott körben a devizagazdálkodásnak, valamint egyéb pénzügyi szolgáltatásoknak a feladatait a bankrendszer látja el. A bankrendszer a Magyar Nemzeti Bankból, más bankból és pénzügyi intézményekből áll.

⁵³⁸ SZENTIVÁNYI (1988.): i.m. 181-203. o. Az elméleti fogalom meghatározásával kapcsolatos részletes okfejtést találunk a bankrendszerrel és a pénzügyi rendszerrel.

⁵³⁹ A Hpt. indoklása rámutat, hogy a kétszintű bankrendszer kialakulása óta eltelt közel egy évtized alatt nemcsak kialakult, de meg is erősödött a bankszektor.

⁵⁴⁰ Ápt. 28.§ (1)-(4) bek. A módosítást az 1984. évi 25. törvényerejű rendelet vezette be, amely 1985. január 1-től hatályos.

szakosított pénzügyintézet, befektetési bank, takarékpénztár) a pénzügyintézeti csoportok és a bankképviseltek.⁵⁴¹

A hatályos, 1996-ban életbe lépett szabályozás már nem használja a pénzügyintézeti rendszer kifejezést, helyette *pénzügyi intézményrendszer*ről illetve *pénzügyi intézmények*ről⁵⁴² beszél.⁵⁴³

*Ha tehát a szigorúan vett jogi fogalmi meghatározást vesszük alapul, jogi értelemben a pénzügyintézeti rendszer nem hatályos jogi fogalom, de használt szakkifejezés. Azt azonban rögzítenünk kell, hogy használata során, értelmét tekintve, napjainkban mindenképpen a pénzügyi intézményrendszer fogalmát kell értenünk alatta és csak jogtörténeti értelemben értelmezhetjük a fogalmat az Ápt. szabályai alapján. Mindenesetre célszerű lenne a jogi pontosítás érdekében, ha a közgazdasági szakirodalomban is a pénzügyi intézményrendszer kifejezés honosodna meg, hiszen a pénzügyi intézmények fogalma alatt értjük a speciális pénzügyi szolgáltatásokra és kiegészítő pénzügyi szolgáltatásokra létrehozott vállalkozásokat.*⁵⁴⁴

A fogalmi rendszer strukturális megközelítése szempontjából még egy szervezetcsoport meghatározására van szükség. A felügyeleti szabályozásnál használja a törvény a *pénzügyi szervezetek* összevont fogalmát.⁵⁴⁵ Ez a szervezetcsoport közelít leginkább a pénzügyi közvetítők csoportjához, azzal,

⁵⁴¹ 1991. évi LXIX. törvény a pénzügyintézetekről és a pénzügyintézeti tevékenységről (Pit.) 5.§

⁵⁴² Hpt. 4.§ (1) bek. Pénzügyi intézmény a hitelintézet illetve a pénzügyi vállalkozás.

⁵⁴³ PETRIK (2003.): i.m. 37-42. o. V.ö. SIMON (2003.): i.m. 34-35. o.

⁵⁴⁴ NAGY (2006.): i.m. 249. o.

⁵⁴⁵ 1999. évi CXXIV. törvény a Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyeletéről (PSZÁF) 2§ (1) bek.: A Felügyelet tevékenységének célja a pénz- és tőkepiac zavartalan és eredményes működésének, a pénzügyi szervezetek ügyfelei érdekei védelmének, a piaci viszonyok átláthatóságának, a pénzügyi piacokkal szembeni bizalom erősítésének, továbbá a tisztességes piaci verseny fenntartása érdekében a pénzügyi szolgáltatási, a kiegészítő pénzügyi szolgáltatási, a befektetési szolgáltatási, a kiegészítő befektetési szolgáltatási, az árutőzsdei szolgáltatási, az elszámolóházi, a központi értéktári, a portfóliókezelési, biztosítási, biztosításközvetítői, a biztosítási szaktanácsadói tevékenységet végző szervezet, illetve személy, az önkéntes kölcsönös biztosító pénztárak, a magánnyugdíjpénztárak, a közraktárak, a befektetési alapok, a befektetési alapkezelők, a kockázati tőkealapok, a kockázati tőkealapkezelők, a portfóliókezelők, az elszámolóházak, a központi értéktárak, valamint a tőzsdék és tagjaik (a továbbiakban együtt: *pénzügyi szervezetek*), prudens és hatékony működésének, tulajdonosaik gondos joggyakorlásának elősegítése és folyamatos felügyelete. Az új a PSZÁF-ról szóló 2007. évi CXXXV. tv. szabályai direkt módon nem határozzák meg a pénzügyi szervezetek fogalmát, de a 4.§-ban felsorolt törvények alá tartozó szervezetek lényegileg a korábbi pénzügyi szervezeteket fogják át. Továbbá a PSZÁF elnevezése se változott, így a hatáskörébe tartozó szervezetek fogalmilag pénzügyi szervezetnek minősülnek.

hogy a kormányzati pénzügyi közvetítők nem tartoznak bele a pénzügyi szervezetek fogalmába.

A törvényi definíció tehát egy általánosító jellegű megfogalmazással valamennyi pénz és tőkepiaci, illetve ehhez kötődő résztvevőt beemeli a fogalmi körbe, illetve ezt kiegészíti még egy intézményi felsorolás is.

A jogalkotó célja a nem teljes mértékben taxatív felsorolással nyilvánvalóan az, hogy az intézményrendszerbe nem tartozó, de tevékenysége révén a felügyelet hatáskörébe tartozó szervezeteket is a fogalmi körhöz sorolja. A megfogalmazás alapján például az olyan nem pénzügyi intézmények is pénzügyi szervezetnek minősülnek, amelyek valamely pénzügyi vagy kiegészítő pénzügyi szolgáltatást végeznek. (Ilyennek tekinthetjük az ügynöki tevékenység speciális válfaját, amikor az ügynök nem a pénzügyi intézmény nevében és javára jár el, vagy például a pénzfeldolgozást, amelyet nem csak pénzügyi intézmény végezhet.⁵⁴⁶

Összegezve tehát az elméleti felfogásokat kijelenthetjük, hogy ma használt fogalomrendszerek közül a legszélesebb fogalmi kört a pénzügyi közvetítő szervezetek fogalma fogja át. Ettől szűkebb intézményi kört ölel fel a pénzügyi szervezetek fogalma, amely a pénz és tőkepiac egészét felöleli, kivéve a központi jegybank intézményét. Kizárólag a pénz és hitelpiacra vonatkozó intézményi megfogalmazásként tekinthetünk a bankrendszer illetve a pénzügyi intézményrendszer (pénzintézeti rendszer) fogalmára, amelyek közül az utóbbi szintén nem foglalja magába a központi jegybankot.

2. A faktoring hazai intézményi struktúrájának a hitelintézeti törvényt megelőző szabályozása

A faktoring tevékenység működésének a megvizsgálásához szükséges az intézményi háttér áttekintése, a strukturális szabályozás kérdéseinek elemzése. Kik és milyen feltételekkel nyújthatják ezt a szolgáltatást és jellemzően a gyakorlatban kik nyújtják? Megvizsgálandó az intézményi struktúra fejlődése

⁵⁴⁶ LENTNER (2006.): i.m. 119-120. o.

a különböző időszakokban, ezért kitérnék az állami pénzügyekről szóló törvény (Ápt.) és a Pénzintézeti törvény (Pit.) rendszerére is, amely szabályozás megelőzte a hitelintézeti törvényben (Hpt.) rögzített struktúrát.

Az Ápt. rendszere a *bankrendszer* fogalmából indul ki, illetve ezt tekinti a csoportosítás alapjának a törvény kihirdetésekor, majd később a kétszintű bankrendszer megalapozásával a *pénzintézeti rendszer* kifejezést használja.⁵⁴⁷

Bankrendszeren kívüli jogi személyek is végezhetnek pénzügyi tevékenységet, azonban ez speciális szabályozási kört jelentett és elsősorban a bankok és a pénzügyintézetek megbízásából van erre lehetőség.⁵⁴⁸

A bankrendszer hazai intézményi körébe tartozott az Állami Fejlesztési Bank, az Országos Takarékpénztár, a takarékszövetkezetek, a Magyar Külkereskedelmi Bank Rt. és a Pénzügyintézeti Központ.

Az Állami Fejlesztési Bank finanszírozza az állami beruházásokat és vezeti a lebonyolításhoz szükséges számlákat. Speciális esetben a költségvetés részére fejlesztési célú kölcsönöket vehet fel.⁵⁴⁹

Az Országos Takarékpénztár (OTP) a lakosság bankjának szerepét tölti be. Ez a szerep kettős feladatot takar, egyrészt a takarékpénztári betétgyűjtő funkció ellátása, vagyis a lakosság készpénz-megtakarításainak összegyűjtése, másrészt a lakosság részére történő kölcsönnyújtás. A lakossági bank szerepkör mellett az OTP vezeti a tanácsok és intézményeik költségvetési számláit, a tanácsi fejlesztési alapok számláit.⁵⁵⁰

⁵⁴⁷ Ápt.: 28.§ (2) bek.: A bankrendszer a Magyar Nemzeti Bankból, más bankokból és pénzügyintézetekből, további biztosító intézményekből áll.

⁵⁴⁸ Ápt. 32.§ (2) bek.: Meghatározott pénzügyintézeti tevékenységeket – a bankok és a pénzügyintézetek megbízásából vagy jogszabályban meghatározott egyéb esetekben – más jogi személy is végezhet.

⁵⁴⁹ MEZNERICS Iván: Pénzügyi Jog a szocialista gazdálkodásban és a nemzetközi kapcsolatokban, KJK, Budapest, 1977. 406. o.

⁵⁵⁰ MEZNERICS (1977.): i.m. 407. o. Részletesen kiemelve a szerző által felsorolt tevékenységeket az OTP feladata elég széleskörű. Tevékenységi körébe tartozik (407-409. o.):

- állami tulajdonban lévő házhelyek, családi házak értékesítése,
- állami öröklakás-akció lebonyolítása,
- lakóház építési és felújítási kölcsön,
- áruvásárlási kölcsönök,
- államkölcsönök lebonyolítása,
- totó-lottójáték lebonyolítása,
- valuta vétel és eladás,
- devizaszámla vezetése.

Az OTP hálózatának kiegészítőjeként a lakosság készpénz-megtakarításainak takarékbetétként való elhelyezése és tagjaik hitelellátása érdekében jöttek létre a takarékszövetkezetek.⁵⁵¹ Takarékszövetkezet azonban csak olyan községben alakulnak, ahol az OTP-nek nincs fiókja, ez pedig jellemzően a 30.000 főnél kisebb lélekszámú településeket jelenti.⁵⁵²

A Magyar Kereskedelmi Bank a kiskereskedelemmel kapcsolatos speciális bankműveletek ellátása céljából létesült. Külföldi természetes vagy jogi személyek részére számlát vezet, deviza vásárlásokat és eladásokat bonyolít, továbbá devizaátutalásokat teljesít.⁵⁵³

Speciális pénzügyi teendőket lát el a Pénzügyi Központ illetve a Magyar Általános Értékforgalmi Bank Rt. (Ez utóbbi elsősorban a nem szocialista országokkal kapcsolatos tevékenységeket látja el.)

Speciális pénzügyi teendők az alábbiak:⁵⁵⁴

- külföldön megnyílt hagyatékkal szembeni magyar igények érvényesítése;
- magyar tulajdonban lévő külföldi ingatlanok kezelése, értékesítése;
- devizagazdálkodási teendők;
- külföldi adósokkal szemben fennálló követelések behajtása;
- felszámolási teendők ellátása.

A faktoring jellegű tevékenységgel kapcsolatos említést 1985 előtt tehát itt a Pénzügyi Központnál találunk, amely a követelések kezelésével és behajtásával kapcsolatos. Nevesített szolgáltatásként nem említi a minisztertanácsi rendelet sem, csak 1985. január elsejei módosítást követően.⁵⁵⁵

⁵⁵¹ MEZNERICS (1977.): i.m. 409. o.

⁵⁵² CSÁK Csilla: Az integrált szövetkezeti hitelintézetek szervezeti és funkcionális megközelítése, Ph.D értekezés, Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Miskolc, 2000. 36-37. o.

⁵⁵³ MEZNERICS (1977.): i.m. 410. o.

⁵⁵⁴ MEZNERICS (1977.): i.m. 410. o.

⁵⁵⁵ 23/1979. (VI.28.) MTr. (Vhr.) az állami pénzügyekről szóló 1979. évi II. törvény végrehajtásáról 42.§ (2) bek: a bankok és pénzügyintézetek feladatai különösen

- takarékbetétgyűjtés,
- meghatározott beruházások finanszírozása és pénzügyi lebonyolítása,
- egyes jogi személyek és magánszemélyek részére bankszámlák vezetése és pénzforgalmuk lebonyolítása,
- külföldi fizetőeszközök vétele és eladása,
- külföldiek és belföldiek devizagazdálkodás körébe tartozó meghatározott ügyekben az engedélyezés és ellenőrzés,
- a külgazdasági tevékenységgel kapcsolatos bankműveletek végzése,
- a jogszabályban, valamint a pénzügyminiszter által meghatározott más tevékenység.

Ez természetesen nem jelenti azt, hogy nem nevesített szolgáltatásként nem nyújtható szolgáltatás, de nem jellemző pénzügyi szolgáltatás volt még ekkor.⁵⁵⁶

Mindenesetre a faktoring ügylet strukturális kérdésében az általános szabályozás nem érvényesül, azaz nem lehet a bankrendszer bármelyik tagja által választható tevékenységként végezni, hanem csak speciális, nem nevesített szolgáltatásként gyakorolható.

A pénzügyminiszter e feladat ellátására feljogosító felhatalmazása szerint az Országos Takarékpénztár és a Vállalkozási Iroda vállalkozási tevékenysége keretében foglalkozhat faktoring ügyletekkel.⁵⁵⁷ Jól látszik tehát, hogy a faktoring tevékenység különleges szabályozás alá esik a pénzügyminiszter egyedi engedélye alapján, többek között a lakossági pénzügyi tevékenységet végző OTP számára teszik lehetővé.

A pénzügyi tevékenységeket külföldi pénzügyi intézetek hozhattak létre, de ezek bankügyleteket nem köthettek illetve nem bonyolíthattak le, a tevékenységek a bankügyletek közvetítésére koncentrálnak.

A kétszintű bankrendszer alapjainak lerakásával érvényesül intézményi és tevékenységi oldalról a normatív jellegű szabályozás, azaz bekerül a pénzügyi tevékenységek közé az *áruszállításból és szolgáltatásokból származó követelések vásárlása és eladása*, ami azt jelenti, hogy engedélyköteles tevékenységként gyakorolható a faktoring a pénzügyi intézetek számára.

Az új kétszintű bankrendszer (pénzügyi rendszer) struktúrájába a Magyar Nemzeti Bank, bankok, szakosított pénzügyi intézetek és biztosító intézetek értendők bele, az MNB kívül az utóbbiakat pénzügyi intézetek elnevezéssel illeti a jogalkotó.⁵⁵⁸

Valójában ha megvizsgáljuk a rendszert két nagy kategóriát állíthatunk fel a pénzügyi intézeteket és a pénzügyi rendszerbe nem tartozó egyéb jogi

⁵⁵⁶ Vhr. 44.§ (3) bek.: Az Országos Takarékpénztár a pénzügyminiszter külön rendelkezésére egyéb pénzügyi szolgáltatásokat is nyújthat a lakosság, a tanácsok és a társadalmi szervezetek és a külföldi érdekeltségű társaságok részére.

⁵⁵⁷ SZENTIVÁNYI (1985.): i.m. 278. o.

⁵⁵⁸ Ápt. 28.§ (1) bek.

személyeket, amelyek egyéb speciális felhatalmazás alapján végezhetnek pénzügyi tevékenységet.⁵⁵⁹

Az Ápt. rendszere már meghatározza az egyes intézménytípusok fogalmát és nemcsak konkrét intézményekre vonatkozó szabályokat állapít meg, mint a korábbi szabályozás. A bank meghatározása funkcionális jellegű,⁵⁶⁰ azaz a tevékenység oldaláról közelíti a szabályozás, illetve az ügyfélkört is meghatározza.⁵⁶¹

Szolgáltatásként a bank betétgyűjtésre, hitel és kölcsönnyújtására, számlavezetésre, valamint a készpénz nélküli fizetési forgalom lebonyolítására jogosult, de ezen kívül egyéb pénzügyi tevékenységet is végezhet a bank, azaz faktoring tevékenységet is.

A szakirodalom oldaláról találunk is utalást arra, hogy végeztek a bankok ilyen tevékenységeket, amelyeket sajátos egyéb banki tevékenységi körbe sorolnak, a fő üzletágak mellett.⁵⁶²

A bankok formailag részvénytársaságként, leánypénzügyintézetként vagy takarékszövetkezetként jöhettek létre.⁵⁶³ Elméleti oldalról a bankokat két

⁵⁵⁹ Ápt. 34/E.§: Meghatározott pénzügyi tevékenységet – jogszabály vagy az állami bankfelügyeletet gyakorló szervnek a Magyar Nemzeti Bankkal egyetértésben adott engedélye, illetőleg a Magyar Nemzeti Bank megbízása alapján – a pénzügyi rendszerbe nem tartozó jogi személy is végezhet.

⁵⁶⁰ SIMON (2003.): i.m. 323. o.

⁵⁶¹ Ápt. 31.§: Bank az a pénzügyintézet – ideértve a takarékszövetkezetet is -, amely vállalati gazdálkodó szervezeteknek, lakosságnak, tanácsoknak, költségvetési szervezeteknek, külföldi jog és természetes személyeknek az alapító okiratban meghatározott körében betétgyűjtésre, hitelszerződések kötésére és kölcsönök nyújtására, számlavezetésre, valamint készpénz nélküli fizetési forgalom lebonyolítására jogosult. Ezen túlmenően elláthatja mindazokat a pénzügyi feladatokat, amelyekre az alapító okirat felhatalmazza.

⁵⁶² SZENTIVÁNYI Iván: Bankjog, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1988. 292-299. o.: A szerző ilyen sajátos egyéb kereskedelmi banki tevékenységek körébe sorolja a lízinget, az értékpapír ügyleteket, a váltók leszámítolását és forgalmazását, a követelések megvásárlását (faktoring), bankgarancia és bankkezeség nyújtását. V.ö. PÉNZÜGYI ÉS KERESKEDELMI ENCIKLOPÉDIA (1988.): i.m. 111. o.: A kereskedelmi bankok az alapvető üzletágakon kívül különféle bankszolgáltatásokat is végeznek: vagyonkezelés, befektetésekkel kapcsolatos szolgáltatások, értékpapír-műveletek, személyi és üzleti tanácsadás, lízing, faktorálás, forrféltetés, hitelkártyák, utazással kapcsolatos szolgáltatások, nemzetközi pénz és hitelforgalommal kapcsolatos szolgáltatások.

⁵⁶³ Ápt. 34.§ (1) bek.

csoportba sorolhatjuk a kereskedelmi bankok csoportjába⁵⁶⁴ illetve a lakossági bankok (OTP, takarékszövetkezetek) csoportjába.⁵⁶⁵

Speciális intézményi forma volt a *leánypénzintézet*, amely önálló jogi személy és csak pénzintézet hozhatja létre, illetve működésének szabályait az Ápt. végrehajtási rendelete rendezi.⁵⁶⁶ Megmarad azonban a korábbi szabályozás szerinti pénzintézeti képviseleti forma is.

A pénzintézetnek másik nagy csoportját képezik a szakosított pénzintézetek, mivel a biztosítóiintézetek szabályozására nem térek ki.

A *szakosított pénzintézet* olyan pénzintézet, amely korlátozottan végezheti a pénzintézeti tevékenységet, valamely fejlesztési folyamat finanszírozásában vesznek részt, vagy egy zárt ügyfélkörben végzik tevékenységüket.⁵⁶⁷

A szakosított pénzintézetek két nagy csoportja különíthető el, az *innovációs szakosított pénzintézetek* illetve a *szövetkezeti érdekképviselői szervek által alapított pénzintézetek*.

Az előbbit az innovációs tevékenység határozza meg, míg az utóbbiak abból a célból jönnek létre, hogy a szövetkezeti érdekképviselői szervek közös fejlesztési alapjait szakosított pénzintézeti formában hasznosítsák.⁵⁶⁸ Ezen intézménycsoporton belül a fejlesztési célú szakosított pénzintézetek

⁵⁶⁴ SZENTIVÁNYI (1988.): i.m. 295. o. 1987 második felében a kereskedelmi banki feladatot 7 erre a célra létrehozott intézmény a Magyar Hitelbank Rt. Országos Kereskedelmi és Hitelbank Rt., Budapest Bank Rt., Magyar Külkereskedelmi Bank Rt., és az Általános Értékforgalmi Bank Rt., valamint két vegyes tulajdonban lévő bank, a City Bank Rt. és az Unicbank Rt. látja el.

⁵⁶⁵ SZENTIVÁNYI (1988.): i.m. 287-299. o. A kereskedelmi bank funkciója, hogy önálló gazdálkodással, nyereségérdekeltsége alapján, pénzügyi tevékenységgel segítse elő a termelőjavak előállítását. A lakossági bankok funkciója, hogy a lakossági megtakarításokat begyűjtse, és a pénzeszközöket elossa hitel formájában, elsősorban a lakásprobléma megoldása érdekében.

⁵⁶⁶ Ápt. 34.§ (3) bek. és Vhr. 43.§-44.§

⁵⁶⁷ Ápt. 32.§: A szakosított pénzintézet olyan pénzintézet, amely csak a közreműködésével lebonyolított ügyletekkel kapcsolatban vezethet számlát, és gyűjthet betéteket. Tevékenységi körét az alapító okirat határozza meg. Ennek keretében a szakosított pénzintézet – jogszabályok által meghatározott körben – elláthatja a fejlesztési folyamat finanszírozásával kapcsolatos feladatokat, valamint meghatározott körben egyéb pénzügyi szolgáltatásokkal kapcsolatos pénzintézeti tevékenységeket is.

⁵⁶⁸ SZENTIVÁNYI (1988.): i.m. 299. o.

láttak el faktoring tevékenységet,⁵⁶⁹ a szövetkezeti érdekképviselői szervek által alapított szakosított pénzügyintézetekre ez nem jellemző.⁵⁷⁰

A jogi szabályozásban az alapvető változást az *1991-es pénzügyintézeti törvény szabályrendszere* hozza meg. A szabályozás sajátossága az intézményi szabályozás, azaz a jogalanyokból kiindulva építi fel a szabályozást.⁵⁷¹

Az intézményeket – hasonlóan az Ápt. szabályrendszeréhez – itt is két csoportra bonthatjuk, egyrészt a *pénzügyintézeti rendszerbe tartozó alanyokról* beszélhetünk, illetve a *pénzügyintézeti rendszeren kívüli, de pénzügyintézeti tevékenységet végző jogalanyokról*. Ez utóbbi alanyi kör tekintetében pontosabb a szabályozás, hiszen meghatározza a szervezeti és a tevékenységi feltételeket is.⁵⁷²

A pénzügyintézeti rendszeren belül megkülönböztetünk *pénzügyintézeteket* és a *rendszerbe tartozó speciális alanyokat*.⁵⁷³

A pénzügyintézetek körébe sorolta a jogalkotó a *kereskedelmi bankot*, a *szakosított pénzügyintézetet*, a *befektetési bankot*, a *takarékpénztárat*.

Speciális alanyok körébe tartozik a *pénzügyintézeti csoport*, a *fiók* és a *bankképviselő*.

A kereskedelmi banki fogalom⁵⁷⁴ az 1991-es szabályozással kerül a jogi fogalmak közé, de 1996-ban az új szabályozással ez a fogalom jogi értelemben megszűnik és a bank fogalma marad meg. Ennek ellenére a közgazdasági

⁵⁶⁹ SZENTIVÁNYI (1988.): i.m. 300. o.

⁵⁷⁰ SZENTIVÁNYI (1988.): i.m. 299. o. A szövetkezeti érdekképviselői szervek fő feladata az adott szövetkezeti csoportosulás (áfész, takarékszövetkezet, lakásszövetkezet) közös alapjának a kezelése és a szövetkezetfejlesztési célra történő hasznosítása.

⁵⁷¹ SIMON (2003.): i.m. 177. o.

⁵⁷² Pít. 8.§ (2)-(4) bek.

⁵⁷³ SIMON (2003.): i.m. 178. o.

⁵⁷⁴ Pít. 5.§ (1) bek.: Kereskedelmi bank a pénzügyintézeti tevékenység teljes körének végzésére felhatalmazott, az ügyfélkör korlátozása nélkül a pénzügyintézeti tevékenységek törvényben meghatározott körét végző pénzügyintézet.

Pít. 34.§: A kereskedelmi bankként történő működés feltétele, hogy a kereskedelmi bank a Bankfelügyelet által a pénzügyintézeti tevékenységek teljes körének végzésére adott engedély birtokában, a 4.§ (1) bekezdése a)-c) pontjában meghatározott pénzügyintézeti tevékenységek mindegyikét és a d)-r) pontjában meghatározott tevékenységek közül legalább kilencet üzletszerűen végezzen, vagy azok végzésére bármikor képes legyen és ügyfele kívánságára az ilyen tevékenységre irányuló szerződést a törvény egyéb rendelkezései figyelembevételével megkösse.

szakirodalomban, sőt a jogi szakirodalomban ma is a nagy univerzális bankokat jelölik kereskedelmi banki jelzővel.⁵⁷⁵

A kereskedelmi bankok felhatalmazása a pénzügyi tevékenységek teljes körének végzésére szól, és ugyanakkor – ügyfélkör korlátozása nélkül – a pénzügyi tevékenységek döntő körét valóban végzik is, illetve képesek ezek végzésére.

A faktoringon belül jellemzően az export faktoring tevékenységet végzik a kereskedelmi bankok.⁵⁷⁶ A belföldi faktoring területén még kihasználatlan lehetőségként létezik a faktoring,⁵⁷⁷ a bankok nem tekintik jelentős üzletágnak, illetve a gazdálkodó szervezetek esetében sem terjedt el ez a finanszírozási forma, pedig lehetővé tette volna az 1980-as évek végén a kilencvenes évek elején jelentkező sorbanállások, körbetartozások megszüntetését.⁵⁷⁸

A faktoring tevékenységre is specializált pénzügyi intézetként hozta létre a törvényalkotó a *szakosított pénzügyi intézeteket*.⁵⁷⁹ A kereskedelmi banktól alapvetően az különbözteti meg ezeket az intézeteket, hogy csak egyes pénzügyi tevékenységeket, illetve a pénzügyi tevékenységek meghatározott körét végezheti. *A jogalkotó szándéka az volt, hogy jelzáloghitelezési tevékenységre, faktoring tevékenységre specializált intézmények jöjjenek létre. Azonban ez a faktoring területén nem érvényesült a gyakorlatban. Ugyan végeznek a szakosított pénzügyi intézetek ilyen tevékenységet, de ún. faktorházak nem jönnek létre és a faktoringra specializált társaságokat inkább a pénzügyi rendszeren kívül találjuk meg.*

⁵⁷⁵ HUSZTI (2001-2002.): i.m. 48. o.

PETRIK F. (2003.): i.m. 35. o.

⁵⁷⁶ SZŐCSIK (1988.): i.m. 46-48. o.

KAPOSY Zsuzsa: Az év faktora, Tőzsde Kurír, 1992. szeptember 3-i szám, 9. o.

⁵⁷⁷ ÉLIÁS (1992.): i.m. 80-86. o.

⁵⁷⁸ HUSZTI Ernő: Egy lehetséges megoldás, hogy a dominók ne dőljenek, Tőzsde Kurír, 1990. július 12., 17. o.

⁵⁷⁹ Ptk. 5.§ (2) bek.: Szakosított pénzügyi intézet egyes pénzügyi tevékenységek, illetve a pénzügyi tevékenységek meghatározott körének végzésére felhatalmazott pénzügyi intézet.

Ptk. 35.§: A szakosított pénzügyi intézet a 4.§ (1) bekezdése a)-r) pontjában meghatározott tevékenységeket, a személyi és tárgyi feltételek teljesítéséhez és a szavatoló tőkéjének összegéhez igazodó terjedelemben, a Bankfelügyelet által engedélyezett – a 34.§-ban meghatározott banki tevékenységi kört el nem érő – körben végezheti.

A másik pénzügyi forma a *befektetési bank* nem végezhetett faktoring tevékenységet, mivel ezt a pénzügyi törvény kizárta.⁵⁸⁰ A befektetési bankok elsősorban a vállalkozások tőkeellátásával, szervezeti átalakításával és megvásárlásával, illetve a fejlesztési terv megvalósításával kapcsolatos összetett szolgáltatások nyújtásával, valamint az ezekhez kapcsolódó tanácsadással foglalkozik. Ennek megfelelően tevékenységét a hosszabb időre lekötött forrásokra alapozza, amint erre a törvény indoklás is rámutat.⁵⁸¹

A Pit. rendszere a *takarékpénztárakat* főszabály szerint szintén kizárta a faktoring tevékenység végzéséből.⁵⁸² A felügyeleti szerv egyedi engedélye alapján azonban a törvényben felsorolt tevékenységi körökön kívüli egyéb pénzügyi tevékenységek végzése is lehetséges volt, ha ezt a takarékpénztár szavatoló tőkéje, a személyi és tárgyi feltételek lehetővé tették.⁵⁸³

A takarékpénztár elsősorban a lakossági bankszolgáltatásokra létrehozott pénzügyi intézet.⁵⁸⁴ A tevékenység korlátozásának az oka egyrészt ez, másrészt mivel enyhébb követelményeket támaszt a törvény a létrehozására (pl. alaptőke), ezért a tevékenységi korlátozással behatárolja a kockázatvállalását is. (Intézményileg e csoportba tartozott az OTP, a takarékszövetkezetek és a hitelszövetkezetek.)

A faktoring szempontjából szintén irreleváns intézményi kört jelentenek a korábban említett *speciális alanyok* (pénzügyi csoport, fiók, bankképviselő). Ezeknek felügyeleti szempontból van jelentőségük,

⁵⁸⁰ Pit. 36.§ (1) bek.

⁵⁸¹ Pit. 5.§ (3) bek.: Befektetési bank: olyan szakosított pénzügyi intézet, amely csak e törvényben foglalt korlátozásokkal fogadhat el betéteket, illetve vezethet bankszámlát és a más pénzügyi intézetekre vonatkozó előírásokat meghaladó mértékben rendelkezhet tartós befektetésekkel.

⁵⁸² Pit. 37.§ (1) bek.

⁵⁸³ Pit. 3.§ (2) bek.: A takarékpénztár az (1) bekezdésben meghatározott tevékenységeken túlmenően egyéb pénzügyi tevékenységet csak a Bankfelügyelet által meghatározott körben - szavatoló tőkéjéhez, valamint a személyi tárgyi feltételek teljesítéséhez igazodó terjedelemben - végezhet.

⁵⁸⁴ Pit. 5.§ (4) bek.: Takarékpénztár az e törvény alapján meghatározott kivételekkel betét elfogadására és hitel nyújtására felhatalmazott, a pénzügyi tevékenységet elsősorban a természetes személyek körében végző pénzügyi intézet.

közvetlenül saját jogon pénzügyi tevékenységeket nem végezhetnek.⁵⁸⁵

A faktoring tevékenység végzése nem is a pénzügyi rendszeren belül kezdett széles körben elterjedni, hanem a pénzügyi rendszeren kívüli vállalkozásoknál. Az ilyen típusú vállalkozások száma jelentősen nőtt, hiszen a körbetartozások és a finanszírozási nehézségek, a hitelhez jutás nehézségei miatt jó piaci lehetőségek nyíltak meg a faktoring területén.

A helyzet furcsaságát csak az adja, hogy míg egy befektetési bank, vagy főszabályként egy takarékpénztár számára tiltott a faktoring tevékenység, addig a pénzügyi intézetnek nem minősülő vállalkozások szabadon végezhetik saját jogon és nem csak a pénzügyi intézetek delegált joga alapján.

A pénzügyi rendszeren kívüli alanyok mentesültek az engedélykötelezettség alól, csak előzetes bejelentési kötelezettségük volt nyilvántartásba vétel céljából.⁵⁸⁶

Érdekes a jogalkotói szándék, mivel a törvény indoklásában e személyeknél a szálloda pénzváltási tevékenységére, az értékpapír bizományosi tevékenységre, értékpapír letétkezelési tevékenységre, illetve az autókereskedő pénzügyi lízingszerződésére gondolt. Nem volt tehát elsődleges jogalkotói szándék a faktoringnak az ilyen típusú intézményekhez való telepítése, bár a jogszabályi lehetőség erre biztosított volt.

Ezeket a jogalanyokat is két csoportba bonthatjuk *pénzügyi tevékenységet végző jogi személyekre* széleskörű tevékenységi

⁵⁸⁵ Ptk. 59.§ (6)-(8) bek.: (6) Pénzügyi csoport: az olyan pénzügyi intézetek összessége, amelyben egy pénzügyi intézet (irányító pénzügyi intézet) egy – vagy több – másik pénzügyi intézet (irányított pénzügyi intézet) alaptőkéjének több mint ötven százalékát kitevő részvényeit, vagy a szavatok több mint ötven százalékát megszerezte, vagy amelyben az irányított pénzügyi intézet döntéshozó, ügyvezető vagy felügyelő szervei és testületei tagjainak többségét az irányító pénzügyi intézet kinevezheti vagy elmozdíthatja; vagy szerződés alapján döntő befolyást gyakorolhat arra az irányított pénzügyi intézetre, amelynek részvényese vagy tagja.

(7) Fiók: a pénzügyi intézet részét képező, elkülönült szervezettel és üzlethelyiséggel rendelkező olyan szervezeti egység, amely közvetlenül folytatja a pénzügyi intézet tevékenységét képező pénzügyi tevékenységeket vagy azok meghatározott körét.

(8) Bankképviselő: a pénzügyi intézet tartós képviselője, amely a pénzügyi intézet nevében, a pénzügyi intézet tevékenységét és a pénzügyi intézet, valamint az ügyfelek közötti kapcsolatokat elősegítő tevékenységet végez. V. ö. SIMON (2003.): i.m. 180. o.

⁵⁸⁶ Ptk. 8.§ (4) bek. c) pont: A pénzügyi tevékenység végzésére irányuló szándékát a nyilvántartásba vétel és a cégbírósági bejegyzés érdekében – a tevékenység megkezdése előtt legalább harminc nappal – bejelentette a Bankfelügyeletnek.

jogosítványokkal,⁵⁸⁷ illetve *jogi személyiséggel nem rendelkező gazdasági társaságokra és egyéni vállalkozásokra.* (Ez utóbbiak csak a pénzváltási tevékenységet végezheték.⁵⁸⁸)

Lényegileg tehát az alacsonyabb tőkeigényű és kockázatos ügyletek kerültek ki a pénzügyi körből. Az ebben az időben végzett faktoring tevékenység a pénzügyi körön kívüli személyeknél nem minden esetben azt jelentette, mint a banki faktoring tevékenység.

Ezek a jogalanyok jórészt finanszírozás nélküli körengedményezéseket végeztek, amelynél összekapcsolták a követelés jogosultját a kötelezettel és beszámítás útján rendezték a tartozásokat. Előfordult olyan eset, hogy megvásárolták a követelést előleg illetve fizetés nélkül, engedménnyel és a kötelezett szintén engedménnyel, de rendezte a tartozását.

Jellemző volt továbbá a lejárt követelések vásárlása, ahol jelentős vételár engedménnyel vásároltak a faktorcégek, legtöbbször valamilyen kereskedelmi ügylet vagy ingatlan ügylet lebonyolítása céljából. (Ugyanis ezek a pénzügyi rendszeren kívüli társaságok egyéb kereskedelmi szolgáltatási tevékenységet is végezhetek a pénzügyi tevékenység mellett.)

3. Strukturális kérdések a hitelintézeti törvény szabályozásában

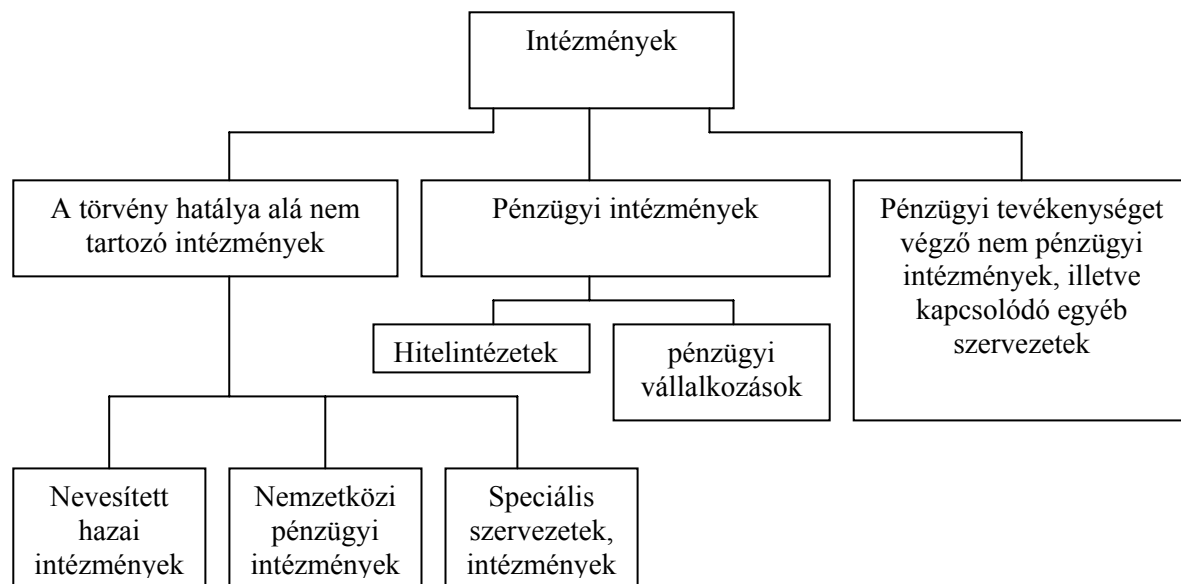
A faktoring tevékenység tekintetében az alapvető változást az 1996-os hitelintézeti törvény (Hpt.) hozta meg, amely a faktoring tevékenységet a pénzügyi intézményrendszer körébe vonja és szigorú szabályokat állapít meg mind a tevékenység, mind az intézmények szintjén.

⁵⁸⁷ A Ptk. 4.§ (1) bek. h) és i)-r) pontban meghatározott tevékenységek, amelyek közül az értékpapír, leszámítolási illetve egyéb pénzügyi ügyletet csak bizományosként végezhetik ezek a személyek. Saját jogon végezhető az elszámolásforgalmi ügylet, az értékpapír letéti ügylet, faktoring ügylet, a készpénzt helyettesítő fizetési eszközökkel kapcsolatos ügyletek, a pénzügyi lízing ügylet, vállalkozásokkal kapcsolatos tanácsadás, a fejlesztési terv megvalósításával kapcsolatos szolgáltatás és tanácsadás, a hitelképesség vizsgálatával kapcsolatos szolgáltatás, a széfügylet és a pénzváltási ügylet.

⁵⁸⁸ A Ptk. csak tőkefeltételeket szab a jogi személyiség nélküli gazdasági társaságok és egyéni vállalkozások számára. A minimális tőkefeltétel egymillió forint (Ptk. 8.§ (4) bek. a) pont)

A hitelintézeti törvény rendszerében az intézményi struktúrát az alábbiak szerint vázolom saját álláspont alapján:

Intézményi struktúra a hitelintézeti törvény rendszerében

A jogi szabályozás alapján készített fenti elméleti strukturális felosztás is rámutat arra, hogy a pénzügyi intézményrendszer jelentős változáson megy keresztül, amelyet részben a nemzetközi gyakorlat, részben az európai uniós szabályozás indokol.⁵⁸⁹

A Hpt. újraszabályozta a bankrendszer intézményeit, az elnevezések tekintetében teljesen új fogalmakat vezet be a jogalkotó. Ennek oka valószínűleg az, hogy míg a Pit. rendszere az USA szabályozási koncepcióját tükrözte, addig a Hpt. szabályozása az európai megoldásokra épül.⁵⁹⁰

A szakirodalomban az intézményi struktúra felosztása tekintetében többféle felfogás létezik. Van olyan felfogás, amely a pénzügyi szolgáltatók intézménycsoportján belül helyezi el a pénzügyi intézményeket és említést tesz, de nem osztályozza az intézményrendszeren kívüli szervezeteket.⁵⁹¹

⁵⁸⁹ Hpt. indoklása 1. o.

⁵⁹⁰ SIMON (2003.): i.m. 189. o.

⁵⁹¹ SIMON (2003.): i.m. 317. o., 321. o.

Ennek a felfogásnak a hiányossága, hogy a pénzügyi intézményrendszer működésének a megértéséhez rögzítenünk kell a kívülálló szervezetek szerepét, szabályozási kérdéseit, és a struktúrában elfoglalt helyét.

Másik álláspont szerint két csoportra bonthatjuk az intézményrendszert, úgy mint *hitelintézetre és pénzügyi tevékenységet végző egyéb szervezetekre.*⁵⁹² Az utóbbi csoportba sorolja az osztályozás a pénzügyi vállalkozásokat, a bankképviselőket, a kiszervezett tevékenységet végző gazdasági társaságokat, és a pénzügyi szolgáltatási tevékenységet végző, pénzügyi intézménynek nem minősülő szervezeteket (ügynökök).⁵⁹³

Ez utóbbi felosztás véleményem szerint nem helyes. Ugyan a szerző elismeri, hogy a pénzügyi intézmények egyéb csoportja a pénzügyi vállalkozás, de mégis tematikailag a pénzügyi intézményrendszeren kívüli szervezetekkel együtt tárgyalja. Ez szabályozási és strukturális szempontból is helytelen, mivel a pénzügyi vállalkozások a pénzügyi intézményrendszer részei és bizonyos szempontból csaknem olyan szigorú szabályozás alá esnek, mint a hitelintézetek. Ehhez képest a pénzügyi tevékenységet végző egyéb szervezetek nem tartoznak a pénzügyi intézményrendszerhez.

A szakirodalmi felfogás előremutató azonban tekintetben, hogy szétbontja a hitelintézetek és a pénzügyi vállalkozások szabályozási kérdéseit, és hangsúlyt helyez a kiszervezett tevékenységet végző gazdasági társaságokra.

A harmadik felfogás a pénzügyi intézményekre koncentrálna, azaz hitelintézetekről, pénzügyi vállalkozásokról beszél, illetve az intézményrendszerhez kapcsolódó ügynökök és megbízottak rendszeréről.⁵⁹⁴ Az ügynökök és megbízottak körébe tartoznak az ügynökök és fióktelepek. *Ez a strukturális felosztás már közelít a törvényi felfogáshoz, de nem ad teljes képet a rendszerről és nem fogja át a teljes szervezeti kört.*

⁵⁹² LENTNER (2006.): i.m. 68-120. o.

⁵⁹³ LENTNER (2006.): i.m. 109-120. o.

⁵⁹⁴ PETRIK F. (2003.): i.m. 38-42. o.

A szakirodalmi felfogásokat összegezve, a törvényi szabályozást leginkább tükröző csoportosításra törekedve kerül rögzítésre a táblázatban ábrázolt intézményi struktúra, amelyet az alábbiakban részletesen ismertetek.

3.1. A törvény hatálya alá nem tartozó intézmények

A törvény hatálya alá nem tartozó intézmények három csoportját különböztetjük meg álláspontom szerint.

A *nevesített hazai intézmények* csoportjában olyan intézményeket találunk, amelyek az államháztartás részei vagy szorosan kapcsolódnak a központi költségvetéshez, illetve ide tartozik a Magyar Nemzeti Bank is.⁵⁹⁵

Ez utóbbi kivételtől eltekintve olyan intézményekről van szó, amelyek külön jogszabályokban szabályozottak szerint végzik egyébként pénzügyi szolgáltatási tevékenységüket, de speciális alanyi kör számára, vagy csak egyes pénzügyi szolgáltatást, de államilag preferált cél érdekében.

A *Magyar Nemzeti Bank* központi bankként sajátosan szabályozott intézmény, mivel rá külön a jegybank törvény szabályai vonatkoznak.⁵⁹⁶ Így nem is kellene, hogy kiterjedjen rá a Hpt. szabálya, azonban egyes kiegészítő pénzügyi szolgáltatásokkal összefüggésben engedélyezési jogot gyakorol, amely hatósági tevékenységre kiterjed a hitelintézeti törvény hatálya.⁵⁹⁷

A törvény hatálya nem terjed ki egyes *nemzetközi pénzügyi intézményekre* sem, annak ellenére, hogy ezek az intézmények Magyarországon is folytathatják a tevékenységüket.⁵⁹⁸ A kivételes szabály alapját a nemzetközi gyakorlat és szokások képezik. Ezek a nemzetközi pénzügyi intézmények meghatározó szerepet játszanak a világgazdaság

⁵⁹⁵ Hpt. 2.§ (2) bek.: Az elkülönített állami pénzalapok, a Magyar Államkincstár, Magyar Nemzeti Vagyonkezelő Zrt., Diákhitel Központ, MNB tartoznak ebbe az intézményi körbe.

⁵⁹⁶ 2001. évi LVIII. törvény a Magyar Nemzeti Bankról

⁵⁹⁷ Hpt. 3.§ (6) bek.: A (2) bekezdés b) (elszámolásforgalmi ügylet) és c) (pénzfeldolgozási tevékenység) meghatározott tevékenységet az MNB engedélyezi, ellenőrzi, illetve az ilyen engedélyt az MNB vonja vissza. V.ö. NAGY (2006.): i.m. 248. o.

⁵⁹⁸ Hpt. 2.§ (1) bek. a) pont: A törvény külön 1. sz. mellékletében 14 ilyen intézményt sorol fel.

pénzügyi folyamataiban, sőt akár egy-egy ország fiskális és monetáris politikájának kialakításában is.⁵⁹⁹

Speciális szervezetek és intézmények szintén pénzügyi szolgáltatási tevékenységet végeznek, de ezeknek a célja az államháztartás működéséhez szükséges forrásgyűjtési tevékenység, illetve az adott tevékenység végzésével szorosan összefüggő pénzforgalmi és egyéb szolgáltatás.

Ilyennek számít a Magyar Állam és az önkormányzatok forrásgyűjtő tevékenysége, a gyámhatósági letét, ügyvédi letét, a postai pénzforgalmi-, készpénzátutalási-, postautalvány-szolgáltatás, nem pénzügyi intézmény általi vámkezelés nyújtása, vámigazgatási közvetett képviselő vámfizetéssel összefüggő pénzügyi szolgáltatása, fogyasztói csoportok szervezőinek tevékenysége.⁶⁰⁰

Speciális intézmények közé tartozik továbbá két szerv is, a Magyar Vállalkozásfejlesztési Alapítvány Országos Mikrohitel Alapból történő pénzkölcsön nyújtási tevékenysége illetve a megyei és fővárosi vállalkozásfejlesztési alapítványok mikrohitelzési tevékenysége.⁶⁰¹

Megállapíthatjuk tehát, hogy a törvény hatálya alá nem tartozó intézmények közül a faktoring tevékenység végzésére a nemzetközi pénzügyi intézmények, illetve az MNB jogosult. Az előbbieket banki mivoltukból adódóan, az alapító okiratukban leírt szolgáltatások körébe tartozóan jogosultak a pénzügyi szolgáltatás végzésére. A Magyar Nemzeti Bank a jegybank törvény alapján jogosult bármilyen pénzügyi szolgáltatási illetve kiegészítő pénzügyi szolgáltatási tevékenység végzésére, azonban csak meghatározott személyi kör számára (pénzforgalmi számlatulajdonosok, külföldiek stb.)^{602, 603}

⁵⁹⁹ HUSZTI (2001-2002.): i.m. 102. o.

⁶⁰⁰ Hpt. 2.§ (1) b)-i) pont

⁶⁰¹ NAGY (2006.): i.m. 248. o.

⁶⁰² NAGY (2006.): i.m. 244. o.

⁶⁰³ 2001. évi LVIII. törvény 61.§ (1)-(5) bek.

3.2. Pénzügyi intézmények

A *pénzügyi intézmények* képezik a Hpt. szabályozásának a tárgyát, a pénzügyi szolgáltatást végző nem pénzügyi intézményeket csak érintőlegesen, részben tevékenységi, részben intézményi oldalról szabályozza.

A faktoring szempontjából a pénzügyi intézményeknek van jelentősége, hiszen ezek jogosultak főszabályként kizárólagosan a szolgáltatás végzésére, azonban ezek közül sem valamennyi intézménytípus.

*A pénzügyi intézmények üzletszerűen pénzügyi szolgáltatási illetőleg kiegészítő pénzügyi szolgáltatási tevékenységet végző vállalkozások,*⁶⁰⁴ *amelyeket kizárólag ilyen céllal hoztak létre.*⁶⁰⁵ Gyakorlatilag olyan speciális vállalkozásokról van szó, amelyek számára a Hpt. lehetővé teszi a pénzügyi tevékenység ellátását a Felügyeleti hatóság külön engedélyezési eljárása keretében.⁶⁰⁶

A pénzügyi intézmények strukturális szabályozásánál érvényesül a *kizárólagosság elve*, amely kétirányú elvként jelentkezik.⁶⁰⁷

Egyrészt főszabályként pénzügyi szolgáltatási tevékenységet csak pénzügyi intézmény végezhet. Ennek az az indoka, hogy ezeket a gazdasági és pénzügyi életet alapvetően befolyásoló tevékenységeket a Hpt. szigorú szabályai alapján létrejött, a PSZÁF folyamatos felügyelete alatt álló intézmények végezhesék.⁶⁰⁸

Másrészt a pénzügyi intézmény kizárólag pénzügyi szolgáltatási, illetőleg kiegészítő pénzügyi szolgáltatási tevékenységet végezhet.⁶⁰⁹

*A kizárólagosság elve azonban mindkét irányból sérül, hiszen a pénzügyi szolgáltatások közül többet nem pénzügyi intézmények is végezhetnek,*⁶¹⁰ *illetve vannak olyan tevékenységek, amelyeket a pénzügyi szolgáltatásokon*

⁶⁰⁴ PETRIK F. (2003.): i.m. 38. o.

⁶⁰⁵ NAGY (2006.): i.m. 249. o.

⁶⁰⁶ LENTNER (2006.): i.m. 69. o.

⁶⁰⁷ PETRIK F. (2003.): i.m. 38. o., LENTNER (2006.): i.m. 71. o.

⁶⁰⁸ LENTNER (2006.): i.m. 71. o.; Hpt. 4.§ (2) bek.: Pénzügyi szolgáltatást – ha törvény eltérően nem rendelkezik – kizárólag pénzügyi intézmény végezhet.

⁶⁰⁹ PETRIK F. (2003.): i.m. 38. o.

⁶¹⁰ Hpt. 3.§ (8) bek.; 8.§ (3)-(4) bek.

*kívül is üzletszerűen végezhetnek a pénzügyi intézmények.*⁶¹¹ (Az előbbi problémával később foglalkozom a nem pénzügyi intézmények témakörénél.)

A kizárólagosság elvének oldását az univerzális bankrendszer kialakításával indokolja a jogalkotó a törvény magyarázatában. A bankok számára részlegesen kinyílik a tőkepiac és biztosítási piac egyaránt, így komplex szolgáltatások nyújtására van lehetőség és a szervezeti egységek gazdaságosabb kihasználtsága is kedvezőbb.

Azok a tőkepiaci és pénzpiaci folyamatok indokolják ezt a nyitást, amelyek nem a specializálódás, hanem az univerzálódás, az ügyfél komplex kiszolgálás irányába mutatnak. Nyilván ezt a jogalkotó jogszabályi eszközökkel nem kívánta akadályozni, amely pozitív és előremutató szabályozást jelent. (Megjegyzendő azonban, hogy a törvény szigorú előírásokat tartalmaz a pénzügyi és a befektetési szolgáltatások elkülönítésére, ugyanis fontos garanciális érdek fűződik ahhoz, hogy ne mosódjanak össze a pénzpiaci és tőkepiaci tevékenység által kezelt források és pénzeszközök.⁶¹²)

Mindenesetre azt leszűrhetjük, hogy a factoring tevékenységet nem engedi a jogalkotó a pénzügyi intézményrendszeren kívül végezni, így csak a pénzügyi intézmények által végezhető tevékenységről van szó, de megválaszolandó kérdés, hogy a intézményrendszeren belül kik végezhetik illetve végzik ezt a tevékenységet. (Nyilvánvaló kivételes szabály a korábban említett nemzetközi pénzügyi intézmények köre és az MNB.)

A pénzügyi intézményeket két nagy csoportra bonthatjuk a hitelintézeti törvény alapján *hitelintézetekre és pénzügyi vállalkozásokra*. Funkcionális szabályozási koncepció alapján választja szét a törvény a két intézménytípust, mivel az elhatárolás alapja a tevékenység szerinti megkülönböztetés.

⁶¹¹ Hpt. 4.§ (3) bek. alapján ide tartozik a kiegészítő pénzügyi szolgáltatás, a biztosítási ügynöki tevékenység, a befektetési szolgáltatási kiegészítő befektetési szolgáltatási, árutőzsdei szolgáltatási tevékenység, értékpapír-kölcsönzés, aranykereskedelmi ügylet, részvénykönyvvezetés, elektronikus aláíráshoz kapcsolódó szolgáltatás, a Diákhitel Központ hitelezési tevékenységének elősegítése érdekében végzett tevékenység, megbízás alapján elektronikus pénzeszközön történő adattárolás, fedezet illetőleg biztosíték hasznosítására irányuló tevékenység, követelések megbízás alapján történő kezelésére, behajtására irányuló tevékenység.

⁶¹² LENTNER (2006.): i.m. 73. o.

3.2.1. Hitelintézetek

Kizárólag *hitelintézet* jogosult betét gyűjtésére és más visszafizetendő pénzeszköz nyilvánosságtól való elfogadására, saját tőkét meghaladó mértékben, továbbá készpénz-helyettesítő fizetési eszköz kibocsátására és ezzel kapcsolatos szolgáltatásra, pénzforgalmi szolgáltatások nyújtására, pénzváltási tevékenység végzésére.⁶¹³ Az elhatárolás másik eleme a törvényi kötelezettség bizonyos tevékenységek végzésére, amely egyben fogalmi elem is.⁶¹⁴

A hitelintézet tehát olyan pénzügyi intézmény, amely kizárólagosan jogosult egyes pénzügyi szolgáltatási és kiegészítő pénzügyi szolgáltatási tevékenységek végzésére, illetve kötelező jelleggel betétek gyűjtését, hitelezési és pénzkölcsönnyújtási vagy elektronikus pénzkibocsátási tevékenységet végez.

Kérdés azonban, hogy kellően pontos és megfelelő-e a jogalkotó szándéka szerinti meghatározás. A szabályozás sok tekintetben felpuhult a hitelintézeti törvény módosításai következtében, illetve a jogalkotó sem volt konzekvens a kizárólagos hitelintézeti tevékenységi körök meghatározásánál.

Egyedül a forrásgyűjtés maradt teljes mértékben „vegytisztán” a kizárólagos tevékenységi körök közül. Ennek nyilvánvaló oka, hogy a betétesek és a pénzeszközök tulajdonosainak a biztonsága növekedjen, tehát csak szigorú törvényi szabályozás, állandó felügyelet és ellenőrzés alatt álló pénzügyi intézmények jogosultak ilyen szolgáltatás nyújtására.

A pénzforgalmi szolgáltatások nyújtása illetve a készpénz-helyettesítő fizetési eszközök kibocsátása esetén már kivételeket tesz a törvény. Korlátozott rendeltetésű pénzforgalmi számla vezetését nem pénzügyi intézmény számára is lehetővé teheti a jogalkotó törvényi felhatalmazás alapján.⁶¹⁵ (Ilyen jogi személyként említhető többek között az MNB illetve a Magyar Államkincstár egyaránt.)

⁶¹³ SIMON (2003.): i.m. 323. o.

⁶¹⁴ Hpt. 5.§ (2) bek. a)-d) pont

⁶¹⁵ Hpt. 3.§ (8) bek.

A készpénz-helyettesítő fizetési eszköz kibocsátására hitel és pénzkölcsön nyújtási tevékenységet végző pénzügyi vállalkozás is jogosult (kivéve az elektronikus pénz és az elektronikus pénzeszköz kibocsátását).

Csak a törvény hatálybalépését követően, törvénymódosítás során vált kizárólagos hitelintézeti tevékenységgé a pénzváltás. Korábban ezt a tevékenységet nem pénzügyi intézmények is végezheték saját jogon.

Nem tudni, hogy mi tette indokoltá a pénzváltási tevékenységnek ilyen korlátozó szabályozását. Annál is inkább érdekes ez, mert tulajdonképpen minden maradt a „régiben”, azaz nem saját jogon, de a hitelintézet ügynökeként továbbra is megmaradtak a kis pénzváltók, és a törvény sem társasági forma tekintetében, sem alaptőke tekintetében nem tesz kikötést.

Megállapíthatjuk tehát, hogy a forrásgyűjtési tevékenységen kívül de facto egyik tevékenység sem maradt a kizárólagos hitelintézeti szolgáltatások között.

A hitelintézeti elnevezés egyébként gyűjtő fogalom, több konkrét intézménytípust jelöl. A hitelintézeteken belül megkülönböztetünk *bankokat, szakosított hitelintézeteket és szövetkezeti hitelintézeteket.*

A törvényi osztályozás alapját a tevékenységek szerinti felosztás, illetve a jogi forma szerinti megkülönböztetés adja. A tevékenységi megosztás alapja az, hogy míg a bankok a teljes szolgáltatási palettát felvehetik a tevékenységi körükbe, addig ezt sem a szakosított hitelintézetek, sem a szövetkezeti hitelintézetek nem tehetik meg.⁶¹⁶

A formai megkülönböztetés alapján történik meg a szövetkezeti hitelintézetek leválasztása a többi hitelintézettől.

Van olyan elméleti felfogás, amely a *hitelintézeteket* két nagy csoportra bontja ún. *üzleti bankokra* és *pénzintézetekre*. A megosztás alapját a tevékenységi elkülönítés képezi, mivel az üzleti bankok jogosítványa az összes bankári művelet végzésére kiterjed, a pénzintézetek egy része viszont nem teljes, csak meghatározott körű bankári tevékenységet láthat el. Másrészt

⁶¹⁶ Hpt. 5.§ (4) bek.

monetáris szempontból is van különbség a két intézmény között, mivel az üzleti bankok teremthetnek pénzt, a pénzüintézetek viszont nem.⁶¹⁷

Az üzleti bankokat az univerzalitás jellemzi, addig a pénzüintézeteket a szakosodás, a specializálódás. A szakirodalom jellemzően ez utóbbi körbe sorolja be a faktoring és forfetírozási tevékenységet végző intézményeket is a nemzetközi tapasztalatok alapján.⁶¹⁸

A *pénzüintézetek* elméleti csoportosításának három irányzatát különböztethetjük meg a fentebb említett szakirodalmi álláspont alapján, a tevékenység jellege,⁶¹⁹ a bankári műveletek,⁶²⁰ valamint az ügyfelek szerinti csoportokat.⁶²¹ (Megjegyzendő a korábban kifejtettek alapján, hogy nem felel meg a hatályos jogi szabályozásnak a pénzüintézet kifejezés használata.)

A törvényi osztályozásra visszakanyarodva a *bank* mind elméleti, mind törvényi szempontból a legjelentősebb intézménytípus.⁶²² A bank az a hitelintézet, amely a betétgyűjtést, hitelezést és a számlavezetést üzletszerűen végzi és elvileg az összes pénzügyi szolgáltatási tevékenységet végezheti.⁶²³

A törvényi kritériumok alapján tehát a legszélesebb tevékenységgel és ügyfélkörrel rendelkező hitelintézet, amelynek azonban a klasszikus hármas szolgáltatást mindenképpen gyakorolnia kell. Sőt a bankok általában a tőkepiaci jogszabályokban lefektetett szolgáltatásokat is nyújtják, tehát a bank jellemzően univerzális szolgáltatást nyújtó banknak tekintendő.⁶²⁴

⁶¹⁷ HUSZTI (2001-2002.): i.m. 90. o.

⁶¹⁸ HUSZTI (2001-2002.): i.m. 90-91. o.

⁶¹⁹ HUSZTI (2001-2002.): i.m. 91. o.: A tevékenység szerinti csoportosítás alapján a szerző ide sorolja a zsróbankokat, a takarékinézeteket (takarékpénztár, takarékszövetkezet, takarékegyesület), befektetési társágokat, jelzálog és földhitelinézeteket, fogyasztói hitelbankokat, kockázati tőketárságokat, az export-import bankokat, a mezőgazdasági bankokat, a fejlesztési bankokat, a kis- és középvállalatokat finanszírozó intézeteket. Jellemzően ezek a pénzüintézetek a szerző szerint költségvetési támogatásban részesülnek, ezért állami és félállami tulajdonban vannak.

⁶²⁰ HUSZTI (2001-2002.): i.m. 91. o.: A bankári műveletek szempontjából a szerző a hitelnyújtást, takarékbetét-gyűjtést, az alapítadást, a garanciavállalást, a lízinget, a faktoringot, a forfait, a franchise ügyleteket, a kártyakibocsátást, a jel- és kézzizálogot, a bankári tanácsadást, a letét- és vagyonkezelést, a széfszolgáltatást, az értékpapírkibocsátást és vásárlást, a portfóliókezelést tekinti olyan tevékenységnek, amelyre az intézmény kialakítható.

⁶²¹ HUSZTI (2001-2002.): i.m. 91. o.: Ügyfélcsoportot képezhet a lakosság, a kis- és középvállalatok, önkormányzatok, egyes ágazatok (mezőgazdaság, ipar). Ennek alapján a szerző megkülönböztet takarékpénztárakat, takarékszövetkezeteket, vállalkozási és befektetési pénzüintézeteket, jelzálog és földhitelinézeteket, építési társágokat.

⁶²² SIMON (2003.): i.m. 324. o.

⁶²³ PETRIK F. (2003.): i.m. 39. o.; NAGY (2006.): i.m. 250. o.

⁶²⁴ LENTNER (2006.): i.m. 73. o.

A funkcionális elhatárolás mellett fontos megemlíteni, hogy szervezeti és jegyzett tőke oldaláról közelítve is a legjelentősebb intézményről van szó. Jogi formáját tekintve részvénytársaság és fióktelep formájában jöhet létre, míg a jegyzett tőke minimum kettő milliárd forint.⁶²⁵

A bank elméleti fogalmának a megközelítése, a korábban említett közgazdasági szakirodalomban, a tevékenység és a pénzteremtő képesség oldaláról történt. A hazai jogi szabályozás egyértelműen funkcionális oldalról közelít, de a külföldi jogirodalomban eltérő felfogások is léteznek.

Alapvetően a jogi fogalom három megközelítésben értelmezhető, az absztrakt, a taxatív és a tradicionális fogalom alkotási módszer alapján.⁶²⁶ (A vegyes módszert ezek kombinációjaként említi a szakirodalom)

Az *absztrakt definíció* lényege, hogy a banküzlet két alaptevékenységét (betétgyűjtés és hitelnyújtás) vagy ezek közül valamelyiket tartalmazza a definíció. (Ilyen megoldást alkalmaznak az USA-ban is.)⁶²⁷

A *taxatív módszernél* a felsoroláson alapuló megoldást alkalmazza a jogalkotó, meghatározva a banktevékenységek körét. Ennek a módszernek jó példája az 1986-os Hitelintézeti törvény a német jogban.⁶²⁸

A *tradicionális módszernél* a banki fogalom megalkotására a gyakorlat alapján kerül sor, amely alapján kialakul a banknak nevezett intézmény speciális kritérium rendszere. Jellemzően ez a bankfogalom Angliában és az angol jogot átvevő egykori koronagyarmatokon alakult ki.⁶²⁹

⁶²⁵ Hpt. 8.§ (1) bek., 9.§ (1) bek.

⁶²⁶ SIMON (2003.): i.m. 12. o. A szerző Möschel vizsgálata alapján végzi az elemzést, amelybe a vegyes formák is beletartoznak, de ezekre itt nem térnek ki, mivel ezek az alaptípusok kombinációi.

⁶²⁷ SIMON ((2003.): i.m. 13. o.

⁶²⁸ SIMON (2003.): i.m. 13. o.

⁶²⁹ SIMON (2003.): i.m. 14-15. o. Ezt a kritérium rendszert fogalmazza meg a szerző által említett Campbell jelentés, amely az ausztrál bankrendszer reformja során kialakult bank fogalom sajátosságait tartalmazza az alábbiak szerint. A bankok tehát:

- olyan jogi személyek,
- amelyek főként betétgyűjtéssel és hitelezéssel foglalkoznak;
- és amelyek speciális kapcsolatban állnak a Központi Bankkal, amely kapcsolat az utóbbi betétes védelmi felelősségén alapul; és
- amelyek kötelesek szigorú predenciális szabályoknak megfelelni, különösen a tőkestruktúrát, a likviditás menedzselését és a betétesek által rájuk bízott források kezelését illetően; és
- amelyek kizárólagosan, egyedülként rendelkeznek engedéllyel a csekkszámleveletésre és – eltekintve jelentéktelen kivételtől – devizaműveletek végzésére.

A magyar jogi megoldás a szakirodalom alapján tehát a taxatív módszer körébe tartozik.⁶³⁰ *A tevékenységi listában nincs benne kizárólagos tevékenységként a faktoring tevékenység. A bankok számára lehetőség a faktoring tevékenység gyakorlása, de mivel a bank köteles a hitel és pénzkölcsön nyújtási tevékenységet felvenni a szolgáltatásai közé, ezért a faktoring és a forfetírozási tevékenység is minden bank tevékenységi körébe bekerül jellemzően.*

A hitel és pénzkölcsön nyújtási tevékenység ugyanis széleskörű törvényi fogalomként magában foglalja a faktoring és a forfetírozási tevékenységet egyaránt.⁶³¹

Erre mutat rá a Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyeletének az állásfoglalása is, kifejtve, hogyha üzletági korlátozás nélkül kapott egy bank engedélyt a hitel és pénzkölcsön nyújtására, akkor jogosult végezni a faktoring tevékenységet is, feltéve ha rendelkezik a tevékenységhez rendelt infrastruktúrával, informatikai támogatottsággal, megfelelő szabályzatokkal, üzletszabályzattal és szerződésmintákkal.⁶³²

A hitelintézetek másik típusát a *szakosított hitelintézetek* képezik. A pénzügyi intézmények közül legszűkszavúbban ezt a hitelintézeti típust szabályozzák a Hpt. rendelkezései.⁶³³

Szakosított hitelintézet az a behatárolt tevékenységi illetve ügyfélkörrel rendelkező hitelintézet, amelyre vonatkozó külön törvény határozza meg az alapítás feltételeit, a végezhető pénzügyi szolgáltatási tevékenységek körét, illetve ezek végzésének, működésének sajátos szabályait.⁶³⁴

A korábban a hitelintézetek felosztásánál említett szakirodalmi álláspont alapján megállapíthatjuk, hogy ez az intézménytípus vegyes csoportot képez, és a hitelintézeti törvény sem ad iránymutatást, hogy milyen intézmények

⁶³⁰ SIMON (2003.): i.m. 34. o.

⁶³¹ Hpt. 2. sz. melléklet I. Pénzügyi szolgáltatások 10. pont.

⁶³² www.pszaf.hu. PSZÁF állásfoglalások 2007. 13. o.

⁶³³ Hpt. 5.§ (5) bek. A szakosított hitelintézet a rá vonatkozó külön törvényi szabályozásnak megfelelően jogosult tevékenységének végzésére, azzal, hogy nem kaphat engedélyt a 3.§ (1) bek. foglalt tevékenységek teljes körének végzésére.

⁶³⁴ PETRIK F. (2003.): i.m. 39. o.

tartozhatnak ebbe a körbe. Az elmélet többféle megközelítés alapján tipizálja ezeket a hitelintézeteket.

Van olyan szakirodalmi álláspont, amely csak két intézménytípust sorol ebbe a körbe a jelzálog-hitelintézeteket⁶³⁵ és a lakás-takarékpénztárakat.⁶³⁶

Ettől a felfogástól szélesebb körű álláspontot képviselő szakirodalmak is léteznek, amelyek több intézménytípust említenek.⁶³⁷ Az álláspontok a tevékenység oldaláról közelítenek az intézménycsoport felé. Általában elmondhatjuk, hogy ezeket az intézményeket valamilyen speciális cél érdekében hozták létre és tevékenységi körük is ehhez a célhoz igazodik.

Ez alapján megkülönböztetünk:⁶³⁸

- lakásfinanszírozási (lakás-takarékpénztárak),
- állami gazdaságfejlesztési (Magyar Fejlesztési Bank),
- exportfinanszírozási (Eximbank),
- hosszú időtartamú hitelezéssel foglalkozó (jelzálog-hitelintézetek) szakosított hitelintézeteket,
- elszámolóházi tevékenységet végző (KELER Zrt.).⁶³⁹

Mindenképpen ez utóbbi álláspontot tekinthetjük helyesnek, mivel pontosabban tükrözi a szakosított hitelintézeteken belüli valós intézményi helyzetet.

A *lakás-takarékpénztár* olyan pénzügyi intézmény, amely az ügyfeleivel kötött speciális lakás-előtakarékossági szerződés alapján végzi a tevékenységét, a betétgyűjtést és a hitelnyújtást.⁶⁴⁰ A tevékenysége tehát kizárólag a lakásokkal összefüggő ügyletek (építés, vásárlás, felújítás, bővítés, stb.) finanszírozására korlátozódik, a későbbi hitelfelvevőktől az erre a célra gyűjtött, lekötött betétek felhasználásával.⁶⁴¹ Társadalmi hasznossága miatt az

⁶³⁵ 1997. évi XXX. tv. a jelzáloghitelintézetekről és jelzáloglevélről

⁶³⁶ 1996. évi CXIII. tv. a lakás-takarékpénztárakról; LENTNER (2003.): i.m. 74-75. o.

⁶³⁷ SIMON (2003.): i.m. 324. o.; PETRIK F. (2003.): i.m. 39-41. o.

⁶³⁸ SIMON (2003.): i.m. 324. o.

⁶³⁹ www.keler.hu (2007.február 1.) A Keler Zrt. 2004. január 1-től szakosított hitelintézetként végzi a tevékenységét.

⁶⁴⁰ LENTNER (2006.): i.m. 75. o.

⁶⁴¹ PETRIK F. (2003.): i.m. 39-40. o.

állam is támogatja ezt az előtakarékoságot, mégpedig kamattámogatás formájában.⁶⁴²

Nemzetközi viszonylatban a lakás-takarékpénztáraknak két fő típusa alakult ki a nyitott és a zárt forma. A *nyitott formát* az angolszász rendszer képviseli, ahol a betéti és hitelkamatok egyaránt függenek a pénzügyi folyamatoktól.⁶⁴³

A *zárt formát* Németországban alkalmazzák, amely a pénzügyiactól függetlenül működik kedvezményes kamatokkal és az állam is támogatást nyújt.⁶⁴⁴ Ez utóbbi jellemző a magyar rendszerre is.

Az *állami gazdaságfejlesztési és exportfinanszírozási cél* érvényesítése érdekében is létrehoz a jogalkotó speciális szakosított hitelintézeteket. Ilyen a Magyar Export-Import Bank,⁶⁴⁵ illetve a Magyar Fejlesztési Bank.⁶⁴⁶ Ezek olyan egyedi intézmények, amelyek speciális állami feladatokat látnak el banki eszközökkel, és tulajdoni struktúrájuk tekintve állami tulajdonban állnak.⁶⁴⁷

Az Eximbank tevékenysége elsősorban a hazai piaci szereplők nemzetközi gazdasági tevékenységének a támogatására terjed ki, piacokonform eszközökkel.⁶⁴⁸ Gyakorlatilag a magyar áruk és szolgáltatások exportjához és a külföldön megvalósuló magyar befektetésekhez, valamint importhoz kapcsolódóan végzi a pénzügyi szolgáltatásokat, kiegészítő pénzügyi szolgáltatásokat és a befektetési szolgáltatásokat.⁶⁴⁹ Ez természetesen nem minden tevékenységi kört foglal magában, illetve sok esetben ez korlátozott a

⁶⁴² PETRIK F. (2003.): i.m. 40. o.

⁶⁴³ HUSZTI (2001-2002.): i.m. 94-95. o. A modern építési társaságok (building society) a XVIII. századtól kezdődően kezdtek működni. A működésük szövetkezeti jellegű, a tagok tulajdonrészrel rendelkeznek a társaságban.

⁶⁴⁴ HUSZTI (2001-2002.): i.m. 95. o. Németországban a XIX. század utolsó harmadában alakult ki a Bausparnak nevezett rendszer, amely az első világháborút követően indult fejlődésnek.

⁶⁴⁵ 1994. évi XLII. törvény a Magyar Export-Import Bank Részvénytársaságról és a Magyar Exporthitel Biztosító Részvénytársaságról

⁶⁴⁶ 2001. évi XX. törvény a Magyar Fejlesztési Bank Részvénytársaságról

⁶⁴⁷ PETRIK F. (2003.): i.m. 39. o.

⁶⁴⁸ SIMON (2003.): i.m. 181. o.

⁶⁴⁹ 1994. évi XLII. tv. 2.§ (1) bek.

tevékenysége (például betéteket csak bel- és külföldi hitelintézetektől gyűjthet forrásszerzés céljából).⁶⁵⁰

A faktoring tevékenység nyilvánvalóan beletartozik a tevékenységi körébe, mivel a hitel és pénzkölcsön nyújtását nem korlátozza a törvény tevékenységi oldalról,⁶⁵¹ és ez a faktoring tevékenység szervesen kapcsolódik a kitűzött törvényi célokhoz.

A Magyar Fejlesztési Bank Rt. (MFB Rt.) a nemzetgazdaság előtt álló és az állami részvételt is igénylő fejlesztési, beruházási feladatokra, valamint az Európai Unióhoz való csatlakozást követő különleges fejlesztési és forráskezelési feladatokra jött létre.⁶⁵²

Különösen a nagy infrastruktúrális beruházások finanszírozásában, illetőleg egyes projektek bankokon keresztül történő refinanszírozásában tölthet be jelentős szerepet, ahogy erre a törvény indoklása is utal. (Az utóbbi az állami és önkormányzati tulajdonban lévő vagyon megvásárlásához szükséges hitelek refinanszírozásában való részvételt jelenti.)

A MFB Rt. tevékenységi köre sem említi külön a faktoring tevékenységet, viszont megtaláljuk a tevékenységi listában a hitel és pénzkölcsön nyújtását, ami szintén elvileg magában foglalja a Hpt. szabályai alapján a faktoring tevékenységet.

Itt azonban a faktoring tevékenységről nem lehet szó, mivel a pénzkölcsön nyújtása korlátozott, csak egy évet meghaladó tartamú lehet.⁶⁵³ Ez nyilvánvalóan kizárja a faktoring tevékenység végzését, hiszen a faktoring rövid lejáratú követelések finanszírozását jelenti. Ezt a szolgáltatást, ahogy a törvény is utal rá, külön az MFB Rt. száz százalékos tulajdonában álló társaságon keresztül látja el. (A Magyar Követeléskezelő Zrt. végez faktoring

⁶⁵⁰ 1994. évi XLII. tv. 2.§ (1) bek. g) pont

⁶⁵¹ 1994. évi XLII. tv. 2.§ (1) bek. a) pont

⁶⁵² 2001. évi XX. tv. preambuluma

⁶⁵³ 2001. évi XX. tv. 4.§ (2) bek. Az MFB Rt. kizárólag egy évet meghaladó (így különösen közép és hosszú lejáratú) fejlesztési célú hitelt, illetőleg kölcsönt nyújthat, valamint csak ilyen hitelre, illetőleg kölcsönre vállalhat kezességet, bankgaranciát, továbbá egyéb bankári kötelezettséget.

tevékenységet, illetve a korábban említett Eximbank az exorttal és importtal összefüggésben.)⁶⁵⁴

Fontos kiemelni mind a két intézménnyel összefüggésben, hogy speciális helyzetük a Hpt. szabályaival összefüggésben is felmerül. Az európai uniós csatlakozási tárgyalások során a pénzügyi szolgáltatások vonatkozásában a kormány kérte a két hitelintézetnek a kivételes elbírálását és az európai uniós banki irányelvek alóli felmentését, amely a gyakorlatban a közösségi prudenciális szabályok alóli mentesítést jelenti (kivételi lista). Az Európai Bizottság 2000. november 13-án ún. Közös Álláspontot (CONF-H 51/00) bocsátott ki, amelyben elfogadták a kivételi listára kerülést.⁶⁵⁵

*A jelzálog-hitelintézetek szabályrendszerét szintén külön törvény rendezi és egyben meg is határozza ezek fogalmát.*⁶⁵⁶ Jelzálog-hitelintézet olyan szakosított hitelintézet, amely pénzkölcsönt nyújt Magyarország területén lévő ingatlanon alapított jelzálogjog fedezete vagy állami garancia mellett, melyhez a forrásait alapvetően jelzáloglevél kibocsátásával gyűjti.⁶⁵⁷ Hiteleit döntően hosszú időre nyújtja, amelyek legalább öt éves lejáratúak lehetnek.

A jelzálog-hitelintézetről szóló jogszabály (Jht.) meghatározza azokat a tevékenységeket, amelyeket kizárólagosan végezhetnek ezek az intézmények.⁶⁵⁸ Az üzletszerűen végezhető tevékenységek korlátozásának az oka, hogy így biztosítható a jelzálog-hitelintézetek működésének az alacsony kockázata.

⁶⁵⁴ 2001. évi XX. tv. melléklete határozza meg azokat a társaságokat, amelyek az MFB Zrt. 100%-os tulajdonában állnak. Ide tartozik többek között a Magyar Követeléskezelő Zrt., a Magyar Export-Import Bank Zrt., a Magyar Exporthitel Biztosító Zrt. stb.

⁶⁵⁵ 2001. évi XX. törvény indoklása. Az indoklás tartalmazza azokat a szempontokat is, amelyek alapján egy hitelintézet a kivételi listára kerülhet:

- a szakosított hitelintézet nem végez határon átnyúló tevékenységet, illetőleg a külföldön végzett tevékenysége során nem támaszt versenyt a külföldi partnerekkel szemben;
- a szakosított hitelintézet nem vagy csak kis mértékben versenyez más hitelintézetekkel;
- a szakosított hitelintézet korlátozott körben és meghatározott területen fejti ki a tevékenységét;
- a szakosított hitelintézet külön jogszabály alapján és/vagy külön felügyelet alatt működik;
- a szakosított hitelintézet jellemzően állami tulajdonban van.

⁶⁵⁶ 1997. évi XXX. törvény a jelzálog-hitelintézetekről és a jelzáloglevélről (Jht.)

⁶⁵⁷ LENTNER (2006.): i.m. 74. o.

⁶⁵⁸ Jht. 3.§ (2) bek. a)-j) pont: Ilyen tevékenység többek között a visszafizetendő pénzeszközök nyilvánosságtól történő elfogadása, pénzkölcsön nyújtása jelzálogfedezet és állami készfizető kezességvállalás esetén, kezesség, bankgarancia és egyéb bankári kötelezettség vállalása, letéti szolgáltatás, saját kibocsátású értékpapírokhoz kapcsolódó szolgáltatások (számlavezetés, forgalomba-hozatal, letéti őrzés stb.) stb.

Ha a faktoring tevékenység oldaláról vizsgáljuk ezeket az intézményeket, azt látjuk, hogy ez a tevékenység csak szűkkörűen, speciális területen gyakorolható a számukra. Főszabályként gyakorolják a hitel és pénzkölcsönnyújtási tevékenységet, de korlátozottan. Pénzkölcsön nyújtására csak jelzálogfedezet vagy állami készfizető kezességvállalás mellett van lehetőség, így korlátozott és speciális a faktoring tevékenység is.

Jelzálog-hitelintézet kizárólag jelzáloghitelt, valamint kapcsolódó kölcsönrészt⁶⁵⁹ vásárolhat meg, előlegezhet meg, valamint számítolhat le, amely tevékenységet együttesen jelzáloghitel-vásárlás elnevezéssel illeti a törvény.

Tehát ezt egy speciális faktoring vagy inkább – a hosszabb, egy éven túli lejárat miatt – forfetírozási tevékenységnek tekinthetjük, amelynek ügyfélköre és feltételrendszere is korlátozott.⁶⁶⁰

Ügyfélkör tekintetében jelzáloghitelt csak pénzügyi intézményektől és biztosító részvénytársaságoktól vásárolhatnak. A követelés maga is korlátozás alá esik és csak a törvény által meghatározott szigorú feltételekhez szabott jelzáloghitel esetén gyakorolható. A feltételrendszer az alábbiak szerint határozható meg:⁶⁶¹

- jelzálogjog és elidegenítési terhelési tilalom kikötése,
- problémamentes hitelminősítés,
- a jelzáloghitel nem haladja meg a fedezet hitelbiztosítéki értékét,
- megfelel a szerződési háttér a jelzálog-törvény szabályainak.

A speciális jelzáloghitel-vásárlási tevékenységet kevés intézmény végzi Magyarországon, mivel jelenleg három jelzálogbank működik, a Földhitel- és Jelzálogbank Zrt., a UniCredit Jelzálogbank Zrt. és az OTP Jelzálogbank Zrt.⁶⁶²

⁶⁵⁹ Jht. 3.§ (3) bek. Kapcsolódó kölcsönrésznek nevezzük azt a hitelrészt, amelyet jelzáloghitelhez kapcsolódóan, azzal egyidejűleg, jogszabályon alapuló állami készfizető kezességvállalás biztosítéka mellett nyújtanak.

⁶⁶⁰ Jht. 8.§: Jelzáloghitel-vásárlás szabályai

⁶⁶¹ Jht. 8.§ (2) bek. a)-d) pont

⁶⁶² www.fhb.hu/általános_cégbemutató (2007. január 15.): A jelzálogbankok közül az FHB 1998-tól működik. A létrejöttét komoly egyeztető munka előzte meg. 1992-ben létrehozták a Földhitelintézeti Alapítványt, amelynek rendeltetése a törvényi szabályozás kidolgozása és az intézményrendszer kialakítása. 1996-ban öt bank alapításával jött létre a Jelzálog Hitelintézetet Előkészítő Részvénytársaság azzal a feladattal, hogy készítse elő egy kizárólag jelzáloghitelezéssel és ehhez kapcsolódó értékpapír kibocsátással foglalkozó bank megalapítását. V.ö. Pénzügyi Évkönyv, Zöld Újság Zrt., Budapest, 2007. 42. o.

Az intézményi struktúra szempontjából mind a szakirodalom, mind a jogalkotó a korábbi törvényi szabályozásban is azt várta, hogy a faktoringgal foglalkozó faktorházak hitelintézeti formában jönnék létre.⁶⁶³ Ennek azonban az ellenkezője valósult meg, a faktoring társaságok pénzügyi vállalkozási formában végzik a tevékenységüket elsősorban, másodsorban a bankok tevékenységi körébe került be a faktoring.

Véleményem szerint szigorítani kellene a szabályozást és a faktorházak létrehozását szakosított hitelintézeti formában kellene előírni. Ennek okaként hoznám fel, hogy általában a pénzügyi vállalkozások forrásait a bankoktól kapják tőkejuttatási vagy hitel formájában, így a pénzpiac biztonsága érdekében szükséges lenne a faktoring tevékenység növekedésével egy szigorúbb szabályozás bevezetésére, amelyre jó módszer az intézményi szabályozás.

Ha azonban a szakosított hitelintézeti formák tesszük kötelezővé, akkor a Hpt. módosítására, kiegészítésére lenne szükség, hiszen a többi szakosított hitelintézet sem itt kerül szabályozásra, hanem külön törvényben.

A másik megoldás, hogy a többi szakosított hitelintézethez hasonlóan a faktorházakat és a faktoring tevékenységet külön törvényben kellene szabályozni.

A hitelintézetek harmadik típusát a *szövetkezeti hitelintézetek* képezik. A szövetkezeti hitelintézetek jogi jellege kettős, egyrészt szövetkezet, amely sajátos szabályozási környezetet jelent, másrészt hitelintézet így a pénzügyi piac előírásai is vonatkoznak rá.⁶⁶⁴ A szövetkezeti hitelintézetek világszerte hagyományosan a lakosság helyi hitelintézetei, alapvető pénzügyi szolgáltatásokat nyújtanak a falvakban és kisvárosokban élő lakosság és kisvállalkozások részére.⁶⁶⁵

⁶⁶³ HUSZTI (2001-2002.): i.m. 98. o.

⁶⁶⁴ CSÁK (2000.): i.m. 54. o.

⁶⁶⁵ PETRIK (2003.): i.m. 40. o.

A szövetkezeti hitelintézetek speciális jellegét a törvényalkotó is elismeri, amikor a funkcionális szabályozás mellett külön az alapítókra és tagokra vonatkozó intézményi szabályozást alkalmaz.⁶⁶⁶

A tevékenységi oldalról közelítve a Hitelintézeti törvény meghatározza a gyakorolható tevékenységeket, amelyek tulajdonképpen – három tevékenységi kört kivéve – átfogják a teljes tevékenységi palettát.⁶⁶⁷

Ez a szabályozás nem teljesen érthető és logikus, és a jogalkotó sem indokolja részletesen. *Az alacsonyabb tőkekövetelménnyel elméletileg indokolható a pénzügyi szolgáltatás végzésének a tiltása, de a két kiegészítő pénzügyi szolgáltatás esetén nem, sőt a pénzfeldolgozás tiltása pedig teljesen érthetetlen.*

*Pénzfeldolgozási tevékenység egyrészt jellegéből adódóan sem kockázatos tevékenység, illetve a szövetkezeti hitelintézeteknél alacsonyabb szintű szervezetek, nem pénzügyi intézmények részére is lehetővé teszi a törvény ezen tevékenység végzését.*⁶⁶⁸

A tagokra vonatkozó különleges szabályozás is segít a szövetkezeti jelleg megőrzésében. Az alapításhoz legalább kétszáz tag szükséges és a jogi személyek száma nem haladhatja meg a tagok számának egyharmadát.

Ezen kívül korlátozott és maximált az egy tulajdonos által szereshető részesedés mértéke, amely nem lehet több a jegyzett tőke tizenöt százalékánál. (Ez utóbbi esetben a kivételes szabály csak a Magyar Államra, az önkéntes intézményvédelmi alapra (OTIVA), illetve az Országos Betétbiztosítási Alapra vonatkozik.)

Tehát mind a szövetkezeti forma, mind a tagokra vonatkozó hitelintézeti szabályozás azt célozza, hogy megakadályozza a szövetkezeti hitelintézet

⁶⁶⁶ Hpt. 216.§-217.§

⁶⁶⁷ Hpt. 5.§ (6) bek.; SIMON (2003.): i.m. 324. o. Korábban négy hitelszövetkezetek által nem végezhető tevékenység a letétkezelés kollektív befektetések részére, a magánnyugdíjpénztár részére történő vagyionkezelés, az elszámolásforgalmi ügylet, és a pénzfeldolgozás volt. Jelenleg három ilyen tevékenységet említhetünk, a hitelreferencia szolgáltatást, az elszámolásforgalmi ügyletet illetve a pénzfeldolgozási tevékenységet.

⁶⁶⁸ A pénzfeldolgozási tevékenység alatt a Hpt. 2. sz. mellékletének I.8. pontja a bankjegyek és pénzürmék tétéles megszámlálását, valódiság és forgalomképesség szempontjából történő ellenőrzését, továbbá az újra forgalomba hozható bankjegykötegek és pénzürmételek kialakítását értjük. A Hpt. 16.§ (6) bek. rendelkezik arról, hogy a pénzfeldolgozási tevékenységet nem pénzügyi intézmény is végezheti.

tőkéjének, működésére vonatkozó döntéshozatali jogának egy tulajdonos vagy tulajdonosi kör kezében való koncentrációját és ezáltal a vagyonnak a befektetői célú felhasználását.⁶⁶⁹

Jól látszik tehát, hogy a szövetkezeti hitelintézetek is jogosultak a faktoring tevékenység végzésére, e tekintetben nincs törvényi korlátozás. Jellemzően ezek a pénzügyi intézmények az 1990-es évek végén kezdtek bekapcsolódni a faktoring tevékenységbe több-kevesebb sikerrel. Kezdetben elsősorban a saját ügyfelek számára nyújtották kiegészítő szolgáltatásként, majd a nagy áruházláncok beszállítóinak a faktoring finanszírozásába is bekapcsolódtak. Az 1990-es évek végén pedig már a faktoring társaságok finanszírozásába is belefogott egy-két takarékszövetkezet. A tevékenységet azonban jelentős mértékben befolyásolja és korlátozza a szövetkezeti hitelintézetek alacsony szavatoló tőkéje és a kisebb kockázatvállalási hajlandóság. (Inkább a több ügyfélre terített kisebb kockázatvállalás elve érvényesül.)

A szövetkezeti hitelintézetek két nagy csoportját különböztetjük meg a *hitelszövetkezeteket* és a *takarékszövetkezeteket*. A két intézmény közötti különbséget csak az ügyfélkör jelenti.

A *hitelszövetkezet* szolgáltatásait csak saját tagjai körében végezheti (kivéve a pénzváltást), a *takarékszövetkezet* viszont ügyfélkör megkötése nélkül végezheti a tevékenységét.⁶⁷⁰ A két intézménytípus közül a hitelszövetkezetek a ritkábbak Magyarországon, míg a jellemzőbb a takarékszövetkezeti típus elterjedtsége.⁶⁷¹

A hitelszövetkezet elterjedtségének a hiányát valószínűleg az indokolja, hogy a banki üzletmenethez szükséges szigorú előírások, személyi, szervezeti, banküzemi feltételek viszonylag drága üzemmé teszik a hitelintézetet ahhoz, hogy a tevékenységét korlátozott ügyfélkörrel végezze, illetve jelentős számú tagra van szükség a rentábilis működéshez.

⁶⁶⁹ LENTNER (2006.): i.m. 77. o.

⁶⁷⁰ Hpt. 5.§ (6)-(7) bek.

⁶⁷¹ CSÁK (2000.): i.m. 210-211. o. Az értekezés 8 db hitelszövetkezetet és 231 db 1800 fiókkal rendelkező takarékszövetkezetet említ 2000-ben. 2007-ben már csak öt hitelszövetkezet és 160 takarékszövetkezet működik. (Pénzügyi Évkönyv (2007.): i.m. 48. o.; 42-43. o.)

A szövetkezeti hitelintézetek két típusa alakult ki a nemzetközi fejlődés során. Az amerikai fejlődési út (USA) során jöttek létre a fogyasztási (consumer) típusú hitel és takarékszövetkezetek a tagok hiteligényeinek kielégítésére.

Európában a mezőgazdasági és az ipari kistermelők, termeléshez kapcsolódó hiteligényeinek finanszírozására termelői (producer) hitel és takarékszövetkezetek jöttek létre.⁶⁷²

Az európai fejlődésnél két típusról beszélhetünk, a Raiffeisen-féle illetve Schulze-Delitzsch-féle hitelszövetkezetekről.⁶⁷³ Ezek intézményi különbséget nem jelentenek, inkább csak szervezési elveik, működésük alapján tehetünk különbséget a két típus között. Magyarországon a hitelszövetkezetek, vidéken jönnek létre és elsősorban a mezőgazdasági tevékenységgel kapcsolatos szolgáltatásokra koncentrálnak. Jellemzően a Raiffesein típushoz hasonló szervezési elvek alapján jön létre.⁶⁷⁴

A *takarékszövetkezetek* esetén nem találunk ilyen tipizálást, ezek homogénizáltabb hitelintézetek. Működésükre azonban jellemző a területiség, a földrajzi tagolódás, amely tagsági viszonyal oldható fel. A takarékszövetkezeti hitelszabályzatok az adós személyét annyiban korlátozzák, hogy csak működési területükön belül élő és működő személyeket hiteleznek. A működési területen kívüli hitelezést csak akkor engedélyezik, ha az adós valamilyen módon kötődik a szövetkezethez vagy a működési körzethez.⁶⁷⁵

⁶⁷² CSÁK (2000.): i.m. 16. o. A fogyasztási típusú, személyi hitelt nyújtó szervezeteket nevezi a tanulmány hitelegyesületeknek (credit union), míg a termelési célú hitelt nyújtó szervezeteket tekinti hitelszövetkezetnek és takarékszövetkezetnek.

⁶⁷³ CSÁK (2000.): i.m. 23. o.

⁶⁷⁴ CSÁK (2000.): i.m. 21-22. o. Az alapvető különbség a területi alapon szervezettség és a szomszédsági viszony jelentősége, azaz a személyes ismertség alapvető szerepet játszott. Egyéb elvek a egyetemleges és korlátlan szavatosság, etikai jelleg, szociális elhivatottság stb.

⁶⁷⁵ CSÁK (2000.): i.m. 59. o. A működési körzeten kívüli hitelezést csak az alábbi esetekben engedélyezik:

- takarékszövetkezeti tagsági viszony fennáll,
- az adósnak lakó, üdülő vagy termőföld tulajdona van a működési körzetben,
- a vállalkozó székhelye, telephelye a működési körzetben található.

3.2.2. Pénzügyi vállalkozások

A pénzügyi intézmények másik nagy csoportját a *pénzügyi vállalkozások* képezik. Ennek az intézménytípusnak van a legnagyobb jelentősége a faktoring területén. Jellemzően ebben a formában jöttek létre a faktorházak és mind a mai napig ez a legelterjedtebb intézmény Magyarországon.

Ennek oka, hogy még a pénzintézeti törvény rendszerében a pénzintézeti rendszeren kívüli szervezetek számára is lehetővé vált a faktoring tevékenység végzése az egyéb kereskedelmi és szolgáltatási tevékenység mellett.⁶⁷⁶

Ezeket a társaságokat a hitelintézeti törvény besorolta a pénzügyi vállalkozások közé, szigorítva ezzel a szabályozást. A gazdasági társaságoknak 1998. december 31-ig kellett megfelelni a hitelintézeti törvényi előírásainak, így amely vállalkozás ennek nem tett eleget 1999. január elsejétől nem végezhetett pénzügyi szolgáltatási, faktoring tevékenységet.⁶⁷⁷

Az okok között találhatjuk továbbá az egyszerűbb és kevésbé szigorú jogi szabályozást, kedvezőbb tőke és szervezeti szabályokat és a tevékenység elkülönítésére való törekvést. Így például a hitelintézetek külön társaságba helyezik át a faktoring tevékenységet, ezzel is jelezve ennek speciális jellegét. (A lízing tevékenység elkülönítése gyakori még a pénzügyi vállalkozási formában.)

A pénzügyi vállalkozások vegyes kategóriát képeznek, rendkívül nagy eltérések vannak a cégek méretében, szolgáltatások, tevékenységek körében, választékában, a tőke, a tevékenység, illetve az üzleti bevételek mértékében.⁶⁷⁸

Pénzügyi vállalkozás tehát olyan pénzügyi intézmény, amely a kizárólagos hitelintézeti tevékenységeken kívül a pénzügyi szolgáltatási tevékenységeket korlátozottan végzi. (Ez lehet egy vagy több pénzügyi szolgáltatási tevékenység.) Mind a jogalkotó, mind a szakirodalom tehát a pénzügyi vállalkozások funkcionális megkülönböztetésére helyezi a hangsúlyt.⁶⁷⁹

⁶⁷⁶ PETRIK (2003.): i.m. 41. o. A törvény hatályba lépésekor több mint ezer vállalkozás látott el különféle pénzügyi szolgáltatásokat.

⁶⁷⁷ LENTNER (2006.): i.m. 109. o.

⁶⁷⁸ PETRIK (2003.): i.m. 41. o.

⁶⁷⁹ SIMON (2003.): i.m. 324. o.; LENTNER (2006.): i.m. 110. o.

A pénzügyi vállalkozások tipizálásánál is többféle felfogás érvényesül. Van olyan felfogás, amely nem különít el különböző fajtájú intézményeket aszerint, hogy milyen tevékenységgel foglalkozik az adott vállalkozás.⁶⁸⁰

Másik felfogás a törvényi szabályozás alapján három csoportját különíti el a pénzügyi vállalkozásoknak:⁶⁸¹

- egyéb pénzügyi vállalkozások,
- pénzügyi holding társaság,
- hitelintézeti elszámolóház.

Ez utóbbi két intézménytípusnak a faktoring tevékenység szempontjából nincs jelentősége, mivel a pénzügyi holding társaság egyáltalán nem végez pénzügyi szolgáltatási tevékenységet, a hitelintézeti elszámolóház pedig főtevékenységként elszámolásforgalmi szolgáltatást, illetve ezt kiegészítő szolgáltatást nyújt.⁶⁸²

A pénzügyi holding társaság egyébként sem illik dogmatikailag pénzügyi vállalkozások, de még a pénzügyi intézmények közé sem. A pénzügyi holding társaság definíciója szerint kizárólag tulajdonosi szervezet, tevékenysége kizárólag pénzügyi intézmények, befektetési vállalkozások tulajdonlása.⁶⁸³ A hitelintézeti törvény alapján szabályozott olyan társaságról van szó, amely nem végez semmilyen pénzügyi szolgáltatási tevékenységet. Célszerű lenne kivenni a pénzügyi vállalkozások közül a pénzügyi holding társaságot és külön a felügyeleti szabályozási körben szabályozni, mint ahogy ezt a törvény részletesen megteszi az összevont alapú felügyelet szabályozásánál.⁶⁸⁴

⁶⁸⁰ PETRIK F. (2003.): i.m. 41. o.

⁶⁸¹ LENTNER(2006.): i.m. 110. o.

⁶⁸² Hpt. 16.§ (2) bek. b) pont: az elszámolásforgalmi tevékenységet – cégjegyzékbe feltüntetett – főtevékenységként végzi, és egyéb tevékenysége a főtevékenységet kiegészíti, illetőleg a főtevékenység ellátását nem befolyásolja hátrányosan. A Hpt. 2. sz. mellékletének I.18. pontja határozza meg az elszámolásforgalom fogalmát. Hitelintézetek, MNB, valamint más az elszámolási rendszerben részvételre jogosult szervezet közötti, saját és az ügyfelek megbízásából származó fizetési forgalom lebonyolítása. Az elszámolásforgalmi ügyletbe beleértendő a fizetési üzenetek ellenőrzése, távközlési hálózaton történő továbbítása, a tartozások és követelések megállapítás, és a pénzügyi kockázatok kezelése.

⁶⁸³ SIMON (2003.): i.m. 324. o.; LENTNER (2006.): i.m. 110. o.

⁶⁸⁴ Hpt. 90.§-96/B.§

A pénzügyi holding társaság a gyakorlatban sem működik, mivel a szakirodalmi adatok alapján pénzügyi holding társaság alapítására nem került sor.⁶⁸⁵

Hitelintézeti elszámolóházak tevékenységének a jellegéből adódóan pénzügyi vállalkozási formában jelenleg szintén csak egy működik Magyarországon, a Giro Zrt, amely két elszámolásforgalmi rendszert működtet a bankközi klíring rendszert (BKR), illetve a valós idejű bruttó elszámolási rendszert (VIBER).⁶⁸⁶

Az elszámolásforgalmi ügyletek mellett GIRinfo szolgáltatást folytat, amelynek keretében a hitelintézeti ügyfelek okmányainak, adatainak ellenőrzését végzi.

Ezenkívül a BISZ Rt. tulajdonlásával az adósnylvántartás rendszere is intézményileg leválasztva, de a GIRO Zrt.-hez került.⁶⁸⁷

Az elszámolóházak jellege nemcsak tevékenységi oldalról szabályozott, hanem a jegyzett tőke nagysága és a tulajdonosok oldaláról is speciális kikötéseket tartalmaz a törvény.⁶⁸⁸

Korábban, a szintén elszámolóházként működő KELER Zrt. is pénzügyi vállalkozási formában működött, de 2004. január 1-től már szakosított hitelintézetként végzi a tevékenységét.⁶⁸⁹ Míg a Giro Zrt. a bankközi elszámolásokat végzi, addig a KELER Zrt. a tőkepiaci szereplők részére nyújt

⁶⁸⁵ LENTNER (2006.): i.m. 110. o.

⁶⁸⁶ SIMON (2003.): i.m. 332. o.

⁶⁸⁷ www.giro.hu. (2007. január 15.) A Giro Zrt.-t 1988. decemberében 12 bank alapította, közöttük az MNB, 504 millió Ft alaptőkével. (Jelenleg két részvényese van és az alaptőkéje 2496 millió Ft.) A bankközi klíring rendszert 1994-ben vezette be, amely során a bankközi tranzakciók, átutalások kerültek feldolgozásra és elszámolásra. Ez a tevékenység bővült a közvetlen csoportos megbízások feldolgozásával 1997-ben.

⁶⁸⁸ Hpt. 16.§ (2) bek. a) pont, illetve 16.§ (3) bek. Az elszámolóház alapításához legalább ötszázmillió forint (speciális esetben 150 millió Ft, ha kizárólag készpénzhelyettesítő fizetési eszközökkel végez fizetési műveleteket) szükséges. Tulajdoni részesedést kizárólag MNB, hitelintézet, hitelintézeti elszámolóház, valamint a tőkepiaci törvény (2001. évi CXX. tv.) szerinti elszámolóházi tevékenységet végző szervezet szerezhethet (KELER Rt.).

⁶⁸⁹ www.keler.hu (2007. január 15.) Az elszámolóház tevékenységei három alapvető csoportba sorolhatóak:

- ellátja a központi értéktári szerepet (értékpapírszámla-vezetési tevékenység), dematerializált értékpapírok kibocsátása, nyilvántartása, központi értékpapírkód-kiadói feladatok),
- tőzsdei ügyletek elszámolása (letétkezelési, tranzakciókezelési, értékpapír-számlavezetési tevékenység),
- részvénykönyv-vezetési tevékenység és ehhez kapcsolódó szolgáltatások (osztalékfizetés, részvényátalakítás).

szolgáltatásokat és biztosít infrastruktúrát. A hitelintézeti törvény mellett a tőkepiaci törvény szabályai is kiterjednek rá.⁶⁹⁰

A pénzforgalom lebonyolítása, ezek biztonságos működése tette szükségessé nemzetközi tapasztalatok alapján, hogy egyes bankok erre a tevékenységre szakosodjanak, és ún. zsróbankok és klízingházak alakuljanak ki.⁶⁹¹

Tehát míg a külföldi fejlődés iránya a hitelintézeti szakosodás, addig nálunk a legegyszerűbb szervezeti formában jöttek létre ezek az intézmények. *A biztonságos működés és a tevékenység továbbfejlesztése érdekében szükséges lenne hitelintézeti szintre emelni az elszámolóházi tevékenységet, amelynek nem mond ellent a gyakorlati tapasztalat sem, hiszen ahogy említettem a KELER Zrt. is pénzügyi vállalkozásból szakosított hitelintézetté alakult át.* Erre a lehetőséget a tőkepiaci szabályozás teremtette meg, mivel a szakosított hitelintézetek szabálya hézagos, leginkább a strukturális és tevékenységi feltételeket a külön törvények szabályai közé utalja.

A pénzügyi vállalkozások harmadik csoportját képezik az egyéb pénzügyi vállalkozások, amely egy *vegyes csoport.* Ezek között vannak *nevesített és külön szabályozott pénzügyi vállalkozások, illetve nem nevesített pénzügyi vállalkozások.*

*A nevesített pénzügyi vállalkozásokhoz sorolhatjuk az alábbiakat:*⁶⁹²

- készpénzáttalási tevékenységet végző,
- bankközi piaci pénzügyi ügynök,

⁶⁹⁰ 2001. évi CXX. tv. a tőkepiacról

⁶⁹¹ HUSZTI (2001-2002.): i.m. 99. o.

⁶⁹² Hpt. 6.§ (2) bek. és 130/A.§-130/O.§-ig. A Hpt. 2. sz. melléklete 4., 13., 16. pontja határozza meg a nevesített pénzügyi vállalkozások által gyakorolt tevékenységeket. A *készpénz-átutalás* pénz átutalása – bankszámla nyitása nélkül – természetes személy megbízása alapján, természetes személy részére valuta vagy forint befizetésével külföldre vagy belföldre azzal, hogy a pénz befizetése illetőleg kifizetése a készpénz átutalási rendszerben részt vevők erre engedélyezett helyiségében történik. Az összeg kifizetése a kifizetést teljesítő, a rendszerben részt vevő általi megelőlegzésével, s a befizetést fogadó, a rendszerben résztvevővel, illetőleg a rendszerrel történő utólagos elszámolással bonyolódik le.

A *bankközi piacon végzett pénzügyi ügynöki tevékenység* a bankközi piaci résztvevők közötti forint – illetve devizahitel – és betétügylet, deviza-adásvétel közvetítése annak érdekében, hogy a hitelintézetek, továbbá más bankközi piaci résztvevők az erre irányuló jogügyleteket egymással közvetlenül megkössék.

A *hitelreferencia-szolgáltatás* két tevékenységet ölel át, egyrészt a banktitkot nem sértő bankinformáció díjazás ellenében történő nyújtása, vagy a központi hitelinformációs rendszert kezelő pénzügyi vállalkozás által történő adatkezelés.

- hitelreferencia szolgáltatást végző pénzügyi vállalkozás.

Az első két típus szabályozása csak a tevékenység kizárólagossága alapján történik, részletesebb szabályozást csak a hitelreferencia szolgáltatás területén találunk.

A hitelintézeti törvény részletesen szabályozza a speciálisan hitelreferencia-szolgáltatást nyújtó vállalkozást, amely kizárólagosan, egyedülként kezeli a Központi Hitelinformációs Rendszert (KHR).⁶⁹³

A KHR egy olyan zárt rendszerű adatbázis, amelynek célja a hitelképesség differenciáltabb megítélése és a hitelezési kockázatok csökkentésének elősegítése.

Megkötéseket tesz a törvény a társasági formára, a saját tőkére, a hitelreferencia szolgáltatás-kizárólagos végzésére, a Felügyelet külön engedélyeztetési kötelezettségére illetve a referenciaadat-szolgáltatók, mint ügyfelek megfelelő létszámára.⁶⁹⁴

Jelenleg egy a KHR-t kezelő hitelreferencia szolgáltatást végző pénzügyi vállalkozás van, a BISZ Központi Hitelinformációs Zrt. (BISZ Zrt.), amely a Giro Zrt. 100%-os tulajdonában áll.

A nem nevesített pénzügyi vállalkozások közé tartoznak a pénzkölcsön nyújtásával, faktoringgal, pénzügyi lízinggel foglalkozó társaságok. Ezek száma jelentősebb, mint a nevesített pénzügyi vállalkozásoké.

Ennek oka az, hogy a pénzügyi törvény rendszerében ezek a vállalkozások nem tartoztak a pénzügyi rendszerbe és tulajdonképpen a hitelintézeti törvény kényszerítette őket pénzügyi intézménnyé való átalakulásra.

⁶⁹³ A KHR-t megelőző rendszer volt a BAR (Bankközi Adós- és Hitelinformációs Rendszer) rendszer, amely 1995-ben kezdte meg a működését. A jelenlegi rendszer folyamatosan alakult ki és 2006. január elsejétől a Hpt. szabályozása következtében jött létre.

⁶⁹⁴ Hpt. 130/B.§ A törvényi kötöttségek az alábbi területen érvényesülnek:

- részvénytársasági formában működő pénzügyi vállalkozás,
- részvényes kizárólag pénzügyi intézmény vagy befektetési társaság lehet,
- kettőszázmillió forint saját tőke,
- kizárólagos tevékenység a hitelreferencia szolgáltatás,
- referenciaadat-szolgáltatók 70%-a kinyilvánította csatlakozási szándékát.

Ez fontos lépés volt, mivel bezárta a Pit. szabályai által hagyott kiskapukat, amelyek lehetővé tették a pénzügyi szektor perifériáján mozgó vállalkozásoknak a bankügyletek hasznának lefőlözését a szektor biztonságát szolgáló, a jövedelmezőséget mérséklő szabályok betartása nélkül.⁶⁹⁵

Az intézmények között is elindult egy átstrukturálódás. A kisebb, természetes személyek tulajdonában álló lízing cégek fokozatosan megszűntek illetve banki tulajdonba kerültek, vagy banki ügynökként működtek tovább. A folyamat kiváltója a fokozott forrásigény, a kamatmarzsok szűkülése és az, hogy a bankok egyre nagyobb fantáziát láttak a lízing tevékenységben az 1990-es év második felétől.

Ugyanez a folyamat játszódik le a faktoring területén is. Kezdetben a bankok saját szervezetükön belül, mintegy az ügyfél komplex kiszolgálásának részeként végezték a faktoring tevékenységet. Majd a tanulási folyamat részeként először nem banki faktoring cégeket kezdtek finanszírozni, amelyek jelentős forgalom lebonyolításával egyre nagyobb ügyfelei lettek a bankoknak.

Az 1990-es évek vége felé egyre több bank hoz létre saját faktoring céget a tevékenység bővítésére, egyben elismerve a tevékenység speciális jellegét. A saját cégek vagy új alapítás révén, vagy faktoring cégek felvásárlásával jöttek létre.

A faktoring cégek között is végbement egy specializálódás. Egy részük a folyó finanszírozásban vesz csak részt, míg mások csak a nagyobb kockázatú számlák (sok esetben lejárt) beszedésében vesznek részt.

Ez utóbbiakat követeléskezelő pénzügyi vállalkozásoknak tekinthetjük, hiszen a cél nem a folyó finanszírozás, hanem a kétes követelések beszedése, kezelése, illetve üzleti információk szolgáltatása, amely komplex feladatot ró a pénzügyi intézményre. Általában mind a két szolgáltatást nyújtó vállalkozásokról van szó, de előfordul, hogy az információ szolgáltatás nélkül csak követeléskezeléssel foglalkoznak ezek a társaságok.

⁶⁹⁵ KIRÁLY Júlia-POZSONYI Gábor: Bankszabályozás és intézményrendszer Magyarországon. In.: Meir KOHN: Bank- és pénzügyek, pénzügyi piacok, OSIRIS Kiadó, Budapest, 2003. 973. o.

A klasszikus faktoringgal foglalkozó pénzügyi vállalkozások foglalkoznak pénzkölcsön nyújtásával is, tevékenységük a zálogjoggal fedezett hitelek területére tolódott, ott is a növekvő igényeknek megfelelően az ingatlan-jelzálogjoggal biztosított hitelek területén érték el bővülést elsősorban.

Mindebből látszik, hogy pénzügyi szolgáltatási tevékenységük révén ezek a pénzügyi vállalkozások szinte bankként működnek, működésükre azonban enyhébb szabályozást határoz meg a hitelintézeti törvény. A pénzpiac rendezett működése, a banki licensz értékének megőrzése miatt célszerű lenne a pénzkölcsön-nyújtási tevékenységhez illetve a pénzügyi lízing tevékenységhez magasabb szintű intézményi feltételt előírni, így a faktoring tevékenység végzésére is szakosított hitelintézeti formát meghatározni.

Ez előny lenne a faktoring társaságok számára is, hiszen a piac letisztulna, szigorúbb szakmai, prudenciális feltételek érvényesülnének. További előny, hogy a szakosított hitelintézeti forma lehetővé tenné a forrásgyűjtést és a betétesek szigorú védelme megoldottá válna. Jelen pillanatban azonban a hitelintézeti törvény hiányos szabályozása miatt nincs erre lehetőség, hiszen vagy a hitelintézeti törvényben kellene részletesen szabályozni a szakosított hitelintézeteket, vagy külön faktoring törvény keretében az intézményi szabályokat megállapítani.

Mindenesetre a faktoring ilyen szintű szabályozásának a hiányosságait a jogalkotó felé jelezni kellene, amelyre alkalmasak a gazdasági kamarák mintájára működő szakmai szövetségek is.

Több szakmai szövetség jött létre, mintegy reprezentálva a folyó finanszírozási faktoring és a követeléskezelés, üzleti információ szolgáltatási tevékenység szétválasztását.

A Magyarországi Követelésbehajtók és Üzleti Információt Szolgáltatók Szövetsége 1993-ban alakult a szakmai érdekek képviselésére.⁶⁹⁶

⁶⁹⁶ Az 1894-ben alakult a hasonló tevékenységet végző Magyar Tudakozó Egylet, amely 1949-ig működött.

A Szövetség tevékenysége:

- a szakmától elvárható szolgáltatások ismertetése, ajánlások elfogadása;
- tagok működésének ellenőrzése;
- a céginformációs szolgáltatás és a követelésbehajtás törvényi kereteinek a meghatározásához szakmai anyagok készítése;
- a tevékenységek elősegítése;
- tanácsadás érdekképviselőként.

A másik szakmai szövetség a *Magyar Faktoring Szövetség*.⁶⁹⁷ A szakmai szövetség létrehozásának a gondolata már 2001-ben megszületett, de csak 2003-ban jött létre.⁶⁹⁸ A szövetségben olyan bankok, pénzügyi vállalkozások vesznek részt, amelyek faktoring tevékenységgel foglalkoznak. A tagok száma ugyan nem jelentős, de ezek faktoring forgalma a folyó faktorálási piac 90%-t lefedi, így jelentős pénzügyi intézmények csoportjáról van szó.⁶⁹⁹

A Szövetség célja sokrétű és inkább betölteni látszik a szakmai szövetség kamarai jellegű funkcióját.⁷⁰⁰

- állásfoglalás a faktoring tevékenységet érintő kérdésekben;
- közreműködés a stabil jogi és számviteli háttér biztosítása érdekében;
- a faktoring népszerűsítése a médiában és szakmai fórumok keretében;
- kapcsolat kialakítása a hatóságokkal és társszövetségekkel (Bankszövetség, Lízingszövetség stb.), a Magyar Kereskedelmi és Ipar Kamarával illetve egyéb szakmai szövetségekkel;
- oktatási programok, szakmai fórumok szervezése.

A harmadik szakmai szervezet nem kimondottan a faktoring tevékenységet végzők szövetségéeként jött létre, hanem a pénzügyi vállalkozások egyesületeként, de több faktoring tevékenységet végző pénzügyi vállalkozás is tagja, így ezek érdekképviselőt ez a szervezet, a Pénzügyi

⁶⁹⁷ www.faktoringszovetseg.hu (2007. január 15.)

⁶⁹⁸ MARTINKÓ (2002.): i.m. 94. o.

⁶⁹⁹ www.faktoringszovetseg.hu (2007. január 15.): A Szövetségbe tömörült vállalkozások 2005-ben 477 milliárd forint bruttó faktorált forgalmat bonyolítottak le.

⁷⁰⁰ www.faktoringszovetseg.hu (2007. január 15.)

3.3. Pénzügyi tevékenységet végző nem pénzügyi intézmények

A pénzügyi intézmények zárt rendszerén kívül megkülönböztetünk olyan vállalkozásokat, amelyek *nem pénzügyi intézményként végeznek pénzügyi tevékenységeket vagy ezeket elősegítő szolgáltatást nyújtanak.*

Szervezetileg ugyan nem, de tevékenységük révén kötődnek a pénzügyi intézményrendszerhez. Ilyen intézményekkel mind az Ápt., mind a Pit. rendszerében találkoztunk, azonban ezek egy részét a hitelintézeti törvény beemelte a pénzügyi intézményrendszerbe, illetve részletesen szabályozta az egyes tevékenységek végzésének feltételrendszerét.

A faktoring tevékenység szempontjából ma már ezeknek a vállalkozásoknak a jelentőségük elhanyagolható, mivel csak a tevékenységhez kapcsolódó szolgáltatásokat látnak el (pl. ügynöki tevékenység).

Az intézmények három csoportját különíthetjük el:

- egyes pénzügyi tevékenységet végző személyek,
- bankképviseltek,
- járulékos vállalkozások.

Az egyes pénzügyi tevékenységet végző egyéb nem pénzügyi intézmények között találunk szabályozott és nem szabályozott vállalkozásokat.

A korlátozott pénzforgalmi számlát vezető, váltóval saját számlára vagy bizományosként kereskedelmi tevékenységet végző jogi személyeket külön nem szabályozza a hitelintézeti törvény.

Nem mondható el ugyanez az ügynöki tevékenységet és pénzfeldolgozási tevékenységet végzőkről. *Az ügynöki tevékenységet végzők három csoportját különíthetjük el, a pénzváltási tevékenységet végző nem pénzügyi*

⁷⁰¹ www.pvoe.hu. (2007. január 15.) Az Egyesület a pénzügyi vállalkozások szakmai és általános érdekképviselői szerve. Tagjaik között vannak faktoringgal, pénzkölcsönnyújtásával, lízingsel, zálogházi tevékenységgel, pénzügyi ügynöki tevékenységgel foglalkozó vállalkozások egyaránt. Kezdetben az Egyesület abból a célból jött létre, hogy kedvezményes formában és szakmailag szervezeten lehetővé tegye a tagok részére a BISZ Rt.-hez való csatlakozást, illetve a KHR részére történő adatszolgáltatást. Később bővült ez a tevékenység a céginformáció adással, a jogi állásfoglalások kérésével, illetve az érdekképviseléssel.

intézményt,⁷⁰² a pénzügyi szolgáltatást közvetítőt,⁷⁰³ és a pénzügyi ügynöki tevékenységet a bankközi piacon végző vállalkozást. Ez utóbbi, a bankközi pénzpiacra vonatkozó tevékenységet azonban csak pénzügyi vállalkozás láthat el, kizárólagos tevékenységként, ezért nem ebbe az intézményi körbe tartozik. (Korábban, mint a pénzügyi vállalkozások egyik típusát említettem.)

A pénzváltási tevékenységet végző elnevezésében ügynök, de valójában nem tekinthető ügynöknek, hanem inkább speciális szerződés alapján, származtatott jogon kizárólagos hitelintézeti tevékenységet végző vállalkozásnak.

Ennek oka az lehet, hogy 2003 előtt ez a tevékenység nem pénzügyi intézmények számára is végezhető volt, csak ezt követően vált kizárólagos hitelintézeti tevékenységgé. Mivel a törvényalkotó nem kívánta korlátozni a tevékenységet és felszámolni a nem banki pénzváltókat, valószínűleg ezért folyamodott ehhez a megoldáshoz.

Az ügynöki tevékenység harmadik csoportját képezi a *pénzügyi szolgáltatást közvetítő tevékenység*. Ez a pénzügyi szolgáltatási tevékenység körébe tartozik, ezért főszabályként engedélyköteles tevékenység. Ennek nyilvánvaló jogpolitikai indoka, hogy a pénzügyi szolgáltatások bizalmi jellegű tevékenységek és végzésükhöz fokozott felelősségi és prudenciális szabályok kapcsolódnak.⁷⁰⁴

Ügynöki tevékenység csak a pénzügyi intézménnyel kötött megbízási szerződés alapján és keretében végezhető. A megbízási terjedelme és az

⁷⁰² Hpt. 16.§ (1) bek, Hpt. 2. sz. melléklet I.14. Pénzváltási tevékenység végzésére hitelintézet, illetőleg hitelintézet ügynöke kaphat engedélyt. Pénzváltási tevékenység: külföldi fizetőeszközök adásvétele a törvényes fizetési eszköz ellenében, valamint külföldi fizetési eszközök adásvétele külföldi fizetési eszközök ellenében. Nem minősül pénzváltási tevékenységnek a külföldi pénznemre szóló, forgalomban lévő vagy forgalomban lévőre még átcserelehető pénzügyi és bankjegyek numizmatikai célú forgalmazása, valamint belkereskedelemben az áruval, illetőleg szolgáltatással kapcsolatos ügyfelekre vonatkozó fizetések teljesítése.

⁷⁰³ Hpt. 3.§ (9)-(10) bek.; Hpt. 2. sz. melléklet I.12. pont: Pénzügyi szolgáltatás közvetítése (ügynöki tevékenység):

a) pénzügyi intézmény javára, nevében, felelősségére és kockázatára folytatott tevékenység, amelynek célja a pénzügyi intézmény pénzügyi szolgáltatási, illetőleg kiegészítő pénzügyi szolgáltatási tevékenységének megbízási szerződés keretében történő végzése,

b) pénzügyi intézmény pénzügyi szolgáltatási, illetőleg kiegészítő pénzügyi szolgáltatási tevékenységének elősegítése érdekében végzett tevékenység, amelynek során az ügyfél pénzét, illetve eszközét nem kezelik és a pénzügyi intézmény kockázatára önállóan kötelezettséget nem vállalnak.

⁷⁰⁴ PETRIK (2003.): i.m. 42. o.

ügynök jogai eltérőek. A törvényi szabályozás alapján két típusú ügynököt különíthetünk el.

Az egyik típusnál az *ügynök önállóan vállal kötelezettséget a pénzügyi intézmény kockázatára*, annak nevében, javára és felelősségére, önállóan végzi tevékenységét, azaz az ügyféllel a szerződést a pénzügyi intézmény nevében ő köti. Ehhez az ügynöki tevékenységhez Felügyeleti engedély is szükséges.⁷⁰⁵

A *másik típusú ügynök* enyhébb szabályozási környezetben végzi a tevékenységét. Az ügynök nem lép be a pénzügyi intézmény és az ügyfél közötti szerződéses kapcsolatba, csak a pénzügyi intézmény tevékenységének elősegítése érdekében működik közre, a pénzügyi intézmény kockázatára nem vállal önállóan kötelezettséget.⁷⁰⁶ Ez az egyetlen pénzügyi szolgáltatási tevékenység, amely nem engedélyköteles és csak bejelentési kötelezettséggel jár.

A tevékenység jellegéből adódóan intézményi különbséget is tesz a jogalkotó a két típusú ügynöki tevékenység között. Míg az engedélyköteles ügynöki tevékenységet csak jogi személyek végezhetik, addig a bejelentésköteles ügynöki tevékenység végzésére egyéni vállalkozás is jogosult.⁷⁰⁷

Speciális jogi helyzet jellemzi a *bankképviselőket*, amelyek az ügynöki tevékenységhez hasonló tevékenységet látnak el, gyakorlatilag a szolgáltatási piac feltérképezésére jönnek létre.

Külföldi székhelyű hitelintézet Magyarországon illetve magyar székhelyű hitelintézet külföldön egyaránt létrehozhat bankképviselőt, de eljárási szabályokban van a kettő között különbség. Az előbbihez bejelentési kötelezettséget, míg az utóbbihoz engedélyeztetési kötelezettséget határoz meg a hitelintézeti törvény.

A bankképviselő tehát speciális jogi személy, mivel üzletszerű tevékenységet nem folytathat. Létrejöttének a célja, hogy kapcsolatot tartson személyekkel és szervezetekkel, a jogszabályok keretei között adatokat és

⁷⁰⁵ LENTNER (2006.): i.m. 119. o.

⁷⁰⁶ PETRIK (2003.): i.m. 42. o.

⁷⁰⁷ LENTNER (2006.): i.m. 120. o.

információt szolgáltathat a képviselt hitelintézetről, illetve elősegítheti a képviselt hitelintézet szolgáltatásnyújtását és az ügyfeleivel való kapcsolattartást.⁷⁰⁸

Míg a nem pénzügyi intézmények előző két csoportja pénzügyi szolgáltatási és kiegészítő pénzügyi szolgáltatási tevékenységet, illetve ahhoz kapcsolódó, azt kiegészítő tevékenységet végez, addig a *járulékos vállalkozások* nem végeznek ilyen szolgáltatást.

A járulékos vállalkozás elsődleges tevékenysége, hogy hitelintézet számára végez üzletszerű tevékenységet, így különösen ingatlankezelést, adatfeldolgozást, pénzszállítást, biztonsági illetőleg kommunikációs szolgáltatást.⁷⁰⁹ Tehát elsődlegesen a hitelintézetek által kiszervezett tevékenységeket végző vállalkozások, ezért ha a járulékos vállalkozások adatkezelést, adatfeldolgozást és adattárolást végeznek, speciális kiszervezési szabályok vonatkoznak rájuk.⁷¹⁰

Ez az jelenti, hogy ha a faktoring tevékenységet végző pénzügyi intézmény szervezi ki a fenti tevékenységeket, akkor a kiszervezett tevékenységet végzőnek rendelkeznie kell mindazon személyi, tárgyi és biztonsági feltételekkel, amelyet a pénzügyi intézményre vonatkozóan előír.

A kiszervezett tevékenységet a vállalkozás a jogszabályi előírások betartásával a tőle elvárható gondossággal kell végeznie. Fontos alapelv e tevékenység kapcsán, hogy az engedélyhez kötött pénzügyi szolgáltatások (illetve ezek részszolgáltatásai) nem szervezhetők ki. (Így például nem szervezhető ki a hitelbírálati tevékenység, hiszen a pénzkölcsönnyújtási ügylet szerves részét képezi.)⁷¹¹

Nem sorolhatjuk az intézményrendszerhez tartozónak a különböző *holding típusú társaságokat* (vegyes tevékenységű holding társaság, vegyes pénzügyi holding társaság), az anya, leányvállalatok, illetve egyéb vállalkozások alkotta vállalatcsoportokat (pénzügyi konglomerátum), mivel

⁷⁰⁸ Hpt. 33.§-36.§

⁷⁰⁹ Hpt. 2. sz. melléklet II.2. pont

⁷¹⁰ Hpt. 13/A.§

⁷¹¹ LÉNTNER (2006.): i.m. 119. o.

ezek nem önálló intézmények, jelentőségük felügyeleti szempontból van (összevont alapú felügyelet, kiegészítő felügyelet)⁷¹².

4. A faktoring társaságok strukturális csoportosítása

A hazai intézményi struktúra alapján megkülönböztetünk hitelintézeti és pénzügyi vállalkozási formában létrejött faktoring társaságokat. Jellemzően az utóbbi elterjedtebb Magyarországon, a bankok is így leányvállalataik révén végzik elsősorban a faktoring tevékenységet. Azt mondhatjuk, hogy szinte ma már valamennyi bank végzi ezt a szolgáltatást valamilyen intézményi formában.

*A faktoring társaságokat az intézményi megosztás mellett egyéb szempontok alapján is csoportosíthatjuk:*⁷¹³

- tulajdonosok,
- szolgáltatások,
- multinacionális faktortársaságok,
- regionális faktortársaságok,
- faktorláncok.

A *tulajdonosok szerinti* csoportosításnál a banki és nem banki tulajdonban lévő társaságok szerint oszthatjuk fel a faktorházakat. A nemzetközi tapasztalatok alapján a banki tulajdonú vállalkozások az elterjedtek, míg nálunk a nem banki tulajdonú társaságok vannak többségben.

Ha forgalom oldaláról szemléljük a dolgot, viszont a banki tulajdonú társaságok bonyolítják le a teljes faktoring forgalom jelentősebb részét. Ennek oka a forrásigényesség, azaz jelentős, több milliárdos forrás szükséges a zökkenőmentes üzletmenethez és a rentábilis forgalom lebonyolításához.

A *szolgáltatások köre szerint* megkülönböztetünk nagy intézményi faktorcégeket, teljes körű szolgáltatást nyújtó diszkont faktorokat, specializált faktoringtársaságokat, faktoring brókereket, követeléskezelő társaságokat.

⁷¹² Hpt. 90.§-96/O.§

⁷¹³ MARTINKÓ (2002.): i.m. 75-78. o.

A *nagy intézményi faktorcégek* elsősorban a kiemelt nagyvállalatok részére nyújtanak szolgáltatásokat és ezen vállalatok valamennyi számláját visszkeresettel faktorálják. Ez a hazai piacon nem jellemző intézménytípus. Jellemzőbb inkább a teljes körű szolgáltatást nyújtó faktorcégek létrejötte. Ezek nem specializálódtak egy-egy iparágra és nem csak a faktoring egy-egy típusa, hanem a teljes faktoring szolgáltatási paletta a tevékenységi körükbe tartozik.

Szintén nem jellemző a hazai pénzügyi piacon a *specializált faktoring társaságok* létrejötte. Ezek a társaságok általában egy-egy iparágra összpontosítanak, jobban megismerve ezek piaci körülményeit, kockázati tényezőit. Ez az intézmény azért nem terjedt el Magyarországon, mivel itt elég szűk a faktoring piac és a faktoring társaságok között specializálódás nem indulhat el, illetve az ügyfél komplex kiszolgálása érdekében nem koncentrálnak csak egy-egy iparági területre.

A faktoring bróker alatt a szakirodalom gyakorlatilag a faktoring nevében eljáró ügynököt érti, amelyet azonban a hazai szabályozás alapján nem sorolhatjuk véleményem szerint a faktorcégek közé, így a csoportosításba tartozása is vitatható.

Egyes szakirodalmi felfogások ellenére viszont a csoportosítás részét képezi a *követeléskezelő társaságok köre*, mivel a hatályos szabályok alapján ez a tevékenység is faktoring tevékenységként értendő.⁷¹⁴

A követeléskezelés gyakorlatilag a faktoring komplex szolgáltatási csomag részét képezi, de az ilyen típusú társaságoknál a követeléskezelés mellett a finanszírozás és a kockázatvállalás teljes mértékben hiányzik. A követeléskezelés magában foglalja többek között az információszolgáltatást, az ügyfél képviselőjét, a követelés beszedését, egyeztetést és a jogi eljárásokban való részvételt egyaránt. A követeléskezelési tevékenység elsősorban a lejárt számlatartozásoknál jellemző, de nem kizárt a le nem járt követelések kezelése sem.

⁷¹⁴ MARTINKÓ (2002.): i.m. 18. o.

A faktoring elterjedésével és a piac növekedésével *nagy faktoring-cégcsoportok* alakultak ki, amelyek az egész világot behálózó faktoringtársaságokkal rendelkeznek. Ezek a társaságok elsősorban a belföldi faktoring tevékenységre jönnek létre, de a több országra kiterjedő hálózat magától értetődővé teszi a nemzetközi faktoring tevékenység ellátását is.⁷¹⁵

A multinacionális faktortársaságok mellett fokozatosan kialakulnak *a regionális faktoring-cégcsoportok* is, amelyek egymással szomszédos országokban létesítenek vállalkozásokat, és általában helyi nagybankokkal létrehozott vegyesvállalatokat jelentenek.⁷¹⁶

A *faktorláncokat* a nemzetközi faktoring tevékenységnél felmerülő problémák kiküszöbölésére hozták létre. A faktorláncok tulajdonképpen szakmai egyesületek, amelyek a határon átívelő faktoring tevékenység szabályozását és koordinálását látják el.⁷¹⁷

A szervezetek célja, hogy a nemzetközi, az import-, export-faktoringgal kapcsolatos megállapodásokat, elszámolásokat és felelősségi kérdéseket szabályozzák az alábbi szempontok szerint:⁷¹⁸

- az ügyfél elfogadása az import faktor által;
- hitelkockázat importfaktor általi elfogadása;
- jogviták rendezése és a visszkereseti jog érvényesítése;
- az exportfaktor kötelezettségvállalásainak meghatározása (követelések érvényessége, értéke);
- az importfaktor fizetési feltételeinek meghatározása.

Jellemző a faktorláncokra, hogy tagjaik egyeztetik üzletpolitikájukat, biztosítják az egymás közötti információáramlást, illetve az egyes láncokba tartozó faktorházak együttműködnek.⁷¹⁹

⁷¹⁵ MARTINKÓ (2002.): i.m. 76-78. o. A multinacionális faktortársaságok közül kettőt kell kiemelni. A GE-Capital-Heller Group vállalatcsoportot, amely 2001-ben lett egy cégcsoport, mivel a GE-Capital megvásárolta a Heller Financial részvényeit. A másik vállalatcsoport a HSBC Holdings, amely a világ egyik legnagyobb banki és pénzügyi szolgáltatási szervezete, 80 országban több mint ötezer tagból álló fiókhálózatot működtet.

⁷¹⁶ MARTINKÓ (2002.): i.m. 78. o. Ilyen regionális faktoring-cégcsoport az osztrák Intermarket Csoport, középpontjában az Intermarket Bankkal.

⁷¹⁷ MARTINKÓ (2002.): i.m. 78. o.

⁷¹⁸ SALINGER (1995.): i.m. 117. o.

⁷¹⁹ PRELOVSZKY (1996.): i.m. VI. o.

A faktorláncok fokozatosan terjesztették ki tevékenységüket minél nagyobb földrajzi területre, az ügyfelek kiszolgálása érdekében. A láncok egyrészt *zárt rendszerűek voltak*, azaz országonként csak egy-egy faktorcégre korlátozták tagjaik számát és működésüket, másrészt *nyitott láncok alakultak*, amelyek tagjainak a létszáma nem zárt, egy országban több tag is lehet, amelyek versenyeznek egymással.⁷²⁰

Két jelentős faktorláncot kell kiemelni az FCI-t (Factors Chain International) illetve az IFG-t (International Factors Group).⁷²¹

Az FCI lánc alapítását két faktorcég a brit HSBC Ivoice Finance és a svéd Svensk Factoring A.B. határozta el 1964-ben, majd 1965-ben a fentiek mellett a norvég S/S Factoring, a finn Factoring-rahoitus Oy és a dán Forenede Factors A/S alapításával jött létre a szervezet. Nyitott láncként jött létre, tehát bárki a tagjává válhat. Magyarországon is több bank illetve faktoring társaság a tagja. Központja Amsterdam, ahol állandó négy fős titkárság működik.

Az FCI a világ legnagyobb faktorláncává vált, öt kontinensen 52 országban 155 tagot számlál.⁷²² Az FCI céljai között szerepel a nemzetközi együttműködés erősítése, az egységes faktoring technikák kidolgozása, a nemzetközi faktoring jogi és technikai problémáinak megoldására javaslatok kidolgozása, továbbá ismeretterjesztés a tagvállalatok között. Ezek szellemében az FCI Jogi Bizottsága kidolgozta az FCI Code of International Factoring Customs-t, amely gyakorlatilag a nemzetközi szabályok és szerződési feltételek kidolgozását jelentette. Ez a keretszabályozás szolgált alapul az UNIDROIT Egyezménynek.

Az IFG a második legnagyobb faktorlánc, amelyet az 1950-es évek végén a First National Bank of Boston (FNBB) hozott létre. A szervezetnek 2001-ben 30 országban 52 tagvállalata volt. A szervezet tagjainak jó részét az FNBB által alapított vegyesvállalatok teszik ki.

⁷²⁰ MARTINKÓ (2002.): i.m. 57. o. Az International Factors Group és a Walter E. Heller Overseas Corporation zárt hálózatok, tagjaikat követlen anyagi szálak fűzik össze, egyazon tulajdonoshoz tartoznak leányvállalatként, banki részlegként vagy társvállalatként. A Factors Chain International nyitott szervezatként jött létre, bárki tagja lehet.

⁷²¹ MARTINKÓ (2002.): i.m. 79-80. o.; PRELOVSZKY (1996.): i.m. VI. o.

⁷²² MARTINKÓ (2002.): i.m. 80. o. 2001-ben az FCI tagjainak éves forgalma 285 milliárd dollár volt, ami a világ teljes forgalmának a 44%-át tette ki.

Összegzésképpen megállapítható, hogy bonyolult szabályozás jellemzi a pénzügyi intézményrendszert és a rendszeren kívüli, de valamilyen módon kapcsolódó szervezetek szabályozását egyaránt. A szabályozást a kogens és megengedő szabályok együttesen jellemzik, sokszor magas intézményi szintre emelve egy tevékenységet, vagy megengedő szabályokkal bárki számára megengedve egyes tevékenység végzését (pl. pénzváltás).

A funkcionális és strukturális szabályzás összekapcsolásából nem mindig születik összehangolt egységes szabályozás. A piaci viszonyok megérették arra, hogy egyes tevékenységek számára magasabb szintű intézményi feltételek kerüljenek megfogalmazásra. Ilyen a pénzkölcsönnyújtási tevékenység, illetve ezen belül a faktoring tevékenység és pénzügyi lízing tevékenység is. A pénzügyi intézményi szabályozás jelentőségét növelné, ha minden pénzügyi szolgáltatási és kiegészítő pénzügyi szolgáltatási tevékenységet csak pénzügyi intézmények végezhetnének és esetlegesen az intézményi szabályozásban könnyítenének, kiegészítve a pénzügyi vállalkozások szabályozását. (Például a pénzfeldolgozási tevékenységet végző vállalkozások pénzügyi vállalkozásként való szabályozása.)

Az olyan speciális ügynöki tevékenységet is ki kellene venni a pénzügyi szolgáltatási körből, amely most sem jár engedélyeztetési kötelezettséggel, így intézményileg is bárki végezheti.

Mindenesetre a hitelintézeti törvény hatályba lépése óta eltelt időben kialakult tapasztalat alapján szükséges lenne az intézményi struktúra áttekintése és a szabályozás szigorítása és enyhítése egyaránt, nem a Felügyeletre hagyva, közigazgatási eljárásra utalva ezeket a kérdéseket.

VI. A MAGÁNJOGI SZABÁLYOZÁS ALAPVETŐ KÉRDÉSEI

1. A jogviszony magánjogi megítélése

A közjogi szabályozás alapján a faktoringot pénzügyi szolgáltatási tevékenységnek tekintjük, azonban a közjogi szabályozás a definíció mellett nem ad választ a szerződéses kérdésekre.⁷²³

A faktoring szerződés szabályozási hiányosságai folyamatosan felvetődnek a gazdasági élet szereplőinek szerződéses viszonyában, és erre nem minden esetben tud teljeskörű választ adni a hatályos jogi szabályozás, így a szerződéses viszonyok körében felmerült problémákra választ keresek a hazai és külföldi szabályozásban, jogirodalomban egyaránt.

A hazai magánjogi szakirodalomban kétféle felfogás uralkodik a faktoring szerződés tipizálásával kapcsolatban. Az egyik felfogás szerint a faktoring *nem nevesített atipikus szerződés*, míg a másik felfogás szerint – erre hajlik a Legfelsőbb Bíróság ítélkezési gyakorlata is – az *engedményezési szerződéssel azonosítható szerződéstípusról van szó*.⁷²⁴

Mindkét felfogás mellett szólnak érvek és ellenérvek egyaránt, de a jogi szakirodalom szélesebb köre, illetve a gyakorlati szakemberek egyaránt azon a véleményen vannak, hogy a faktoring esetében egy komplex jogügyletről beszélhetünk, amely mindenképpen több szerződéstípus elemeit ötvözi.⁷²⁵

A Legfelsőbb Bíróság eseti döntésében kimondta, hogy a faktoring szerződés valamely jövőben esedékessé váló követelés átruházását, megvásárlását jelenti, ez tehát engedményezésnek minősül.⁷²⁶

⁷²³ Hpt. 2. sz. melléklet 10.2. pontja

⁷²⁴ Az engedményezési szerződéssel azonosított faktoring szerződés felfogását vallja Vékás Lajos illetve a Legfelsőbb Bíróság egyaránt. Vékás Lajos: Javaslatok a szerződések általános szabályaink korszerűsítésére, Polgári jogi kodifikáció, 2001. 4-5. szám, III. évf., 10. o.

⁷²⁵ A faktoring szerződés atipikus, vegyes szerződési jellege mellett tör lándzsát többek között SZENTIVÁNYI (1995.): i.m. 10. o.; MISKOLCZI BODNÁR (1996.): i.m. 5. o.; SÁRKÖZY (2007.): i.m. 7. o.; MISKOLCZI BODNÁR (1997.): i.m. 7-9. o.; RÉCZEI (1988.): i.m. 12. o.; PETRIK B. (2003.): i.m. 10. o.; NOCHTA (1996.): i.m. 715. o.

⁷²⁶ BH. 1999/77. sz. (Legf. Bír. Gf. I.32.886/1997. sz.)

Ezt a felfogást egyes szerzők annak ellenére helyesnek tartják, hogy elismerik a faktoring vegyes szerződési jellegét, azaz a szerződések az engedményezési elemen kívül más szolgáltatásokat is tartalmaznak. (A példálódzó felsorolásban a számlavezetést és a beszedési megbízást tartalmazza a kodifikációhoz fűzött tanulmány.)⁷²⁷ Az álláspont érvényesült a Polgári Törvénykönyv kodifikációja során 2007-ig, azaz nem láttak kellő alapot a jogalkotásban résztvevő jogtudósok, hogy a faktoring szerződést nevesített szerződésként szabályozzák.

Jól érzékelték a kodifikáció során, hogy a Ptk.-ban a jogalkotó az engedményezés szabályainak megalkotásánál nem volt tekintettel a faktoring szerződés speciális jellegére és sajátos szabályaira. Ebből azonban eredetileg az újrakodifikálásnál nem az önálló szabályozást tartották indokoltnak, hanem az engedményezés szabályainak kiegészítését és a faktoring szerződés szabályozására alkalmassá tételét.⁷²⁸ Ezen változatott a Ptk. 2007-es szövegtervezete, amely már nevesített szerződésként kezeli a faktoringot igaz, hogy csak röviden meghatározza, és a részletes szabályozást továbbra is az engedményezési szerződés feltételei közé utalja.

*A másik felfogás szerint a faktoring az atipikus szerződésekre jellemző vonásokat viseli magán, amelyek alapvetően meghatározzák a jogviszonyt.*⁷²⁹

A faktoring szerződés nem sorolható a hazai szabályozás alapján egyik szerződéstípusba sem, a Polgári Törvénykönyv jelenleg nem nevesíti a jogviszonyt.⁷³⁰

A szabályok azonban nem mindenben igazítják el a feleket a felmerült vitás kérdésekben, ezért szükségzerű, hogy a felek szerződéseikben részletesen szabályozzák a jogviszony elemeit. Ennek egyik módja az általános szerződési feltételek alkalmazása, hiszen itt tömeges ügyletek megkötéséről van szó, illetve a szerződéskötő felek egyike pénzügyi

⁷²⁷ VÉKÁS (2001.): i.m. 10. o.

⁷²⁸ VÉKÁS (2001.): i.m. 10. o.

⁷²⁹ MISKOLCZI BONDÁR (1997.): i.m. 3-5. o.; UJVÁRINÉ (2005.): i.m. 18-21. o.

⁷³⁰ A szakirodalom is rámutat arra (MISKOLCZI BONDÁR (1997.): i.m. 3. o.), hogy a gazdasági élet folyamatosan új szerződéses konstrukciókat alakít ki, amelyek csak a letisztulást követően kapnak jogi szabályozást.

intézmény, ahol kötelező is az általános szerződési feltételek és mintaszerződések kialakítása.

A másik mód a részletes egyedi szerződések készítése.

Fontos jellemzője a jogviszonynak, hogy speciális normák is irányadóak rá a pénzügyi jog több területéről (adó jog, számviteli jog, költségvetési jog, bankjog), amely normák önmagukban kötelezővé teszik a faktoring szerződést kötő felek számára az írásbeliséget.⁷³¹

A szakirodalom nem emeli ki, de az atipikus, így a faktoring jogviszonyok szabályozásában is alapvető szerepet játszanak a bírósági döntések, mivel egy-egy ügy elbírálása kapcsán általános szabályokat határoznak meg.⁷³²

A jogvitákban az irányadó joganyag szűkös volta miatt fontos szerepet játszanak a *gazdasági életben kialakult minták és piaci magatartások*. A faktoring esetében különösen a nemzetközi faktoring területén van jelenősége a szokásoknak, amelyeket szabályzat formájában alkalmaznak a faktorláncok. Ilyen szabályként említhetjük még például az FCI faktorlánc által alkalmazott Nemzetközi Faktoring Szokásjogi Szabályzatát.⁷³³

Az atipikus szerződéseken belül van olyan szerző, aki a faktoringot *nevesített atipikus szerződésnek tekinti*, mivel önálló névvel illetik ezt az ügylettípust.

Jellemzője, hogy stabil, állandó vonásai vannak, és úgy ötvözi a különböző szerződéstípusok szabályait, hogy abból egy önálló új egység jön létre.⁷³⁴ Ez az önállóvá vált szerződéstípus, tehát több szerződés elemeit ötvözi, szakirodalmi elnevezéssel ún. *típuskombinációs szerződés*.⁷³⁵

Abban azonban eltérő álláspontok érvényesülnek, hogy milyen szerződések elemeit fogja egybe a faktoring szerződés.

⁷³¹ HALUSTYIK (2003.): i.m. 289. o.

⁷³² BH. 2005/72. sz. (Szegedi Ítéletábla Gf. I.30.511/2003.)

⁷³³ Code of International Factoring Customs promulgated by Factors Chain International (1994.) In: Freddy SALINGER Factoring law and practice Sweet & Maxwell, London, 1995. 339-353. o.

⁷³⁴ MISKOLCZI BODNÁR (1997.): i.m. 4. o. A szerző az atipikus szerződések három csoportját különbözteti meg, az egyedi egyszeri szerződéseket, a vegyes szerződéseket, és a nevesített atipikus szerződéseket.

⁷³⁵ NOCHTA (1996.): i.m. 715. o.

Összegezve a felfogásokat a faktoring szerződésben az adásvétel, a hitel és pénzkölcsön, a hitelbiztosítás, az engedményezés, a garanciavállalás, a bizomány, a leszámítolás, a megbízás elemeit egyaránt megtaláljuk.⁷³⁶

Ezeket az álláspontokat részben átveszi a bírói gyakorlat is, de csak három jogviszony elemeit tartja meghatározónak, a *visszterhes engedményezés, az adásvétel és a hitelviszony elemeit.*⁷³⁷

Abban is találunk azonban lényeges eltéréseket, hogy az egyes szerződéstípusok elemei milyen súllyal szerepelnek a jogviszonyban és ez hogyan hat a szerződő felek jogaira és kötelezettségeire.

A szakirodalmi álláspontok egyik vonulata a faktoringot leginkább az *adásvételhez közeli szerződéstípusnak* tekinti a speciális adásvételi szerződések körébe sorolva az ügyletet.⁷³⁸ Erre nyilvánvalóan maga a Polgári Törvénykönyv és a Hitelintézeti Törvény szabályai is alapot adnak. Az előbbi esetében a visszterhes engedményezés mögöttes szabálya az adásvétel, míg az utóbbi esetben a faktoring definíciója utal a követelésvásárlásra.

Azt, hogy mennyire áll közel az adásvételhez a faktoring ügylet, alapvetően az határozza meg, hogy milyen típusú faktoring ügyletről van szó. *A jelenlegi közjogi szabályozás nem tesz különbséget a finanszírozási faktoring és az üzletszerűen végzett követelés-adásvételek, illetve a követeléskezelési tevékenység között, amelyek azonban a gyakorlatban eltérő típusjellemzőkkel bírnak.*

A szakirodalom is érzékeli, hogy a követelések átruházásával kapcsolatos szerződések között jelentős eltérések vannak.

Az adásvételhez való szorosabb kapcsolódást két faktoring szerződéstípusnál találhatjuk meg, az ún. rossz és lejárt követelések⁷³⁹ faktorálása, illetve az ún. valódi faktoring esetén.⁷⁴⁰

⁷³⁶ MISKOLCZI BODNÁR (1997.): i.m. 8-9. o.; UJVÁRINÉ (2005.): i.m. 393-395. o.; NOCHTA (1996.): i.m. 715. o.; RÉCZEI (1988.): i.m. 12. o.; PETRIK B. (2003.): i.m. 10. o.

⁷³⁷ BH. 2005/72. sz.

⁷³⁸ MISKOLCZI BODNÁR (1996.): i.m. 5. o.; UJVÁRINÉ (2005.): i.m. 123. o.

⁷³⁹ SZENTIVÁNYI (1995.): i.m. 10. o.; PETRIK B. (2003.): i.m. 11. o.

⁷⁴⁰ NOCHTA (1996.): i.m. 715. o.

Az előbbi felfogás a szerződés tárgyát képező *követelés alapján ragadja meg a szerződés adásvételi jellegét*, megkülönböztetve a jó és nem lejárt, illetve a rossz és lejárt követeléseket. A rossz és lejárt követelésekre vonatkozó szerződéseknél több adásvételi jelleget tükröző jellemzőt találunk:⁷⁴¹

- nincs elszámolási kötelezettség;
- a nemfizetés kockázatának átvállalása;
- előleg hiánya;
- alacsony vételár.

A követelés vásárlójának nincs elszámolási kötelezettsége a követelés eladójával szemben, hiszen a vételár megfizetését követően nem kell az esetleges többlettel elszámolni. Ugyanakkor a kockázat átvállalása nemcsak a kockázati felár realizálásával járhat, hanem azzal is, hogy ha nem fizet a kötelezett, a követelés nem térül meg. Erre tekintettel a felek a megtérítési igényt is kizárják, a követelést értékesítő kifejezetten bizonytalan követelésként ruházza át a követelést, a követelés vásárlója pedig a nemfizetés kockázatát is átvállalja.

Az ügylet végleges jellegét erősíti továbbá az előleg hiánya, azaz itt rögtön megfizetésre kerül a teljes vételár. A vételárban azonban a kockázati felárat érvényesíti a vevő, így a követelés ellenértéke a néhány százaléknyi mértéktől akár a követelés 70-80%-ig terjedhet. (Nyilvánvalóan a követelés behajthatósága, a biztosítékok egyaránt befolyásolják a kalkulált vételárat.)

A másik felfogás különbséget tesz *valódi és nem valódi faktoring között*.⁷⁴² A valódi faktoring áll közelebb az adásvételhez, és az alapvető jellemzője, hogy a követeléssel együtt a követelés behajthatatlansága, a *delcredere* kockázat átszáll a faktoring társaságra a követelés eladójától.

A bírósági gyakorlat is rámutat arra, hogy ebben az esetben a faktor a hitelezőtől végleges jelleggel oly módon vásárolja meg a adóssal szembeni követelését, hogy a továbbiakban az engedményezett követelések későbbi

⁷⁴¹ PETRIK B. (2003.): i.m. 11. o.

⁷⁴² BH. 2005./72. sz.; NOCHTA (1996.): i.m. 715. o.; PETRIK B. (2003.): i.m. 11. o.

behajtása a saját nevében és a saját kockázatára történik. Az ügylet végleges jellegét adja az, hogy ha a faktor nem tudja behajtani a követelést, ez kizárólag az ő kockázati körébe tartozik. A követelés eladója csak a követelés tényleges fennállásáért felel.⁷⁴³

Mindkét felfogás azonban csak részlegesen vizsgálja a jogviszonyt, egyrészt a szerződés tárgya, másrészt a felelősség oldaláról közelítve.

Ha a szerződés tárgyat nézzük a gyakorlat alapján nem tehetünk különbséget a faktoring szerződések között aszerint, hogy jó vagy rossz illetve lejárt vagy le nem járt a követelés, illetve aszerint, hogy a lejárt követelés egyértelműen „rossz”, a le nem járt pedig „jó” követelés.

Erre a hatályos hitelintézeti törvény illetve a pénzügyi intézmények szabályzatai is rámutatnak. (Lehet rossz követelés a le nem járt követelés is.) Sőt találunk a szakirodalomban is utalást arra, hogy a jó követelés lehet lejárt és le nem járt egyaránt.⁷⁴⁴

Az inkább gyakorlati tény, hogy a lejárt követelések kockázatosabbak lehetnek, míg a le nem járt követelések alacsonyabb kockázatot hordoznak, de nyilvánvalóan a faktoring társaságnak minősíteni kell az adóst és kockázatelemzést kell lefolytatni.

A faktoring szerződés adásvételi szerződési jellemzőivel kapcsolatban egyébként is több probléma merült fel a szakirodalomban.

Egyik ilyen probléma, hogy a *követelések* kívül esnek a dolog fogalmán. A szerződési közös szabályokban a Polgári Törvénykönyv elismeri a követelések átruházhatóságát, de a dolgok fogalmában jelenleg nincs besorolva a követelés, pedig a követelés modern felfogás szerint azt jelenti, hogy a jogosult nemcsak egyszerűen alanya egy jognak, hanem azt, hogy jogosultként, hitelezőként rendelkezik egy értékkel bíró jogosultsággal, amely megterhelhető, végrehajthatás alá vonható.⁷⁴⁵

A francia jogban találunk példát arra, hogy a dolgokra kialakított szabályokat a testetlen javakra (*biens incorporels*), jogokra (*droits*) is

⁷⁴³ BH. 2005./72. sz.

⁷⁴⁴ SZENTIVÁNYI (1995.): i.m. 10. o.

⁷⁴⁵ BÍRÓ György: Átruházó szerződések, Polgári jogi kodifikáció 2/2003. szám. 18-20. o.

alkalmazzák. Elnevezésében különbséget tesz a Code civil a testi javakon fennálló tulajdonjog elidegenítése (adásvétel) és a követelések és jogok elidegenítése, engedményezés (cession de créance) között. Valójában mindkét ügyletnél azonos jogügyletről van szó, amelyet adásvétel (vente) elnevezés alatt foglal össze a Code civil.⁷⁴⁶

A követelés sok esetben számlakövetelésként testesül meg, amely túlmutat a polgári jogi szabályokon és külön szabályok kerülnek előtérbe az adójog és a számviteli jog területéről. Nehezen értelmezhetőek továbbá a tulajdonjog elemei, a birtoklás, a használat, a hasznosítás kérdései a követeléssel összefüggésben.⁷⁴⁷

A felelősség oldaláról közelítve a kérdést, rá kell mutatni arra, hogy a delcredere kockázat átvállalása vagy át nem vállalása szintén nem dönti el teljes mértékben a faktoring szerződés adásvételi jellegét. Erre mutat rá a Hitelintézeti Törvény szabálya is, hiszen nem tesz különbséget aszerint, hogy a követelés kockázatát átvállalja-e a követelés megvásárlója vagy sem. (Sőt az USA-ban, jellemzően a finanszírozási faktoring is a delcredere kockázat átvállalásával együtt is járhatott.⁷⁴⁸)

Fontosabb inkább, véleményem szerint a felek szándéka, azaz csak finanszírozásról van-e szó, ami a mai modern faktoring jellemzője, vagy a követelés vásárlója végleges jelleggel meg kívánja szerezni a követelést, illetve a követelés eladója végleges jelleggel át kívánja ruházni a követelést.

Ha a felek szándéka a végleges jellegű követelés adásvételre irányul már mellékes, hogy lejárt vagy nem lejárt, jó vagy rossz követelésről van-e szó, illetve, hogy delcredere kockázatot vállal-e a faktorcég vagy sem. Annyiban helytálló a szakirodalmi felfogás, hogy jellemző esetekből von le következtetést, de alapvetőnek mégis a felek szándékát kell tekinteni, amelynek megállapításához a szerződés valamennyi körülményét, a szerződés tárgyát, a felelősségi kérdéseket együttesen kell vizsgálni.

⁷⁴⁶ MITTÁK Péter: Jogátruházás a francia jogban, Polgári jogi kodifikáció 2/2005. sz. 25. o.

⁷⁴⁷ HALUSTYIK (2003.): i.m. 290-291. o.

⁷⁴⁸ MARTINKÓ (2002.): i.m. 17-19. o.

A faktoring jogviszony szoros kapcsolatban áll a *kölcsönjogviszonnal* is. Erre részben a közjogi szabályozás ad alapot, részben pedig az ügylet jellege.

A közjogi szabályozás a meghatározásnál már speciális kölcsönügyletként fogja fel a faktoringot és a hitel és pénzkölcsönnyújtással kapcsolatos közjogi szabályozást írja elő a felek számára (kockázatvállalás, adósminősítés, szerződéskötés rendje, pénzmosási szabályok stb.)

A polgári jogi szabályozás területén is találunk hasonlóságokat és markáns eltéréseket a pénzkölcsön nyújtásával kapcsolatban. Ha megmaradunk a szakirodalom és bírói gyakorlat felosztásánál a pénzkölcsönnyújtási jelleget az ún. *nem valódi faktoring*, illetve a jó, le nem járt követelések faktorálásánál találhatjuk meg, vagyis a *modern finanszírozási faktoringnál*.

A *nem valódi faktoring* esetében a faktoring társaság a követelés behajthatatlanságának a kockázatát nem vállalja át, mivel a követelést saját nevében, de az engedményező kockázatára érvényesíti. Ha a követelés behajthatatlannak bizonyul, az engedményezőnek a faktoring szerződés megkötésekor kapott összeget vissza kell fizetnie.⁷⁴⁹

Az ügylet kölcsön jellegét mutat az alábbiak szerint:

- a kifizetett ellenérték járulékaival együtt visszajár a behajthatatlanság esetén;
- az ellenértékre mindig kamatot vagy egyéb kamatjellegű díjat számítanak fel az egyéb díjak mellett;
- esetenként szerződési biztosítékok kerülnek kikötésre;
- jellemzően le nem járt követelések finanszírozására kerül sor;
- a faktorált és jövőben faktorálandó követelések szintén az ügylet biztosítékának minősülnek.

Sok probléma merül fel a faktoring hitel illetve kölcsönjellegével kapcsolatban, de napjaink bírósági gyakorlata elismeri a faktoring típuskombinációs jellegét és a jogviszonyokat szétbontva – a kölcsön-jelleg hangsúlyozásával – az alapjogviszonytól elválasztja az ügyletet.

⁷⁴⁹ BH. 2005./72. sz.

Rámutat a bíróság arra, hogy engedményezésre kerülő, az alapjogviszonyból származó követelés érvénytelensége vagy megszűnése nem vonja maga után a faktoring szerződés érvénytelenségét, és ezáltal a szerződést biztosító mellékkötelezettségek érvénytelenségét.

A faktoring szerződésből eredően az engedményezővel szembeni kölcsönjogviszony feléled, helytállási kötelezettsége a kifizetett ellenérték és járulékaira beáll. A bíróság véleménye szerint a szerződést biztosító mellékkötelezettségek nem az alapjogviszonyból származó követelést biztosítják, hanem a behajthatatlanság kockázatát, illetve a faktorcég által kifizetett ellenértéket és járulékait, hiszen a hitel visszafizetési-kötelezettség teljesítésére kötött ki biztosítékot, illetve szándéka erre irányult. Ennek következtében a szerződést biztosító mellékkötelezettségek is érvényesíthetőek és a mellékkötelezettek helytállási kötelezettsége beáll. *Véleményem szerint a bírósági álláspontnak általánossá kellene válnia a jogalkalmazói gyakorlatban, szemben a korábban említett Legfelsőbb Bíróság által képviselt, a faktoringot egyszerű engedményezésként leképező állásponttal, mivel a korábbi álláspont növelné a finanszírozó kockázatát és a mellékkötelezettek is szabadulnának a jogviszonyból.*⁷⁵⁰

A helyes álláspont mellett azonban a szakirodalom több problémát is felvet az ügylet kölcsönjellegével kapcsolatban. A Polgári Törvénykönyv hitel és kölcsön szabályai önmagukban nem felelnek meg az ügylet leírásának. A faktoringban rejlő többlet-szolgáltatások nincsenek szabályozva. (A számlakövetelések kezelése, beszédése, stb.)⁷⁵¹

Ki kell emelni továbbá, hogy a hitel elem jelentős ugyan az ügyletben, de nem olyan mértékű, hogy önmagában jogilag minősítené az ügyletnek a hitel és kölcsönszerződések körébe való besorolását.⁷⁵²

⁷⁵⁰ A Polgári Törvénykönyv többek között rámutat például arra, hogy a bírósági úton nem érvényesíthető követelés kezesével szemben a követelést bírósági úton nem lehet érvényesíteni. (Ptk. 273.§ (3) bek.)

⁷⁵¹ HALUSTYIK (2003.): i.m. 293. o.

⁷⁵² SZENTIVÁNYI (1995.): i.m. 10. o.

Az ügylet magánjogi-dogmatikai rokona az *engedményezés*.⁷⁵³ A külön nevesített szabályozás hiányában az engedményezési szabályok alkalmazhatóak leginkább⁷⁵⁴ mögöttes jogviszonyként, figyelembe véve a szerződés komplexitását és többfajta szerződéstípussal való rokonságát. Az engedményezés mögöttes szabály jellegét erősíti a Ptk. 2007-es szövegtervezete, amely a faktoring szerződésre az ellenérték fejében történő engedményezés szabályait rendeli alkalmazni.⁷⁵⁵

Az engedményezéssel való összefüggések szerződéses elemzése azonban külön részletes ismertetést tesz szükségessé, ezért itt csak különbséget és azonosságot emelném ki szakirodalmi összehasonlítás alapján:⁷⁵⁶

Factoring és az engedményezési szerződés összehasonlítása

	Factoring	Engedmény
Alanya	Faktor személye behatárolt	Bárki lehet mindkét oldalon
Tárgya	Követelés átruházása Fennálló vagy jövőben keletkező követelés is faktorálható	Követelés átruházása
Jellege	Visszterhes	Ingyenes vagy visszterhes
Tilalom	-	Nem lehet engedményezni: - jogosult személyéhez kötött, vagy - olyan követelést, amelynek átruházását jogszabály tiltja
Jogviszony keletkezése	Szerződés	Szerződés, jogszabály vagy hatósági határozat
Jogviszony tartalma	<i>Faktor</i> - fizetés teljesítése a jogosult részére - számlavezetés, egyéb szolgáltatás (kintlévőségek beszedése) <i>Faktoráló</i> - Jogátruházás <i>Adós</i> - hozzájárulása nem kell, de nemzetközi faktoringnál értesíteni kell - felhozhatja kifogásait, beszámítással élhet, de a faktoring egyéb kötelezettségeit nem érinti	<i>Engedményes</i> - ellenszolgáltatás, ha visszterhes <i>Engedményező</i> - jogátruházás <i>Adós</i> - nem kell hozzájárulás, de értesíteni kell - engedményesnek köteles teljesíteni, ha értesítették - felhozhatja kifogásait, beszámítással élhet, de az engedmény egyéb kötelezettségeit nem érinti

⁷⁵³ NOCHTA (1996.): i.m. 716. o.

⁷⁵⁴ PETRIK B. (2003.): i.m. 12. o.

⁷⁵⁵ www.irm.gov.hu: a Ptk. 2007-es szövegtervezete 5:376.§ [A faktoring szerződés és az engedményezés szabályai] 379. o. (2007.december 20.)

⁷⁵⁶ UJVÁRINÉ (2005.): i.m. 393-394. o.

Szerződési biztosítékok	A felek megállapodhatnak az Átszállásáról	Átszáll a zálogjog és kezesség is törvényenél fogva
Felelősség	Faktoráló - Az adós nem teljesítése esetén a faktor visszakövetelési joga megnyílhat, ha a faktor nem vállalja a kockázatot.	Engedményező kezesként felel, kivéve, ha - kifejezetten bizonytalan követelésként engedményezte, - kizárta a felelősséget, - ingyenes volt az engedmény

Forrás: UJVÁRINÉ (2005.)

A táblázat jól összefoglalja a két szerződés azonosságát és eltéréseit, azonban kritikai megjegyzésben mindenképpen utalni kell két problémára.

Az egyik, hogy a táblázat nem utal arra, hogy vonatkozik e szerződéses tilalom bizonyos követelésekre. Később részletezve a problémát, mindenképpen meg kell említeni, hogy az UNIDROIT Egyezmény alapján a nemzetközi követelésvásárlásnál van ilyen tilalom, mégpedig hasonlóan a magyar joghoz, a személyhez kötődő követeléseknél.⁷⁵⁷

A másik a szerződési biztosítékok kérdése, amelynél a bírósági gyakorlat, az engedményezés mögöttes szabályai alapján a faktoring esetén is elismeri a szerződési biztosítékok átszállását, a szerződő felek külön rendelkezése nélkül is.

A rokon jogintézmények közül nem került kifejtésre a faktoring szerződésnek néhány korábban említett szerződéssel való rokonsága. Ebbe a körbe sorolandó a *bizomány*, a *leszámitolás*, a *megbízás*, a *hitelbiztosítás*, a *garanciavállalás*.

A mai modern finanszírozási faktorálásnak sincs jelentős hasonlósága a bizományosi jogviszonnal, a szakirodalmi források inkább csak a történeti előzmények, illetve a faktoring kialakulásával kapcsolatban emlegetik.⁷⁵⁸

Hasonlóságot a két jogügylet között két területen találhatunk, egyrészt az egymással árukapcsolatban lévő ügyfelek között közvetít a faktorcég, illetve mind a követelés jogosultjának, mind a bizományosnak vannak teendői annak érdekében, hogy a harmadik személy teljesítse kötelezettségét.⁷⁵⁹ Inkább a két

⁷⁵⁷ UNIDROIT Egyezmény 1. cikk 2.a., pont

⁷⁵⁸ MARTINKÓ (2002.): i.m. 66. o. A XIX. századra Észak-Amerikában szinte kielégíthetetlen igény keletkezett az európai áruk iránt, ezért a gyakorlat az volt, hogy a faktor bizományba vette az importárukat, előleget adott értük a szállítónak, majd olyan vevőknek értékesítette, akinek a hiteleit garantálta.

⁷⁵⁹ MISKOLCZI BODNÁR (1997.): i.m. 8. o.

jogviszony közötti különbségek a jelentősek, amelyre az alábbi a szakirodalom álláspontját tükröző táblázat is rámutat:⁷⁶⁰

Factoring és a bizományosi szerződés összehasonlítása

Factoring	Bizomány
A faktor vállalhatja a kötelezett fizetési mulasztásának kockázatát, de arra nem köteles. Kockázatvállalását, annak tartalmát a szerződés határozza meg.	Bizományi szerződés alapján jogszabálynál fogva felelősséggel (del credere) tartozik mindazoknak a kötelezettségeknek a teljesítéséért, amelyek a vele szerződő felet a szerződés folytán terhelik.
Faktor nem határozhatja meg a faktoráló és harmadik személy közötti szerződés tartalmát, sok esetben nem is ismeri.	A bizományi szerződés alapján ugyan, de a bizományos és a harmadik fél határozza meg közöttük létrejövő jogviszony tartalmát.
Nem a faktor választja ki a kötelezettet, de a fizetőképességét általában felméri.	A bizományos választja ki a harmadik személyt, és helytállási kötelezettsége jogszabályon alapul.
Factoring lényege, hogy a faktor előfinanszíroz.	Az ügyletre nem jellemző, hogy a bizományos előlegez a megbízója számára, akkor utal, ha a harmadik személy teljesített.

Forrás: UJVÁRINÉ (2005.)

Sokkal inkább hasonló ügyletként vetődik fel a szakirodalomban a *leszámítolás*, sőt egyes szakirodalmi vélemények szerint a faktorálás leginkább a leszámítoláshoz áll közel.⁷⁶¹ Mindkettő hitel és pénzkölcsönnyújtásnak tekinthető a közjogi fogalom alapján. Alapvető különbséget abban lát a szakirodalom, hogy amíg a leszámítolás ügylet tárgya értékpapír, addig a factoring tárgya értékpapírban nem megtestesülő követelés lehet.⁷⁶²

Ezen az állásponton már túllépett a hatályos közjogi szabályozás, mivel a hitelintézeti törvény nem zárja ki, hogy értékpapírban megtestesülő követelés is tárgya legyen a factoringnak, illetve nem értékpapírosult követelés leszámítolására is van lehetőség, ahogy arra a pénzkölcsönnyújtás fogalmánál erre utal is a törvény. Az azonban tény, hogy a leszámítolás a gyakorlatban

⁷⁶⁰ UJVÁRINÉ (2005.): i.m. 394. o.

⁷⁶¹ MISKOLCZI BODNÁR (1997.): i.m. 9. o.

⁷⁶² SZENTIVÁNYI (1995.): i.m. 10. o.

inkább az értékpapírokhoz, a faktoring pedig a nem értékpapírosult követelésekhez kötődik.

A másik alapvető különbség a díjazás kérdése. A leszámítolás során az értékpapírban rögzített esedékességig felszámított diszkont kamat mértékkel csökkentett összeg kerül kifizetésre. A faktoring esetében a díjazás összetett, a diszkont kamat mellett egyéb szolgáltatási díjakat és a kockázat mértékét is tartalmazza.

Az ügyletek eltérő jellegét jól szemlélteti az alábbi táblázat:⁷⁶³

A faktoring és a leszámítolási szerződés összehasonlítása

Faktoring	Leszámítolás
Főszabályként bármely pénzben teljesítendő követelés faktorálására lehetőség van, de a követeléstől nem állítanak ki értékpapírt.	A váltóhoz, mint értékpapírhoz kapcsolódó fogalom. Leszámítolás esetén a váltóbirtokos az értékpapírt bankra forgatja (eladja).
Faktor a faktorálási tevékenységért faktordíjat követelhet, amely a tevékenységének (adott esetben kockázatvállalásának) az ellenértéke.	A bank a váltó alapján – bizonyos leszámítolási kamatláb érvényesítése mellett – fizetést teljesít (leszámítolási kamatláb lényegében az idegen pénz használatának ellenértékeként jelenik meg).
A finanszírozáson kívül egyéb tevékenységet is elláthat faktor (számlavezetés, kintlévőségek behajtása), kockázatvállalása a szerződés szerint alakul	Bankok is elláthatnak egyéb tevékenységet, amely általában számlavezetés. Jellemző, hogy nem vállalnak kockázatot a leszámítolás esetén, azaz visszkereseti joguk fenntartása mellett végeznek leszámítolást.

Forrás: UJVÁRINÉ (2005.)

A hitelbiztosítási jelleg szintén történetiségében elemezhető, mivel jelenleg a faktoring nem tartalmaz hitelbiztosítási jellemzőket, ha csak a kockázatvállalást ekként nem értékeljük.⁷⁶⁴ Ez azonban nem jelent hitelbiztosítást, mivel a kockázatvállalás nem állandó eleme az ügyletnek,

⁷⁶³ UJVÁRINÉ (2005.): i.m. 395. o.

⁷⁶⁴ RÉCZEI (1988.): i.m. 12. o. A szerző szerint a faktoring tevékenységnek volt egy olya típusa az ún. quaranty factoring, amely hasonlított a hitelbiztosításhoz. Ennél a típusnál a faktor nem fizeti ki a számlát, de fizet, ha az adós fizetéseképtelenné válik. Az 1930-as években a New York-i biztosító társaságok tiltakoztak ez ellen, mert azt valójában hitelbiztosításnak tekintették. Erre tekintettel a faktoring társaságok az ilyen jellegű tevékenységüket beszüntették.

illetve a kockázat átvállalásával a követelés végleges átruházási jellege, az adásvételi jelleg érvényesül, azaz nem a biztosítási jogviszony jellemzői érvényesülnek.

Ugyanez mondható a *garanciavállalási jelleggel kapcsolatban*, hiszen ez is beépül a faktoring ügylet szolgáltatásai közé, vagylagos jelleggel.

A *megbízási jelleg* a sokat vitatott követeléskezelési tevékenységet jellemzi leginkább. Ebben az esetben a követeléssel való korlátozott rendelkezés kerül a követeléskezelő céghez, aki finanszírozást nem végez, hanem a követelés beszedésével kapcsolatos feladatokat látja el. A követeléskezelő a megbízotthoz hasonló tevékenységet lát el, sok tekintetben az ügy ura a megbízó marad (utasítás, engedmények kérdése). Ezt a fajta tevékenységet egyes szakirodalmi álláspontok nem is tartják faktoring tevékenységnek,⁷⁶⁵ pedig a hatályos közjogi szabályozás ebbe a tevékenységi körbe sorolja a faktoring tevékenység egyik ilyen önállósult szolgáltatását is.

Összegésképpen megállapíthatjuk tehát, hogy magánjogi értelemben a faktoring a Polgári Törvénykönyvben nem nevesített atipikus szerződés, amely több szerződés típusjegyeit magán viseli, és egy szerződési elem megragadásával nem jellemezhető.

Egy összetett, komplex, több szolgáltatást felölelő tevékenységről van szó, amelynél a hatályos szabályozás alapján jelenleg mögöttes szabályként az engedményezés szabályai alkalmazhatóak leginkább. Fontos azonban, hogy fenntartsuk a faktoring önálló jellegét és egyes korábban említett bírósági és jogelméleti felfogásoktól eltérően, ne azonosítsuk teljes mértékben az engedményezéssel.

Az engedményezési szabályok a leginkább alkalmazhatóak az ügylet leírására, azonban az engedményezési szabályokra itt nem térek ki, mivel mögöttes szabálykénti áttekintése elkülönült részletes elemzést tesz szükségessé, amelyet a későbbiekben ismertetek.

Figyelembe véve a szakirodalmi álláspontokat tehát, alábbiak alapján jellemezhetjük a faktoring jogviszonyt:

⁷⁶⁵ MARTINKÓ (2002.): i.m. 19. o.

- visszterhes ügylet, és ez adja pénzügyi szolgáltatási jellegét,⁷⁶⁶
- jellemzően tartós jogviszony, de egyedi formában is létrejöhet,⁷⁶⁷
- a faktorált követelés egy alapjogviszonyból származik, amely többféle jogügylet lehet (rendszerint szállítási, vállalkozási, adásvételi szerződés),
- többpólusú jogviszony, mivel az adóst is bevonják az ügyletbe, illetve a nemzetközi faktoring esetében az export és az import faktor is bevonásra kerül,
- a finanszírozás mellett összetett szolgáltatást nyújt a faktorcég (követeléskezelés, beszedés, kockázatvállalás, stb.)

2. A faktoring szerződés

A faktoring szerződéssel kapcsolatos szabályrendszert részben a belső jog⁷⁶⁸ (mögöttes jogviszony az engedményezés), a szerződéses gyakorlat⁷⁶⁹ (szerződésminták), a bírói gyakorlat, a nemzetközi jog⁷⁷⁰, illetve a nemzetközi szabványok⁷⁷¹ alakítják. Ezek a szabályok együttesen hatnak a szerződés feltételrendszerére, és a szakirodalomban kiérlelt álláspontokkal együtt segítik a gazdasági élet szereplőit a problémák megoldásában. A szabályrendszerek áttekintésével mutatok rá a faktoring szerződés néhány problémás területére.

⁷⁶⁶ UJVÁRINÉ (2005.): i.m. 382. o.

⁷⁶⁷ NOCHTA (1996.): i.m. 715. o.; RÉCZEI (1988.): i.m. 15. o.

⁷⁶⁸ Ptk. 328.§-331.§; GELLÉRT (2007.): i.m. 1178-1188. o.; Polgári Törvénykönyv Kötelmi Jog, Javaslat és indoklás (2006. június 31.), kézirat (Ptk. koncepció)

⁷⁶⁹ www.cib.hu; www.erste.hu (2007. január 15.)

⁷⁷⁰ UNIDROIT Egyezmény; Principles of European Contact Law, Part III. Európai Szerződési Jog Alapelvei (ALAPELVEK) In: Európai Jog, 3/2004. 2. sz. melléklet; United Nations Convention on the Assignment of Receivables in International Trade, G.A. Res. 56/81, U.N. GAOR, 56th Sess., U.N. DOC. A/RES/56/81 (2002.) (UNCITRAL Egyezmény)

⁷⁷¹ Code of International Factoring Customs (Nemzetközi Faktoring Szokásjog Szabályzata) (SZABÁLYZAT)

2.1. A szerződéskötés előzménye

A szerződéskötést megelőzően részletes kockázati elemzést, illetve adós és hitelminősítést kell elvégeznie a faktorcégnek. Ez egy komplex vizsgálat, amely több területre kiterjed:⁷⁷²

- a szerződő fél, illetve a vevő cégjogi megítélése,
- ügyfélminősítés,
- vevőminősítés,
- az alapjogviszony elemzése.

A szerződéskötés alapvető kérdése az ügyfél beazonosítása, amely a cégiratok bekérésével és az adatok ellenőrzésével történik meg. Az ügyfélaazonosítást követi a hitel és adósminősítés elkészítése. Ez sok esetben kettős feladat, mivel az *ügyfélminősítést* és a *vevőminősítést* is magában foglalja.

Előfordul, hogy csak vevőminősítést végeznek a pénzügyi intézmények, mivel az ügyfél nem rendelkezik megfelelő hitelképességgel, illetve az ügylet jellegéből adódóan a faktoring szerződés a kockázatot „teríti” az ügyfél és a vevő között, így mérsékelve a kockázatvállalást. (Ez egyébként kihat az ügylet árazására is.)

Mindenesetre az adós fizetőképessége hangsúlyosabb a faktorcég számára, ezért ennek van ügydöntő szerepe. A vevőminősítés két módját ismerjük a gyakorlatból, a *részletes minősítést* illetve az *általános minősítést*.

A *részletes minősítés* esetén a számviteli dokumentumok és egyéb piaci információk alapján, számszaki mutatók segítségével történik a vevő hitelképességének a megítélése. Ez elsősorban a nagyobb és kevés számú vevő esetén lehetséges.

Az *általános minősítés* esetén a vevők minőségét és eloszlását, illetve a fizetési futamidőt elemzi a faktorcég. Ennek oka, hogy a részletes elemzés

⁷⁷² MARTINKÓ (2002.): i.m. 40-44. o. Martinkó Károly elemzi ezt a szerződéskötést megelőző időszakot, de ő nem ilyen sorrendben és súllyal veszi figyelembe az egyes lépéseket.

több tíz vagy száz vevő esetén költségigényes.⁷⁷³ Ennél a minősítési formánál előtérbe kerül viszont az ügyfél minősítése is.

A hazai gyakorlat alapján a részletes minősítés a jellemző, a bankok vevő-limiteket és kereteket állapítanak meg a minősítés alapján és ezen belül vállalják a finanszírozást.

2.2. A szerződés alaki kérdései

A hazai magánjog nem köt ki az engedményezésre és így a faktoring szerződésre sem alaki követelményeket, amelyhez a Ptk. 2006-os koncepciója is ragaszkodott.⁷⁷⁴ A szerződés írásban és szóban is létrejöhet, sőt a Ptk. magyarázata szerint ráutaló magatartás útján is.⁷⁷⁵

Etekintetben helyes álláspontot kialakítva a Ptk. 2007-es szövegtervezete hozott változást, hiszen kimondja, hogy az engedményezésről érvényesen csak írásban lehet rendelkezni.⁷⁷⁶ Ugyanakkor ez a szabály a faktoring szerződéseknél is kimondható, ha a jogalkotó általában az engedményezésre nem kíván írásbeli formát előírni.

A gyakorlatban azonban a faktoring szerződések írásban jönnek létre, amelynek a hitelintézeti szabályok között keresendő okai vannak. A Hitelintézeti törvény kockázatvállalással járó ügyletként határozza meg a faktoringot és kötelező írásbeli formát ír elő.⁷⁷⁷

Nézetem szerint ebből az következik, hogy mivel az egyik szerződő fél pénzügyi intézmény, ezért kötelező a faktoring szerződés írásba foglalása még akkor is, ha az engedményezés polgári jogi szabályai jelenleg ezt nem írják

⁷⁷³ MARTINKÓ (2002.): i.m. 43-44. o. Az általános minősítésnél, a vevők minőségének, eloszlásának és a fizetési futamidőnek az elemzésére kerül sor. Az előbbi esetben elemzi a faktorcég a legnagyobb 12-20 vevő minőségét, a vevői követelések beszedésének a módját (ügyvéd, szakcég). Az utóbbi esetben a vevőhitel átlagos futamidejét elemzi az adott szakma illetve ágazat jellemző értékéhez viszonyítva. Ez utóbbi elemzés rámutat a követelés mögött meghúzódó termék elfogadhatóságára, az ügyfél beszedési eljárására illetve a hitelkockázatokra.

⁷⁷⁴ Ptk. koncepció (2006.): i.m. 184. o.

⁷⁷⁵ GELLÉRT Gy. (2007.): i.m. 1178. o.

⁷⁷⁶ www.irm.gov.hu (2007. december 20.): a Ptk. 2007. évi szövegtervezete (Tervezet) 5:170.§ (1) bek. [Engedményezés] 307. o.

⁷⁷⁷ Hpt. 77.§ (2) bek. A Hpt. 2. sz. mellékletének III. 10. pontja tartalmazza a kockázatvállalás körébe tartozó ügyleteket, a 10.1. f., pontban találjuk a faktoringot.

elő. Ez a helyes álláspont annak ellenére, hogy az engedményezés szabályai alapján a bírói gyakorlat és a Ptk. magyarázata sem ezt az álláspontot képviseli.

A Ptk. magyarázata azon a helytelen állásponton van, hogy az engedményezési szerződés érvényességéhez nem kell írásbeli forma, ezért jogszabályi előírás hiányában a faktoring szerződés írásba foglalása sem érvényességi kellék. Ez azonban a fenti, a Hitelintézeti törvény rendelkezései alapján nem igaz, hiszen a rendelkezések kötelező írásbeli formát írnak elő.

Az írásbeli formát indokolják továbbá a számviteli szabályok, illetve az adójogi szabályozás is. A faktoring szerződés jellemzően gazdálkodó szervezetek között jön létre és tartós jogviszonyt feltételez, amely szintén indokolja mindenképpen az írásbeli formát.

Az írásbeli formának a hiánya egyébként az engedményezés esetén a bizonyítás körében okozhat nehézséget, ahogy erre a bírósági gyakorlat is rámutat.⁷⁷⁸

A nemzetközi és külföldi szabályozás területén is eltérő felfogás uralkodik.

Az Európai Szerződési Jog Alapelvei (Alapelvek) a formakényszer tekintetében teljes szabadságot biztosítanak a felek számára.⁷⁷⁹ Kimondják, hogy az engedményezést nem szükséges írásba foglalni, illetve a lebonyolítás sincs formai követelményekhez kötve. Lehetővé teszi a rendelkezés, hogy az engedményezést a felek akár tanúkkal is bizonyíthassák.

Szintén nem találunk formai megkötést sem az UNIDROIT Egyezményben, sem a Nemzetközi Faktoring Szokásjogi Szabályzatában, bár az utóbbiban a szabályok között találunk olyan utalásokat, amelyek arra

⁷⁷⁸ BDT 2004/1058. sz. Bírósági határozat (Fővárosi Ítéltábla 9.Pf.21.005/2003/4. sz.) kimondta, hogy az engedményezési szerződés megkötésére írásbeli alak nincs előírva, ezért a szóbeli megállapodással létrejött engedményezés is érvényes. A szóbeli szerződés tartalmának feltárása a bizonyítás körében okozhat nehézséget.

⁷⁷⁹ ALAPELVEK 11:104.§: Az engedményezést nem szükséges írásba foglalni és lebonyolítása más formai követelményekhez sincs kötve.

mutatnak, hogy a szokásjog ugyan nem ír elő formakényszert, de a gyakorlat alapján az ügylet velejárójának tekinti az írásbeliséget.⁷⁸⁰

Az UNCITRAL Egyezmény elkészítésénél felmerült az írásbeli forma kötelezővé tétele, amely megkönnyítené a bizonyítást, de végül az Egyezménybe sem került bele a kötelező írásbeliség, mint formai követelmény. Az Egyezmény csak arról rendelkezik, hogy elegendő azon formai követelményeknek eleget tennie az engedményezési szerződésnek, amelyet vagy az alkalmazandó jog, vagy bármelyik fél joga előír.⁷⁸¹

A külföldi jogi megoldások jellemzően nem alkalmaznak formakényszert, de előfordul kivétel is mint a holland, a francia és a svájci jog területén, ahol az írásbeli forma kötelező.⁷⁸²

Az engedményezés egyedi szerződésként jön létre, míg a faktoring jellemzően keretszerződés formájában. Ez természetesen nem zárja ki az egyedi faktoring szerződések megkötését, de nem ez a jellemző a faktoring jogviszonyra.⁷⁸³

A keretszerződés tárgya lehet az ügyfél valamennyi követelése, illetve meghatározott vevőkkel szembeni követelés, vevőlimit meghatározásával. A keretszerződés az együttműködés általános szabályait tartalmazza, az egyedi ügyletkötések erre tekintettel jönnek létre.

A keretszerződéssel kapcsolatosan két felfogás érvényesül, az egyik felfogás szerint az *egyes konkrét követelésekre egyedi megállapodások* jönnek létre,⁷⁸⁴ más felfogás szerint *nem szükséges az egyedi szerződések megkötése*, hanem a keretszerződés jogcselekmények sorozatával teljesül. A

⁷⁸⁰ SZABÁLYZAT 5. cikk: Az export- és importfaktor közötti írásos megállapodásnak elsőbbsége van.

⁷⁸¹ GÁRDOS Péter: Az engedményezésre vonatkozó szabályok újragondolása a nemzetközi gyakorlat tükrében, Polgári jogi kodifikáció 5/2003. sz. 8. o.

⁷⁸² GÁRDOS P. (2003.): i.m. 8. o. A holland törvénykönyv érvényességi feltételként írja elő az írásbeli alakot. A Code Civil szintén hasonló rendelkezést tartalmaz, 1341. cikke úgy rendelkezik, hogy bizonyos értékhatár felett magánokiratban vagy közjegyzői okiratba kell foglalni az engedményezési szerződést. A svájci OR. 165. cikke szintén érvényességi kelléknek tekinti az írásbeliséget.

⁷⁸³ NOCHTA (1996.): i.m. 715. o.

⁷⁸⁴ BH. 2005/72. sz.; NOCHTA (1996.): i.m. 715. o.

jogcselekmények a keretszerződés teljesítéseként mennek végbe, s újabb szerződés kötése nélkül követelhető a teljesítés.⁷⁸⁵

A gyakorlatban mindkét típus előfordulásával találkozhatunk, de a banki faktoring szerződéseknél jellemzően az utóbbi formát találjuk. A pénzügyi intézmény rulirozó jelleggel megvásárolja a keretszerződésben meghatározott kötelezettekkel szembeni követeléseket. Az egyedi követelésvásárlásokra már nem kötnek a felek külön írásbeli szerződést, hanem a számlák alapján folyik a faktorálás.

A hazai banki gyakorlat alapján a belföldi faktoring keretszerződések négy típusát különíthetjük el:⁷⁸⁶

- visszavásárlási garanciával vállalt faktorálási keretszerződés;
- biztosított faktorálási keretszerződés;
- faktorálási keretszerződés biztosítékkal;
- biztosított illetve visszavásárlási garanciával vállalt faktorálási keretszerződés.

A *visszavásárlási garanciával vállalt faktorálási keretszerződés* keretében a faktoráló vállalja a szállítónak a vevővel (adóssal) szemben keletkező összes követelésének a megvásárlását úgy, hogy a követeléssel összefüggő valamennyi jog átszáll a faktorálóra.

Az adós nemfizetése esetére ezek a típusú szerződések két jogi megoldást fogalmazznak meg. Az egyik amikor a szállító visszavásárlási garanciát vállal, míg a másik, hogy a faktoráló eláll a szerződéstől. A két lehetőség közül a faktoráló választhat. A két megoldás azonban jogilag nem ugyanarra az eredményre vezet.

Az első esetben létrejön egy faktoring szerződés, amelyet egy újabb követelésátruházás követ a visszavásárlási kötelezettség miatt. Felmerül a probléma, hogy mi van abban az esetben, ha nem tesz eleget a visszavásárlási kötelezettségének a szállító. Ekkor nem jön létre a követelés visszavásárlási szerződés.

⁷⁸⁵ RÉCZEI (1988.): i.m. 15. o.

⁷⁸⁶ www.erste.hu (2007. január 15.)

Erre az esetre két megoldást alkalmaz a gyakorlat az egyik a szerződésszegés következményeinek a beállta, a másik, hogy úgynevezett automatikus visszaszállási klauzula alkalmazása, azaz külön szerződéses nyilatkozat nélkül visszaszáll a követelés az eredeti jogosultra.

Az *elállás* a visszavásárlási kötelezettség mellett választási lehetősége a faktorálónak, de ebben az esetben megszűnik a szerződés és az eredeti állapot helyreállítására kerül sor.

Előfordul a gyakorlatban, hogy a faktoráló külön biztosítékot kér a faktoring szerződéshez, vagy pedig a megvásárolt követelés mögött vannak szerződést biztosító mellékkötelezettségek. Ezt a típusú keretszerződést nevezzük *biztosítékkal ellátott faktorálási keretszerződésnek*.

A *biztosított faktorálási keretszerződés* jön létre abban az esetben, ha a kockázat mérséklése érdekében hitelbiztosítás megkötésére kerül sor. Amennyiben tehát az adós határidőben nem tesz eleget fizetési kötelezettségének, a biztosító teljesít a faktor felé, amelynek fejében a faktor átruházza a követelését a biztosítóra.

A biztosítás alapján az adós fizetéseképtelensége, fizetési készségének a hiánya esetén, az adós által meg nem kifogásolt, ellenköveteléssel nem érintett számlákból fakadó számlakövetelés összegét a faktor a biztosító által garantált hányad erejéig megtéríti a szállító részére. A megtérítési kötelezettség tehát korlátozott. A biztosító kockázatvállalása egyrészt a biztosítási limit mértékéig, másrészt a garantált, kockázati hányad erejéig terjed.

A biztosító a számlakövetelések állományára biztosítási limit keretében határozza meg a garanciavállalásának a felső határát. Ez azt jelenti, hogy a biztosító határozza meg, hogy mely adósokkal szemben és milyen összeg erejéig vállal kockázatot. Ezen kívül a biztosítási kockázat nem a követelés száz százalékára terjed ki, mivel nem tartozik a garanciavállalás körébe a kamatkövetelés, illetve a szállítót is terheli a kockázati hányad az ún. önrész.

A biztosítási esemény beálltát követően a követeléseket a faktor átruházza a biztosítóra, amely jogosult a követelések érvényesítésére,

beszedésére, per, csőd és felszámolási eljárás vagy végrehajtási eljárás kezdeményezésére.

Az előbbieken ismertetett típusok jellemzőit vegyítő típus a *biztosított illetve visszavásárlási garanciával vállalt faktorálási keretszerződés*. Ebben a keretszerződésben a követelések egy részénél hitelbiztosítással, míg más részénél a visszavásárlási garanciával korlátozza a faktoráló a kockázatvállalását.

2.3. A szerződés alanyai

A faktoring jogviszony megítélésénél, a szerződéses alanyok kérdéskörénél is találunk eltérő elméleti felfogásokat. Az alanyok elnevezésében sincs teljesen konszenzus, többféle elnevezést találunk mind a gyakorlat, mind az elmélet területén.

A hazai gyakorlatban az engedményezés mögöttes szabálya miatt az 1990-es évek elejéig az engedményező, engedményes elnevezés használata a jellemző, de a banki gyakorlatban már találkozunk eltérő, ma is használt elnevezésekkel is.

A mai szerződéses gyakorlatban azonban egyértelművé vált a szerződés elnevezésére a faktoring szerződés, ezzel is jelezve az ügylet speciális, az engedményezéstől eltérő jellegét.⁷⁸⁷

A szerződő felek elnevezésében is eltérő gyakorlat érvényesül. Az engedményező mellett az üzletfél, ügyfél, szállító elnevezés használatos, de találunk megjelölésére faktoráló elnevezést is.⁷⁸⁸ Az engedményes kifejezést felváltotta a faktor, hitelező kifejezés.⁷⁸⁹ Az adós vonatkozásában a kötelezett, az adós kifejezés terjedt el.

A szakirodalom abban sem egységes, hogy kétpólusú, három vagy több pólusú jogviszonyról van-e szó.

⁷⁸⁷ www.cib.hu; www.erste.hu (2007. január 20.)

⁷⁸⁸ UJVÁRINÉ (2005.): i.m. 385. o.

⁷⁸⁹ MARTINKÓ (2002.): i.m. 40. o.; 47. o.; HALUSTYIK (2003.): i.m. 298. o.

A három pólusú jogviszony mellett szóló érv, hogy ugyan a szerződés a faktor és a faktoráló között jön létre, de hárompólusúvá válik, mivel a jogviszony az adóst is átfogja.⁷⁹⁰

A kétpólusú szerződési jelleg mellett szól, hogy a faktorálási szerződésben szerződési alanyként nem jelenik meg a harmadik fél, az adós.⁷⁹¹ Bár ez utóbbi felfogás kiemeli, hogy a gyakorlatban előfordulnak olyan szerződésminták, amelyekben a harmadik fél szerződő félként megjelenik.⁷⁹²

Megállapíthatjuk, hogy több pólusú jogviszonyról van szó különösen, ha a belföldi faktoring mellett a nemzetközi faktoring intézményére is gondolunk, ahol az export-faktor és az import-faktor is bekapcsolódik az ügyletbe.⁷⁹³ A belföldi faktoringnál az adós nyilatkozattétel, vagy külön megállapodás útján is kapcsolódhat a jogviszonyba.

A faktorcég megkeresi a vevőt és *nyilatkoztatja a számlaköveteléssel kapcsolatban*:

- tudomásul veszi a faktorálást,
- elismeri új jogosultnak a faktort,
- vállalja, hogy a faktoring tárgyát képező tartozásait a faktor számlájára teljesíti,
- elismeri a számlák jogalapját,összegerszerűségét, per-, igény- és tehermentességét,
- beszámítási jogáról lemond.

Ez utóbbi két nyilatkozási kitétel eshetőleges, mivel a jelentősebb adósok, multinacionális cégek nem vállalják ezen kikötések tudomásulvételét, ezáltal esetleg korlátozva lehetőségüket, hogy beszámítási jogukkal éljenek, illetve esetleges kifogásaikat is érvényesítsék. Ha elismerik a tartozás jogalapját és összegerszerűségét a nyilatkozat tartozáselismerésnek minősül, amely ellen van bizonyítási lehetőség, de a bizonyítási teher megfordul és a tartozáselismerő kerül „hátrányosabb” jogi helyzetbe.

⁷⁹⁰ UJVÁRINÉ (2005.): i.m. 383. o.

⁷⁹¹ HALUSTYIK (2003.): i.m. 298. o.

⁷⁹² HALUSTYIK (2003.): i.m. 298. o.

⁷⁹³ MARTINKÓ (2002.): i.m. 54. o.; SALINGER (1995.): i.m. 116-117. o.; SZABÁLYZAT 1. cikk.

A *külön megállapodásban* a felek inkább csak pénzügytechnikai kérdésekben állapodnak meg. Jellemző a nagy áruházláncok beszállítóinál, hogy hosszú finanszírozási kapcsolatot alakítanak ki a követeléseik finanszírozására. Ennek érdekében a három fél megállapodik abban, hogy az adós milyen időponttól kezdődően állítja át pénzügyi rendszerét arra, hogy a szállító helyett a faktornak utaljon automatikusan, a megállapodás megszűntetéséig.

Ez nagy biztonságot jelent a faktorcég számára, hiszen követeléseit az adós által utalt pénzeszközökbe, a faktorálással kapcsolatos elszámolás kapcsán beszámíthatja.

2.4. A követelés, mint a jogviszony tárgya

Az elméleti megközelítés alapján a jogviszony *közvetlen és közvetett tárgyat* különíthetjük el.⁷⁹⁴

A jogviszony *közvetlen tárgya* kettős, egyrészt átfogja a jogátruházást, amelynek keretében a szállító a követelését a faktorra ruházza át, másrészt azt a komplex szolgáltatási tevékenységet, amelyet a faktorcég nyújt. (A jogátruházás problematikája már említésre került, a szolgáltatásokat pedig később részletezem.)

A jogviszony *közvetett tárgya* maga a követelés. A követelés tárgya, átruházhatósága, a követeléssel kapcsolatos jogok és kötelezettségek tekintetében eltérő álláspontok alakultak ki mind a hazai, mind a külföldi szakirodalomban és jogi szabályozásban.

2.4.1. Korlátozó és kizáró rendelkezések

Az első gondolatként a *követelés jellegét* kell elemezni, azaz lehet-e tárgya a faktoringnak minden követelés.

⁷⁹⁴ UJVÁRINÉ (2005.): i.m. 385. o.

A Ptk. jelenlegi szabályai, illetve a Konceptióban és a Tervezetben fellelhető szabályokban sem találunk utalást arra, hogy a követelés kizárólag pénzkövetelés lehet. Ennek oka, hogy a jogalkotó nem kívánja kizárni az engedményezhető követelések köréből a nem pénz típusú követeléseket.

A szakirodalmi felfogás e tekintetben célszerűnek tartaná, ha az új Ptk. kimondaná, hogy *csak pénzkövetelések engedményezhetőek.*⁷⁹⁵

Ennek indokául két érvet hoz az álláspont képviselője, egyrészt, hogy a joggyakorlatban csak elvétve fordul elő nem pénzbeli követelés engedményezése, illetve véleménye szerint nem létezik olyan közzétett ítélet, amely érvényesnek tekintette volna a nem pénzbeli követelések engedményezését.

Véleményem szerint ilyen korlátozás nem indokolt, hiszen ez korlátozná a szerződő felek szerződéskötési szabadságát. Sokkal inkább indokoltabb lenne a faktoringra vonatkozó eltérő szabályozás rögzítése az új Ptk.-ban, azaz annak a rögzítése, hogy a faktoring szerződésnek csak pénzkövetelés lehet a tárgya.

A nemzetközi szabályozásban is eltérő megoldásokkal találkozunk. Az európai uniós szabályozásban nem találunk megkötést a pénzkövetelésekre vonatkozóan, sőt kiterjesztő szabállyal kimondják, hogy minden átruházható igény engedményezéssel történő átruházására alkalmazhatóak az Alapelvek szabályai.⁷⁹⁶

Az UNCITRAL Egyezmény, az UNIDROIT Egyezmény illetve a Szokásjogi Szabályzat egyértelműen utal arra, hogy a faktoring tárgyát képező követelés csak pénzkövetelés lehet. Ennek oka egyrészt az, hogy csak a nemzetközi kereskedelemben résztvevő felek vesznek részt az ügyletben, másrészt a rendelkezések számlakövetelésekről, kintlevőségekről szólnak, ami

⁷⁹⁵ GÁRDOS P. (2003.): i.m. 3. o.

⁷⁹⁶ ALAPELVEK 11:101.§ (2) bek.: Eltérő rendelkezés hiányában, vagy ha a szövegösszefüggésből másként nem következik, a fejezet szabályai más átruházható igények engedménnyel történő átruházására is alkalmazandók.

alapvetően meghatározza, hogy csak pénzkövetelésekről lehet szó.⁷⁹⁷

*Mindezek alapján és tekintettel közjogi szabályozásra, amely a pénzkölcsön nyújtás körébe sorolja a faktoring tevékenységet, a faktoring tárgya csak pénzkövetelés lehet és a gyakorlat alapján jellemzően számviteli bizonylatban, számlában megtestesülő pénzkövetelés.*⁷⁹⁸

Nem minden pénzkövetelés képezheti az engedményezés illetve a faktoring követelés tárgyát. (Az engedményezés esetén kevesebb, a faktoring esetén több kizáró rendelkezést találunk.)

Vannak olyan követelések, amelyek a *jogszabály rendelkezése* vagy a *szerződő felek kizáró kikötése miatt* nem engedményezhetőek.⁷⁹⁹

Kizáró, a követelés engedményezhetőségére vonatkozó rendelkezéseket a hatályos polgári jogi szabályozásban is találunk. Ezeknek azért van különös jelentősége, mivel az engedményezhetőségre vonatkozó kizárás vonatkozik a faktoring szerződésre, bár egyes kizáró rendelkezések értelemszerűen a faktoring esetében jellemzően nem merülnek fel. (Például a személyhez kötött követelések.)

A Ptk. két kategóriát határoz meg, egyrészt a *jogosult személyéhez kötött követeléseket*, másrészt azon követeléseket, *amelyek engedményezését a jogszabály kizárja.*⁸⁰⁰ Ezt a szabályozást veszi át a Ptk. Konceptiója is azzal, hogy a jogszabályba ütköző engedményezést nem mondja ki. Ennek indoklásául azt hozza fel a jogalkotó, hogy a jogszabályba ütköző szerződés semmis, ezért ennek az engedményezési szabályok közötti rögzítése szükségtelen.⁸⁰¹

⁷⁹⁷ GÁRDOS Péter: Az engedményezés az UNCITRAL egyezményben és a készülő új Polgári Törvénykönyvben, Gazdaság és Jog, 3/2004. sz. 11. o.; UNIDROIT Egyezmény bevezető rendelkezései illetve 1. cikk 1. pont: Az Egyezményben részes államok, tudatában annak a körülménynek, hogy a nemzetközi követelés-vételnek (faktoring) fontos szerepet kell betöltenie a nemzetközi kereskedelem fejlesztésében...

1. cikk 1. Az Egyezmény az e fejezetben ismertetett követelés-vételi szerződésekre és a kintlevőségek engedményezésére irányadó; SZABÁLYZAT 1-10. cikk

⁷⁹⁸ HALUSTYIK (2003.): i.m. 299. o.

⁷⁹⁹ GÁRDOS P. (2003.): i.m. 3. o. A szerző három csoportot állít fel a követelés engedményezhetőségével kapcsolatosan a jogszabályi rendelkezést, a szerződő felek kizáró kikötését illetve szolgáltatás személyes jellegét. Ez utóbbi kategóriát, ahogy a szerző is érzékeli, felölelik a jogszabályi rendelkezések, ezért én már csak két kategóriát állítottam fel.

⁸⁰⁰ Ptk. 328.§ (2) bek.

⁸⁰¹ Ptk. Konceptió (2006.): i.m. 185-186. o. 167.§ (2) bek.

Túllép azonban ezen az indoklason a Ptk. 2007-es szövegtervezete, és visszatér a Ptk. eredeti, jelenleg hatályos szövegéhez.

Ez utóbbi megfogalmazást szerencsésebbnek tartom, mivel a jogalkotó pontosan utal arra, hogy a jogszabály kizárhatja az engedményezés lehetőségét, még akkor is, ha ez levezethető a szerződési általános szabályokból.

Kérdés azonban, hogy mik tartoznak a jogosult személyéhez kötött követelések körébe. A szakirodalom szerint ez egy olyan generál klauzula, amelyet a bírói gyakorlatnak kell kitöltenie tartalommal.⁸⁰²

A személyhez kötött követelésekkel összefüggésben két példát hoz a Ptk. kommentárja.⁸⁰³ Az egyik esetkör, amikor a *szolgáltatás jellege kizárja* az engedményezést. Ezek a természetbeni tartásra, illetve olyan személyhez kapcsolódó követelések, amelyek a szerződés tartalmának a módosítását jelentenék. A másik esetkör, amikor a *büntetőeljárással kapcsolatos kárigény* engedményezését zárja ki a bírói gyakorlat.⁸⁰⁴

A nemzetközi szabályozás is foglalkozik a *személyes jellegű követelésekkel*. Ezek egy részét eleve kizárja a nemzetközi rendelkezés, szokvány alkalmazását a természetes személyek személyes jellegű követeléseinek engedményezésére,⁸⁰⁵ hiszen üzleti célú, kereskedelmi jellegű követelések adásvételére alkották meg őket. Ilyen megoldást alkalmaz az UNCITRAL Egyezmény illetve a Szokásjogi Szabályzat is.

A kereskedelmi jellegű követelések adásvételére hozták létre az UNIDROIT Egyezményt, de ez kitér a kimondottan személyhez kötődő követelésekre is. Kimondja, hogy nem minősül követelés-vételi szerződésnek az Egyezmény alkalmazásában az a szerződés, amelynek tárgyát az adós személyes, családi vagy háztartási használat céljából szerezte meg.⁸⁰⁶

⁸⁰² GÁRDOS P. (2003.): i.m. 3. o.

⁸⁰³ GELLÉRT Gy. (2007.): i.m. 1179. o.

⁸⁰⁴ LB. Pfv. V.20.517/1998 - BH 1998/8. sz. 379. és BH 2000/5. sz. 197. In.: GELLÉRT Gy. (2007.): i.m. 1179. o.

⁸⁰⁵ GÁRDOS P. (2004.): i.m. 13. o.

⁸⁰⁶ UNIDROIT Egyezmény 1. cikk 2. a., pont

Szintén találunk erre való utalást az európai uniós szabályozásban, az egyéb érvénytelen rendelkezésekkel összefüggésben. Az Alapelvek rendelkezései kimondják, hogy a kötelezett által nem jóváhagyott engedményezés a kötelezettel szemben érvénytelen, amennyiben olyan szolgáltatás teljesítésére irányul, amelynek teljesítése a szolgáltatás természete miatt, vagy a kötelezett és az engedményező között fennálló jogviszonyra tekintettel a kötelezettől ésszerűen csak az engedményező felé követelhető. Tehát az európai uniós szabályozás megnyitja az utat a jogosult személyéhez kötődő követelések engedményezésére, ha a kötelezett ehhez hozzájárul.

Mindenesetre kimondhatjuk, hogy a faktoring követelésnek a tárgyát sem hazai, sem nemzetközi viszonylatban nem képezhetik a jogosult személyéhez kötött követelések, mivel a faktoring az üzleti, kereskedelmi jogviszonyokból eredő követelések megvásárlását jelenti.

A személyhez kötődő követelések mellett a *jogszabályok külön is kizárhatják az engedményezhetőséget* és ezen keresztül a faktoringot. A Ptk. magyarázatában két példát hoz a szerző, az egyik a társadalombiztosítási ellátással kapcsolatos követelések, illetve a végrehajtás alá nem vonható követelések.⁸⁰⁷ A bírói ítélkezési gyakorlatban is találunk utalást a jogszabályba ütköző szerződések semmisségére.⁸⁰⁸ Ilyen eset a kincstári vagyon körébe tartozó ingatlant érintő engedményezési szerződés semmissége, amikor is az államháztartási törvény szabályaiban ütközik az engedményezés.⁸⁰⁹

A követelés engedményezését a felek szerződésben is kizárhatják, amelynek alapvető jelentősége abban van, hogy ez a kizáró rendelkezés semmissé teszi-e a faktoringot vagy ezek a kikötések harmadik személlyel, így a pénzügyi intézménnyel szemben is hatálytalanok.

A hatályos Ptk. tartalmaz ilyen jellegű rendelkezést, illetve a Ptk. magyarázata utal erre, kimondva, ha a felek megállapodtak abban, hogy a

⁸⁰⁷ GELLÉRT Gy. (2007.): i.m. 1179. o.

⁸⁰⁸ EBH 2002/647. sz. (Legf. Bír. Gf. I.31.940/2000.)

⁸⁰⁹ 1992. évi XXXVIII. tv. az államháztartásról (Áht.)

követelés nem átruházható, a követelés engedményezését nem lehet érvényesen elismerni.

Az álláspont sok szempontból aggályos, mivel harmadik személyek, a faktoring társaság jogait csorbítja, úgy hogy ez a harmadik személy erről nem is értesül.⁸¹⁰ Ezenkívül elbizonytalanítja ez a szabály a pénzügyi intézményeket és kockázatosabbá teszi a faktoringot, illetve további dokumentumok vizsgálatára készíti a faktorcégeket.

A problémát – helyes álláspontot képviselve – kívánja feloldani az új Ptk. kodifikációja. A Ptk. koncepciója kimondja, hogy harmadik személlyel szemben hatálytalan a követelés engedményezésének a kizárása, és nem vezethet az engedményes jogainak csorbulásához.⁸¹¹

Az új szabályok utalnak rá, hogy a szerződő felek érvényesen kiköthetik a szerződésükben a követelés engedményezésének a kizárását, azonban ennek a kikötésnek kizárólag kötelmi hatálya van, azaz harmadik személyek a kikötés ellenére is megszerzik a követelést. Az adós tehát nem akadályozhatja meg, hogy harmadik személy, adott esetben a faktorcég belépessen a kötelembé. Természetesen ez azzal jár, hogy az engedményezőnek viselnie kell a szerződés megszegéséből eredő jogkövetkezményeket.⁸¹²

A Ptk. 2007. évi szövegtervezete a faktoring esetében – véleményem szerint nagyon helyesen- még ennél is szigorúbb szabályokkal tiltja az ilyen kizáró és korlátozó szerződési rendelkezéseket, mivel kimondja, hogy a követelés faktoring szerződés keretében történő engedményezésének a kizárása vagy korlátozása semmis. (Az engedményezésnél általában a koncepcióban megfogalmazott szabályozást tartja elfogadhatónak.)

⁸¹⁰ GÁRDOS P. (2003.): i.m. 3. o.

⁸¹¹ Ptk. Koncepció (2006.): i.m. 5:167.§ (3) – Harmadik személlyel szemben hatálytalan a kötelezett és az engedményező olyan megállapodása, amely a követelés engedményezését kizárja. Az engedményezést kizáró kikötés ellenére történő engedményezés érvényessége nem érinti az engedményező felelősségét a szerződés megszegéséért. E szerződészegés nem eredményezheti az eredeti szerződés felmondását és nem vezethet az engedményes jogainak csorbulásához.

⁸¹² Ptk. Koncepció (2006.): i.m. 186. o.

A nemzetközi szabályozás területén is találunk erre vonatkozó rendelkezéseket.⁸¹³

Hasonló jogi megoldást alkalmaz az UNIDROIT és a UNCITRAL Egyezmény.⁸¹⁴ Mindkettő érvényesnek fogadja el a kizáró klauzulát, de ez nem érinti a szállító és a faktorcég jogviszonyát, azaz a kizárás harmadik személlyel szemben nem hatályos. Nem lehet tehát korlátozni a szállító jogát a követelés átruházása tekintetében,⁸¹⁵ de természetesen fennáll a szállító felelőssége a szerződésszegésért.

Az európai uniós szabályozás ettől eltérő megoldást alkalmaz⁸¹⁶ A főszabály itt az, hogy az engedményezés szerződéses kizárása harmadik személyekkel szemben is hatályos, azaz az engedményezett követelés alapjául szolgáló szerződésben kizárt, vagy a szerződéssel más módon ellentétes engedményezés a kötelezettel szemben nem hatályosul.

⁸¹³ GÁRDOS (2003.): i.m. 3-4. o. A külföldi gyakorlat áttekintése alapján a szerző az engedményezést kizáró kikötések szabályozásának *ötféle megoldására mutat rá*. Az egyik megoldás, amikor az engedményezhetőséget kizáró szerződéses kikötések dologi hatállyal bírnak, így még a jóhiszemű harmadik személyek sem szerzik meg a követelést. Ilyen a német és az angol jogi szabályozás. A holland polgári törvénykönyv szintén elismeri a dologi hatályt, de a főszabály alól kivételt jelent a jóhiszemű harmadik személyekre történő átruházás. A harmadik megoldást jelenti a francia és olasz szabályozás, amely elutasítja az engedményezést kizáró kikötések dologi hatályának elismerését. A felek kizáró megállapodása csak abban az esetben érvényes, amennyiben a harmadik személy a megállapodásról tudomással bírt. A negyedik megoldást az UNCITRAL Egyezmény szabályai jelentik, amely a szerződéses engedményezést kizáró kikötést érvényesnek tekinti, de harmadik személyekkel szemben hatálytalannak, függetlenül annak jó vagy rosszhiszeműségétől. A legmerevebb megoldást az amerikai jog alkalmazza (UCC), amely a követelések engedményezhetőségét kizáró vagy korlátozó kikötéseket érvénytelennek tekinti.

⁸¹⁴ UNIDROIT Egyezmény 6. cikk 1-3. pont:

1. A szállító követelésének a faktorra történt átruházása attól függetlenül hatályos, hogy a szállító és adósa közötti szerződés a követelés átruházását tiltja.
2. Nem hatályos azonban az ilyen átruházás azzal az adóssal szemben, akinek az adásvételi szerződés megkötésekor olyan szerződő államban van a székhelye, amely a jelen Egyezmény 18. cikke értelmében nyilatkozatot tett.
3. Az 1., pontban foglalt rendelkezések nem érintik a szállítónak az adóssal szemben jóhiszeműen vállalt kötelezettségeit vagy a szállítónak az adós irányában amiatt keletkezett felelősségét, hogy a követelés átruházásával megsértette az adásvételi szerződést.

⁸¹⁵ GÁRDOS P. (2004.): i.m. 14. o.

⁸¹⁶ ALAPELVEK: 11:301.§: Az engedményezés szerződéses kizárása

- (1) Az engedményezett követelés alapjául szolgáló szerződésben kizárt, vagy a szerződéssel más módon ellentétes engedményezés a kötelezettel szemben nem hatályosul, kivéve ha:
 - a) a kötelezett az engedményezésbe beleegyezett; vagy
 - b) az engedményes nem tudott vagy nem tudhatott az engedményezés szerződéssel való összeegyeztethetlenségéről; vagy
 - c) az engedményezés jövőbeni pénzkövetelés engedményezésére irányuló szerződésben történik.
- (2) Az (1) bekezdés rendelkezései nem érintik az engedményező felelősségét a szerződéssel való összeegyeztethetlenségből eredő érvénytelenségért.

Ez alól három kivételt engednek az Alapelvek:

- kötelezett beleegyezése,
- a jóhiszemű engedményes (nem tudott vagy nem tudhatott a kizáró rendelkezésről),
- a jövőbeni pénzkövetelések engedményezése esetén.

Ez a jogi megoldás bizonytalanabb, mint az Egyezmények jogi megoldása, különösen a kötelezett beleegyezése és a jóhiszemű engedményezés esetén. Az előbbi nehézkessé teszi az engedményezést, míg az utóbbi jogvitákra adhat okot.

A harmadik esetkörrel a jogalkotó a faktoringot kívánta megkönnyíteni, azaz jövőbeni pénzkövetelések esetén a kizáró klauzula nem hatályosul a faktorcéggel szemben.

Természetesen azonban felmerül a probléma, hogy a faktoring nemcsak jövőbeni, hanem a jelenleg fennálló követelésekre is vonatkozik, amivel kapcsolatban nem ad kivételes szabályt, így a kizárás érvényesül, ez pedig nagymértékben hátráltathatja a faktoring további terjedését és működését.

A faktoring szerződéses kizárásával kapcsolatban a leginkább helyes megoldást az Egyezmények illetve a hazai jövőbeni polgári jogi szabályozás adja, ez utóbbi egyben megszünteti a jelenleg fennálló szabályozási és értelmezési problémákat.

A faktorcégek a kizáró klauzulák miatt általában a kötelezett hozzájárulását kérik írásos formában, amely feloldja a kizáró klauzulát. Ez azonban késlelteti a finanszírozást illetve idővesztést és plusz adminisztrációt okoz. A gyakorlatban ez különösen a multinacionális kereskedelmi cégekkel szemben fordul elő, mivel sok esetben már az általános szerződési feltételeikben kikötik, hogy a velük szembeni követelés nem engedményezhető. Annyiban azonban már ezek a cégek is „fejlődtek”, hogy elegendő egyetlen a faktorálási tilalmat feloldó megállapodás, vagy nyilatkozat, amely a faktorálás teljes időtartamára, (legtöbbször a

visszavonásig érvényes), így nem szükséges ezt számlánként produkálnia a szállítónak a faktorcég számára.

2.4.2. A követelések típusai

A tiltó rendelkezések mellett a jogi szabályozás és az elmélet sok esetben fontosnak tartja azt is, hogy *milyen követelések engedményezhetőek, illetve lehetnek tárgyai a factoring szerződésnek:*

Ebben a körben érinteném az

- elévült követelés,
- feltételhez kötött követelés,
- jövőbeli követelés,
- a követelés-részek,
- a követelések tömeges,
- illetve speciális követelések

engedményezésének a problematikáját.

A hatályos polgári jogi szabályozás nem foglalkozik kifejezetten és részletesen a fenti problémák teljes körével, a választ a kérdésekre a kommentárookban, bírói gyakorlatban, a szakirodalomban illetve a külföldi jogszabályokban találjuk meg.

Az *elévült és peresített követelés* engedményezhetőségére a Ptk. kommentár is utal, rámutatva arra, hogy ezen követelések az engedményezés, így a factoring tárgyát képezhetik azzal, hogy az engedményessel szemben a kötelezett ugyanúgy hivatkozhat az elévülésre, mint az engedményezővel szemben.⁸¹⁷

A peresített követelés a per folyamatban léte alatt és a végrehajtási eljárás során egyaránt engedményezhető.⁸¹⁸ Erre utal egyébként a bírói gyakorlat is.⁸¹⁹

⁸¹⁷ GELLÉRT Gy. (2007.): i.m. 1180. o.

⁸¹⁸ PETRIK B. (2003.): i.m. 13. o.

⁸¹⁹ BH. 2002/72. sz. (Legf. Bír. Fpk. VIII.31.570/1999. sz.)

Ugyanígy lehetővé teszi a Kommentár a *feltételhez kötött követelés* átruházását. A felfüggesztő feltétel esetén az engedményes csak a feltétel bekövetkezésekor léphet fel a kötelezettel szemben, míg ha a feltétel meghiúsul az engedményes jogait is megszünteti.⁸²⁰

Sokkal több gondot okoz a jogalkotónak és jogalkalmazónak egyaránt a *jövőbeli követelések* engedményezhetősége. A Ptk. kommentár a jövőbeli követelések közül a *jövőben lejáró követelésekre* utal, azaz a már létező, de jövőben lejáró követelésekre.

Az igazi problémát azonban a még *létre sem jött követelések* jelentik. A Ptk. magyarázata – véleményem szerint, a későbbiekben kifejtettek alapján helytelenül – érvénytelennek tekinti az engedményezést, ha az nem egy vagy több pontosan meghatározott követelésre, illetőleg követelésrészre vonatkozik, hanem általában az engedményezőnek az összes jövőben keletkező követelésére.⁸²¹

A Ptk. koncepciója elfogadja a jövőbeli (jövőben keletkező) követelések engedményezhetőségét,⁸²² illetve az új szövegtervezet a faktoring szerződés meghatározásánál kimondottan a jövőben keletkező követelések átruházásáról beszél.⁸²³ A koncepció indoklásban rá is mutat a jogalkotó arra, hogy nem létező követelések engedményezése esetén a követelésnek meghatározhatónak kell lennie, de ennek elég a követelés létrejöttének időpontjában megvalósulnia.

A jövőben keletkező követelések engedményezhetőségének, tehát az a központi problémája, hogy a követelések meghatározhatóak, beazonosíthatóak-e.⁸²⁴

⁸²⁰ GELLÉRT Gy. (2007.): i.m. 1180. o.

⁸²¹ GELLÉRT Gy. (2007.): i.m. 1180. o.

⁸²² Ptk. Koncepció (2006.): i.m. 5:167.§ (4) bek.: Az engedményezett követeléseket a kötelezett, a jogcím, az összeg és az esedékesség megjelölésével vagy egyéb módon úgy kell meghatározni, hogy azok az engedményezés időpontjában, jövőbeli követelések esetén legkésőbb a követelés létrejöttkor azonosíthatóak legyenek.

⁸²³ www.irm.gov.hu: a Ptk. 2007. évi szövegtervezete 5:375.§ (1) bek. (2007. december 20.): A faktoring szerződés alapján a pénzügyi intézmény (faktor) díjazás ellenében arra vállal kötelezettséget, hogy a harmadik személlyel (kötelezett) szemben fennálló, illetve a jövőben keletkező követelést rá átruházó személy (eredeti jogosult) számára – a szerződésben rögzített keret erejéig – a (2) bekezdésben meghatározottak közül legalább két szolgáltatást nyújt.

⁸²⁴ GÁRDOS P. (2003.): i.m. 5. o.

A nemzetközi szabályozás a jövőbeli követelések engedményezésénél hasonló felfogást képvisel. Az Alapelvek is utalnak rá, hogy a létező és a jövőbeni követelések egyaránt akkor engedményezhetőek, ha az igény akár a létrejöttének az időpontjában, vagy a felek által meghatározott más időpontban, az engedményezés által érintett igényként beazonosítható.⁸²⁵ Érdekes, hogy szemben a Ptk. koncepciójával itt nem találunk utalást arra, hogy az azonosítás milyen kritérium-rendszert jelent.

A német jogi megoldás is hasonló felfogást képvisel és rugalmasan kezeli a jövőbeli követelések engedményezését. Kimondja, hogy az engedményezés időpontjában a követelésnek nem kell meghatározottnak, sem meghatározhatónak lennie, elegendő, de egyben szükséges is, hogy a követelés a keletkezésekor azonosítható legyen.⁸²⁶

Az UNIDROIT Egyezmény még nagyobb szabadságot biztosít a szerződő feleknek. Kimondja, hogy a meglévő és jövőbeni követeléseket nem kell egyenként megjelölni, elég az, ha megállapítható, hogy a követelés a szerződéskötés idején a követelés-vételi szerződés hatálya alá tartozott. Sőt az Egyezmény a jövőbeni követelések átruházásával kapcsolatban úgy rendelkezik, hogy elegendő a szerződésben az erről szóló rendelkezés, amely azt eredményezi, hogy a követelések keletkezésük pillanatában, külön újabb átruházás nélkül átszállnak a faktorcégre.⁸²⁷

A jogszabályi megoldások közül tehát a leghelyesebb álláspontot az Egyezmény, illetve a német jogi megoldás képviseli. A szakirodalom is utal rá, hogy a faktoring lényegéhez tartozik a szerződéskötéskor még létre sem jött, jövőbeli követelések átruházása, akár olyan formában is, hogy a faktor az

⁸²⁵ Alapelvek 11:102.§: Általánosan engedményezhető szerződési igények.

⁸²⁶ SZEIBERT Orsolya: A tulajdonjog-fenntartás mint hitelbiztosíték, Polgári jog kodifikáció, 4/2000. sz. 15. o.

⁸²⁷ UNIDROIT Egyezmény 5. cikk a-b., pont

A követelés-vételi szerződést kötő felek között

a) a követelés-vételi szerződésben szereplő és a meglévő vagy a jövőbeni követelések átruházásáról szóló, a faktorra vonatkozó rendelkezés nem tekinthető érvénytelennek amiatt, hogy a szerződés nem tartalmazza egyenként ezek megjelölését, feltéve, hogy ezek a követelések a szerződéskötés idején megállapíthatóan a követelés-vételi szerződés hatálya alá tartoznak;

b) a követelés-vételi szerződésnek az a rendelkezése, amely a jövőben keletkező követelések átruházását tartalmazza, azt eredményezi, hogy e követelések keletkezésük pillanatában szállnak át a faktorra anélkül, hogy szükség lenne újabb átruházásra.

*ügyfél valamennyi jövőbeni követelésének megvásárlására, az ügyfél pedig annak átruházására kötelezettséget vállal.*⁸²⁸

A jövőbeli követelés engedményezhetőségével kapcsolatban egyébként kétféle álláspont alakult ki a hazai bírói gyakorlatban. Egyik korábbi álláspont szerint az engedményezési szerződés lényeges tartalmi eleme annak a követelésnek határozott, pontos megjelölése, amelyre az engedményezés vonatkozik. Ebből az következik, hogy a létre sem jött, jövőbeli követelés a tartalmi elemek meghatározatlansága miatt nem engedményezhető.⁸²⁹

Ettől eltérő álláspontot képvisel a Fővárosi Bíróság ítélete, amely kimondta, hogy az engedményezés érvényes létrejöttének nem feltétele a követelés konkrét összegben történő megjelölése. Az ügyben elegendőnek fogadta el a bíróság, hogy konkrét összeg helyett a követelés megjelölésére került sor.⁸³⁰ De ez még nem jelentett teljes áttörést és eltérő felfogást a jövőbeli követelések tekintetében.

A másik álláspont *a biztosítéki célú engedményezés*⁸³¹ illetve a faktoring szerződés meghatározása kapcsán merült fel. A biztosítéki célú engedményezéssel kapcsolatban komoly szakmai vita bontakozott ki, amelynek ismertetése meghaladja e munka tartalmi kereteit. Annyit azonban ki kell emelni, hogy a bírói gyakorlat – alkalmazkodva a kialakult korábbi szerződési gyakorlathoz – elismeri a biztosítéki célú engedményezést, de annak csődjogi hatásait sajátosan szabályozta.⁸³² Kimondta ugyanis a bíróság, hogy a biztosítéki engedményezés osztozik a többi biztosíték jogi sorsában, a

⁸²⁸ PETRIK B. (2003.): i.m. 13.o.

⁸²⁹ GÁRDOS P. (2003.): i.m. 5. o.; PETRIK B. (2003.): i.m. 13. o.; GÁRDOS P. (2004.): i.m. 14. o.; BH 1996/7. sz. (Fpkf. VI.32.798/1994.)

⁸³⁰ BDT 1999.52. (Fővárosi Bíróság 174/1995./5.): A bíróság véleménye szerint a jogszabályi rendelkezésekből nem következik, hogy csupán konkrét összegben meghatározott követelés engedményezhető. Megállapította továbbá, hogy a megállapodásban határozottan és pontosan meg kell jelölni azt a követelést, melyre az engedményezés vonatkozik, ez pedig megtörtént azzal, hogy „az üzlet rongálódásából eredő kárt” engedményezte, az hogy ennek konkrét összege mennyi, a bizonyítás eredményének a függvénye.

⁸³¹ LESZKOVEN László: Az engedményezés új szabályai a kötelmi javaslat szövegtervezetében. In: Kötelmi jogi kodifikációs tanulmányok (2003-2005) szerk.: Bíró György-Szalma József; Novotni Alapítvány, Miskolc, 2005. 317-319. o.; GÁRDOS (2003.): i.m. 6-7. o.; LESZKOVEN László: A fiduciárius engedményezés jogi természetéről, Gazdaság és Jog 3/2002. sz. 13-17. o.

⁸³² BH 2001/10. (Legf. Bír. Gfv. X.31.608/1999. sz.); GÁRDOS (2003.): i.m. 7. o.

felszámolás körébe tartozó vagyon részét képezi, ha a felszámolás kezdő időpontjáig az engedményes nem szedte be a követelést.

A vitára pontot kíván tenni a Ptk. koncepciójához fűzött indoklás, amely kimondja, hogy az engedményezésre vonatkozó új szabályok sem rendezik ugyan a fiduciárius engedményt, de a javaslat dologi biztosítékként kizárólag a zálogjogot ismeri el, ezért a gyakorlatban kialakult konstrukciókat megszünteti. Nem lesz tehát lehetősége a feleknek biztosítéki célú engedményezésben való megállapodásra.⁸³³ Mindenesetre a banki gyakorlatban már több éve sem alkalmazzák a biztosítéki célú engedményezést, helyette a követelésekre zálogjogot kötnek ki.

A faktoring szerződés önálló szerződési formaként való elismerése kapcsán viszont találunk a bírói gyakorlatban is utalást arra, hogy a jövőbeli követelések problémamentesen engedményezhetőek.

Kimondja a bíróság a faktoringszerződésről, hogy általában nem egyedi követelésekre jön létre, hanem a faktor a partnere valamennyi jövőbeli követelését megvásárolja.⁸³⁴

A jövőbeli követelések engedményezésével kapcsolatban tehát a helyes jogi álláspont, mind a szakirodalom, mind a nemzetközi, mind a jövőbeli szabályozás alapján, hogy sem az engedményezés, sem a faktoring szerződések területén nem szükséges ilyen jellegű korlátozást alkalmazni, hiszen a faktoring szerződések tárgya elsősorban a jövőbeli (jövőben keletkező illetve jövőben lejáró) követelések megvásárlása.

A faktoring szerződésben nemcsak a szerződés megkötéséig keletkezett számlakövetelések faktorálását szabályozzák, hanem a szerződéskötést követően keletkező számlaköveteléseket is, az összes jelenlegi és jövőbeli követelésről is rendelkeznek.⁸³⁵

A jövőbeli követelésekhez hasonlóan a hatályos Ptk. nem szabályozza *a követelés részeinek engedményezését*. Erre csak a Ptk. kommentárjában találunk utalást, ahol kimondja a szerző, hogy nincs akadálya valamely

⁸³³ Ptk Koncepció (2006.): i.m. 185. o.

⁸³⁴ BH 2005.72. sz. (Szegedi Ítéltábla Gf. I.30.511/2003. sz.)

⁸³⁵ HALUSTYIK (2003.): i.m. 300. o.

követelés részbeni engedményezésének.⁸³⁶ Erre a problémára kitér a Ptk. koncepciójához fűzött magyarázat⁸³⁷ is és hasonló álláspontot fogalmaz meg, mint az európai uniós szerződési alapelvek.⁸³⁸ A Ptk. új szövegtervezetében nem találunk erre vonatkozó utalást, bár használja a részleges engedményezés kifejezést.⁸³⁹

A magyarázatok és az európai uniós szabályozás is az osztható követelések rész-engedményezését ismeri el, de rendelkeznek az esetleges többletköltségek viseléséről is. A Javaslat is utal rá, hogy a követelés megosztása folytán az adósnak több hitelezőnek kell teljesítenie, és az adósság nyilvántartásával és a kötelezettség teljesítésével plusz adminisztratív és banki költségek keletkezhetnek.

Tehát a követelésrészek külön-külön történő engedményezése és faktorálása nem kizárt, sőt gazdasági szükségszerűség, de a felmerült költségek megtérítését követelheti az adós. Célszerű lenne azonban, ha a hazai szabályozásban ez az elv jogszabályi szinten is megfogalmazásra kerülne, akár az uniós szabályozás átvételével.

A szakirodalomban a részleges engedményezésre vonatkozóan kerül megfogalmazásra a *tőke és a kamatkövetelések problémája*, amelynél kérdés, hogy egységes követelésről vagy önálló tőke és önálló kamatkövetelésről kell beszélnünk.

A szakirodalmi felfogás osztva a bírói gyakorlatot tőke és kamatkövetelést önálló követelésnek tekinti, ezért nincs akadálya annak, hogy önállóan legyenek az engedményezés tárgyai,⁸⁴⁰ és részleges engedményezésükre kerüljön sor.⁸⁴¹

⁸³⁶ GELLÉRT Gy. (2007.): i.m. 1180. o. A magyarázat hivatkozik bírósági állásfoglalásra is – BH 1994/7. sz. 367. – amely kimondja, hogy a követelésrész, mint kötelmi jellegű pénzkövetelés engedményezhető.

⁸³⁷ Ptk. Koncepció (2006.): i.m. 190. o.

⁸³⁸ ALAPELVEK 11:103.§ Részleges engedményezés: Az osztható igény részben is engedményezhető, de az ebből eredően a kötelezett oldalán felmerült többletköltségekért az engedményező a kötelezett felé felelősséggel tartozik.

⁸³⁹ www.irm.gov.hu (2007. december 20.): a Ptk. 2007. évi szövegtervezete 5:173.§ [Többszöri, utólagos és részleges engedményezés]

⁸⁴⁰ PETRIK B. (2003.): i.m. 13. o.

⁸⁴¹ PETRIK B. (2003.): i.m. 14. o.

*Ezzel teljes mértékben egyet értek, de a bíró gyakorlat alapján levezetett következtetésekkel nem.*⁸⁴²

A bírói gyakorlat különbséget tesz az engedményezési szerződés megkötéséig felmerült kamatok, illetve az engedményezést követően esedékessé váló kamatok között.⁸⁴³ Az engedményezési szerződés megkötéséig felmerült kamatok önálló követelésként viselkednek, és arról a feleknek külön kell megállapodni, mivel ha nem rendelkeznek a szerződésben a lejárt kamatokról, azok nem lesznek az engedményezés tárgyai, nem szállnak át automatikusan az új jogosultra.

Az engedményezést követően esedékessé váló kamatok viszont az új jogosultat illetik meg, külön kikötés hiányában is.

Nem osztja ezt a bírói álláspontot a Ptk. Magyarázata, túl merevnek tartva azt.⁸⁴⁴ *A Magyarázat felfogásával teljes mértékben egyetértek, mivel a szerzők szerint, az egész követelés átruházására irányuló nyilatkozatot úgy kell érteni, hogy az magában foglalja a járulékokat is, mivel ha az engedményező akarata nem ez volt, nyilatkozatát kifejezetten a főkövetelésre kell korlátoznia. Ezt az álláspontot abból a szabályból vezeti le, hogy a kamat szorosan a főköveteléshez igazodó járulékos követelés, amely általában osztozik a főkövetelés jogi sorsában, így a követelésre vonatkozó rendelkezés – ellenkező kikötés hiányában – kiterjed a járulékos követelésekre, a lejárt és jövőben lejáráó kamatokra egyaránt.*

A tőke és kamatkövetelések engedményezésének a problémája jellemzően nem fordul elő a factoring szerződésekben, hiszen általában le nem járt követelések faktorálására kerül sor. Célszerű lenne azonban – figyelemmel a jelenlegi bírói gyakorlatra – követelés megjelölése helyett a követelés és járulékai megjelölés használata a jogszabályban, mivel ez teljesen jogvita mentessé tenné a jogviszonyt, hiszen nem csak kamatkövetelések merülhetnek fel a főköveteléssel kapcsolatban, hanem egyéb költségek is, amelynek a megfizetésére a kötelezett köteles.

⁸⁴² BH. 1993.95. (LB. Pf. III.20.014/1992.); BH 1996.31. (LB. PIV. V.23.145/1994.sz.)

⁸⁴³ PETRIK B. (2003.): i.m. 14. o.

⁸⁴⁴ GELLÉRT Gy. (2007.): i.m. 1180. o.

A helyes jogi álláspont tehát az, hogy a követelés átruházásával – ettől eltérő rendelkezés hiányába – átszállnak a követelés járuléka (kamat, egyéb költségek) is az új jogosultra.

A szerződés tárgyával kapcsolatos problémakörként merül fel a *tömeges követelések* illetve a *globálcesszió kérdésköre*.

Ez a terület szintén szabályozatlan a hatályos hazai polgári jogban, illetve a koncepció is a jövőbeli követelésekhez kapcsolja a problémát, mégpedig a követelések beazonosításával kapcsolatosan.

A követelések beazonosíthatóságával kapcsolatos korábban említett felfogások megnyitják az utat a követelések tömeges engedményezése előtt. Ennek a faktoring szempontjából van különös jelentősége, mivel a keretszerződésekben a követelések tömeges engedményezésére kerül sor.

Szintén ide kapcsolódó kérdéskör a globálcesszió, amely minden létező és jövőbeli követelés átruházását jelenti, amely szintén tárgya a faktoring szerződésnek, így ezek nem tilthatóak meg véleményem szerint.

Mind a tömeges, mind a globálcesszió problémája foglalkoztatja az elméleti és gyakorlati jogászokat egyaránt. Két felfogást említ a szakirodalom ezzel kapcsolatban.

Egyrészt az álláspontok szerint az ilyen szerződés az adós gazdasági mozgásterét szűkíti, illetve megfosztja cselekvési szabadságától azáltal, hogy *elviselhetetlen függőségi helyzetet hoz létre.*⁸⁴⁵

Másrészt a *hitelező túlbiztosításának* a problémáját vetik fel, azaz a hitel és az ennek fejében követelt biztosíték nem áll arányban egymással, illetve a többi hitelező kielégítési alapját az egyik hitelező elvonja. Mind a globálcesszió, mind a tömeges követelés-engedményezés esetén a fenti érvek alapján felveti a szakirodalom a szerződések jó erkölcsbe ütközését és ezáltal

⁸⁴⁵ GÁRDOS P. (2003.): i.m. 5. o. V.ö. PRUGBERGER Tamás- CSÁK Csilla-KÁROLYI Géza-TÖRŐ Emese- NAGY Zoltán: A fizetéseképtelenségi eljárások szabályainak kritikája, *Competitio*, Debrecen, 2004/3. 111-138. o. V.ö. CSÁK Csilla-NAGY Zoltán: Hitelezői érdekek érvényesítésének problémái a felszámolási eljárásban, In: Bérgarancia és a csőd-, felszámolási eljárás reformja (szerk.: MISKOLCZI BODNÁR Péter-PRUGBERGER Tamás), *Novotni Alapítvány*, Miskolc, 2005. 171-178. o.

semmisségét.⁸⁴⁶ Arra is utal a szakirodalom, hogy ezeket a szerződéseket egyedileg kell vizsgálni.

Mindenesetre ki kell emelni, hogy a factoring szerződések egyik típusa esetén sem beszélhetünk semmiségről. Ebben az esetben a szállító célja, hogy a szerződés keretében valamennyi követelését, vagy egy-egy szállítóval kapcsolatos valamennyi követelését átruházza a faktorcégre ellenérték fejében. Itt tehát csak áttételesen érvényesül a biztosítéki jelleg, mégpedig, ha a korábbi követelésekre nem folyik be ellenérték és a későbbi követelésekért nem teljesít fizetést a faktorcég, ekkor azonban a korábbi tartozásba beszámíthatja a fizetendő ellenértéket. Ezt azonban semmi esetre sem tekinthetjük jó erkölcsbe ütközőnek.

A magyar szabályozás nem tesz megkötést tekintetben, hogy a követelések milyen jogviszonyból erednek, leszámítva a személyes jellegű illetve a jogszabály által tiltott követeléseket. Ebből adódik, hogy ún. *speciális követelések* is képezhetik a factoring szerződés tárgyát.

A Ptk. magyarázata az engedményezésnél utal a speciális követelésekre, illetve az európai uniós szabályozásnál is találunk utalást ilyen jellegű követelésekre. A speciális követelések közé sorolhatjuk jellegükből adódóan a pénzügyi eszközökbe, befektetési jegyekbe, váltóba vagy más forgatható eszközbe, értékpapírba, áru átvételére jogosító dokumentumba foglalt követeléseket.

Erre vonatkozóan a hazai szabályozás megengedő jellegű, kifejezett tiltást nem tartalmaz, szemben a nemzetközi szabályozással. Az európai uniós szabályok kiveszik az engedményezés köréből ezeket a speciális követeléseket, mivel kimondják az Alapelvek, hogy az engedményezés

⁸⁴⁶ GÁRDOS P. (2003.): i.m. 14. o.; MENYHÁRD Attila: A piaci verseny szerződéses korlátozása. In: HARMATHY Attila (szerk.): Jogi tanulmányok 2001. ELTE Állam- és Jogtudományi Kar, 2001., Budapest 114-121. o.

szabályai ilyen követelésekre nem alkalmazhatóak.⁸⁴⁷

Az UNIDROIT Egyezmény kifejezetten nem tartalmaz ilyen jellegű megkötéseket, bár találunk utalást arra, hogy a szállító és vevő között létrejött adásvételi szerződésből eredő követeléseket tekinti a faktoring tárgyának.⁸⁴⁸

A bírói gyakorlat alapján a Ptk. magyarázata a váltókövetelést, a szavatolási és jótállási igényeket, illetve a védjegyoltalomból eredő jogokat említi a speciális követelések közül, elismerve ezek engedményezhetőségét, azaz a faktoring szerződés tárgyai is lehetnek ezek a követelések, de nem jellemzőek a faktoring jogviszonyban.⁸⁴⁹

A gyakorlatban azonban problémát okozhat a *váltón alapuló követelés* faktorálása. Kérdés, hogy a forgatás hiányában átruházott követelés megtartja-e váltó jellegét. A Ptk. magyarázata helyesen kifejti a Legfelsőbb Bíróság eseti döntésére alapozva, hogy forgatás hiányában a követelés elveszti váltójogi jellegét, és az egyszerű engedményezés szabályai vonatkoznak rá.⁸⁵⁰

Ebből azt a következtetést vonhatjuk le, hogy ha faktoring szerződés keretében olyan követelés faktorálására kerül sor, amelyet váltó testesít meg, a váltójogi forgatás esetén – a faktoring szerződés ellenére – a váltójogi szabályok élnek tovább, a követelés tehát a szigorúbb szabályozás alapján is behajtható.

Jól látszik tehát, hogy a jogalkotók a követeléssel kapcsolatban nem fogalmazzak meg általában kikötéseket, de elsősorban adásvételi és szállítási ügyletekre utalnak a szabályok.

⁸⁴⁷ ALAPELVEK 11:101.§ (3) bek.: A fejezet szabályai nem alkalmazandók:

a) pénzügyi eszközök vagy befektetési jegyek átruházására, amennyiben egyébként alkalmazandó jogszabály szerint az átruházást a kibocsátó által vagy a kibocsátó részére vezetett nyilvántartásba kell venni, vagy

b) váltó vagy más forgatható eszköz vagy értékpapír, továbbá áru átvételére jogosító dokumentum átruházására, amennyiben az egyébként alkalmazandó jogszabály szerint az átruházás az átadással megtörténik (a szükséges hátirat révén).

⁸⁴⁸ UNIDROIT Egyezmény I. fejezet 1. cikk 2.a., pont:

2. Az Egyezmény alkalmazásában „*követelés-vételi szerződés*” az a szerződés, amelyet egyik fél (a szállító) a másik szerződő féllel (faktor) köt, és amelynek alapján

a) a szállító a faktorra engedményezi vagy engedményezni fogja az olyan adásvételi szerződésből keletkezett kintlévőségeit, amelyek a szállító és vevői (adósi) által kötött szerződésekből erednek, ha ezek nem olyan szerződések, amelyeknek tárgyát az adós személyes, családi vagy háztartási használat céljából szerezte meg.

⁸⁴⁹ GELLÉRT Gy. (2007.): i.m. 1181-1183. o.

⁸⁵⁰ GELLÉRT Gy. (2007.): i.m. 1181. o. (LBGf.I.33.011/1998-BH 1999/6. sz. 268.)

Az elmélet és Ptk. jövőbeni szabályozása⁸⁵¹ nem tesz külön megkötéseket, a követelés adásvételi, szállítási, vállalkozási vagy szolgáltatás végzésére irányuló jogviszonyból egyaránt eredhet. A gyakorlat alapján megállapíthatjuk, hogy a faktorcégek különbséget tesznek a követelések között és egyes iparágak illetve szolgáltatások jellemzően nem képezik a factoring tárgyát.

Egy angliai tanulmány kimutatta, hogy a faktorálási forgalom megoszlása a gazdaság egyes szektorai között az alábbiak szerint alakul:⁸⁵²

- 10% alapanyaggyártás
- 20% feldolgozó ipar
- 30% kereskedelem, szállítás
- 30% szolgáltatás és egyéb.

Ezen belül is azonban kizár bizonyos területeket a nemzetközi gyakorlat, így a nagy értékű gépeket és berendezéseket a jelentős nagyságú egyedi tranzakciók miatt, az építő ipart a minőségi kifogások és jogviták miatt, a divatcikkek gyártóit és kereskedőit a nagy kockázat és az eladhatatlan készletek felhalmozódása miatt.⁸⁵³ Ezen kívül jellemzően nem képezik factoring tárgyát a bányászat, kiskereskedelem és a pénzügyi szolgáltatások területén keletkező követelések.⁸⁵⁴

A hazai faktorcégek nem ennyire válogatósak, ha áttekintjük üzleti kínálatukat, akkor látjuk, hogy foglalkoznak például építőipari illetve egyéb vállalkozási szerződésekből eredő követelésekkel egyaránt. (Kiemelendő többek között az autópálya beruházásokkal kapcsolatos finanszírozási tevékenység.)

⁸⁵¹ www.irm.gov.hu. (2007. december 20.) A szövegtervezet nem utal arra, hogy a követelés milyen szerződésből ered.

⁸⁵² Forum for Private Business (Binks & Ennew, 1996.), In: MARTINKÓ (2002.): i.m. 25. o.: Az angliai tanulmány 3805 társaság által adott válaszokból szűrte le a következtetéseket, amely az összes cég 30%-t adta.

⁸⁵³ MARTINKÓ (2002.): i.m. 22. o.; 24. o.

⁸⁵⁴ MARTINKÓ (2002.): i.m. 26. o.

2.5. A szerződő felek jogai és kötelezettségei

A szerződő felek jogai és kötelezettségei tekintetében a hazai jogi szabályozás szűkszavú még az engedményezések területén is, hiszen csak az engedményező felelősségét, az adós értesítési kötelezettségét, illetve az adós kifogásolási és beszámítási jogát szabályozza.⁸⁵⁵

A faktoring szerződéssel kapcsolatosan mind az elmélet, mind a szerződéses gyakorlat területén sokkal szélesebb jog- és kötelezettség-halmaztal találkozunk, a nemzetközi szabályozás is több területen kitér ezek részletes ismertetésére, illetve az új Ptk. tervezete is szabályozza a kérdést.

A szállító, illetve a faktor jogai és kötelezettségei mellett, ki kell térni a szerződéskötő félként csak eshetőlegesen szereplő adós jogaira és kötelezettségeire egyaránt, hiszen ezek alapvetően befolyásolják a faktor üzleti kockázatát.

2.5.1. A szállító jogai és kötelezettségei

A szerződő felek jogai és kötelezettségei nem egyenlőek, míg a szállító esetében a kötelezettségek mellett a jogok elhanyagolhatóak, addig a faktorcég szinte csak jogokkal van felruházva és a kötelezettségei sokkal szűkebbek. Ez nyilvánvalóan abból adódik, hogy az ügylet kockázata egyértelműen a faktorcégre települ.

A szállító kötelezettségeit a szerződéses gyakorlat alapján az alábbi csoportokba sorolhatjuk:

- a faktorálásra vonatkozó kötelezettségvállalás;
- adat információ szolgáltatási és nyilatkozattételi kötelezettség;
- együttműködési kötelezettség;
- alapjogviszonnyal összefüggő kötelezettségek;
- értesítési kötelezettség;
- szavatossági kérdések;

⁸⁵⁵ HALUSTYIK (2003.): i.m. 302. o.

- a díjak és költségek megfizetése;
- egyéb kötelezettségvállalások.

A jogok területén az általános szerződési jogok említhetőek meg, mint a szerződés felmondásához kapcsolódó, a szerződésből eredő elszámolással összefüggő, az alapjogviszonnyal kapcsolatos jogok, illetve az adatvédelemhez kapcsolódó jog, ezért elsősorban a kötelezettségek köre kerül részletes elemzésre.

2.5.1.1. A faktorálásra vonatkozó kötelezettségvállalás

A faktoring szerződés, mint korábban is említésre került, jellemzően egy hosszabb távú kapcsolatot takar, határozatlan időre jön létre és a faktoring tevékenységek láncolatát, sorozatát fogja keretbe. Ebből adódik, hogy *a szállító visszavonhatatlan kötelezettséget vállal a szerződésben megállapított vevőkkel szembeni követelések átruházására.*

A szerződés azonban nemcsak az adósok körét határozza meg, hanem azt is, hogy mekkora keretösszegig lehetséges a finanszírozás.

Jellemző a szerződéses gyakorlatban, hogy a faktorcég a keretösszeg feletti követelésekre is igényt tart akként, hogy az abból eredő teljesítés hozzá érkezzen, annak ellenére, hogy ez nem képezi a faktoring tárgyát, illetve erre vonatkozóan nincs finanszírozás.

Ez a faktor érdekeit szolgálja, hiszen az esetlegesen ki nem fizetett számlákba beszámíthatja ezeket a tételeket, ugyanakkor hátrányos az adós számára. Egyrészt további késést szenvedhet a számla ellenértékének kifizetése, hiszen ez is a faktorcégen keresztül érkezik, másrészt az ebből eredő többletköltséget a faktor áthárítja a szállítókra akként, hogy külön kezelési költséget számít fel. Mindenesetre ehhez a szállítói kötelezettséghez minden faktorcég ragaszkodik a gyakorlatban.

2.5.1.2. Az adatszolgáltatási és nyilatkozattételi kötelezettség

Az *adatszolgáltatási és nyilatkozattételi* kötelezettség részben az általános adatszolgáltatási kötelezettséget jelenti a szállító és vevő hitelminősítésével összefüggésben, illetve a konkrét ügylettel kapcsolatos adatok és dokumentumok szolgáltatását is.

Az általános adatszolgáltatás tulajdonképpen a faktoring hiteljellegéhez tartozik és elengedhetetlen a hitelminősítéshez. Ennek keretében a szállító mind a saját mind a vevővel kapcsolatos információkat rendelkezésre bocsátja.

Az adatszolgáltatás jórésze számviteli és pénzügyi kimutatásokat jelent (éves beszámoló, havi vagy negyedéves főkönyvi kivonat, egyéb pénzügyi kimutatások), illetve kötelezettséget vállal minden olyan információ, adat, tény bejelentésére, amely a szállítóval, adóssal vagy a faktoring tárgyát képező ügylettel kapcsolatos.

Az ügylettel összefüggő adatszolgáltatási kötelezettség alatt legfőképpen az alapjogviszonnyal kapcsolatos okmányok rendelkezésre bocsátását kell elsősorban érteni a szokásos információszolgáltatás mellett. Ilyen dokumentumok az alapszerződés, az alapjogviszonyhoz kapcsolódó okmányok (szállítólevél, átvételi elismervény, jegyzőkönyv, fuvarokmányok, biztosítási kötvény stb.)

2.5.1.3. Együttműködési kötelezettség

Együttműködési kötelezettség keretében ki kell emelni, hogy a faktoring révén nem szűnik meg a jogviszony az adós és a szállító között. A faktor a szerződésből eredő kötelezettségeket (pl. garancia, minőségi, mennyiségi kifogás stb.) nem veszi át, tehát a szerződés jogszerű teljesítése érdekében az adóssal is együtt kell működnie a szállítónak.

Az együttműködési kötelezettség a faktor és a szállító között is fennáll, hiszen a követelés teljesítése illetve beszedésével kapcsolatban is felmerül ez a kötelezettség.⁸⁵⁶

2.5.1.4. Az alapjogvisztonnyal összefüggő kötelezettségvállalások

Az *alapjogvisztonnyal kapcsolatos kötelezettségvállalások* körébe tartoznak az alapjogvisztony létével, az alapjogvisztony módosításával, az adós értesítésével kapcsolatos kérdéskörök, amelyek a gyakorlatban és a jogalkotók számára egyaránt problémát okoznak.

Az alapjogvisztonnyal kapcsolatos problémák alapvetően befolyásolják a faktoring jogvisztonnyal kapcsolatos kérdéseket. Különösen veszélyes az az eset, amikor fiktív, hamis számlát állítanak ki, illetve nem valós szolgáltatásra, vállalkozási tevékenységre kötnek szerződést.⁸⁵⁷ Ebben az esetben azzal a problémával szembesülhet a faktor, hogy az érvénytelen alapügylet kiváltaná a faktoring szerződés érvénytelenségét és a faktoring szerződéshez esetlegesen kapcsolt szerződést biztosító mellékkötelezettségek is veszélybe kerülnének.

A hatályos polgárjogi szabályozás szabályozza az engedményező felelősségét az ellenérték erejéig, de az érvénytelenségből eredő problémákat nem oldja fel. A bírói gyakorlat azonban választ adott a problémára, de ezt csak úgy tehette meg, hogy a faktoring jogvisztonyt elkülönítette az engedményezéstől és a jogvisztony sajátos speciális jellegéből indult ki.

Az ítéletáblai döntés⁸⁵⁸ kimondja, hogy a faktoring szerződést nem teszi érvénytelenné, ha az engedményezett, lényegében biztosítéki szerepet betöltő követelésről utóbb bebizonyosul, hogy nem is létezett (például „fiktív” volt), az alapügylet más okból érvénytelen, vagy ha az engedményezett követelés megszűnt. Ha az átruházott követelés valamilyen okból nem áll fenn, a faktoráló ezért helytállással tartozik.

⁸⁵⁶ UJVÁRINÉ (2005.): i.m. 389. o.

⁸⁵⁷ MARTINKÓ (2002.): i.m. 87-88. o.

⁸⁵⁸ BH 2005.72 (Szegedi Ítéletábla Gf. I.30. 511/2003. sz.)

A bíróság álláspontja szerint a fenti esetben a faktorálóval szemben kifizetett, megelőlegzett követelés „feléled”, így a faktoring szerződés hitelügyleti elemei érvényesülnek. A faktoring szerződés érvényessége pedig maga után vonja azt a következményt, hogy a faktoring jogviszonnyal összefüggésben kikötött szerződést biztosító mellékkötelezettségek is érvényesek.

Fontos megállapítása a bíróságnak, hogy a kikötött biztosíték nem az alapügyletet biztosította. A faktorcég szándéka nem erre irányul, hanem a faktoring szerződésben teljesített kifizetések és kockázatok biztosítékként köt ki kezességvállalást, jelzálogjogot, illetve egyéb biztosítékot.

Az ítélőtábla döntését célszerű lenne a jogszabály szintjére emelni, illetve beilleszteni a hatályos szabályozásban a visszerhes engedményezés szabályai közé. Szintén megfontolandó, hogy a faktoring jövőbeni Ptk. szintű szabályozása részletesebb legyen és ezen belül szabályozásra kerüljenek az alapjogviszonnyal kapcsolatos kérdések.

A gyakorlatban felmerült probléma az *alapjogviszony módosításának* a kérdése. Erre vonatkozó rendelkezést a hatályos hazai szabályozásban nem találunk. A szerződési szabadság elvéből kiindulva a felek az alapjogviszonyt szabadon módosíthatják, azonban a módosítás nem csorbíthatja az engedményes jogait.⁸⁵⁹

A Ptk. koncepciója azonban már rendezi az ebből adódó problémákat, és kimondja, hogy az alapjogviszonyra vonatkozó szerződés módosítása nem érinti az engedményesnek az adóssal szemben fennálló jogait.⁸⁶⁰ A koncepció tehát nem zárja ki a módosítás lehetőségét, azonban a módosítás az engedményessel szemben nem lesz hatályos a kötelezett értesítését követően.⁸⁶¹

⁸⁵⁹ GÁRDOS P. (2003.): i.m. 8. o.

⁸⁶⁰ Ptk. koncepciója 5:168.§ (3) bek.: Ha a kötelezettet az engedményező értesíti az engedményezésről vagy a mástól származó értesítés esetén az engedményező igazolja az engedményezés megtörténtét (érvényes értesítés), a kötelezett értesítése után a kötelezett és az engedményező szerződésének módosítása nem érinti az engedményesnek a kötelezettel szemben fennálló jogait. Ezt a szabályozást fenntartja a Ptk. 2007. évi szövegtervezete is.

⁸⁶¹ GÁRDOS P. (2003.): i.m. 9. o. Jól látszik a szerző által ismertetett álláspont alapján, hogy a szakirodalom is egyetért a Ptk. ilyen tárgyú módosításával és a kérdés rendezésével.

Véleményem szerint a faktoring folyamatát nézve ez a szabályozás sem jelent teljes biztonságot a faktorcég számára, hiszen ugyan a szerződéskötő feleknek kölcsönösen tájékoztatniuk kell egymást, de előfordulhat, hogy ennek a szállító nem tesz eleget és a faktorcég lényeges jogai sérülnek a szerződésmódosítás következtében.

A faktoráló az ügylet elbírálását még az alapjogviszony ismeretében végzi, de szerződésmódosítás történhet még a faktoring szerződés megkötése előtt, vagy azt követően, de az értesítést megelőzően. Ez kihat a követelés jogosultjának a jogaira a koncepció alapján is, ugyanakkor erről a faktoráló nem értesült.

A Ptk. Koncepciójának az álláspontján van az UNCITRAL Egyezmény, míg az UNIDROIT Egyezmény nem foglalkozik a problémával.⁸⁶²

Az Európai Szerződési Jog Alapelvei viszont eltérő szabályozást tartalmaznak.⁸⁶³ Az Alapelvek kimondják általános jelleggel, hogy az alapjogviszony az engedményes hozzájárulása nélkül nem módosul.

A főszabály mellett azonban kivételeket is tartalmaznak a rendelkezések, amely esetekben az engedményesre is kihat a szerződésmódosítás. A kivételek körébe sorolható az engedményes hozzájárulása, az engedményezési szerződés külön rendelkezése a módosítás megengedhetőségéről, illetve az olyan jellegű módosítás, amelynél a felek jóhiszeműen járnak el és az engedményesnek nincs ésszerű oka a tiltakozásra.

Véleményem szerint, a faktoring fentebb említett problémáira is tekintettel, helyesebb jogi megoldásra vezetne, ha az új szabályozás átvinné az uniós koncepciót, mivel nagyobb jogbiztonságot jelent az alapjogviszony módosításának ilyen jellegű korlátozása.

⁸⁶² GÁRDOS P. (2004.): i.m. 8. o.

⁸⁶³ Alapelvek 11:204.§ b.) pont: A követelés vagy a követelés alapjául szolgáló szerződés az engedményes hozzájárulása nélkül nem módosul, kivéve ha a módosításról az engedményezési megállapodás rendelkezik, vagy ha a módosítás jóhiszeműen történik és olyan természetű, amely ellen az engedményesnek nincs ésszerű oka tiltakozni.

2.5.1.5. *Értesítési kötelezettség*

Az *értesítési kötelezettség* is a szerződéses jogok és kötelezettségek körébe tartozik, bár van olyan szakirodalmi álláspont, amely az adósvédelem szabályai közé tartozónak tekinti.⁸⁶⁴

A szerződéses kötelezettségek körébe sorolást indokolja a hatályos polgári jogi szabályozás, amely az értesítési kötelezettséget ír elő a szerződő felek részére.⁸⁶⁵ Ugyan ezt mind az engedményező, mind az engedményes részére lehetővé teszi, de a teljeskörű abszolút joghatás kiváltása az engedményező általi értesítéséhez fűződik.⁸⁶⁶

Az értesítés jelentősége rendkívül nagy, amely a joghatások kiváltásában nyilvánul meg. Az értesítésnek különleges szerepe van továbbá a faktoring tipizálása szempontjából is, hiszen a faktoring két típusát különböztetjük meg, a *rejtett vagy kiértesítés nélküli*, illetve a *nyílt vagy kiértesítéses faktoringot*.⁸⁶⁷ A szakirodalmi felfogások is rámutatnak arra, hogy az értesítés a faktoring illetve az engedményezés nem szükségszerű eleme, hiszen az ügylet érvényesen létrejöhet értesítés nélkül is, de ebben az esetben az adós az eredeti jogosult részére fog teljesíteni. Az ügylet jellegéből és kockázataiból eredően az értesítéses forma terjedt el a gyakorlatban.

A hatályos jogi szabályozás az értesítési kötelezettséget írja elő. Az értesítés azonban nem érvényességi kellék sem a jogirodalom,⁸⁶⁸ sem a bírói gyakorlat szerint,⁸⁶⁹ bár a Ptk. rendelkezései ilyen látszatot keltenek. A szerződés megkötésével a jogügylet érvényesen létrejön, harmadik

⁸⁶⁴ GÁRDOS P. (2004.): i.m. 15. o.

⁸⁶⁵ Ptk. 328.§ (3) bek.

⁸⁶⁶ Ptk. 328.§ (4) bek.

⁸⁶⁷ SALINGER (1995.): i.m. 24. o., MARTINKÓ (2002.): i.m. 28. o. Helytelen véleményem szerint a gyakorlatban rögzült és a szakirodalomban használt csendes faktoring elnevezés, ezért ennek a kifejezésnek a használatát kerülöm.

⁸⁶⁸ GÁRDOS P. (2004.): i.m. 10. o., Ptk. koncepció (2006.): i.m. 187. o.

⁸⁶⁹ EBH 2005.1222 (Legf. Bír. Pfv. IX.20. 446/2005.); BH 205.16. (Fővárosi Ítéltábla 6.Pf. 20.556.2004. sz.); BH 205.363. (Legf. Bír. Pfv. IX.20. 446/2005.); BH 2005.220. (Legf. Bír. Gfv. IX.30. 354/2004. sz.); BH 2002.364. (Legf. Bír. Gf. I.30. 906/2000. sz.); BH 1995.294 (Legf. Bír. Gf. IV.32. 269/1993. sz.)

személyekkel szemben is hatályosul. Ezt a felfogást tovább viszi az új Ptk. tervezete is.⁸⁷⁰

A külföldi jogban eltérő felfogások uralkodnak az értesítés jogi szerepével kapcsolatban.⁸⁷¹ Míg a német jogi felfogás azonos a magyar megoldással, az értesítés szerepe csak az adós tájékoztatására korlátozódik, addig a holland jog az engedményezés érvényességi feltételének tekinti az adós értesítését vagy az engedményezés közjegyzői nyilvántartásba vételét. Köztes megoldásként értékelhető a francia megoldás, ahol a Code Civil még az adós értesítését érvényességi kelléknek tekintette, de a faktoring szabályozására létrehozott loi Dailly az értesítés joghatására új szabályt alkot.

A faktoring követelésekről a követeléseket felsoroló jegyzék (bordereau) készül, amelyet az engedményező állít ki és mellette az engedményes is aláír. A faktoring szerződés a jegyzék (bordereau) aláírásával, az okiraton feltüntetett dátummal hatályossá válik harmadik személyekkel szemben is. Természetesen a jegyzék mellett értesíteni kell a kötelezettet, de ez már nem érvényességi kellék.

A nemzetközi szabályozásban is eltérő álláspontok érvényesülnek. Az európai uniós szabályok nem írnak elő értesítési kötelezettséget, hanem az értesítés joghatásait elemzik, a kötelezetti kötelelemre gyakorolt hatás szempontjából.⁸⁷² Így tehát nem érvényességi kellék az értesítés. Ezen az állásponton van az UNCITRAL Egyezmény is.⁸⁷³

Az UNIDROIT Egyezmény szabályozása viszont nem egyértelmű. A követelés-vételi szerződés fogalmi elemének tekinti az adósok értesítését, de arról nem ejt szót külön, hogy ez érvényességi kellék lenne.⁸⁷⁴ Az értesítés

⁸⁷⁰ Ptk. koncepció (2006.): i.m. 187-188. o.; Ptk. 2007. évi szövegtervezete 5:171.§

⁸⁷¹ GÁRDOS P. (2003.): i.m. 9-10. o. RÉCZEI László: A factoring ügyletről, Jogtudományi Közlöny, 1/1998. sz. 14-15. o.

⁸⁷² Alapelvek 11:303.§ (1) bek.: A 11:301.§, a 11:307.§ és a 11:308.§ szabályai szerint a kötelezett akkor és csak akkor köteles az engedményes javára történő teljesítésre, ha a kötelezett az engedményezőtől vagy az engedményestől írásbeli értesítést vett át, amely ésszerűen megjelöli az engedményezett kötelezettségét és felhívja a kötelezettet az engedményes felé történő teljesítésre.

⁸⁷³ GÁRDOS P. (2003.): i.m. 9. o.

⁸⁷⁴ UNIDROIT Egyezmény 1. cikk 2. c.) pont: A kintlévőségek engedményezéséről az adósokat értesíteni kell.

szabályait egyébként a szerződő felek jogai és kötelezettségei között fogalmazza meg a jogszabály.⁸⁷⁵

Véleményem szerint az Egyezmény szabályait szigorúan értelmezve csak arról lehet szó, hogy érvényességi kellék az értesítés. Ezt támasztják alá az ebben a paragrafusban rögzített egyéb kógens normák, mint a szerződés tárgyát képező követelések és a faktor tevékenységének a meghatározása.

Az értesítésnek a szerződés érvényességére vonatkozó hatása tekintetében a magyar szabályozás képvisel helyes és pontos felfogást, amelyet a kialakult hazai bírói gyakorlat is alátámaszt.

Az értesítési kötelezettség vagylagosan terheli az engedményezőt vagy az engedményest a Ptk. szabályai szerint,⁸⁷⁶ de akár mindkettőt külön-külön, vagy együttesen is értesítheti az adóst. A szabály a nemzetközi rendelkezésekben illetve a jövőbeni magyar szabályozásban sem változik.

Érdemleges eltéréseket találunk azonban az értesítés *formai* és *tartalmi* kellékeiben.

A hazai magánjogi szabályozás nem ír elő írásbeli formát. Az értesítés nincs alakszerűséghez kötve, azaz történhet szóban, írásban, személyesen, megbízott útján is, egy kikötést tesz csak a magyarázat, hogy az értesítésnek hitelt érdemlőnek kell lennie.⁸⁷⁷

A Ptk. magyarázata a törvényi szabályozás mellett ezt azzal indokolja, hogy maga az engedményezés sincs írásbeli formához kötve. *Az indoklás a faktoring esetében nem állja meg a helyét, hiszen a hitelintézeti szabályozás a faktoringra, mint pénzügyi szolgáltatásra kötelező írásbeli formát határoz meg, amely az értesítésre is vonatkozik, hiszen a pénzügyi szolgáltatáshoz kötődő aktus. Másrészt az egyik vagy mindkét szerződő fél gazdálkodó szervezet jellemzően, így a faktoring számviteli és jogi bizonylatolása elkerülhetetlen.*

Valószínűleg a jogi bizonytalanságok és a külföldi szabályozás hatására a Ptk. új szövegtervezete mind a faktoring szerződés, mind az

⁸⁷⁵ UNIDROIT Egyezmény 8. cikk

⁸⁷⁶ Ptk. 328.§ (4) bek.

⁸⁷⁷ GELLÉRT Gy. (2007.): i.m. 1182. o.

engedményezésnél az értesítés érvényességi feltételül – helyes álláspontot képviselve – annak írásbafoglalását írja elő.⁸⁷⁸

A külföldi engedményezési és faktoring szabályozásban egyaránt elterjedt az írásbeli értesítési forma, mint például a francia (loi Dailly) és a holland szabályozásban.

A nemzetközi szabályozásban is az írásbeli forma érvényesül, ahogy arra az UNCITRAL Egyezmény,⁸⁷⁹ az UNIDROIT Egyezmény⁸⁸⁰ illetve az uniós alapelvek szabályai⁸⁸¹ utalnak.

Az UNIDROIT Egyezmény az írásbeli értesítés fogalmát kiterjesztően értelmezi.⁸⁸² Kifejti, hogy az írásbeli értesítést nem kell aláírással ellátni, de a küldő személyét azonosíthatóan meg kell jelölni. Írásbeli értesítésnek tekinti az Egyezmény a telexet, a táviratot és egyéb távközleményt is.

A tartalmi követelményeket szintén nem írják elő sem a hatályos, sem a jövőbeni hazai magánjogi szabályok. A bírói gyakorlat azonban utal arra, hogy bizonyos tartalmi elemek elengedhetetlenek az értesítésnél, azaz az engedményes személyét, illetve a teljesítésre vonatkozó körülményeket meg kell jelölni.

Véleményem szerint pontosítani kellene a törvényi szabályozást és az értesítés tartalmi elemeként elő kellene írni az engedményes személyének, a követelésnek illetve a teljesítés helyének a megjelölését, amely egy bankszámla is lehet. A pontosítás nemcsak a faktoring, hanem az engedményezés szabályozásánál is célszerű lenne, amelyet alátámasztanak a nemzetközi szabályok és a kialakult gyakorlat egyaránt.

Tartalmi megkötéseket tesznek a külföldi (a francia bordereau), illetve a nemzetközi szabályok egyaránt. Az UNCITRAL Egyezmény az

⁸⁷⁸ www.irm.gov.hu. (2007. december 20.) Ptk. 2007. évi szövegtervezete 5:171.§

⁸⁷⁹ GÁRDOS P. (2003.): i.m. 9. o.

⁸⁸⁰ UNIDROIT Egyezmény 1. cikk 4. pont, 8. cikk

⁸⁸¹ Alapelvek 11:303.§ (1) bek.

⁸⁸² UNIDROIT Egyezmény 1. cikk 4. a-c.) pont

- a) az írásbeli értesítést nem kell aláírással ellátni, de azonosíthatóan meg kell jelölni azt a személyt, aki azt küldte, vagy akinek nevében azt küldték;
- b) az „írásbeli értesítés” magában foglalja, de nem korlátozódik a telexre, táviratra és más távközleményre, amelyet kézzelfogható alakban reprodukálni lehet;
- c) az írásbeli értesítés megtörténtnek tekintendő, ha azt a címzett kézhez vette.

engedményezett követelés meghatározását illetve az értesítés nyelvére vonatkozó előírásokat határoz meg, amely arra irányul, hogy az adós pontosan értelmezhesse az értesítést.⁸⁸³

Az UNIDROIT Egyezmény az értesítés fontos tartalmi elemének tekinti a követelés és a faktor (engedményes) ésszerű megjelölését. Azonban, hogy mit ért ezalatt a jogszabály arra nem ad iránymutatást, nem értelmezi az ésszerűség fogalmát.⁸⁸⁴

Érdekes szabály továbbá, hogy az értesítést csak akkor tekinti érvényesnek, ha olyan követelésekre vonatkozik, amelyek az értesítés elküldésekor vagy azt megelőzően kötött adásvételi szerződés alapján keletkeztek. Ebből azt a következtetést vonhatjuk le, hogy jövőbeli követelésre lehet faktoring szerződést kötni, de az értesítést csak az alapjogviszony létrejöttét követően érdemes elküldeni.⁸⁸⁵ Fontos, hogy az értesítést csak akkor lehet megtörténtnek tekinteni, ha azt a címzett kézhez vette.

Az európai uniós szabályrendszer is hasonlóan fogalmazza meg az értesítéssel kapcsolatos tartalmi szabályokat, azaz az értesítést a kötelezettnek át kell vennie, továbbá tartalmaznia kell ésszerű megjelölést a követelésre vonatkozóan és egy teljesítési felhívást.

A hazai faktoring gyakorlat is mintha a szigorúbb szabályozás felé hajlana és a gazdasági életben szükségszerű, pontos értesítési módokat alkalmazza. A gyakorlatban háromféle módon történik az értesítés a faktoring esetében.

Az egyik esetben a szállító illetve a szállító és a faktorcég együttesen értesíti a kötelezettet. A faktoring kezdeti hazai fejlődésében fordult elő, hogy

⁸⁸³ GÁRDOS P. (2003.): i.m. 9. o.

⁸⁸⁴ UNIDROIT Egyezmény 8. cikk 1. a-c.) pont, 2. pont.

1. Az adós csak akkor köteles a faktornak fizetni, ha nincs tudomása arról, hogy más személy erősebb joggal követelheti a fizetést, és ha a követelés átruházásról

a) a szállító vagy ennek felhatalmazása alapján a faktor az adóst írásban értesítette;

b) az írásbeli értesítés ésszerűen megjelöli a követelést, amit átruháztak, valamint a faktort, akinek részére vagy akinek számlájára az adósnak a fizetést teljesítenie kell; és

c) az írásbeli értesítés olyan követelésekre vonatkozik, amelyek az értesítés elküldésekor vagy azt megelőzően kötött adásvételi szerződés alapján keletkeztek.

2. Függetlenül azoktól az esetektől, amelyekben az adóst a faktor részére történő teljesítés mentesti a kötelezettsége alól, az e célból teljesített fizetés csak akkor hatályos, ha az előző bekezdésnek megfelelően történt.

⁸⁸⁵ UNIDROIT Egyezmény 5. cikk

az értesítést csak a szállító írta alá, de ebben az esetben is a kockázat mérséklése miatt a faktorcég szerkesztette meg az értesítés szövegét, illetve küldte el az értesítést.

Természszerűleg az értesítés írásban történt, levél és telefax útján egyaránt, hogy az adós minél hamarabb tudomást szerezzen a követelés átruházásáról.

Ilyen értesítés természetesen nem alkalmas a nagytömegű számlakövetelésekből eredő követelések faktorálására, hiszen ekkor folyamatosan érkeznek a faktorhoz a finanszírozandó számlák és nehezen követhető lenne a tevékenység folyamatos értesítésekkel. Ez a forma tehát inkább a *több követelés egy csomagban történő átruházásánál* illetve *egyedi követeléseknél jellemző*.

Másik értesítési megoldás, amikor készül egy úgynevezett „*generál értesítés*”, amelyet a faktorcég és a szállító együttes aláírásával megküld a kötelezett részére és amely valamennyi jövőbeni követelésre kiterjed mindaddig, amíg a kötelezett felé a faktoring jogviszony megszűnéséről nem küld értesítést a szállító és a faktorcég egy együttes nyilatkozatban. Ez azonban hátrányos a szállító számára, hiszen egyoldalúan nem tud kilépni a jogviszonyból és esetleg olyan számlák is a faktorhoz kerülnek, amelyek már nem képezik a faktorálás tárgyát.

Másik oldalról viszont csak így mérsékelhető a faktorcég kockázata, hiszen előfordul, hogy egyes számlákra (levonás, beszámítás stb.) nem teljesít az adós, így a faktorcég által finanszírozott összeg levonható egy másik számlára teljesített fizetésből. Ennél a típusú értesítésnél nagyon gyakori előírás a faktoring szerződésben, hogy a szállítónak a számláin is fel kell tüntetni külön nyilatkozatban ún. záradékban, hogy a számlák faktorálásra kerültek és a számlák ellenértékének a jogosultja a faktorcég.⁸⁸⁶

Szintén az általános jellegű értesítések körébe sorolhatjuk azt az esetkört, amikor egy *ún. hármas értesítés születik*. (Leggyakrabban ez a nagy élelmiszerláncok beszállítóinak a faktorálásánál fordul elő.) A megállapodás

⁸⁸⁶ HALUSTYIK (2003.): i.m. 302. o.

felé hajló értesítésben a szállító, az adós és faktorcég rögzíti, hogy milyen időponttól kezdődően, a szállító valamennyi számlájának ellenértékét a kötelezett a faktorcég megjelölt számlájára utalja automatikusan és az új jogosultat átvezeti a számviteli nyilvántartásában is. A kötelezett fenntartja beszámítási és kifogásolási jogát.

A számlák teljesítése mindaddig a faktorcég számlájára történik, amíg hasonló „értesítésben” nem rögzítik a felek a változást, vagy az eredeti teljesítési állapot helyreállítását. Az értesítési forma itt egyben a faktoring tiltó klauzulájának a feloldását is jelenti, hiszen a multinacionális cégek általános szerződési feltételeikben kizárják a faktorálás lehetőségét.

A kockázat mérséklése, a „jó üzleti viszony” fenntartása és a jogviták elkerülése érdekében a faktorcégek rendszeresen alkalmazzák az ilyen típusú értesítést.

A generál értesítés megküldése mellett előfordul, hogy a pontosan meghatározott egyedi követelésekről is küld külön értesítést a faktorcég (számlaszám, összeg, fizetési határidő).

A harmadik értesítési megoldáshoz kapcsolódik a kötelezett részéről egy *tudomásulvételi nyilatkozat*, amely sok esetben a tartozáselismerést is jelent.⁸⁸⁷ Az oka az, hogy sok esetben visszaélésekre adhat lehetőséget, ha csak értesítést küld el a faktorcég, különösen ha nagyobb összegű követelésről van szó és a faktor el akarja kerülni a jogvitákat.

A követelésre vonatkozó polgári jog igényről, annak megterheléséről, értékesítéséről csak a kötelezettnek van információja, ezért fontos, hogy erről a kötelezett értesítést kapjon, illetve fontos lenne az is, hogy erről a faktorcég értesüljön, hiszen a kötelezett számára semmi sem írja elő, hogy erről visszaigazolást adjon.

Jellemzően tehát a faktorcég küld egy nyilatkozatot, amelyet aláírva vissza kell juttatnia a kötelezettnek a finanszírozás létrejöttéhez.

A nyilatkozat tartalmazza:

- a faktoring tudomásulvételét,

⁸⁸⁷ Ptk. 242.§

- kötelezettségvállalást a teljesítés helyére,
- lemondást a beszámítási jogról,
- per-, igény- és tehermentességi nyilatkozatot,
- jogalap és összezszerűség elismerését.

Az első kettő szükséges elem, míg az utolsó három eshetőleges elem, azaz a kötelezettől függ, hogy nyilatkozik-e erről. Különösen az utolsó kitétel, amely elsősorban egyedi nyilatkozatoknál fordul elő és ezt tekinthetjük tartozáselismerésnek is.

Mindegyik értesítési típus esetén azonban tartalmi azonosságokat találunk a gyakorlatban, amelyek a jogalkotás és a jogalkalmazás számára is iránymutatást adhatnak:

- tájékoztatás a faktorálásról;
- követelés jogalapja;
- a követelés pontos megjelölése (összeg, számla száma, fizetési határidő), vagy a követelés körülírása;
- a faktorálás megszűnéséről szóló értesítés módja;
- fizetési utasítás, felszólítás.

Az értesítés, ahogy azt korábban említettem származhat az engedményezőtől és az engedményestől egyaránt, de az értesítés joghatása azonban eltérő.

Ha a kötelezettet az *engedményező értesíti*, a kötelezett az értesítés után csak az új jogosultnak teljesíthet, míg ha az értesítés az engedményestől származik, a kötelezett követelheti az engedményezés megtörténtének igazolását a hatályos polgári jogi szabályozás alapján.⁸⁸⁸

Az első esetben egyértelmű jogi helyzetben van a kötelezett, hiszen az eredeti jogosult értesíti a követeléssel való rendelkezéséről. Ekkor már csak az engedményesnek fizethet, – hiszen kiteszi magát a kétszeres fizetés veszélyének – sőt ahogy a magyarázat is rámutat, letétbe helyezéssel sem teljesíthet.⁸⁸⁹

⁸⁸⁸ Ptk. 328.§ (4) bek.

⁸⁸⁹ GELLÉRT Gy. (2007.): i.m. 1182. o.

Ezt a szigorú szabályt támasztja alá a bírói gyakorlat is amikor kimondja, hogy ha az engedményezőtől kap értesítést az adós a követelés átruházásáról, akkor az engedményezés megtörténtének igazolását sem kérheti.⁸⁹⁰ Sőt az új jogosult kártérítési igénnyel is felléphet az adóssal szemben, ha az nem az értesítésnek megfelelően, nem a részére teljesít.⁸⁹¹

Eltérő joghatással bír azonban az *engedményestől* vagy esetlegesen *harmadik személytől származó értesítés*. Ha az engedményes küld értesítést a kötelezett csak a saját veszélyére teljesíthet, kitéve magát a kétszeres teljesítés veszélyének. A felelősség korlátozására csak két lehetőséget ismer a polgári jog. Az egyik az engedményezés megtörténtének az igazolása, illetve a letétbe helyezéssel történő teljesítés.⁸⁹²

Érdekes az ezzel kapcsolatos bírói gyakorlat. Az engedményes értesítése esetén a kötelezett jogszerűen tarthat igényt az engedményezés hitelt érdemlő igazolására, ezért nem róható a terhére, ha annak megtörténtéig az engedményes részére nem teljesít.⁸⁹³

Kérdés azonban, hogy mi a hitelt érdemlő igazolás. A fentebb említett bírósági döntések alapján ilyennek tekinthető az engedményezésről készült szerződés,⁸⁹⁴ vagy az engedményező által aláírt nyilatkozat egyaránt.

Azonban a Ptk. nem teszi kötelezővé az engedményezés megtörténtének az igazolását, erre csak akkor kerül sor, ha ezt az adós kéri. Sajátos bírói álláspont alakult ki tekintetben, hogy mi történjen akkor, ha az adós nem kéri és nem kap ilyen igazolást. Kimondja ugyanis a Legfelsőbb Bíróság, hogy bármelyik féltől is származzon az értesítés, kizárja a régi jogosult kezéhez való joghatályos teljesítés lehetőségét.⁸⁹⁵ Ebben az esetben egyetlen út marad az

⁸⁹⁰ BH 2005.220 (Legf. Bír. Gfv. IX.30. 354/2004. sz.) a Bíróság az eseti döntésében rámutatott arra, hogy ha az engedményezőtől kap értesítést a kötelezett és az értesítésben minden körülmény tisztázott volt a teljesítéshez, nem követelheti az adós azt, hogy közöljék vele az engedményezési szerződés tartalmát.

⁸⁹¹ BH 2005. 294 (Legf. Bír. Gf. IV.32. 269/1993.). A hivatkozott ügyben az alperes a jogszerű engedményezés ellenére nem az engedményes felperesnek, hanem az engedményező részére fizetett. Ezzel a felperesnek kárt okozott. A károkozás a jogellenes fizetéssel megtörténhet, így az ezen alapuló kártérítési igény a jogellenes fizetés időpontjában esedékessé vált.

⁸⁹² GELLÉRT Gy. (2007.): i.m. 1182. o.

⁸⁹³ BH 2002. 364. (Legf. Bír. Gf. I.30. 906/2000. sz.)

⁸⁹⁴ Ptk. koncepció (2006.): i.m. 188. o.

⁸⁹⁵ BH 2005. 363 (Legf. Bír. Pfv. IX.20. 446/2005. sz.)

adós számára, ha nem akar késedelembe esni, ez pedig a bírósági letétbehelyezés útján történő teljesítés.

A Ptk. új szabályozása változatlanul fenntartja a régi szabályozást.⁸⁹⁶ Egy területen van csak eltérés, a koncepció és a tervezet lehetővé teszi, hogy harmadik személy is értesítse a kötelezettet, de az adós felelőssége tekintetében ugyanazokat a szabályokat tekinti irányadónak, mintha engedményes értesítette volna.

Az európai uniós szabályozás szintén különbséget tesz az engedményező és az engedményes értesítése között, illetve szót ejt arról az esetkörrel, ha egyéb módon értesül a kötelezett a követelés átruházásáról.⁸⁹⁷

Az engedményestől származó értesítés esetén itt is lehetőség van az igazolás kérésére, de itt az adós számára visszatartási jogot biztosítanak a rendelkezések. *Ettől a magyar szabályozás előnyösebb a jogosult számára, hiszen itt a visszatartási jog révén mentesül a jogkövetkezmények (kártérítés, késedelmi kamat stb.) alól a kötelezett, míg a magyar szabályozásban csak a teljesítés révén mentesül ezek alól.*

Az európai uniós rendelkezések szabályozzák azt az esetkört, ha az értesítéstől eltérő módon értesül a kötelezett az engedményezésről. Ebben az esetben vagy az engedményes felé teljesíthet a kötelezett vagy visszatarthatja a teljesítést, de semmi esetre sem teljesíthet az engedményező felé. (Érdekes, hogy ez utóbbi rendelkezés – az engedményező felé történő teljesítés tilalma – egybeesik a korábban említett magyar bírósági álláspontokkal is.)

Hiányos azonban az európai uniós szabályozás tekintetében, hogy nem rendezi az „eltérő mód” fogalmát, bizonytalanná téve a teljesítést. Nem tér ki arra az esetre, hogy az adós kétszeres teljesítésnek teszi ki magát, ha nem az arra jogosultnak teljesít. A szabályozás erre csak az értesítés esetében gondol,

⁸⁹⁶ Ptk. koncepció (2006.): i.m. 5:168.§, A Ptk. 2007. évi szövegtervezete 5:171.§

⁸⁹⁷ Alapelvek 11:303.§ (2)-(4) bek.:

(2) Ha a kötelezettet az engedményezésről az engedményes értesíti, a kötelezett ésszerű időn belül kérheti az engedményestől az engedményezést igazoló bizonyíték bemutatását, amelynek megtörténteig a kötelezett a teljesítést visszatarthatja.

(3) Ha a kötelezett az (1) bekezdésnek megfelelő értesítéstől eltérő módon értesül az engedményezésről, az engedményes felé teljesíthet, de a teljesítést vissza is tarthatja.

(4) Ha a kötelezett az engedményező felé teljesít, a kötelemből akkor és csak akkor szabadul, ha az engedményezésről nem tudva teljesített.

ott is csak a szubjektív szempontokat részesíti előnyben. Még értesítés esetén sem szabadul ugyanis a kötelezett, ha tudomása van arról, hogy az engedményes nem a teljesítésre jogosult személy.⁸⁹⁸ A szubjektív szempontok szintén megnehezítik a teljesítést és elbizonytalanítják a feleket.

A faktoringra vonatkozó nemzetközi szabályok eltérő jogi megoldásokat alkalmaznak.

Az UNCITRAL Egyezmény szabálya hasonló a Ptk. szabályozásához, de szemben a magyar bírói gyakorlattal, illetve az európai uniós szabályozással a bizonytalan jogi helyzetben az adós az eredeti hitelezőnek való teljesítéssel szabadul a kötelemből.⁸⁹⁹

Az UNIDROIT Egyezmény kifejezetten csak azt az esetkört szabályozza, amikor az adós jogszerűen teljesít a faktor felé, de nem tér ki arra az esetkőrré, hogy mi történik akkor, ha nem felel meg az értesítés a jogszabályban leírtaknak. A szabályozásból azonban levezethető, hogy ebben az esetben az eredeti jogosult részére kell teljesíteni, hasonlóan az UNCITRAL szabályozásához.⁹⁰⁰

Tovább bonyolítja és egyben bizonytalaná is teszi az értesítés szerepét az a rendelkezés, amely kimondja, hogy csak akkor köteles az adós a faktor részére fizetni, ha nincs tudomása arról, hogy más személy erősebb jogon követelheti a fizetést. Ezzel a szubjektív elemmel a teljesítés vált nehezebbé, hiszen ez az értesítésre meghatározott feltételekkel, együttesen érvényesülő konjunktív feltétel.

A különböző szabályozást összevetve megállapítható, hogy a magyar polgári jogi szabályozás pontosan korrekten tartalmazza az értesítésnek a teljesítés helyére vonatkozó feltételrendszerét. A bírói gyakorlattal nem értek egyet, és indokolatlannak tartom annak kizárását, hogy a kötelezett az eredeti jogosultnak teljesíthessen bizonytalan jogi helyzetben.

⁸⁹⁸ Alapelvek 11:304.§: Az a kötelezett, aki a 11:303.§ szerinti értesítésben engedményesként megjelölt személy javára teljesít, a kötelemből szabadul, kivéve, ha a kötelezettnek tudnia kellett, hogy az engedményesként megjelölt személy nem a teljesítésre jogosult személy.

⁸⁹⁹ GÁRDOS P. (2004.): i.m. 15. o.

⁹⁰⁰ UNIDROIT Egyezmény 8. cikk

Az értesítéssel összefüggésben problémát jelenthet, ha több értesítést kap a kötelezett, de ezzel a hatályos magyar jog nem foglalkozik.

A Ptk. koncepciójában és szövegtervezetében találunk erre vonatkozó rendelkezéseket, amelyek szabályozzák a többszöri és az utólagos engedményezést egyaránt,⁹⁰¹ amely irányadó a faktoring szerződésre is.

Többszöri engedményezésről beszélhetünk, ha ugyanazon követelést az engedményező több engedményes részére átruházza. Ekkor az adósvédelem és az elsőként szerző védelme ütközik egymással.⁹⁰² A többszöri engedményezés esetén az első engedményes szerzi meg jogszerűen a követelést a többi engedményessel szemben, az adós azonban csak az értesítés révén szerez tudomást az engedményezésről. Így előfordulhat, hogy olyan követeli a teljesítést, aki elsőként értesíti az adóst, de esetleg nem is jogosultja a követelésnek. Azonban ebben az esetben jogszerűen teljesít az adós az első értesítésnek megfelelően.⁹⁰³

Utólagos engedményezésről beszélhetünk akkor, ha a követelést az engedményes tovább engedményezte. Az utólagos engedményezésnél tehát az adós, az utolsóként értesítő engedményes részére köteles a kötelezettségét teljesíteni.⁹⁰⁴

A gyakorlatban a faktorcégek és hitelintézetek a faktoring szerződésbe foglalt rendelkezésekkel korlátozzák a téves teljesítésből eredő következményeket. Amennyiben tehát az adós a szállító és nem a faktor részére teljesít, a szállító úgy jár el mint a faktor képviselője és köteles a pénzüsszeget haladéktalanul átutalni a faktor cég részére.

⁹⁰¹ Ptk. koncepció (2006.) 5:170.§ (Többszöri, utólagos és részleges engedményezés)

(1) Ha a kötelezett azonos engedményezőtől származó, azonos követelés több engedményezéséről kap érvényes értesítést (többszöri engedményezés), akkor szabadul, ha az elsőként kapott értesítésnek megfelelően teljesít.

(2) Ha a kötelezett az engedményes engedményese is értesíti (utólagos engedményezés), akkor szabadul, ha az utolsó érvényes értesítésben foglaltaknak megfelelően teljesít. Ugyanezt a szabályozást veszi át a Ptk. 2007. évi szövegtervezete is (5:173.§)

⁹⁰² Ptk. koncepció (2006.): 90. o.

⁹⁰³ Ptk. koncepció (2006.): 190. o. Természetesen ez nem érinti a korábbi engedményes jogát, hogy a követelést érvényesítő engedményestől jogalap nélküli gazdagodás címén követelje az adós által teljesített összeg kifizetését.

⁹⁰⁴ Ptk. koncepció (2006.): 190. o.

Az európai szabályozás a *versengő követelések* és a *versenyző igénylőkre* megállapított kielégítési sorrend alapján rendezi a problémát.⁹⁰⁵

Nem ad megoldást az uniós szabályozás a többszöri engedményezés problémájára, csak arról rendelkezik, hogy elháríthatja a felelősségét a kötelezett, illetve a megoldást a teljesítés helye vagy a követelésre alkalmazandó jog hatálya alá vonja.

Az utólagos, több egymást követő engedményezésre vonatkozóan hasonló szabályt találunk mint a hazai jogban, azaz az egymást követő igényeknél az engedményezések időbeli sorrendje az irányadó, de a sorrendiség csak akkor érvényesül, ha erről a kötelezettet értesítik, és az értesítés alapján történik a teljesítés.

Érdekes kiemelni a szabályok közül azt a két rendelkezést, amely a versengő igénylők és az engedményes közötti érdek összeütközést rendezi és célszerű lenne ezt beemelni a hazai szabályozásba, illetve ennek megfelelően módosítani a csődeljárásról és felszámolásról szóló jogszabályt.

Az uniós rendelkezések szerint az engedményesnek a követelésre vonatkozó igénye megelőzi az engedményező hitelezőjének a bírósági eljárás során, vagy az engedményező csődgondnoka, felszámolója és hitelezője által

⁹⁰⁵ Alapelvek 11:305.§:

Versengő követelések

A két vagy több versengő, teljesítésre felszólító követelésről értesülő kötelezett a teljesítési helyet meghatározó jog szerint eljárva, vagy ha a teljesítés több teljesítési helyen esedékes, a követelésre alkalmazandó jog szerint eljárva elháríthatja felelősségét.

11:401.§:

Elsőbbség

(1) Ugyanazon igény több, egymást követő engedményezése esetén az az engedményes, amelynek javára szóló engedményezésről a kötelezett elsőként értesült, elsőbbséget élvez a korábbi engedményessel szemben, feltéve, hogy a későbbi engedményezés időpontjában az engedményes nem tudott és nem is tudhatott a korábbi engedményezésről.

(2) Az (1) bekezdés szerinti szabály alkalmazása során az egymást követően fennálló vagy jövőbeni igényekre vonatkozó engedményezések elsőbbségét az engedményezések időbeli sorrendje alapján kell megállapítani.

(3) Az engedményezés 11:202.§ szerinti hatályosulását követően az engedményesnek az engedményezett igényre vonatkozó érdeke megelőzi az engedményező hitelezőjének bíróság előtti eljárás során vagy egyéb módon érvényesített kielégítési igényét.

(4) Az engedményező ellen folytatott csődeljárás esetén az engedményesnek az engedményezett igényre vonatkozó érdeke megelőzi az engedményező csődgondnokának és hitelezőinek kielégítési igényét a csődeljárásra alkalmazandó jogszabályi rendelkezések szerint, amelyek:

(a) az elsőbbség feltételeként közzétételt írnak elő;

(b) meghatározzák az igényérvényesítés sorrendjét; vagy

(c) a csődeljárási tranzakciók elkerülésére vagy hatástalanságára vonatkozó szabályokat tartalmaznak.

*érvényesített igényét. Azaz sem a végrehajtási eljárás, sem a felszámolási eljárás körébe nem lehetne bevonni az engedményezett követeléseket. Ez ahogy korábban említettem ellentmond a hazai bírósági gyakorlatnak, amely szerint a felszámolás kezdő időpontjáig be nem szedett követelés a felszámolási vagyron részét képezi.*⁹⁰⁶

A faktoring területén az UNCITRAL Egyezmény szabályait vette át a hazai Ptk. koncepciója, tehát e tekintetben a már említett szabályok érvényesülnek.⁹⁰⁷

Az UNIDROIT Egyezmény külön nem foglalkozik a problémával, hanem úgy tekinti az utólagos engedményezést, mint egy újabb követelés átruházást és az általános szabályok alapján kell eljárni a feleknek. Nem találunk rendelkezést továbbá a többszöri engedményezésre sem.

E két szabály kihagyása az Egyezményből komoly vitákra adhat okot, ezért célszerű lenne ennek a jogi rendezése, mint ahogy ezt megtették a fentebb említett nemzetközi szabályok.

2.5.1.6. Felelősségi kérdések

A *szállító szavatolása* központi kérdéskör a faktoring területén, de az engedményezési szabályozás is részletesen foglalkozik vele. A hatályos jogi szabályozás nem egyértelmű az engedményező felelősségének a kérdésében, hiszen a kezesi felelősség⁹⁰⁸ mellett a Ptk. a jogszavatosság⁹⁰⁹ kérdésére is

⁹⁰⁶ BH 2002. 364. (Legf. Bír. Gf. I.30. 906/2000. sz.): A biztosítéki célú engedmény osztozik a többi biztosíték jogi sorsában, így ha a hitelező felperes az engedményen alapuló követelését a felszámolás kezdő időpontjáig nem szedte be, azzal már nem rendelkezhet, mivel az adós által biztosítékként engedményezett követelések az érvényesen létrejött engedményezési szerződés ellenére sem kerültek ki az engedményező felszámolás alá vonható vagyonából... Az engedményes az engedményező ellen indult felszámolási eljárás után az engedményezésről szóló szabályszerű értesítés ellenére követelést már nem érvényesíthet.

⁹⁰⁷ GÁRDOS P. (2003.): i.m. 10-11. o.

⁹⁰⁸ Ptk. 330.§ (1) bek. V.ö. NAGY Zoltán: Az állami felelősség kérdése vagyonevadások kapcsán a bírói gyakorlat tükrében, Gazdaság és Jog, Budapest, 2006/10. sz. 15-21. o. V.ö. NAGY Zoltán: A faktoring jogviszonnyal kapcsolatos törvényi kezesség elévülésének problematikája, Publicationes Universitatis Miskolcensis, Sectio Juridica et Politica, Tomus XXIV. Miskolc, 2006. 281-293. o.

⁹⁰⁹ Ptk. 330.§ (2) bek.

utal, mivel az ellenérték fejében történő engedményezésre az adásvétel szabályait rendeli alkalmazni.⁹¹⁰

A kezesi felelősség is korlátozott két oldalról, egyrészt a felelősség csak a kapott ellenérték erejéig áll fenn. Nyilván ez a megállapítás a faktoring szerződés esetében magában foglalja a kamatokat, faktordíjat és az egyéb költségeket is.

A másik korlát a felelősség kizárása vagy kifejezett nyilatkozattal, vagy mivel bizonytalan követelésként ruházta át a követelést az engedményező. Teljes mértékben azonban ebben az esetben sem lehet kizárni a felelősséget, egyes szakirodalmi álláspontok szerint, például a követelés létezéséért fennálló felelősség nem zárható ki.⁹¹¹

A felelősséget tartalmilag a magyarázat a *követelés fennállásáért és behajthatóságáért fennálló felelősségnek* tekinti.⁹¹² A szakirodalom azonban úgy értelmezi, hogy ez az *adós fizetőképességéért való felelősséget* is jelenti, amely azonban nem egyértelmű és kérdés, hogy az engedményezéskori vagy a teljesítéskori fizetőképességről van-e szó.⁹¹³

Az új Ptk. koncepciója már pontosan meghatározza a szavatosság kérdését és vázolja négy esetkörét:⁹¹⁴

- a követelés létezéséért;
- a követelés feletti rendelkezési jog fennállásáért;
- az ellenkövetelés és beszámítási jogtól való mentességéért;
- kötelezett fizetőképességéért.

A tervezethez fűzött magyarázat pontosan körülírja egyes szavatossági

⁹¹⁰ Ptk. koncepció 191. o.

⁹¹¹ NOCHTA (1996.): i.m. 718. o.

⁹¹² GELLÉRT Gy. (2007.): i.m. 1186. o.

⁹¹³ GÁRDOS P. (2003.): i.m. 12. o.

⁹¹⁴ Ptk. koncepció (2006.): 171.§ (1)-(3) bek. (Szavatosság):

(1) Visszterhes engedményezés esetén az engedményező az engedményessel szemben szavatol:

a) követelés létezéséért;

b) a követelés felett való rendelkezési jogának fennállásáért; valamint

c) azért, hogy a kötelezettnek nincs olyan ellenkövetelése, amelyet az engedményezett követelésbe való beszámítás útján érvényesíthet.

(2) Visszterhes engedményezés esetén az engedményező rosszhiszeműsége esetén szavatol az engedményessel szemben a kötelezettnek az engedményezési szerződés megkötésének időpontjában fennálló fizetőképességéért.

(3) Az engedményező szavatossága nem áll fenn, ha a követelést kifejezetten bizonytalan követelésként ruházta át.

alakzatok jelentését.⁹¹⁵

A *követelés létezéséért való felelősség* fontos hiszen, ha nem létező követelést engedményeznek az engedményes nem szerez semmit. Ezt a szavatolást célszerű lenne kiszélesíteni a szabályozásban és kiegészíteni a követelésre vonatkozó egyéb kötelezettségvállalással.

A szakirodalomban találunk utalást arra, hogy fontos a faktoring szerződésekben a szállító szavatolása a követelés jogszerűségéért, azaz a követelés ténylegesen meglévő szerződésszerű teljesítésen alapul és jogilag végrehajtható.⁹¹⁶ Mindenesetre pontosítaná és kiterjesztené az engedményező felelősségét a követelés tekintetében.

A *rendelkezési jog fennállásáért való szavatosság* az engedményes jogvédelme szempontjából fontos, főleg, ha az engedményező a követelést más korábban engedményezte.

A *beszámítható ellenkövetelés* is csorbíthatja az engedményes jogait, így az ezért való felelősséget a tervezet az engedményezőre telepíti. E tekintetben szintén szélesebb felelősséget kellene telepíteni az engedményezőre.

*Ki kellene mondani általánosságban a per-, igény- és tehermentességet a tervezetnek. Ugyan a faktoring szerződések gyakorlatában érvényesül a per-, igény- és tehermentességi klauzula, de ezt célszerű lenne törvényi szintre emelni, mivel az egyszerű ellenérték fejében történő engedményezéseknél is rendezné a felelősségi viszonyokat, illetve külön faktoring szabályozás hiányában az üzletszerű követelés vásárlásnál is fontos lenne. Az álláspontomat alátámasztják, a későbbiekben részletezett uniós szabályokban leírtak, ahol külön kitérnek az igény- és tehermentességre.*⁹¹⁷

⁹¹⁵ Ptk. koncepció (2006.): i.m. 191-192. o.

⁹¹⁶ HALUSTYIK (2003.): i.m. 302. o.

⁹¹⁷ Alapelvek 11:204.§ Az engedményező kötelezettségvállalásai

Az engedményezéssel vagy annak szándékával az engedményező az engedményes felé vállalja, hogy:

- a) az engedményezés hatályosulásának időpontjában a következő feltételek teljesülnek, kivéve, ha az ettől eltérő esetről az engedményező az engedményest értesíti:
 - (i) az engedményező jogosultsággal rendelkezik a követelés átruházására;
 - (ii) a követelés fennáll és az engedményes jogait nem érintik olyan kifogások vagy egyéb jogok (beleértve a beszámítás jogát), amelyeket a kötelezett az engedményessel szemben érvényesíthet; és
 - (iii) a követelés érvényesítése nem függ előzetes engedményezéstől vagy harmadik személy javára szóló biztosítéki jogtól és mentes minden más teherrel;

A negyedik szavatossági területet kivételesen és feltételhez kötötten rendeli alkalmazni a koncepció, csak az engedményező rosszhiszeműsége esetén és csak a *kötelezettnek* a szerződés megkötésének időpontjában fennálló *fizetőképességéért*. A koncepcióhoz fűzött indoklás a szabályt azért tarja kivételesként alkalmazni, mivel az engedményezőnek nincs ráhatása a kötelezett fizetőképességére.⁹¹⁸

Az állásponttal nem értek egyet. Ugyan a szakirodalomban és az országok túlnyomó többségében az az álláspont alakult ki, hogy a kötelezett fizetőképességéért ne terhelje felelősség az engedményezőt,⁹¹⁹ helyesebb a felelősség kiterjesztő értelmezése és jogszabályi rendezése.

Mindenesetre a fizetőképességért való szavatosságra is találunk példákat, így a korábbi jogunkból az Mtj. 1223.§,⁹²⁰ illetve a hatályos Ptk. szabályai⁹²¹ is kimondják a behajthatóságért való felelősséget.

A magyar jogi megoldásban a kezesi felelősség a kötelezett szolgáltatásáért, magában foglalja az adós fizetőképességéért való szavatolást is, illetve például a nemzeti jogok közül az osztrák jog is kimondja a fizetőképességéért való szavatolást.⁹²²

A Ptk. 2007. évi szövegtervezete visszatér a Ptk. alapkoncepciójához azzal, hogy a kezességet készifizető kezességre változtatja. Véleményem szerint kimunkáltabb felelősségi alakzatot dolgozott ki a 2006-os koncepció. A felelősségi szabályok szigorúbb szabályozásával pontosabb jogi megoldást adott, mint az új szövegtervezet,⁹²³ azonban a kötelezett fizetőképességéért való felelősség korlátozása helytelen.

A hatályos szabályozáshoz képest tehát visszalépés lenne az új koncepció, és a hitelezők védelmét szolgáló megoldások felpuhítása nem helyeselhető.

⁹¹⁸ Ptk. koncepció 192. o.

⁹¹⁹ GÁRDOS P. (2003.): i.m. 11. o.

⁹²⁰ Mtj. 1223.§ In: GÁRDOS P. (2003.): i.m. 12. o.

⁹²¹ GELLÉRT Gy. (2007.): i.m. 1186. o.

⁹²² Osztrák Polgári Törvénykönyv 1397. cikk In: GÁRDOS P. (2003.): i.m. 17. o.

⁹²³ www.irm.gov.hu. (2007. december 20.) A Ptk. 2007. évi szövegtervezete meghatározza az engedményező felelősségét. 5:174.§ [Az engedményező felelőssége]. Ellenérték fejében történő engedményezés esetén az engedményező készifizető kezesként felel az engedményezéssel szemben a kötelezett szolgáltatásáért, kivéve ha a követelést kifejezetten bizonytalan követelésként ruházta át az engedményesre.

A behajthatóságért vagy fizetőképességért való felelősség korlátozása révén nagy kockázatot terhel a jogalkotó az engedményesre, ugyanis ha a követelés nem behajtható, az adós csődje, vagy nemfizetése miatt az engedményes viselné a károkat és költségeket teljes mértékben, az engedményező pedig kibújhatna a felelősség alól.

Az álláspont eltérő szabályozás hiányában a faktoring területén is nagy kockázatot jelent a faktorcégek számára. Természetesen ezt lehet korrigálni a szerződésekben, de nagyobb biztonságot jelentene, ha kimondaná a jogalkotó a feltétel nélküli fizetőképességért való szavatolást. Amennyiben a felek ettől el kívánnak térni, arra a tervezet lehetőséget teremt, hiszen kizárja a szavatosság kérdését a koncepció, ha a követelést kifejezetten bizonytalan követelésként ruházzák át.

A fizetőképességért való felelősséget az uniós alapelvek sem tartalmazzák, amely véleményem szerint nagy hiányossága az uniós szabályozásnak.

Az uniós szabályok hármass kötelezettségvállalást tartalmaznak, amelyeknek az engedményezés hatályosulásának időpontjában kell teljesülniük:

- jogosultság a követelés átruházására;
- követelés létezése és mentessége kifogásoktól és egyéb jogoktól;
- mentesség az előzetes engedményezéstől, illetve harmadik személy biztosítéki jogától és egyéb terhektől.⁹²⁴

Jól látszik tehát, hogy a magyar megoldáshoz képest a beszámítási jog kizárása mellett, az igény és tehermentességet is kiemeli a szabályozás, amelyet a fentebb említett indokok miatt be kellene emelni a magyar jogi szabályozásba.

A nemzetközi jogi rendelkezések viszonylag mostohán kezelik a szállító kötelezettségvállalásával kapcsolatos rendelkezéseket.

Az UNIDROIT Egyezmény nem tér ki külön a szavatossági kérdésekre, az UNCITRAL Egyezmény pedig csak két területet tekint hangsúlyosnak. Az

⁹²⁴ Alapelvek 11.204.§ Az engedményező kötelezettségvállalásai

engedményező szavatol egyrészt azért, hogy a követelést korábban nem engedményezte, illetve szavatol a követelés beszámítás- és kifogásmentességért.

A szerződéses kapcsolatokban a szavatosság kérdéskörét szélesebben értelmezik, mint a jogszabályban. Itt is megtaláljuk a követelés fennállásáért és átruházhatóságáért való felelősséget, de a faktoring gyakorlata szélesebbkörű felelősséget telepít a szállítóra, ügyfélre illetve a faktorcégek a különféle szerződési megoldásokkal csökkentik kockázatvállalásukat.

A fentiekben túl további *szállítói kötelezettségvállalási körbe* tartozik:⁹²⁵

- együttműködési és információ adási kötelezettség,⁹²⁶
- összeférhetetlenség szavatolása,⁹²⁷
- fizetési feltételek korlátozása,
- alapjogviszonyra vonatkozó kötelezettségvállalás,
- kizárólagosság kikötése,
- díjak és költségek megfizetése,
- egyéb kötelezettségvállalások.

Az együttműködési és információ adási kötelezettség alatt a szerződéses gyakorlat elsősorban az ügylet teljesítése és a követelés behajtásával kapcsolatos együttműködést érti, ide sorolva az okiratok rendelkezésre bocsátási kötelezettségét.

Ide kell továbbá sorolnunk a követelést érintő lényeges körülményekről való tájékoztatási kötelezettséget, illetve a „lényeges hátrányos változás” bejelentési kötelezettségét. A banki általános szerződési feltételekben előforduló angolszász jogintézmény lényege (material adverse change), hogy a szállító köteles a gazdasági helyzetét, gazdálkodását befolyásoló negatív változást bejelenteni. (Különösen ilyennek minősül a fizetési kötelezettségeinek, köztartozásainak késedelmes teljesítése, vagy fizetéseinek a felfüggesztése.)

⁹²⁵ www.erstebank.hu (2007. január 15.)

⁹²⁶ UJVÁRINÉ (2005.): i.m. 389. o.

⁹²⁷ HALUSTYIK (2003.): i.m. 302-303. o.

Az összeférhetlenség szavatolása körében a szerződéses gyakorlat igyekszik kizárni a szállító és az adós közötti összefonódást. Ez kiterjed a tulajdonjogviszonyokra, ügyvezetésre, a döntéshozatalra, a közvetlen és a közvetett kapcsolatra egyaránt, amellyel a kockázatot mérsékli a faktor.

A fizetési feltételek korlátozása azért fontos, mert a követelés ellenértékének a faktorhoz kell beérkeznie és a faktor számlájára utalást megkerülő fizetési feltételek növelik a faktorcég kockázatát. Kizárják tehát az akkreditívvel, okmányos inkasszóval, csekkkel, váltóval illetőleg a készpénzzel történő fizetés.

A korábban említett jogszabályi szavatolási kérdéskörben fontos szerepet játszott a követelés létezése és engedélyezhetősége. A felelősséget kiterjesztően szabályozza a szerződéses gyakorlat, részletezve az *alapjogviszonyra vonatkozó gondos eljárási kötelezettséget* is a szállító részéről.

A szállító szavatol tehát azért, hogy a követelés alapját képező jogviszony a jogszabályi és a szerződési előírások szerint bonyolódott, illetve a szállítónak az adóssal szembeni kötelezettségét olyan gondossággal kell teljesítenie, hogy az ne veszélyeztesse a követelések megfizetését.

Ahogy korábban is említésre került a faktoring tárgya lehet egyetlen követelés, de jellemzően, a modern finanszírozási faktoring tárgya a sorozat jellegű, nagy tömegű számlakövetelések megvásárlása.

Ehhez kapcsolódó kötelezettségvállalás a *kizárólagosság kikötése*, azaz a szállító a faktoring szerződésben megjelölt vevőkkel szembeni követelését kizárólag a faktorcégnek ajánlja fel megvásárlásra.

A szabály a kockázat mérséklése szempontjából fontos, hiszen ha egyes számlákra nem érkezik teljesítés, a faktorálásra felajánlott többi számla ellenértékébe beszámíthatja a szállító tartozását és a faktor biztosíthatja a korábbi ki nem egyenlített számlák ellenértékének a megtérülését.

2.5.1.7. Díjak, költségek és egyéb kötelezettségvállalások

A díjak és költségek megfizetésével összefüggő kötelezettségvállalásra nem itt, hanem a faktorcég jogai és kötelezettségei között térnek ki, mivel ott fennáll a jogviszonyból eredően a faktor elszámolási kötelezettsége. *A díjak és költségek elszámolása különösen a banki szerződéses gyakorlatban, elsősorban a hitel ügyletekhez hasonlóan került kialakításra, ezért jellemzően az ott felmerült kamatokat, díjakat, költségeket számítják fel.*

A hitelszerződésre utaló rokonságot mutatnak az *egyéb kötelezettségvállalások* is, amelyek a banki szerződéses gyakorlatba a hitelszerződés feltételrendszeréből kerültek át a faktoring szerződésbe. A rendelkezések a nem banki tulajdonú pénzügyi vállalkozásként működő faktorházak általános szerződési feltételeiben nem jellemzőek, inkább csak a hitelintézeti gyakorlatban terjedtek el. Ezek a kötelezettségvállalások az angolszász típusú szerződési gyakorlatból kerültek át először a hitelszerződés, majd a faktoring szerződés általános szerződési feltételei közé.⁹²⁸ Jellemzőjük, hogy nehezen illeszkednek a hazai jogi szabályozásba, illetve nehezen érvényesíthetőek és inkább az azonnali hatályú felmondás jogát biztosítják a faktorcég számára. Elnevezés tekintetében általános bankári biztosítékok körébe tartoznak.

Ilyen kötelezettségvállalásnak minősül:

- a komfortlevél,
- a negatív pledge,
- a pari passu,
- és a cross default.

A *komfortlevél* a szállító tulajdonosai által tett nyilatkozatot jelent, amelyben vállalják, hogy a faktoring szerződés hatálya alatt a társaság olyan helyzetben lesz, hogy fizetési kötelezettségeit teljesíteni tudja, illetve nem hoz ezeket negatívan befolyásoló döntéseket.

⁹²⁸ KÓNYA Judit: A vállalkozások bankügyletei, KJK-Kerszöv Kft., Budapest, 2001. 30. o.

Negatív pledge (negatív biztosítási záradék vagy terhelési tilalom) olyan kötelezettségvállalást jelent, amely kettős szerepet tölt be.⁹²⁹ Egyrészt tiltja a szállító számára, hogy a faktorcég hozzájárulása nélkül terhet alapítson vagy ügyleti biztosítékot nyújtson vagyontárgyain, eszközein, másrészt ha harmadik személynek kedvezőbb biztosítékot nyújt, akkor ezt a kedvezőbb biztosítékot a faktorcég számára is írásban fel kell ajánlania.

Speciális kötelezettségvállalás a *pari passu* (egyenrangúsági záradék) vagy azonos elbánás megkövetelése.⁹³⁰ Ez a meglévő hitelezőnek, faktorcégnek az esetleges új hitelezőkkel való azonos rangsorolás követelményét jelenti. Kötelezettséget vállal a szállító arra, hogy nem nyújt kedvezőbb pénzügyi, illetve jogi helyzetet más hitelezőknek és nem biztosít kielégítési elsőbbséget számukra a faktorcéggel szemben vállalt biztosítékokhoz és kötelezettségvállalásokhoz képest. A klauzula célja, hogy a hitelezők azonos helyzetbe kerüljenek, egyik se élvezzen előnyt a másikkal szemben.⁹³¹

A *cross default* (szerződésszegés más szerződésben) kötelezettségvállalás lényege, hogy más adóssággal kapcsolatos szerződés megszegése kiváltja a szóban forgó faktoring szerződés azonnali hatályú felmondását.⁹³²

Ez azt jelenti, hogy akár a szállító, akár az esetlegesen biztosítékot nyújtó személy egyéb szerződésszegést követ el és ez veszélyezteti a faktoring szerződés teljesítését, vagy az esetleges biztosítékok érvényesíthetőségét.

2.5.2. A faktor jogai és kötelezettségei

A szállító jogai és kötelezettségei mellett a szerződés tartalma szempontjából jelentős súlya van *a faktor jogainak és kötelezettségeinek*.

⁹²⁹ KÓNYA (2001.): i.m. 56. o.

⁹³⁰ KÓNYA (2001.): i.m. 57. o.

⁹³¹ KÓNYA (2001.): i.m. 58. o.

⁹³² KÓNYA (2001.): i.m. 88. o.

A Ptk. szabályai nem foglalkoznak az engedményezés szabályai keretében az engedményes jogaival és kötelezettségeivel, illetve erre vonatkozó szabályokat az új Ptk. koncepciójában sem találtunk. Ez elgondolkodtató, mivel a koncepció eredeti szándéka szerint azért nem nevesítette a faktoringot, mert az engedményezés szabályait kívánta alkalmassá tenni az üzleti engedményezések szabályozására.⁹³³

Az uniós szerződési alapelvekben sem találunk nevesített utalást a faktor jogaira és kötelezettségeire.

Mindebből leszűrhetjük, hogy ezen jogok és kötelezettségek területén az általános szerződési szabályok érvényesülnek.

A Ptk. 2007. évi szövegtervezete a faktoring szerződés tartalmának meghatározása során kitér a faktor jogaira és kötelezettségeire.

A tervezet szabályai sokban hasonlítanak az UNIDROIT Egyezmény rendelkezéseire. Ilyen hasonlóságot jelent a kötelezettségek felsorolása és az a rendelkezés, hogy a szolgáltatások közül legalább kettőt kell nyújtania a faktornak.

A jogalkotó öt ilyen szolgáltatást nevesít, amelyből négy gyakorlatilag megegyezik az UNIDROIT Egyezményben megfogalmazott szolgáltatásokkal (finanszírozás, követelésnyilvántartás, követelések beszedése, kockázatvállalás), egy pedig, az elszámolás plusz szolgáltatásként lett nevesítve.⁹³⁴

⁹³³ VÉKÁS (2001.): i.m. 10. o.

⁹³⁴ www.irm.gov.hu. (2007. december 20.) A Ptk. 2007. évi szövegtervezete 378. o. 5:375.§ [A faktoring szerződés tartalma]

(1) Faktoring szerződés alapján a pénzügyi intézmény (faktor) díjazás ellenében arra vállal kötelezettséget, hogy a harmadik személlyel (kötelezett) szemben fennálló, illetve a jövőben keletkező követelést rá átruházó személy (eredeti jogosult) számára – a szerződésben rögzített keret erejéig – a (2) bekezdésében meghatározottak közül legalább két szolgáltatást nyújt.

(2) A faktor vállalkozás – a felek eltérő rendelkezése hiányában – pénzügyi szolgáltatásként

a) a javára engedményezett követelést az eredeti jogosult számára részben vagy egészben megelőlegezi, a követelés végleges átruházásra esetén pedig annak ellenértékét megfizeti;

b) ellátja a követelés nyilvántartásával, illetve a számla vezetésével kapcsolatos feladatokat;

c) a kötelezett nem vagy késedelmes teljesítése esetére biztosítékot nyújt;

d) szükség esetén eljár a kötelezettel szemben a követelés érvényesítése érdekében;

e) a kötelezett teljesítése esetén az eredeti jogosult részére szolgáltatja a követelésnek a szerződés szerinti költségekkel, kamatokkal csökkentett összegét.

Az egyes szolgáltatások megfogalmazásában azonban markáns eltérések vannak a nemzetközi szabályokhoz képest.

A finanszírozás esetében szétbontja a törvény a *követelés finanszírozását*, illetve a *követelés végleges átruházását*. Az előbbi esetben megelőlegzésről, az utóbbi esetben pedig ellenérték fizetéséről beszél.

A nemzetközi egyezmények csak a megelőlegzés fogalmát ismeri. Ennek oka, hogy a modern finanszírozási faktoring esetében csak megelőlegzésről, előfinanszírozásról beszélhetünk, hiszen a faktor célja a követelésfinanszírozás.

A elmélet sem zárkózik el attól, hogy a faktoring keretében végleges és ne finanszírozási jellegű követelés engedményezésre kerüljön sor, de ez nem jellemző napjainkban. Célszerű lenne tehát ha a faktoring esetében a megelőlegzés fogalma maradna meg, illetve az ellenérték fogalmát a visszterhes engedményezésnél használnánk.

Ellentmondásos a *követelésnyilvántartással* kapcsolatos szolgáltatások megfogalmazása is. Eredetileg a nemzetközi szabályozás könyvelési feladatokat ért alatta, amelyet kintlevőségekkel kapcsolatos számlavezetés fogalmába sorol.

A hazai szabályozás külön beszél követelésnyilvántartásról illetve „a számla vezetésével kapcsolatos feladatokról”. Ez utóbbi kitétel nem érthető. Ennek valószínű oka, hogy a nemzetközi szabályozás került átvételre, de ennek csak technikai szerepe van.

A faktorcégek általában külön könyvvezetésre és a követelések nyilvántartására vonatkozó számítógépes programokkal rendelkeznek, amellyel figyelemmel kísérik követelésállományukat. Kérdés, hogy a jogalkotó milyen számla vezetésével kapcsolatos feladatot ró a faktorra. Helyesebb lenne a követelések nyilvántartása mellett a könyvvezetési feladatok ellátását nevesíteni.

Szintén pontosításra vár a *faktor kockázatvállalásával kapcsolatos szabályozás*. A nemzetközi szabályozás a faktor kockázatvállalását az adós fizetési késedelmével vagy mulasztásával szembeni védelemként fogalmazza

meg. A hazai szabályozás ezzel szemben a kötelezett nem vagy késedelmes teljesítése esetére történő biztosíték nyújtásáról beszél.

Valójában itt nem kerül sor sem hétköznapi, sem jogi értelemben biztosíték nyújtására, ezért helytelen ez a típusú megfogalmazás. A faktor inkább átvállalja az adós nemfizetéséből, fizetéseképtelenségéből illetve késedelmes fizetéséből eredő kockázatot, azaz nem fordulhat megtérítési igényével az eredeti jogosulttal szemben.

A negyedik szolgáltatás a *követelések beszedését* takarja, csak a beszedés helyett a követelés érvényesítését használja a tervezet, amely jelentéstartalmát tekintve nem tér el a nemzetközi szabályoktól.

Nem tartom azonban helyes álláspontnak ötödik szolgáltatásként az *elszámolási kötelezettséget* nevesíteni.

Egyrészt a faktor elszámolási kötelezettsége a kötelmi általános szabályokból következik, illetve az őt meg nem illető ellenértékkel jogalap nélkül gazdagodna.

Másrészt a szövegtervezet azt mondja, hogy a szolgáltatások közül a faktornak kettőt el kell látnia. Ebből az következik, hogy lehet olyan eset, amikor nem választja a faktor ezt a szolgáltatást. Ekkor nem kell elszámolnia az engedményezővel? Tehát szükségtelen és zavaró az elszámolási kötelezettség külön szolgáltatáskénti nevesítése, illetve sem a nemzetközi szabályok között, sem a szakirodalomban nem találunk erre példát.

A nemzetközi faktoring szabályozás is részletesen kitér az UNIDROIT Egyezményben a faktor kötelezettségeire.⁹³⁵ A problémát az Egyezmény a faktor szolgáltatási jellege oldaláról közelíti meg és a faktoring szerződés létrejöttének feltételeként határozza meg, azaz a négy szolgáltatás közül legalább kettőt el kell látnia a faktornak.

⁹³⁵ UNIDROIT Egyezmény 1. cikk 2. b.; a faktornak az alábbiak közül legalább két tevékenységet el kell látnia:

- a szállító megelőlegzése, ideértve a kölcsönöket és előleg folyósítását,
- kintlevőségekkel kapcsolatos számlavezetés (könyvelés),
- kintlevőségek beszedése,
- védelem az adós fizetési késedelme vagy mulasztása esetére.

A jövőbeni és a nemzetközi szabályozás megközelítésével sem értek egyet. Finanszírozás nélkül ma már elképzelhetetlen a factoring, tehát ez mindenképpen nélkülözhetetlen, helyettesíthetetlen eleme a faktor kötelezettségeinek és csak ehhez képest kezelhetjük a szolgáltatás-csomagot,⁹³⁶ amelyből ellát bizonyos tevékenységeket a faktor.

A gyakorlatban továbbá a követelések nyilvántartása és a beszédese szintén szükségképpen kapcsolódik a faktor tevékenységéhez, ha kötelezővé tesszük, ha nem. Mindenképpen eshetőleges elem azonban a kockázatvállalás a követelés behajthatóságáért, az adós fizetőképességéért.

Az elméleti megközelítésekben is a fenti „négyes” szolgáltatási kör jellemző⁹³⁷ vagy olyan felfogások, amelyek ezt a szolgáltatási csomagot bővítik illetve kiegészítik.⁹³⁸

Véleményem szerint a factoring a korábban kifejtettekre figyelemmel három elemet ölel fel, a finanszírozást, a kapcsolódó szolgáltatásokat és a kockázatvállalást. Ezt a triászt egyben a faktor jogainak és kötelezettségeinek is tekinthetjük a szerződéses szabályok alapján.⁹³⁹

⁹³⁶ HALUSTYIK (2003.): i.m. 303. o.

⁹³⁷ HALUSTYIK (2003.): i.m. 294. o.

⁹³⁸ SALINGER (1995.): i.m. 24. o. A szerző a szolgáltatásokat öt csoportba sorolja:

- finanszírozás,
- kétes követelések elleni védelem,
- adósok kiértékelése,
- követelésnyilvántartások vezetése,
- beszédés.

Nézetem szerint az adósok kiértékelése nem minősül külön szolgáltatásnak, hanem a jogviszony szerves része. A magyar jogi megoldásnál ezt megteheti a szállító is, sőt alapvető kötelezettsége.

UJVÁRINÉ (2005.): i.m. 387-389. o. Ujváriné felfogása szerint az alábbiak tartoznak a faktor jogai és kötelezettségei körébe:

- előfinanszírozás,
- összetett szolgáltatás (követeléskezelés, könyvvizetés, beszédés),
- követelés behajtásának kockázata,
- díjra jogosultság,
- elszámolás az ügyféllel.

⁹³⁹ Ezt az álláspontot támasztja alá Lorenz és Canaris, Stoppok illetve ezt az álláspontot teszi magáévá Nochta Tibor is, kihangsúlyozva, hogy a factoring delcredere rizikó átvállalási funkciója mellett a factoring pénzügyi és szolgáltatási sajátossága különíthető el. In: NOCHTA (1996.): i.m. 715. o. LORENZ/CANARIS: Lehrbuch des schuldrechts Band II/2. Besonder Teil, München 1994. 84-85. o. Gerhard STOPPOK: The Factoring Contract – Factoring Handbuch, Frankfurt am Main 1987. 94. o. (Mindkettő hivatkozás a fentebb említett Nochta tanulmányban tallható.)

2.5.2.1. A finanszírozással és a díjazással kapcsolatos kérdések

A finanszírozás keretében ismertetem a díjazással, kamatszámítással kapcsolatos szabályokat, illetve az ügylet elszámolásából eredő problémákat. A finanszírozás kérdésében többféle felfogás érvényesül.

Van olyan álláspont, amely a faktoring szerződések finanszírozási kérdését a lejárt és le nem járt számlák oldaláról közelíti meg,⁹⁴⁰ míg más felfogások a valódi és a nem valódi faktoring felosztása alapján, a kockázatvállalásra tekintettel határolják el a finanszírozás kérdését.⁹⁴¹

Abban azonban mindegyik felfogás közös, hogy a finanszírozás kérdésében az ügylet hiteljellege érvényesül, sőt van olyan álláspont, amely a faktoring gyakorlatában a hitelszerződés konstrukciónak az átvételét tapasztalta.⁹⁴²

*Véleményem szerint a finanszírozási faktoring szerződések gyakorlatában, a finanszírozás kérdésében a hitelszerződés feltételeinek az alkalmazása jellemző, még akkor is, ha fogalomhasználatában az adásvételi jellegű fogalmak is belekerülnek a szerződésekbe.*⁹⁴³

A végleges jellegű követelésvásárlás esetén a szerződés jellege, szabályai (többek között a kockázatvállalás) megmutatják, hogy nem a finanszírozás az elsődleges a szállító számára, hanem a követeléstől való szabadulás.

Erre tekintettel a követelés ellenértéke mellé külön faktordíj, kamat és egyéb költség nem kapcsolódik, ezek mind beleértendők az egyösszegű vételárba. A követelés névértéke – esetleges kamatok, járulékok – és a követelés vételára közötti különbséget fedezi a faktor költségeit, kockázatvállalását, és az ügylet nyereségét.

A különbséget mértéke a vevő bonításától, a számla fizetési késedelmétől, illetve az esetleges biztosítékoktól is függ. (Például jelzálogjoggal fedezett követelés megvásárlása.) A vételár mértéke tehát a

⁹⁴⁰ SZENTIVÁNYI (1995.): i.m. 11-12. o.

⁹⁴¹ NOCHTA (1996.): i.m. 715. o.

⁹⁴² HALUSTYIK (2003.): i.m. 291. o.; NOCHTA (1996.): i.m. 716. o.

⁹⁴³ HALUSTYIK (2003.): i.m. 306. o.

néhány százaléktól, akár a névérték 100%-ig terjedhet, főként ha a késedelmi kamatok jelentősek a követelésen. *Mindezek alapján megállapítható, hogy érdemi szempontból a finanszírozás csak a hiteljellegű elemeket tartalmazó szerződésekben fordul elő, az adásvételi jellegű követelésvásárlásnál nem.*

A finanszírozással kapcsolatosan a szerződéses gyakorlatban és a hazai elméletben két típusú technikai megoldás körvonalazódik.⁹⁴⁴ Az egyik esetben a vételár-jellegű konstrukcióról beszélhetünk, míg a másik esetben az előfinanszírozási jellegű konstrukcióról.

A *vételár-jellegű konstrukció* esetében az átruházott követelés ellenértéke megegyezik a szállító által kiállított számlában vagy egyéb okiratban szereplő bruttó összeggel. Ebben az esetben az ellenérték két részletben kerül megfizetésre, egy része előleg formájában, amelyet a faktor jellemzően a szerződés megkötését követően átutal a szállító számlájára, míg a fennmaradó vételárrész az esetleges levonások, költségek, díjak érvényesítését követően a számla teljes bruttó értékének a faktorhoz történő beérkezését követően kerül elszámolásra.

Tehát az előleg és a teljes vételár közötti különbség nem teljes mértékben a faktort illeti meg, hanem ennek a különbségnek a terhére kerülnek elszámolásra a díjak és költségek.

A hazai elmélet a vételár és az előleg elnevezést problematikusnak tartja, mivel a hiteljelleg érvényesülése itt is meghatározó, a faktor célja a finanszírozás elsősorban és nem a követelés megszerzése. A szakirodalom rámutat az előleg különös tulajdonságára, azaz, hogy a faktor az előleg után ügyleti kamatot számít fel.⁹⁴⁵

Ugyanakkor az UNIDROIT Egyezmény lehetővé teszi elnevezésében az előleg használatát, mivel a faktor szolgáltatásainak tekinti a szállító megelőlegzését, ideértve a kölcsönök és az előleg folyósítását egyaránt.⁹⁴⁶

⁹⁴⁴ HALUSTYIK (2003.): i.m. 303-309. o.; SZENTIVÁNYI (1995.): i.m. 11-12. o., UJVÁRINÉ (2005.): i.m. 387. o.

⁹⁴⁵ HALUSTYIK (2003.): i.m. 306. o.

⁹⁴⁶ UNIDROIT Egyezmény 1. cikk. 2.b. pont.

A nemzetközi szabályozás tehát fontosnak tartja a megelőlegzést, de annak formáját nem tartja meghatározónak, e tekintetben tehát nagyfokú szabadságot élveznek a szerződést kötő felek. Láthatjuk azonban, hogy itt a megelőlegzés alatt előfinanszírozást és nem a magyar jog szerinti előleg fogalmát kell érteni.

A jogi terminológia szempontjából talán előnyösebb a másik konstrukció, ahol a szerződés *előfinanszírozásról* beszél, amely megoldás a szakirodalomban is felbukkan.⁹⁴⁷

A szerződéses gyakorlat ebben az esetben is a bruttó számlaösszegeből, a követelés névértékéből indul ki, amelynek egy részét óvadéknak tekinti (a követelés névértékének 10-20%-a) és visszatartja. Az óvadék célja, hogy fedezetet nyújtson a díjak, kamatok elszámolására, amelyek az óvadék elszámolásakor, azaz a kötelezett teljesítését követően esedékesek. A fennmaradó összeget pedig előfinanszírozás céljából átutalja, amely után kamatszerűen számolt *előfinanszírozási díjat* állapít meg.⁹⁴⁸

Mindkét esetben azonban számol különböző díjakat, költségeket és kamatot is a faktor. Valójában mit takar a faktordíj és mire számol fel díjakat és költségeket a faktor, abban eltérés van a szakirodalomban és a szerződéses gyakorlatban egyaránt. A *faktordíj* tekintetében a szakirodalomban kettős felfogás érvényesül.

Az egyik nézet szerint a *faktordíj széleskörű fogalomként átfogja a faktor mindenfajta díj és költség igényét.*⁹⁴⁹ Ebben az esetben a faktordíj tartalmánál hármas megosztás érvényesül:⁹⁵⁰

- faktorálási költségek,
- megelőlegzett összeg utáni díj vagy kamat,
- kockázatvállaláshoz kapcsolódó díjazás.

⁹⁴⁷ UJVÁRINÉ (2005.): i.m. 387. o.

⁹⁴⁸ SZENTIVÁNYI (1995.): i.m. 11. o. A szerző is erre utal a hivatkozott szakirodalomban, kiemelve, hogy itt csak kvázi kölcsönről van szó, ezért ez nem üzleti hitelkamat.

⁹⁴⁹ NOCHTA (1996.): i.m. 716. o.; HALUSTYIK (2003.): i.m. 308. o.; PETRIK B. (2003.): i.m. 15. o.; SZENTIVÁNYI (1995.): i.m. 11-12. o.

⁹⁵⁰ NOCHTA (1996.): i.m. 716. o.

A *faktorálási költségek* alatt a követelés érvényesítésével, a követelés nyilvántartásával, beszédésével kapcsolatos adminisztrációs költségek értendők.

A *megelőlegzett összeg után felszámított kamatként meghatározott díj* alapvető a faktorálásnál, hiszen a finanszírozási költséget itt érvényesíti a faktor.

A *kockázatvállalás díja* tulajdonképpen a behajtási kockázat alapján számított általányösszeg.⁹⁵¹

Mindezek mellett az elmélet is utal arra, hogy egyéb díjak és költségek is felszámíthatóak, amelyek részben a hitelszerződés elemei közül kerülnek a faktoring szerződésbe,⁹⁵² részben a faktoring jellegéből adódóan merülnek fel.⁹⁵³

A másik szakirodalmi felfogás – amelyhez a szerződéses gyakorlat is közelebb áll – a *faktordíjat szűkkörűen értelmezi* és a különböző díj és költségelemeket leválasztja a faktordíj fogalmáról.⁹⁵⁴

Ebben, az álláspontom szerint haladóbb felfogásban, szintén érvényesülnek a különböző szolgáltatásokért fizetett költségek, de ezek megosztása eltérő.

A faktoring hármas jellege érvényesül a díjazás tartalmában, illetve a hitelszerződésből átvett kiegészítő egyéb költségek. Nézetem szerint tehát a díjazás alábbi megosztása lehetséges:

- *előfinanszírozási és kockázatvállalási díj;*
- *a faktor szolgáltatásaiért fizetett faktor díj;*
- *egyéb költségek és díjak.*

Az előfinanszírozási és kockázatvállalási díj százalékosan meghatározott, kamatszerűen számolt díj, amelyet az előfinanszírozásként

⁹⁵¹ PETRIK B. (2003.): i.m. 15. o.

⁹⁵² PETRIK B. (2003.): i.m. 15-16. o. Ilyen díjak közé tartozik a rendelkezésre tartási jutalék, opciós jutalék, kezelési költségek.

⁹⁵³ HALUSTYIK (2003.): i.m. 308. o. Ilyennek tekintendő a pótdíj (nem teljesített követelésekre), a minimál díj (a faktordíj kevesebb egy minimális összeghatárnál), a maximál díj (a tervezetthez képest nagyobb forgalom valósul meg.)

⁹⁵⁴ MARTINKÓ (2002.): i.m. 44-46. o.; UJVÁRINÉ (2005.): i.m. 388. o.

folyósított összegre számol fel a faktor. A díj mértékét részben a faktor forrásköltsége, részben az ügylet kockázata határozza meg.⁹⁵⁵

A faktordíj a követeléskezelési és a beszedési funkciót fedezi,⁹⁵⁶ azaz a korábban említett szolgáltatásoknak az ellenértéke. A faktordíjat több tényezőre tekintettel állapítják meg, ahogy arra a szerződéses gyakorlat is rámutat:

- a forgalom nagyságrendje;
- a számlák darabszáma;
- a jóváírások nagysága;
- a fizetési fegyelem;
- a vevők száma és a fizetési határidő.

A faktordíj is százalékos mértékben, a faktorált forgalom százalékában kerül meghatározásra. Ritkán előfordul, hogy a számlák darabszámától függő fix összegű, tételes faktordíjat is megállapítanak a százalékos díj mellett.

A faktordíj tehát a követeléskezelés, a számlák feldolgozásának a munkaköltségét ellentételezi. Nem jellemző, de előfordul, hogy a kockázatvállalás mértéke a faktordíj megállapításánál szerepet játszik, ahogy azt azonban korábban említettem, ez elsősorban az előfinanszírozási díj megállapításánál tölt be fontos szerepet.

Az egyéb költségek és díjak jellemzője, hogy a hitelszerződések gyakorlatából alakultak ki és kerültek át a faktoring díjazásának elemei közé, de találunk olyan díj és költségteteleket, melyek eseti jellegűek és a faktoring jellegéhez kapcsolódnak.

A hitelezési jellegű díjak közé sorolhatóak az alábbiak:

- a szerződéskötési díj;
- a szerződésmódosítási díj;
- rendelkezésre-tartási jutalék;
- átutalási költség.

⁹⁵⁵ MARTINKÓ (2002): i.m. 44. o.

⁹⁵⁶ MARTINKÓ (2002.): i.m. 45. o.

A szerződéskötési díj egyszeri alkalommal fizetett összeg, a szerződéskötés napjával esedékesen, míg a szerződésmódosítási díj minden szerződésmódosításkor felszámított díj (kivéve a vevőlimit módosításakor, ha ennek külön díja van). A rendelkezésre-tartási jutalék a faktorkeret és a ténylegesen igénybe vett összeg különbsége után számolt és százalékosan megállapított jutalék. Az átutalási költségeket is áthárítja a faktor a szállítóra, amelyek az átutalással egyidejűleg esedékesek.

A *faktoringszerződéshez kapcsolódó külön díjak* – hasonlóan a fentebb említettekhez – eseti jelleggel, nem minden esetben merülnek fel és jellemzően a faktorcégek üzletpolitikájuktól függően számítják fel.

Jellemzője a külön díjnak, hogy a nem banki tulajdonú pénzügyi vállalkozások relatíve magasabb előfinanszírozási és faktordíjat számolnak fel, de ezzel szemben az egyéb költségek nem kerülnek külön felszámításra.

A bankok illetve a banki tulajdonú pénzügyi vállalkozások viszont bonyolultabb, osztott díjazással dolgoznak, ezért inkább rájuk jellemző a különféle és sokszínű jogcímeiken szedett díjak és költségek rendszere.

A faktoring gyakorlatában a tevékenység jellegéhez kötődő díjak:

- minimál díj és maximált díj;
- pótdíj;
- vevőlimit alapítási és módosítási díj;
- biztosítási díj;
- faktoring kivonat pótlási díj;
- kezelési költség.

A *minimál díj* és *maximált díj* egyaránt a szerződött forgalomtól való eltérés kapcsán merül fel, és mindkettő mértéke meghatározásra kerül a keretszerződésben.⁹⁵⁷ Az előbbi esetben a forgalom, illetve az ez alapján kalkulált díj nem éri el a szerződésben rögzített értéket, míg az utóbbi esetben meghaladja ezt, így a faktorcég jogosult a díjemelésre.

⁹⁵⁷ HALUSTYI (2003.): i.m. 308-309. o.

A *pótdíj* azon követelések esetében merül fel, amelyeket a kötelezett nem teljesített, így az nem folyt be a faktorcéghez.⁹⁵⁸

A *vevőlimit* megállapítására kerül sor minden esetben a faktoring keretszerződésben, azaz meghatározzák a felek, hogy mely kötelezettekkel szemben, milyen összeg erejéig fogad be számlákat a faktorcég. Ha új vevő kerül bevizsgálásra és a keretszerződésben, akkor *vevőlimit alapításáról*, míg ha a keretösszeg megváltozik a *vevőlimit módosításáról* beszélünk.

Jellemző, hogy a keretösszeget és a vevőket egy évre bevizsgálja a faktor, tehát ha a szállító nem kezdeményez változást, illetve a fizetőképessége nem változik a vevőknek, ezek a vevők és keretösszegek további bevizsgálásig fennmaradnak. Nyilvánvalóan a faktor a változásokért (többletmunkáért) számol fel külön díjat. A faktoring kivonat pótlási díj szintén a többletmunka miatt került felszámításra és terheli a szállítót.

A *kezelési költség* alatt az egyéb díjak körében azt a költséget értjük, amely a nem faktorált számlák esetében merül fel. Ezek azok a faktor részére teljesített, de nem faktorált számlák, amelyek ellenértékét csak továbbutalja a faktor, illetve esetleges követelését ezekből is levonhatja, beszámíthatja.⁹⁵⁹

A finanszírozás kérdéskörébe tartozó probléma a *késedelmes teljesítés* kérdése.

A késedelmi kamatra alapesetben az engedményező és a kötelezett között létrejött szerződés, szerződéses rendelkezés hiányában pedig a Ptk.-ban szabályozott törvényi kamat szolgál alapul.⁹⁶⁰

A faktoring *késedelmi kamatarra vonatkozó gyakorlatában* sok esetben a hitelszerződés szabályaiból eredő késedelmi kamatszámítási módszerek kerülnek előtérbe. Ez azonban a sajátos jogi helyzet miatt nem minden esetben

⁹⁵⁸ HALUSTYIK (2003.): i.m. 308. o.

⁹⁵⁹ Megemlítendő, hogy a gyakorlatban a kezelési költség a faktordíj mellett nem rendkívüli költségként, a bruttó számlaösszeg bizonyos százalékában is felszámításra kerül.

⁹⁶⁰ A Ptk. 301.§-a rendezi a késedelmi kamat kérdését, amelynek mértéke pénztartozás esetén a késedelemmel érintett naptári félévet megelőző utolsó napon érvényes a jegybanki alapkamattal megegyező mértékű kamat, ha a tartozás kamatmentes. Amennyiben késedelmi kamat a szerződés vagy külön jogszabály alapján kikötésre került, e kamaton felül a fentebb említett jegybanki alapkamattal egyharmadával növelt mértékű késedelmi kamatot kell fizetni.

alkalmazható automatikusan, különösen az elmélet szerint a *lejárt és nem lejárt követeléseknél* merül fel probléma.⁹⁶¹

A *lejárt követeléseknél* a fizetendő vételár tartalmaz mindenféle díjat és költséget, tehát nincs külön késedelmi kamat felszámítására jogalap az engedményezővel szemben. Természetesen ez nem zárja ki, hogy késedelmi kamat felszámítására kerüljön sor az új jogosult által a kötelezettel szemben.

*Ezért nem értek egyet azzal az elméleti felfogással, amely lehetségesnek tartja azt az esetet, hogy a faktor átvállalja a követelés minden kockázatát, lemond a megtérítési igényéről a szállítóval szemben, de igényt tarthat kamatra, díjra és költségekre.*⁹⁶² Véleményem szerint, ha a faktor átvállalja a követelés kockázatát, a jelenlegi szerződéses gyakorlat és a kockázatvállalás alapján késedelmi kamat igénye nem lehet a szállítóval szemben.

A *le nem járt követelések* esetén már problémásabb a késedelmi kamat kérdése. Itt ugyanis két külön jogviszonyból eredő, de lényegét tekintve összefüggő késedelemről beszélhetünk.

Egyrészt a faktor és a szállító közötti, a faktoring szerződésből eredő késedelemről, másrészt az alapjogviszonyból eredően a faktor és a kötelezett közötti késedelemről. Nyilvánvalóan ugyanarra a követelésre, de külön jogviszonyból eredően a faktor mindkét fél felé felszámíthat késedelmi kamatot, de nem illeti meg a két helyről befolyó késedelmi kamat.

A faktornak tehát választania kell, hogy melyik késedelmi kamatot vonja le az ügyféltől. Ez sok esetben nem kérdés a faktor számára, hiszen az alapjogviszony esetében – különösen ha nincs szállítási szerződés – nem kerül késedelmi kamat kikötésre, így a Ptk-beli késedelmi kamat jár, illetve ha kikötik is a felek az a jegybanki alapkamat, vagy ennek kétszerese. Mindez azonban a tömegszerű engedményezéseknél külön elemzést és nyilvántartást jelentene ügyfelenként és számlánként, ami jelentős többletmunkával járna. Az elszámolás bonyolultságát elkerülendő, tehát a faktor a faktoring szerződésben kikötött késedelmi kamatot számolja fel a szállító felé.

⁹⁶¹ SZENTIVÁNYI (1995.): i.m. 12. o.

⁹⁶² UJVÁRINÉ (2005.): i.m. 389. o.

A másik ok a bonyolultság mellett, hogy ezek a késedelmi kamatmértékek sok esetben mértékükben is meghaladják az alapjogviszonyban kikötött vagy a törvényes késedelmi kamatot, illetve sok esetben az előfinanszírozási díjat is. A faktor tehát a fokozott kockázat és a vevő külön „figyelésével” kapcsolatos többletmunka díját is felszámítja.

A késedelmi kamat mértéke két módszerrel kerül megállapításra a szerződés gyakorlatban. Az egyik esetben fix százalékos mértékű éves kamatot számítanak fel, míg a másik esetben az előfinanszírozás díjához adódik hozzá az éves kamatmérték. (Ez utóbbi esetben előfordulhat a szerződéses gyakorlatban, hogy nem került felszámításra fix kamat, hanem normál finanszírozási díjakat és költségeket számolja fel a faktor, mintha nem esett volna késedelembe az engedményező.)

Finanszírozás-technikailag tehát, amennyiben az engedményező elszámolt a faktoring szerződésben meghatározott késedelmi kamattal, a faktor az adott követeléshez (számlához) kapcsolódó járulékokat visszaengedményezi.

2.5.2.2. A faktoringhoz kapcsolódó szolgáltatások

A finanszírozás mellett – a korábban említett elméleti és jogszabályi álláspontok egyaránt – a faktoring szolgáltatási jellegét hangsúlyozzák,⁹⁶³ azonban, hogy mit is takarnak ezek a szolgáltatások a hatályos jogszabályok részletesen nem térnek ki rá.

A jogi szabályozás sok esetben azonban hibásan közelíti meg a faktoring szolgáltatási jellegét. A szolgáltatási csomag részének tekintik a finanszírozást,⁹⁶⁴ pedig a finanszírozás már a modern finanszírozási faktoring elmaradhatatlan eleme, tehát nem lehet a választható szolgáltatások körébe sorolni. Sajnos ezt a téves koncepciót veszi át a Ptk. 2007-es szövegtervezete is.⁹⁶⁵

⁹⁶³ SALINGER (1995.): i.m. 240. o.; UJVÁRINÉ (2005.): i.m. 387-389. o.; NOCHTA (1996.): i.m. 715. o.

⁹⁶⁴ UNIDROIT Egyezmény 1. cikk 2. b., pont

⁹⁶⁵ www.gov-im.hu (2007. december 20.): a Ptk. 2007-es szövegtervezete 5:375.§

A Ptk. szövegtervezete például öt szolgáltatást sorol fel, amelyek közül négy – eltérő fogalomhasználat ellenére is – a nemzetközi szabályozásban leírt szolgáltatásokat, míg az ötödik az elszámolással kapcsolatos szolgáltatást takarja.

Tulajdonképpen mit is takar az a *komplex szolgáltatáscsomag*, amely alatt a többnyire követelésekkel kapcsolatos adminisztratív tevékenységet és a kintlevőségek beszedését értjük.

A hitelintézeti szabályozás 2007-es módosítása egyébként a követelések kezelését és a behajtási tevékenységet önálló tevékenységként is leválasztja, és lehetővé teszi a pénzügyi intézmények számára a faktoring tevékenységtől elkülönült végzését, megbízás alapján.⁹⁶⁶

Ez egyben törvényi deklarációja annak a gyakorlatnak, amely elválasztja a követeléskezelési tevékenységet végző társaságokat a faktoring társaságoktól.

A faktoring társaságok a követelésvásárlással összefüggésben mindenképpen végeznek követeléskezelési tevékenységet még akkor is, ha nem a teljes követeléskezelés minden tevékenységi elemét vállalják fel. A követeléskezelés viszont önmagában véve nem jelent faktoring tevékenységet, mivel ezt megbízási szerződés keretében végzik, tehát itt főszabályként nem kerül sor sem követelésvásárlásra, sem előfinanszírozásra. Ha ez utóbbi is megvalósul, akkor már faktoring tevékenységről kell beszélnünk.

A *követeléskezelési tevékenységet* a szerződéses gyakorlat összetett tevékenységként értelmezi, amelyet „követelés management”⁹⁶⁷ vagy a szolgáltatás jellegétől függően „kintlevőség kezelési szolgáltatás” elnevezéssel illetik (Credit Management Services – CMS).⁹⁶⁸

A követeléskezelés tehát összetett szolgáltatás, amely több részszolgáltatások együtteséből épül fel, és amely önállóan megbízási

⁹⁶⁶ Hpt. 4.§ (3) bek. j., pont. Fontosnak tartom megjegyezni, hogy szerencsésebb lenne a követelés behajtása helyett a követelés beszedése elnevezésnek a használata, mivel a behajtási tevékenységet nem pénzügyi szolgáltatási tevékenységként értelmezi a hétköznapi nyelvi használat. A pénzügyi intézmények, de a követeléskezelők sem végeznek „behajtási tevékenységet”, hanem a jogi út igénybevételel érvényesítik a követelést.

⁹⁶⁷ www.magyarfaktor.hu (2007. január 15.)

⁹⁶⁸ www.intrum.hu (2007. január 15.)

*szerződés keretében*⁹⁶⁹ vagy pedig a faktoring tevékenység részeként végezhető. A követeléskezelési tevékenység magában foglalja:

- a hitelképességi információszolgáltatást,
- könyvelési, nyilvántartási szolgáltatást,
- adósságfelügyeletet,
- követelések beszédését.

A hitelképességi információszolgáltatásokat ún. preventív intézkedésnek is szokták nevezni, amely magában foglalja a cégbeazonosítást, a hitelminősítést (faktoring keret megállapítása).

Ezeket a tevékenységeket még a szerződéskötést megelőzően elvégzik a faktortársaságok, illetve a keretszerződés változtatása esetén (új vevő, faktoring keret módosítása) folyamatosan végzik. A faktoring szolgáltatás szükségképpen része, míg a követeléskezelő társaságoknál ez külön díjazás ellenében végzett szolgáltatás.

A könyvelési és nyilvántartási szolgáltatások körébe tartoznak a követelésnyilvántartás (számlánkénti és vevőnkénti megosztásban), és a számlázási feladatok, amelyek átfogják a számlák és fizetési felszólítások előállítását, a postázást és a számla-egyeztetések elvégzését.

Az utóbbi esetben előfordul, hogy közvetlen számítógépes kapcsolatban van az ügyfél a követelés kezelőjével. Ezt a komplex tevékenységet szokták nevezni Eladási Főkönyvi Szolgáltatásnak (SLS).⁹⁷⁰

A szolgáltatások közül a nyilvántartási szolgáltatás jellemző elsősorban a faktoring társaságokra, amely szintén nélkülözhetetlen eleme a tevékenységüknek, hiszen ezen keresztül tudják figyelemmel kísérni a követelések beérkezését illetve elvégezni az ügyféllel az elszámolásokat.

⁹⁶⁹ A különféle követeléskezelő társaságok között több magyar alapítású, az 1990-es évek elején létrejött társaságot találunk (Adósság Börze Kft., Creditfact Kftb. stb.), illetve több Magyarországon alapított, de külföldön már bevezetett, több évtizedes múltra visszatekintő társaság is van. Ez utóbbiak közé tartozik a Creditreform (1879-ben alapították a cégszövetséget Németországban, amely információs irodákat tömörítő cégszövetség volt), a Dun & Bradstreet Corporation (1843-ban alapították, ma már a világ legnagyobb üzleti információs szolgáltatója 38 országban 14.000 alkalmazottal), illetve az Intrum Justitia Group (a 80 éves múltra visszatekintő nemzetközi vállalatcsoport, Amszterdamban lévő központtal, 120 országban kínált szolgáltatásokkal, amelyek átfogják a pénzügyi szolgáltatásokat is).

⁹⁷⁰ www.intrum.hu

Az *adósságfelügyelet* közjogi értelemben a hitelmonitoringot jelenti, amely folyamatos figyelemmel kísérése mind az adós cégjogi és gazdasági statusának, mind pedig a követelés sorsának (fizetési késedelem, beszámítás, fizetési kifogások). A hitelintézeti szabályozás alapján törvényi kötelezettsége a faktoring cégeknek, tehát jellemző faktoring szolgáltatás.

A *követelések beszedése* zárja le a követeléskezelés folyamatát. Ez a tevékenység is többretegű, amely magában foglalja az egyeztetési tevékenységet, a jogi eszközök igénybevételét, illetve a követelés értékesítését is. A faktoring tevékenységhez hozzátartozik, azzal a megjegyzéssel, hogy jogi útra nem szívesen terelik a faktorcégek a követelések érvényesítését, annak elhúzódása miatt, így ezt csak végső eszközként alkalmazzák.

A faktoring esetében a követelés beszedése nem feltétlenül az adóstól történő beszedést jelenti, hiszen a faktor az ügyfelétől, az engedményezőtől is levonhatja a követelést.

A Ptk. 2007-ben készült szövegtervezete nem a követelések beszedésének a fogalmát használja, hanem a követelés érvényesítését. Ez szűkebb fogalom és elsősorban a bírósági utat jelenti. Ezért kifinomultabb és pontosabb megfogalmazást jelentene a „követelések beszedése” kifejezés használata.

2.5.2.3. A kockázatvállalás

A faktor jogai és kötelezettségei közül a harmadik eshetőleges elem a *kockázatvállalás*. A faktoring kifejezett kockázatvállalás hiányában is a kockázatos ügyletek körébe tartozik. Ezért csak *kockázatvállalásos* illetve *kockázatmegosztásos* faktoring ügyletről beszélhetünk, annak ellenére, hogy a faktoring definíciójánál a hitelintézeti törvény különbséget tesz az adós kockázatának átvállalásával vagy anélkül történő követelésvásárlás között. Tulajdonképpen az utóbbi esetben beszélhetünk a kockázatmegosztásos ügyletről, hiszen a követelés megtérüléséért felel az engedményező is.

A mai modern polgári jogi felfogás is kockázatvállalásról beszél és központi kérdésnek azt tekinti, hogy ki viseli a követelés beszedésének a kockázatát.⁹⁷¹

A kockázatvállalás elnevezésében többféle fogalom használatos a szakirodalomban, amelyet sok esetben szinonimaként is használnak.

A *del credere* elnevezés a legelterjedtebb, amelyet szinonimaként használnak a faktor kockázatvállalására. Az elnevezés a bizományos szerződéses gyakorlatból ered, de ez a faktoring esetében teljes mértékben módosult és más jelentéssel bír. A faktoring esetén a kockázatvállalás főszabályként teljeskörű a követelés beszedésére, behajthatatlanságára egyaránt vonatkozik, amely a fizetés hiányát is átfogja.

Nyilvánvalóan a kockázatvállalás, így a *del credere* felelősség sem terjed ki azokra az esetekre, amelyek az engedményező kötelezettségvállalásait érintik.

A *del credere* felelősség átvállalása alapján különít el a szakirodalom a valódi és a nem valódi faktoringot egymástól, amely megosztást a bírói gyakorlat is átvesz.⁹⁷² A valódi faktoring esetében említi a szakirodalom csak a *del credere* felelősség átvállalását.

A szakirodalomban és a gyakorlatban is találkozunk a kockázatvállalásnál a „megtérítési igény”⁹⁷³ illetve a „visszkereseti jog” fogalmával egyaránt.⁹⁷⁴

Az utóbbi a jellemzőbb kategória a hazai szerződéses gyakorlatban, amely akként valósul meg, hogy a faktor a lejárt követelés ellenértékét levonja az ügyfél részére fizetendő összegből. A visszkereseti joggal történő finanszírozás esetén tehát megosztja a kockázatot a faktor a szállítóval. A Ptk. ennek a jogi alapját a kezességvállalással teremtette meg, amely felelősség az új polgári jogi kodifikációban változott.

⁹⁷¹ UJVÁRINÉ (2005.): i.m. 387. o.

⁹⁷² NOCHTA (1996.): i.m. 716. o.

⁹⁷³ UJVÁRINÉ (2005.): i.m. 388. o.

⁹⁷⁴ HALUSTYIK (2003.): i.m. 303. o.

A 2006-os koncepcióban elmarad kezesi felelősség az engedményezésnél, hanem az engedményező szavatolási kérdéseibe olvad bele a megtérítési igény.

A Ptk. 2007-ben elkészült szövegtervezete, azonban visszatér a Ptk. alapkoncepciójához, azzal, hogy kezesség helyett a készfizető kezességet emeli törvényi szintre.⁹⁷⁵

Csak az engedményezés szabályainál említi a készfizető kezességet, míg a faktoring esetén a felekre bizza a felelősség rendezését. Azonban ez ellentmondó szabály, hiszen a faktoring mögöttes jogviszonyaként az engedményezést jelöli meg a jogalkotó, így kérdés, hogy a készfizető kezesség alkalmazható-e a faktoring szerződésekre is.

Helytelen a 2007-es szövegtervezet a kockázatvállalással összefüggésben, mivel azt mondja ki, hogy a kötelezett nem vagy késedelmes teljesítése esetére biztosítékot nyújt.⁹⁷⁶ (Ettől még az UNIDROIT Egyezmény szövegezése is jobb, hiszen ott a kockázatvállalás fogalmát az adós fizetési késedelme vagy mulasztása esetén fennálló védelemként fogalmazza meg.)

Az új szövegtervezet nem magyarázza meg, hogy milyen biztosítékot kellene nyújtania egy faktor cégnek, ha finanszíroz és ezáltal az ügylet kockázata is nála van.

A biztosíték fogalma sem helyesen kerül itt alkalmazásra, hiszen a faktoring szerződésnél a faktor részéről szerződési biztosíték vállalása vitatható, hiszen átvette a követelést, finanszírozási előleget nyújtott és ezáltal kockázatot vállalt.

Sokkal helyesebb lenne a közjogi megfogalmazás átvétele, az adós kockázatának átvállalását, vagy a követelés beszedésének illetve az adós mindenkori fizetőképességi kockázatának az átvállalását a törvényszövegbe illeszteni.

⁹⁷⁵ www.irm.gov.hu (2007. december 20.): Ptk. 2007. évi szövegtervezete 5:174.§

⁹⁷⁶ www.irm.gov.hu (2007. december 20.): Ptk. 2007. évi szövegtervezete 5:375.§ (2) bek. b., pont

(A kockázatvállalás szorosan összefügg a szállító kötelezettségvállalásával, amelyet korábban részleteztem, így külön nem térnék ki rá.)

2.5.3. Az adós jogai és kötelezettségei

A faktor és a szállító mellett az adós is részese a faktoring jogviszonynak, így a faktoring és az engedményezési szabályok részletesen kitérnek *az adós jogai és kötelezettségei* kérdéskörre.

A faktoring jogviszony akár csak az engedményezés, nem a hitelezői pozíció átruházását jelenti, hanem mindig egyes követelésekre vonatkozik, és nem a teljes jogviszonyra, hiszen az utóbbi a szerződésátruházás fogalmába tartozik.⁹⁷⁷ Ebből következik, hogy az adós pozícióját az engedményezés nem érinti, illetve az engedményező marad a szerződésből eredő egyes jogok jogosultjának, így őt illeti meg a megtámadási jog, vagy hibás teljesítés esetén a kijavítás, árleszállítás követelésének a joga.⁹⁷⁸

A kötelezettre nézve tehát nem válik terhesebbé a jogviszony, de a faktoring gyakorlatában nem mindig örülnek az adósok a faktor megjelenésének, hiszen „felgyorsulhat” a fizetéssel összefüggő kötelezettség teljesítése. Ennek oka, hogy a faktor nincs „elkötelezve” a vevőnek, nincs ráutalva további fizetési halasztások, engedmények tételére, ezért

⁹⁷⁷ A szerződésátruházás fogalmára az Európai Szerződési Jog Alapelveiben (12:201.§) illetve a Ptk. 2007-es szövegtervezetében is találunk meghatározást. Az európai uniós szabályozás értelmében valamely szerződésben részes fél harmadik személlyel megállapodást köthet arra vonatkozóan, hogy a harmadik személy a szerződésben helyébe lép. Ilyen esetben a jogutódlás csak akkor hatályosul, ha a szerződésben részes másik fél hozzájárulása alapján az első fél a kötelemből szabadul. A Ptk. szövegtervezete (5:180.§-5:183.§) gyakorlatilag az engedményezés és a tartozásátvállalás együtteseként fogja fel a szerződéses pozíció átruházását, azaz a szerződésből eredő valamennyi jog és kötelezettség egyaránt átszáll a harmadik személyre. A szövegtervezet szerint akkor beszélhetünk a szerződési pozíció átruházásáról, ha a szerződéses jogviszonyból kilépő, a jogviszonyban bent maradó és az abba belépő fél megállapodnak a kilépő felet megillető jogok és az őt terhelő kötelezettségek összességének a szerződéses jogviszonyban belépő félre történő átruházásáról. A szerződéses jogviszonyba belépő felet megilletik mindazon jogok és terhelik mindazon kötelezettségek, amelyek a jogviszonyból kilépő felet a bent maradó féllel szemben a szerződés alapján megillették és terhelték.

⁹⁷⁸ Ptk. koncepció (2006.): i.m. 188-189. o.

hathatósabban tud fellépni a követelés határidőben történő teljesítése érdekében.

Mind a szakirodalom,⁹⁷⁹ mind az egyes jogszabályok⁹⁸⁰ a kötelezetti jogokat és kötelezettségeket az adósvédelem oldaláról közelítik meg, amellyel a faktoring jogviszony tekintetében, de az engedményezéssel összefüggésben sem értek egyet és egyben osztom az egyes szakirodalmi álláspontok ezzel kapcsolatos aggodalmát.⁹⁸¹

Általánosságban véve ugyanis elmondható, hogy a faktorálást az egyéb kockázatok mellett megnehezítik azok a kötelezetti jogok (kifogás, beszámítás, visszakövetelés joga, stb.), amelyek lehetőséget adnak a kötelezettnek a faktor elleni igényérvényesítésre, annak ellenére, hogy az eredeti jogviszony létrehozásában és teljesítésében nem vett részt, semmilyen felróhatóság nem terheli.

A szakirodalom és jogszabályok eltérően szabályozzák és határozzák meg a különféle kötelezetti jogokat és kötelezettségeket. A legtöbb álláspont az értesítés, a kifogások, a beszámítás és teljesítés kérdéskörét említi.⁹⁸² Míg van olyan álláspont, amely szerint ezek kiegészülnek az alapjogviszonyhoz kapcsolódó szerződés-módosítási joggal.⁹⁸³

A hatályos jogi szabályozás az értesítési kötelezettség, a kifogásolás, a beszámítás jogával illetve a teljesítés kérdésével foglalkozik nevesítetten, de a Ptk. koncepciója és a 2007-es szövegtervezete egyaránt érinti az alapjogviszony módosításának a jogát, az engedményezés kizárását, korlátozását illetve az érvénytelen engedményezések kérdését is, hasonlóan az európai uniós és a nemzetközi szabályokhoz.

Mindezekre tekintettel a kötelezetti jogokat és kötelezettséget álláspontom szerint két nagy csoportba sorolhatjuk, beszélhetünk elsődleges, a faktoring

⁹⁷⁹ GÁRDOS P. (2004.): i.m. 15. o.

⁹⁸⁰ Ilyen rendelkezéseket találunk az UNICTRAL Egyezményben (preambulum), illetve az Európai Szerződési Jog Alapelveiben (11:301.§-11:401.§)

⁹⁸¹ MADLOVITS Zoltán: A faktorálás alapjai a magyar jogban II. Céghírnök 2/1997. 11. o.

⁹⁸² UJVÁRINÉ (2005.): i.m. 390-391. o.; MADLOVITS (1997.): i.m. 11. o.; KÓNYA (2001.): i.m. 150. o.; PETRIK B. (2003.): i.m. 15. o.

⁹⁸³ GÁRDOS (2004.): i.m. 16. o.

szerződéssel összefüggő illetve másodlagos, az alapjogviszonyból eredő jogokról és kötelezettségekről.

Az elsődleges jogok és kötelezettségek körébe tartoznak:

- az értesítéshez való jog;
- a visszakövetelési jog;
- az engedményezés kizárásához fűződő jog;
- az érvénytelen engedményezések.

A másodlagos jogok és kötelezettségek körébe tartoznak:

- a kifogásolási jog;
- a beszámítás;
- a teljesítés, szabadulás a kötelemből;
- az alapjogviszony módosítása.

A jogok és kötelezettségek tárgyalása során a fentebb említettek néhány kivétellel a faktor és a szállító viszonylatában tárgyalásra kerültek. Ezért itt csak a *kifogásolási jog*, a *beszámítás*, a *visszakövetelési jog* és a *teljesítés kérdésével* foglalkozom.

A *kifogásolási jog* értelmezésével mind a szakirodalom, mind a jogi szabályozás foglalkozik. Általánosságban megjegyzendő, hogy a kifogásolási jog fogalmába tartozónak kell tekintenünk a *beszámítási* és a *visszakövetelési jogot*,⁹⁸⁴ mivel a jogi szabályozás nevesítetten foglalkozik velük,⁹⁸⁵ így ezek külön kiemelésre szorulnak.

A kifogásolási jogot nem nevesíti a törvény a fentiekén kívül, így a szabályozás és az elmélet a fogalmat széleskörűen értelmezi.⁹⁸⁶

A hatályos polgári jogi szabályozás kimondja, hogy a kötelezett az engedményezéssel szemben is hivatkozhat mindazokra a kifogásokra, amelyekre az engedményezővel szemben is hivatkozhatott volna.⁹⁸⁷

⁹⁸⁴ KÓNYA (2001.): i.m. 150-151. o.; GELLÉRT Gy. (2007.): i.m. 1185. o.

⁹⁸⁵ Ptk. 329.§ (3) bek.; UNIDROIT Egyezmény 9-10. cikk

⁹⁸⁶ GELLÉRT GY. (2007.): i.m. 1184. o. A Ptk. magyarázata példalódzóan felsorolja, hogy mik tartozhatnak a kifogásolási jog körébe. Így hivatkozhat a kötelezett az alapjogviszonyra vonatkozó szerződés érvénytelenségére, az elévülésre, a követelés idő előttiségére, vagy arra, hogy a követelést az engedményező ellen indult eljárásban lefoglalták.

⁹⁸⁷ GELLÉRT Gy. (2007.): i.m. 1184. o.; Ptk. 329.§ (3) bek.

Ugyanezen az elven nyugszik a Ptk. koncepciója, új szövegtervezete, de az európai uniós és a nemzetközi szabályozás egyaránt.⁹⁸⁸

A kifogásolási jog lehet *anyagi és eljárásjogi jellegű* egyaránt.⁹⁸⁹ A hatályos Ptk. az anyagi jogi jellegű kifogásokkal foglalkozik, míg az UNIDROIT Egyezmény az anyagi jogi kifogásokat eljárásjogi oldalról közelítve értelmezi.⁹⁹⁰

Kimondja, hogy a faktor perindítása esetén az adós felhozhatja azokat a kifogásokat, amelyek az alapjogviszonyból erednek és amelyet az adós a szállítóval szemben érvényesíthetne.

A kifogásolási joggal kapcsolatban *négy megközelítés alakult ki* a különféle jogrendszerekben.⁹⁹¹

Az egyik megközelítés szerint az adós csak azokat a kifogásokat hozhatja fel, amelyek *ugyanazon szerződésből erednek*, amelyből a követelés is, függetlenül attól, hogy a kifogás az engedményezés vagy az erről szóló értesítés előtt vagy után keletkezett.

Más megközelítés szerint minden olyan kifogás felhozható, amely az adósnak az értesítés előtt, az engedményezővel szembeni *bármely jogviszonyából* keletkezett.

Harmadik megoldás csak olyan igényekre korlátozza a kifogást, amelyek esedékesek voltak az *értesítéskor* és a *követelés esedékességekor* egyaránt.

A legliberálisabb felfogás szerint *minden kifogást felhozhat az adós* függetlenül az értesítéstől és az engedményezett követelések keletkezésétől és jogalapjától.

⁹⁸⁸ Ptk. koncepciója (2006.) 5:169.§ (3) bek.; Szövegtervezet (2007.) 5:172.§ (3) bek.; UNIDROIT Egyezmény 9. cikk; UNCITRAL Egyezmény 18. cikk; Alapelvek 11:307.§ (1) bek.

⁹⁸⁹ Erre mutat rá az európai uniós szabályozás, megteremtve a kötelezett számára mindkét típusú kifogás érvényesítését. Alapelvek 11:307.§ (1) bek.: A kötelezett az engedményezéssel szemben minden olyan anyagi jogi és eljárási kifogásra hivatkozhat, amely a kötelezettet az engedményezővel szemben megillette volna.

⁹⁹⁰ UNIDROIT Egyezmény 9. cikk 1. pont: Ha a faktor az adásvételi szerződésből keletkezett követelés megfizetése iránt az adós ellen pert indít, az adós a faktorial szemben felhozhatja mindazokat a kifogásokat, amelyek az adásvételi szerződésből erednek, s amelyeket az adós akkor is érvényesíthetne, ha a pert a szállító indította volna.

⁹⁹¹ GÁRDOS P. (2003.): i.m. 11. o.

A hazai hatályos, illetve a jövőbeni szabályozás egyaránt korlátozza a kifogásolási jogot. Az adós csak olyan kifogásokat hozhat fel, amelynek a jogalapja az engedményezésről kapott értesítéskor fennállt.

A kommentár által a jogszabályhoz fűzött helyes álláspont szerint az adós nem hivatkozhat olyan kifogásra, amely az engedményező és az engedményes jogviszonyára vonatkozik. Ez alapján tehát sincs jelentősége az engedményezett és a kötelezett jogviszonyában annak sem, hogy az engedményező és az engedményes között létrejött szerződés érvénytelen, hanem az értesítésnek megfelelően teljesítenie kell.⁹⁹² *Célszerű lenne azonban ezen álláspont jogszabályi szintre emelése, ezzel is pontosítva az adós jogait.*

Nem tesz korlátozást a törvény tekintetben, hogy milyen jogviszonyból keletkezett a követelés, azaz nem kell feltétlen ugyanabból a jogviszonyból keletkeznie a kifogásnak, mint a követelésnek.

Ezzel az állásponttal azonban nem értek egyet, mivel a faktoring a követelés jogalapját képező jogviszonyból ered, ezért hátrányos és kiszámíthatatlan lenne a faktor számára, hogy még más jogviszonyból eredő kifogást érvényesítsenek a követeléssel szemben.

A nemzetközi szabályok különféle álláspontot foglalnak el. Az európai uniós szabályozás, illetve az UNCITRAL Egyezmény nem korlátozza a kifogásolási jogot, míg az UNIDROIT Egyezmény csak olyan kifogásokat ismer el, amelyek az engedményezett követeléshez kapcsolódó szerződésből erednek.

Véleményem szerint tehát az UNIDROIT szabályait kellene a hazai polgári jogi szabályozásba átvinni a fentebb említettek miatt.

A *beszámítás* kérdése is a kifogásolási jog körébe tartozik, de jellemzően külön foglalkoznak a kérdéssel az egyes jogszabályok.

A hazai szabályozás megemlíti külön a beszámítási jogot, de a kifogás jogával egyformán szabályozza. Érdekes, hogy a jogalkotó elválasztja a jogalap és az esedékesség kérdését. Beszámíthatónak tekinti a magyarázat azt

⁹⁹² GELLÉRT Gy. (2007.): i.m. 1185. o. Hasonló felfogást vall Gárdos Péter is. GÁRDOS P. (2003.): i.m. 11. o. Az adós megfelelő értesítés esetén köteles teljesíteni, és a teljesítéssel szabadul a kötelemből függetlenül attól, hogy az engedményezés érvényes volt-e.

az ellenkövetelést is, amelynek a jogalapja értesítéskor már megvolt, de a követelés csak ezt követően vált esedékessé.⁹⁹³ Elegendő tehát, hogy a szerződés létrejöjjön az értesítés előtt, az ellenkövetelés esedékessége későbbi is lehet, azzal a megjegyzéssel, hogy csak esedékességet követően van lehetőség a beszámításra. Nincs tehát megkötés tekintetben, hogy milyen polgárjogi jogviszonyból keletkezik az adós beszámítási igénye.

Eltérő felfogással találkozunk a nemzetközi szabályozás területén. Az európai uniós rendelkezések ugyan a kifogás szabályozásánál nem tesznek korlátozó rendelkezéseket, de a beszámítási jogot feltételhez kötik.⁹⁹⁴

A kettős feltételrendszer vagylagosan kimondja, hogy az ellenkövetelésnek az értesítés kézhezvétele idején fenn kell állnia, vagy szorosan kell kapcsolódnia az engedményezett követeléshez. Ez utóbbi kivétel szélesíti a beszámítási jogot, mivel az értesítéskor nem fennálló ellenkövetelés is beszámítható, ha kapcsolódik ahhoz az alapjogviszonyhoz, amiből a követelés ered.

A legszigorúbb szabályozást az UNIDROIT Egyezmény adja, mivel a beszámítás, egyrészt mint kifogás, csak a követelés alapjogviszonyából eredhet, másrészt csak olyan beszámítási igény érvényesíthető, amelynek az érvényesítésére az adós az értesítés megküldésekor már jogosult volt az engedményezővel szemben is.⁹⁹⁵

A faktor érdekeinek a védelme miatt megfontolandónak tartanám a szabály átvételét a hazai polgári jogi szabályozásba, a kifogásolási jognál említett indokok alapján.

⁹⁹³ GELLÉRT Gy. (2007.): i.m. 1185. o.

⁹⁹⁴ Alapelvek 11:307.§: Kifogások és a beszámítás joga:

(1) A kötelezett az engedményessel szemben minden olyan anyagi jogi és eljárási kifogásra hivatkozhat, amely a kötelezettet az engedményezővel szemben megillette volna.

(2) A kötelezett az engedményessel szemben minden olyan beszámítási joggal is élhet, amely a kötelezettet a 13. fejezet rendelkezései szerint az engedményezővel szemben megillette volna, minden olyan, az engedményezővel szembeni követelés vonatkozásában, amely:

a) az engedményezésről szóló, 11:303.§ (1) bekezdése szerinti, vagy annak feltételeit nem teljesítő értesítés kötelezett általi kézhezvételének idején fennállt; vagy

b) szorosan kapcsolódik az engedményezett követeléshez.

⁹⁹⁵ UNIDROIT Egyezmény 9. cikk 2. pont:

Az adós a faktorról szemben bármely, a szállítóval szembeni beszámítási kifogást is érvényesíthet, ha a kifogásnak az engedményező szállítóval szemben való érvényesítésére az adós abban az időpontban jogosult, amikor részére a követelés átruházásáról szóló, írásbeli értesítést a 8. cikk 1. pontja szerint megküldték.

A *visszakövetelési jogot* nevesítetten csak a nemzetközi jogi rendelkezések tartalmazzák, de mind az UNIDROIT, mind az UNCITRAL Egyezmény rendelkezik róla.⁹⁹⁶

A visszakövetelési jog azt jelenti, hogy az adós a teljesítését követően is jogosult a faktortól a fizetett összeget visszakövetelni, amely még problematikusabb, mint a kifogások kérdésköre.

A faktor az ügylet zárásaként a kötelezett teljesítését követően elszámol a szállítóval, teljesíti számára a még hátralévő kifizetéseket, elszámol továbbá a kamatokkal és egyéb költségekkel. Ezt az elszámolási jogviszonyt boríthatja fel a visszakövetelési jog, az elévülési időt figyelembe véve, gazdaságilag indokolatlanul hosszú időszak alatt. A visszakövetelés joga kiszámíthatatlanul kockázatosná teheti a faktoring ügyletet.

A nemzetközi szabályok kétféle álláspontot tartalmaznak a visszakövetelési joggal kapcsolatban.

Az UNCITRAL Egyezmény nem teszi lehetővé a visszakövetelési jogot az adós számára, azaz ha az engedményező hibásan teljesíti az eredeti szerződést, az adós nem jogosult az engedményestől visszakövetelni az általa fizetett összeget.⁹⁹⁷

Az UNIDROIT Egyezmény a visszakövetelési jogot nem tiltja, hanem csak korlátozza.⁹⁹⁸ A visszakövetelési jog gyakorlásához a *törvény két vagylagos feltételt szab*, azaz a visszakövetelési jogot önmagában a teljesítés elmulasztása, a hibás vagy késedelmes teljesítés nem alapozza meg.

Akkor jogosult tehát az adós a faktortól visszakövetelni a fizetett összeget, ha a faktor még nem fizetett a követelésért, tehát a követelés

⁹⁹⁶ GÁRDOS P. (2004.): i.m. 15. o.

⁹⁹⁷ GÁRDOS P. (2004.): i.m. 15-16. o.

⁹⁹⁸ UNIDROIT Egyezmény 10. cikk

1. Nem érintve az adósnak a 9. cikkben biztosított jogait, az adásvételi szerződés teljesítésének elmulasztása, hibás vagy késedelmes teljesítése önmagában nem jogosítja fel az adóst arra, hogy a faktor részére teljesített fizetését visszakövetelje, ha joga van azt a szállítótól követelni.

2. Mindazonáltal az adós, akinek joga van a faktor részére valamely kintlévőséggel kapcsolatban fizetett összeget a szállítótól követelni, visszakövetelheti azt a faktortól is, ha

a) a faktor ugyanazon kintlévőség tekintetében a szállítóval szemben fizetési kötelezettségének nem tett eleget, vagy

b) a faktor a fizetést olyan időpontban teljesítette, amikor tudomása volt arról, hogy a szállító nem, hibásan vagy késedelmesen teljesített azon áruk tekintetében, amelyekre az adós a fizetést teljesítette.

finanszírozására nem került sor, vagy pedig úgy teljesített kifizetést a faktor a szállító részére, hogy tudomása volt a szállító késedelmes, hibás teljesítéséről illetve a teljesítés elmaradásáról.

A két jogi megoldás közül a teljesített szolgáltatás visszakövetelésének a tiltása a helyesebb álláspont a bonyolult elszámolási viták és a faktoring ügylet biztonsága érdekében. Az UNIDROIT Egyezmény szabályozása bizonytalanná teszi a jogviszonyt a faktor és a szállító, a faktor és az adós között egyaránt. Több kérdés is felmerülhet a jogalkalmazás területén. Egyrészt honnan fogja tudni az adós, hogy teljesített-e a faktor, tehát meddig gyakorolhatja a visszakövetelési jogát. Másrészt jogvitára adhat okot azon időpont meghatározása, hogy mikor jutott tudomására a szállító hibás teljesítése és egyáltalán, hogyan bizonyítható az adós részéről a tudomásra jutás két ellenérdekű féllel szemben.

Az adós jogai és kötelezettségei közül legutoljára a *teljesítési kötelezettséget* érintem. Az adósnak a faktorról szembeni teljesítése a kötelemből való szabadulást jelenti, de ez csak a faktor viszonylatában értelmezhető, hiszen ez a teljesítés nem érinti az engedményező azon esetleges jogait, amelyek az alapjogviszonyból erednek.

A teljesítés kérdése szorosan összefügg az értesítés kérdésével, amely alapvetően befolyásolja a teljesítés jogszerűségét. Ez a problémakör azonban az értesítés kérdésével összefüggésben került tárgyalásra.

Összegezve az adós jogaival és kötelezettségeivel kapcsolatos felvetéseket, véleményem szerint az adósvédelemmel szemben a nemzetközi és a hazai szabályozásban egyaránt a hitelező védelmi szabályokat kellene erősíteni, ezzel is csökkentve a faktoring ügylet kockázatát. Ennek érdekében módosításra szorulnának a Ptk. és az UNIDROIT Egyezmény rendelkezései egyaránt. Csak olyan kifogásokat hozhatna fel az adós a faktorról szemben, amely a követelés alapját képező szerződésből erednek, azzal a korlátozással, hogy a kifogásnak az értesítéskor fenn kell állnia és érvényesíthetőnek kell lennie. (Ez azt jelenti, hogy a fennállt jogalapról az értesítést követően keletkezett követelés nem érvényesíthető a faktorról szemben.)

Az adós visszakövetelési jogát ki kellene zárni mind az UNIDROIT Egyezmény rendelkezéseiben, mind pedig a Ptk. szabályaiban. A Polgári Törvénykönyv ezirányú módosításánál osztom azt a szakirodalmi álláspontot, hogy a visszakövetelési jog kizárása nem jelentené azt, hogy a kötelezett a szerződés hibájából eredő igényét nem érvényesítheti a követelés eredeti jogosultjával, az engedményezővel szemben.

2.6. A szerződés megszűnése

A faktoringra vonatkozó szabályozás nem ad eligazítást a szerződés megszűnésével kapcsolatos kérdésekben, így ebben a kérdésben az általános szerződési szabályokra illetve a szerződéses gyakorlatra támaszkodhatunk.⁹⁹⁹

A faktoring szerződések sajátossága a keretszerződési jelleg, amelyből következően előfordulhat, hogy elválik egymástól a keretszerződés és az egyedi szerződések megszűnése.

A szerződéses gyakorlatban a keretszerződésben, illetve annak mellékletében kerül felsorolásra a vevők köre, vagy a keretszerződés mellett külön egyedi megállapodás születik az egyes vevők faktorálására. Ebben az esetben elválhat egymástól a keretszerződés és a külön vevőre vonatkozó megállapodás megszűnése, hiszen a keretszerződés megszűnése nélkül is megszűnhet a külön egyedi megállapodás. (Például már nem kívánja tovább finanszírozni a faktor az adott vevőt, annak fizetőképessége vagy fizetőkészsége miatt.)

Különbséget kell tennünk az egyedi, egy ügyletre kötött faktoring szerződések illetve a jellemzőbb keretszerződések megszűnése között is.

Az *egyedi szerződések* esetében fordul elő megszűnési esetként a szerződés teljesítéssel történő megszűnése, hiszen a követelés kifizetésekor és

⁹⁹⁹ HALUSTYIK (2003.): i.m. 309. o.; UJVÁRINÉ (2005.): i.m. 392. o. A szerző négy megszűnési módot emel ki:

- a szerződés teljesítésbe megy, lejár, vagy esetleg a kikötött bontó feltétel bekövetkezik;
- a szerződő felek bármelyikének jogutód nélküli megszűnése;
- a közös nyilatkozattal történő megszüntetés;
- a határozott időtartamú jogviszony egyoldalú nyilatkozattal történő megszüntetése (rendkívüli felmondás, elállás)

az elszámolási viszony rendezését követően, a szerződésből eredően további faktoringra nem kerül sor.

A szerződés közös akaratnyilatkozattal történő vagy egyoldalú megszüntetésére ritkán kerül sor, jellemzően csak a finanszírozás előtt történhet meg, hiszen ezt követően a faktornak nem érdeke a jogviszony megszüntetése. A kockázatok csökkentése miatt jobb ha mindkét féltől (vevő, szállító) követelheti a finanszírozott összeget. A finanszírozás megkezdése előtt felmondásra és a szerződéstől való elállásra is van lehetőség.

A keretszerződések esetében bonyolultabb kérdésként kezelik a felek a szerződés megszűnésének esetköreit, és részletesen szabályozzák.

A keretszerződések esetében általában három megszűnési móddal találkozunk:

- a közös akaratnyilatkozat,
- rendes felmondás,
- rendkívüli felmondás.

A szerződési szabályok rendkívüli felmondás esetkörét taglalják a legrészletesebben, a másik két esetben a megszűnést az elszámolási kérdések nehezítik meg.

A faktoring, de az engedményezés szabályozása sem rendelkezik a *rendes* és a *rendkívüli felmondás* kérdéséről, így ennek meghatározása a szerződéses gyakorlatra marad. A rendes felmondást a megállapodások még mindkét fél számára biztosítják, de a rendkívüli felmondási jog csak a faktor jogainál kerül szabályozásra.

A *rendkívüli felmondás* vonatkozhat a szerződés egészére vagy egy adott vevővel szembeni faktorálásra. Míg az előbbi a faktor ügyfelének a szerződésszegő magatartására, addig az utóbbi a vevő fizetési kötelezettségének nem teljesítésével, pénzügyi, gazdasági helyzetével illetve az esetleges jogvitákkal van összefüggésbe.

Az ügyfél szerződésszegésével kapcsolatos események átfogják egyrészt a kötelezettségek nem, vagy nem szerződésszerű teljesítését, illetve a pénzügyi, gazdasági, jogi statuszban történő változásokat.

A faktoring sajátossága, hogy míg a keretszerződés egészére vonatkozó felmondás az egész szerződés megszűnését jelenti, addig egyes vevőkkel szembeni felmondás csak a vevőlimit megszűnését jelenti és a keretszerződés továbbra is fennáll a szerződő felek között.

A szerződés megszűnése bonyolult *elszámolási viszonyt* keletkeztet a felek között, amelyek akár hosszabb időtartamúak is lehetnek. A faktor a finanszírozást megszünteti, illetve a korábban az előfinanszírozásra folyósított összegek illetve díjak és költségek teljesítése lejárttá válik. Amennyiben ezt nem tudja azonnal rendezni az ügyfél és nem megfelelő a gazdasági és likviditási helyzete, a faktor kénytelen bevárni a finanszírozott számlákból befolyó összegeket és ezt követően elszámolni.

Az elszámolás különösen nehezzé teszi a szállítónak a jogviszonyból való szabadulását a közös megegyezéssel, illetve *rendes felmondással* való szerződésmegszüntetésnél egyaránt.

Előfordulhat, hogy a szállító egy másik faktoring társasággal kíván szerződni és emiatt megszünteti a jogviszonyát. A pénzügyi finanszírozó-váltás rendkívül nehéz abban az esetben, ha likviditási nehézséggel küzd a szállító és folyamatos finanszírozást igényel. Emiatt az ügyfelek eléggé „röghözkötöttek” a faktoring társaságoknál.

Előállhat olyan helyzet, amikor a régi faktor már nem, az új még nem tud finanszírozni. A faktor ugyanis nem szabadítja fel a számlák beszedésére vonatkozó jogát addig, amíg a szállító valamennyi tartozását be nem szedte, viszont az új finanszírozó még nem jogosult a számlák beszedésére, így a finanszírozást sem kezdi meg. A sajátos helyzet különösen azokban az esetekben fordulhat elő, amikor a szállító egy adott vevőtől egyoldalúan visszavonhatatlan nyilatkozat keretében a faktorhoz irányítja valamennyi számlakövetelését.

Jól látszik tehát, hogy a faktoring jogviszonynak nemcsak a létrejötte, de a megszűnése sem problémamentes, amely problémákra a jogszabályi háttér nem ad teljeskörű választ, hanem a szerződő felek megállapodás keretében rendezik a felmerült kérdéseket.

ÖSSZEGZÉS

A faktoring kutatása kapcsán megállapíthatjuk, hogy nagy átfogó a közjogra és magánjogra egyaránt kiterjedő monografikus munka napjainkig nem készült, egy-egy részterület elemzésével is csak néhány jelentősebb munka foglalkozik.

Jelen értekezés válaszokat kíván adni a joggyakorlat és az elmélet során felmerült kérdésekre jogtörténeti aspektusból, nemzetközi kitekintéssel, figyelembe véve a szerződéses gyakorlat során felhalmozódott tapasztalatokat.

A faktoring hazánkban is gyors fejlődésnek indult, és gazdasági jelentősége nagymértékben nőtt az utóbbi években. (2007-ben az éves faktoring forgalom Magyarországon már 700 milliárd Ft körüli összeget is elér.) A gazdasági élet szereplő számára fontos finanszírozási eszközt jelent, amelynek a fejlődését nagymértékben akadályozza a jogi szabályozás hiányossága és a jogalkalmazás során született bírói döntések ellentmondásossága. Megérett tehát az idő arra, hogy világosan szabályozott jogi keretek közé kerüljön ez a pénzügyi szolgáltatási tevékenység.

A kutatás kezdetén még az az elképzelés vezérelt, hogy a faktoring tevékenység önálló, külön jogszabályi formában történő szabályozása a leghelyesebb álláspont, és ez feloldaná a külön jogterületek rendelkezései közötti ellentmondásokat is.

Figyelembe véve azonban a nemzetközi tapasztalatokat, a hazai szabályozási tendenciákat, arra a következtetésre jutottam, hogy célravezetőbb a jelenlegi szabályozási keretek pontosítása, újraszabályozása.

Ez nem azt jelenti, hogy nem tartanám a legjobb megoldásnak egy új egységes faktoring törvény megalkotását, de ez a jogalkotás jelenlegi folyamata alapján nem tűnik megvalósíthatónak. Azonban ha a jogalkotó úgy gondolná, hogy van erre lehetőség, a tanulmányban részletekben kidolgozott javaslatok jó kiindulási alapot és szabályozási alternatívákat adhatnak egy új törvény megalkotásához.

A jogintézmény megértéséhez elengedhetetlen *a jogtörténeti elemzés*, amely bemutatja a fejlődéstörténetet. A jogintézmény gyökereit a

kereskedelmi ügynök tevékenységében kell keresnünk az ókorban, illetve a korai középkori Európában egyaránt. (A faktor elnevezés is az ókori Rómából ered.) Kialakulásában a kereskedelem, ezen belül is a nemzetközi kereskedelmi és nemzetközi gazdasági kapcsolatok játsszák a legfontosabb szerepet. Folyamatát tekintve először az export faktoring, majd a belföldi faktoring és legvégül a nemzetközi faktoring alakul ki.

A modern finanszírozási faktoring kezdeteit az Egyesült Államokban kell keresnünk, ahol a tevékenységet az európai kereskedők alapozták meg, mégpedig a textil iparágban. A faktorházak sokrétű tevékenységet látnak el, piackutatást, raktározást, árutovábbítást, könyvelői és egyéb adminisztrációs tevékenységet, követelések beszedését, hitelezést illetve védelmet nyújtanak a rossz követelésekkel szemben.

A legnagyobb lépést a modern finanszírozási faktoring felé az 1889-es „Factors Act” teszi meg, amelyet aztán az amerikai kereskedelmi törvény szabályai (Uniform Commercial Code) teljesítenek ki.

A történelem furcsa firtora, hogy a faktoringot az európai kereskedők honosították meg és alakították ki az Egyesült Államokban, de Európában a modern finanszírozási faktoring megalapozásában az amerikai minták és az amerikai faktorcégek játsszák a főszerepet.

Az európai fejlődéstörténetben a faktoringot három országban elemzem a közép-kelet európai fejlődés mellett. Ennek az az oka, hogy ezekben az országokban alakult ki és fejlődött leggyorsabban a faktoring, illetve eltérő fejlődési utat járt be a jogi szabályozás területén.

Angliában a modern faktoring a számla leszámítolásának gyakorlatából és az amerikai faktoring összeolvadásából jött létre. Célja elsősorban a finanszírozási tevékenység.

A német fejlődés is eltérő utat jár be. Itt banki szolgáltatásként funkcionál, ezért követelés engedményezése mellett nyújtott hitelként alakul ki és keveredve az amerikai faktoring gyakorlatával nyeri el végső formáját.

A francia jogfejlődés jellemzője, hogy az angol, amerikai minták alapján fejlődik és az intézményi keretek szempontjából az önálló faktoring társaságok

kialakulása a jellemző. Sajátos a francia fejlődés olyan szempontból, hogy a kereskedelmi ügyletekből eredő követelések engedményezésére külön törvény rendelkezik, a loi Dailly (Code monétaire et financier). A másik sajátosság, hogy a faktoring jogi háttérét nem az engedményezés, hanem jogátruházás szabályai adják.

A közép-kelet európai fejlődés elemzése azért fontos, hogy rávilágítsak olyan országok gyakorlatára, amelyek hasonló társadalmi és gazdasági utat jártak be, mint a magyar fejlődés. Jellemzőjük, hogy sokszínű jogi megoldásokat alkalmaztak, mégis hasonló problémák merültek fel a faktoring fejlődésében.

Megállapíthatjuk tehát, hogy az európai jogfejlődésben a faktoring pénzügyi szolgáltatásként kerül definiálásra és jellemzően engedélyköteles tevékenységként. Intézményi struktúra tekintetében a szigorúbb szabályozás kizárólag a bankok számára teszi lehetővé a tevékenység végzését, enyhébb szabályozási körben ez más pénzügyi intézmények számára is megengedett és csak kivételesen fordul elő, hogy bárki végezhesse ezt a tevékenységet.

A közjogi szabályozás mellett megtalálhatjuk ezekben az országokban a magánjogi szabályozást, jellemző továbbá az UNIDROIT Egyezménynek a hatályba léptetése és ezáltal a nemzetközi faktoring szabályozásának a megerősítése.

A *hazai szabályozás* hasonlít az említett országok jogrendjéhez. Magyarországon a hitelintézetekről és pénzügyi vállalkozásokról szóló törvény határozza meg a faktoring fogalmát, mint engedélyköteles pénzügyi szolgáltatást. Az intézményi struktúra tekintetében rögzíti, hogy ezt a pénzügyi tevékenységet csak pénzügyi intézmények végezhetik üzletszerűen. A nemzetközi faktoring szabályai is rögzítettek az UNIDROIT Egyezmény 1996-os bevezetése óta.

A faktoring fejlődése szempontjából azonban még fontos lépéseket kellene megtenni, mivel az elkövetkezendő években a faktoring gazdasági jelentőségének a növekedésére kell számítani, figyelembe véve a nyugat-európai fejlődést.

Ennek érdekében a Világbank ajánlásokat dolgozott ki a közép-kelet-európai országok számára a faktoring továbbfejlesztése érdekében, amelyek rámutatnak a problémákra, és amely álláspontokkal teljes mértékben egyetértek.

Öt problémás terület kerül megjelölésre, amely fejlesztésre szorul.

Az első ilyen ajánlás a *hitelezők jogainak a megerősítésére* vonatkozik. Két területet a csőd és a zálogjogi szabályozást emelik ki a szerzők, illetve az ehhez kapcsolódó infrastrukturális szabályok fejlesztését.

Véleményem szerint a magyar szabályozás mindkét területen jelentős lépéseket tett. Többek között a zálogjogi szabályozás lehetővé teszi a követelések feletti zálogjogot, a körbetartozások elkerülése és az alvállalkozók védelme érdekében pedig bevezetésre került a törvényes jelzálogjog a beruházó ingatlanán. Jelentős változások történtek a csődjog, elsősorban az eljárási szabályok területén.

A faktoring területén elsősorban a magánjogi szabályozásban kellene megerősíteni a faktor szerződéses pozícióját és olyan szabályokat kialakítani, amelyek kockázatmentesebbé teszik a finanszírozást. Ezekre a javaslatokra részletesen kitérek a későbbiekben a magánjogi szabályozás egyes területeinél.

Másodsorban javaslatot dolgoztak ki a *hitelinformációs struktúra megerősítésére*. A javaslat szerint a jogi szabályozásnak enyhítenie kellene az adósokra vonatkozó információk hozzáférhetőségére vonatkozó szabályokat, a bankjog területén ez különösen a banktitok szabályait érintené. Sérelmezi a javaslat, hogy a közép-kelet-európai országokban nem egyenlő a hozzáférési lehetősége a bankoknak, a pénzügyi vállalkozásoknak és egyéb gazdálkodó szervezeteknek. Szükségesnek tartják a nemzetközi könyvelési sztenderdek alkalmazását, illetve olyan egységes pénzügyi jelentési formanyomtatványok alkalmazását, amelyek alapján tiszta képet lehessen alkotni az üzleti és hitelinformációkról.

Tény, hogy a hazai rendszerben a pénzügyi intézményeknél megvalósult az adós nyilvántartás egy Központi Hitelinformációs Rendszeren keresztül, azonban csak a pénzügyi intézmények számára hozzáférhető, így tehát a nem

pénzügyi szolgáltatást végző vállalkozások számára nincs egy hiteles követelésnyilvántartó rendszer. Ennek a megvalósítására mind az amerikai jog, mind a holland jog területén találunk kezdeményezéseket.

A céginformáció ingyenes hozzáférése is nagy lépés volt 2007-ben Magyarországon, de hiányzik a gazdasági adatokhoz való ingyenes, központosított hozzáférés lehetősége, ezért fontos lenne a mérleg és egyéb gazdálkodási adatokhoz való ingyenes hozzáférés megvalósítása és ennek lehívási lehetősége egy központi adatbázisból, hiszen ez nagy lépés lenne a hitelezővédelem felé.

Elektronikusan hozzáférhetővé kellene tenni a cégbírósági adatbázisból a mérlegadatok lehívását is.

Harmadsorban az ajánlás alapján a faktoring fejlődésére jótékony hatással lenne a *factoring tevékenység formalizálása*, nevesített és kiemelt kezelése a jogi szabályozásban.

Ennek érdekében jogszabálymódosításokra lenne szükség az alábbi területeken:

- meg kellene határozni és nevesíteni a magánjogi szabályozásban a faktoringot, ezzel is elősegítve a faktoring elismertségét és erősítve legalitását;
- a könyvelési szabványokat sztenderdizálni kellene a faktorcégeknél, így a pénzügyi jelentéseik átláthatóbbak és a banki jelentésekkel összehasonlíthatóbbak lennének;
- külön kellene szabályozni és elismerni a faktorcégek kockázatvállalásának különleges természetét (nem visszkeresetes faktoring esetében a kockázat megoszlik az engedményező és az adós között).

Negyedsorban foglalkozni kellene a *factoring akadályainak lebontásával* is foglalkozni kellene, amely akadályozó tényezők közül az engedményezést tiltó klauzuláknak van a legnagyobb jelentősége. Ez Magyarországon is jellemző probléma, ezért fontos, hogy ennek kezelése jogszabályi szinten is megtörténjen, amelyre a magánjogi szabályozásnál alternatívákat kínál az

értekezés és amely később a magánjogi szabályozás részletezésénél kerül kifejtésre.

Ötöd sorban fontos az *érdekérvényesítés*, amelynek fontos lépése a belföldi faktoring szövetségek megalapítása. Etekintetben a magyar fejlődés jó irányba halad. Létrejöttek az érdekképviselők a faktoring területén, illetve a követeléskezelő és információ szolgáltató társaságok is létrehozták szövetségüket. Tevékenységük eredménye lett többek között Magyarországon, hogy a Ptk. 2007-es tervezetében már nevesített szerződésként bekerült a faktoring szerződés. Ezenkívül folyamatos egyeztetéseket folytatnak a minisztériumokkal a jogalkotási folyamat befolyásolása érdekében, különösen az adójog és a számvitel területén.

A jogi elemzést megelőzően elkerülhetetlen a *factoring fogalmi tisztázása*. Ez azért fontos, mivel mind a mai napig komoly viták vannak a gyakorlati és az elméleti szakemberek között egyaránt arról, hogy mit foglal magába a faktoring, milyen tevékenységet értünk alatta.

A gyakorlati tapasztalatok alapján meg kell állapítani, hogy többféle szolgáltatást értenek alatta a szakemberek, illetve a faktoringhoz több elkülönült tevékenység is kapcsolódik. A szakirodalomban háromféle felfogás tükröződik.

Az első álláspont a faktoring hitelezési, finanszírozási funkcióját hangsúlyozva, szűkkörűen értelmezi a faktoringot, elhatárolva a követelésvásárlás széleskörű fogalmától.

A másik felfogás széleskörűen értelmezi a faktoring tevékenységet beleértve azt is, amely a faktoringnak egy-egy részterületét öleli fel, azaz komplex szolgáltatásként kezeli a tevékenységet.

A harmadik felfogás pedig a magánjogi oldalt hangsúlyozva és vizsgálva speciális, atipikus szerződésként kezeli a jogviszonyt.

Az értekezés megvizsgálja mind a hazai, mind a külföldi (német, angol, francia) szakirodalomban a faktoring fogalmát, alternatívákat kínálva egy fogalmi összegzés számára.

Megvizsgálásra kerül a faktoring fogalma a hazai bírói gyakorlatban. Míg az engedményezésről számos bírósági határozat született, addig a faktoring jogviszony rendezése kérdésében csekély számú bírói döntéssel találkozunk, és a bírói gyakorlat sem egységes a faktoring mibenléte tekintetében.

Két felfogás érvényesül, amelyek az időbeli különbség kapcsán is megmutatják, hogyan csiszolódott az ügylet bírói értelmezése.

1997-ben született Legfelsőbb Bírósági döntés még egyenlőségjelet rak a faktoring és az engedményezés közé. A faktoringot valamely jövőben esedékessé váló követelés átruházásaként határozza meg, amelyet engedményezésként fog fel. Ez a jogalkalmazói felfogás leegyszerűsíti a faktoringot, nem elemzi komplexitását, többrétegű jelentését. Az elemzésénél is az engedményezést nem mint mögöttes jogviszonyt fogja fel, hanem mint magának a faktoring jogviszonynak a megtestesülését.

A 2003-ban hozott ítéletábrlai döntés már rámutat az ügylet összetettségére és ehhez mérten a faktoring ügyleteket nemcsak sematikusan, az engedményezési szabályokat figyelembe véve kezeli. A bírósági jogerős döntés a faktoringot a követelés megvásárlásának, megelőlegezésének tekinti a behajtás kockázatának átvállalásával vagy anélkül. Kifejti továbbá, hogy polgári jogi értelemben a faktoring atipikus szerződés, amely a felek céljától, szándékától függően a visszerhes engedményezés, az adásvétel, illetve a hitelviszony elemeit foglalja magában. Ez a helyes álláspont fogalmazza meg a pénzügyi gyakorlatban és az elméletben már kimunkált elméleti alapvetéseket, segíti a bírói gyakorlatot abban, hogy ne tegyenek egyenlőségjelet a faktoring és az engedményezési szerződés közé.

Az értekezés támaszkodva a kutatási eredményekre kialakít egy új faktoring fogalmat. Megállapítja, hogy komplex ügylettel állunk szemben, mely három elemet ölel fel a finanszírozást, a szolgáltatást és a kockázátvállalást.

Az első két elemben nincs is vita a szakirodalomban és gyakorlati tapasztalatok is e két elem fennállását támasztják alá. A harmadik elem

azonban eshetőleges, annak ellenére, hogy a korábban említett egyes német és francia szerzők egyaránt szükséges elemnek tekintik. A banki gyakorlat és jó néhány korábban említett hazai és a külföldi szerző is kiemeli, hogy a „*del credere*” kockázat átvállalása több esetben elmarad. Az álláspontom szerint a faktoring nélkülözhetetlen eleme a finanszírozás és a komplex szolgáltatás, míg eshetőleges eleme a kockázatvállalás.

Az értekezés elhelyezi a faktoringot az elmélet területén, integrálva a gyakorlati tapasztalatokat és a működő rendszert. Rögzít egy széleskörű fogalmat, amire a *követelésvásárlás* (követelés adásvétele) fogalma kínálkozik. A követelésvásárlást azonban széleskörűen értelmezem, amelybe beletartozik a lejárt és a le nem járt követelések megvásárlása ellenérték fejében, azonban önmagában véve ez – szemben a Hpt. szabályaival – nem tekinthető pénzkölcsönnyújtásnak.

Önmagában véve a követelésvásárlás „végleges jellegű”, a szerződő felek szándéka a követelés tulajdonjogának tényleges átruházására irányul. Különösen megmutatja a „végleges jelleget” az, ha a követelés megvásárlása visszkereseti jog nélkül jön létre. Ebben az esetben tehát a cél nem a finanszírozás, a szállító forgóeszközhöz juttatása, hanem a követelés tulajdonjogának a megszerzése.

Előfordulhat például, hogy egy gazdasági társaság azért vásárol követelést, hogy azt beszámíthassa tartozásába, felhasználja a gazdasági tevékenysége körében. (Ebben az esetben nem kellene elzárni a nem pénzügyi intézményt a rendszeres követelésvásárlás lehetőségétől.)

Követelésvásárlás tehát, amikor a követelés jogosultja a szállító a rövid vagy hosszú lejáratú, lejárt vagy nem lejárt pénzkövetelésének a tulajdonjogát a követelés vevőjére ruházza át.

A követelésfinanszírozás fogalmát szűkebb fogalomként értelmezem. Ebben az esetben már beszélhetünk arról, hogy ez a típusú követelésvásárlás a pénzkölcsönnyújtásának egy speciális esete, és ezt a tevékenységet kizárólag pénzügyi intézmények végezhetik.

A szerződő felek célja ebben az esetben nem a követelés tulajdonjogának a végleges jellegű megszerzése, hanem a finanszírozás. A követelés tulajdonjogának az átszállása biztosítéki jelleget tükröz, hiszen a faktorcégek célja a forgóeszköz finanszírozás nyújtása visszkereseti jog kikötésével vagy anélkül.

Követelésfinanszírozás esetén a tulajdonjog átszállásával a faktorcégek a kockázataikat csökkentik, illetve beszedési jogot nyernek a szállítóval, illetve a vevővel szemben egyaránt. A faktorcég ebben az esetben azonban nem a követelést akarja, amelyet igazol az a kialakult hazai gyakorlat, hogy a faktoring tevékenység esetében elterjedt a visszkereseti jog, azaz a faktorcég nem vállal „del credere” kockázatot.

A követelésfinanszírozáson belül különíteném el a faktoringot és a forfetírozást, illetve a váltóleszámítolást.

A váltóleszámítolás a történeti fejlődés során a faktoring rokon jogintézményévé vált, de működését, jellemzőit és jogi szabályozását tekintve teljes mértékben elkülönül.

A faktoring és forfetírozás közös gyökerekből táplálkozik, gyakorlatilag egyetlen különbségtételt fogalmaz meg a szakirodalom, ez pedig a követelés lejáratú hosszúságában és a követelés jellegében keresendő.

A forfetírozás közép és hosszú lejáratú beruházási termékek szállításából eredő követelések finanszírozását jelenti, amely követeléseket gyakran váltók testesítik meg.

A faktoring rövid lejáratú, lejárt és le nem járt, de elismert pénzkövetelések finanszírozása, akként, hogy a faktorcég megtérítési igény (visszkereseti jog) kikötésével vagy anélkül megvásárolja a követelést, illetve egyéb kiegészítő szolgáltatásokat vállal a követelés kezelése és beszedése érdekében. A faktoring tehát egy komplex pénzügyi szolgáltatás, amelynél a finanszírozás mellett az egyéb szolgáltatások egyre fontosabb szerepet játszanak. A faktoringot követelésfinanszírozásként értelmezem és a követelésfinanszírozás speciális típusával azonosítom.

A *factoring tipizálása* legalább olyan sokrétű és összetett probléma, mint a fogalom meghatározása és tisztázása, ezért fontos a típusok elemzése és értelmezése, amely elvezet minket a factoring működésének a megértéséhez.

Több szempontból többféle tipizálást találhatunk mind a hazai, mind a külföldi szakirodalomban és a gyakorlatban egyaránt. A különböző típusok kialakulása részben történelmi fejlődés eredményei, részben a piaci igények változása révén alakultak ki. Az ügynökből, bizományosból, aki piackutatást és egyéb adminisztratív szolgáltatást nyújtott, a finanszírozás egyik válfajává nőtte ki magát.

A szakirodalom tanulmányozása során azonban azzal a nehézséggel találjuk szembe magunkat, hogy a különféle szerzők más és más elnevezést használnak ugyanarra az ügylettípusra, illetve mást értenek egy-egy típus alatt.

A factoring tipizálását az angol szakirodalomban *Salinger* készítette el, amely külföldi és hazai szerzők számára is iránymutatást jelentett és jelent mind a mai napig. *Salinger* elemzi a típusokat magánjogi szempontból, azonban közjogi jellegű factoring elemzést a munkáiban nem találunk.

A szakirodalmi álláspontokat összegezve egy új factoring osztályozási rendszert alakítottam ki, amely a mai modern finanszírozási factoring jellemzőinek leginkább megfelel.

Az osztályozás alapján törekedtem koherens egészként bemutatni a factoringot és a tipizálás szempontjait. Megjegyzendő azonban, hogy ezek a factoringnak a főbb típusai. Nyilvánvalóan a gazdasági élet újabb és újabb konstrukciókat dolgoz ki, de a csoportosítás előnye, hogy ezek besorolhatók ebbe a rendszerbe, vagy továbbfejleszhető a rendszer anélkül, hogy alapvető módosulásokon menne keresztül.

A korábban említett szerzők többségénél megtaláljuk a factoring felosztásának szempontjaként a *belföldi-külföldi*, illetve *belföldi-nemzetközi factoring típusú* felosztást.

A megkülönböztetés egyes szerzőknél földrajzi elkülönítést jelent, míg mások esetében a factoring technikai lebonyolításának módját is jelenti, ún. „kétfaktoros” rendszernek tekintve a nemzetközi factoringot.

Mindezek mellett azonban ki kell emelni a jogi különbséget is, hiszen míg a belföldi faktoringra a belföldi jogszabályok, addig a nemzetközi faktoringra az UNIDROIT Egyezmény, a különböző gyakorlatban kialakult nemzetközi szokványok, a szerződésekben kikötött jog, illetve az egyes országok joga az irányadó.

A nemzetközi faktoring import és export faktoringra osztható fel, amelyek elvileg külön-külön is létező formák, de a gyakorlatban szorosan összefüggenek egymással.

A *belföldi* faktoring osztályozására két alapvető szempont kínálkozott, a *szerződés szerinti* és a *szolgáltatások jellege szerinti* tipizálás.

A *szerződések* a faktoringnál jellemzően keretjellegetűek, azaz meghatározásra kerül azon vevők köre, akikkel szembeni számlák megvásárolhatók, illetve a vevő limit alapján az a keretösszeg, ameddig hajlandó finanszírozni a faktorcég a követeléseket.

Ezenkívül azonban jellemző a gyakorlatban, hogy egy-egy követelés finanszírozására kerül sor, amikor nem készül csak egyedi szerződés. Ez általában akkor fordul elő, ha például a pénzügyi intézmény ügyfele valamelyik jelentős, multinacionális vevőjével köt szerződést egyszeri szállításra, és a bank hitel formájában nem tudja finanszírozni az ügyletet.

A másik kategorizálásra alkalmas szempont a *szolgáltatások jellege*. Azt az eddigi elemzések alapján rögzíthetjük, hogy a faktoring egy komplex szolgáltatás, amely szolgáltatáscsomag az évek folyamán fejlődött, változott.

A szolgáltatás jellege szerint két alapkategória állítható fel a *teljeskörű szolgáltatású* és a *nem teljeskörű szolgáltatású* faktoring.

A teljeskörű szolgáltatású faktoring valamennyi szolgáltatást felölel, amely a Salinger-i felosztás szerint legalább öt ilyen szolgáltatás jelent. Ez a szolgáltatás-csomag azonban az ügyfelek igényei, illetve a faktorcégek piacorientált magatartása alapján folyamatosan bővül, változik.

A történeti fejlődést és a korábban kiemelt szakirodalmi álláspontokat elemezve rögzíthetjük, hogy a szolgáltatások két csoportra oszthatók, úgy mint *alapvető szolgáltatások* és *egyéb járulékos szolgáltatások*.

Az *alapvető szolgáltatások* azok, amelyek egyrészt a történelmi kialakulás és fejlődés során meghatározták az ügyletet, másrészt jogi értelemben határozottan elkülönítették a típusokat egymástól. (Ilyen alapvető szolgáltatásnak tekintem a *kockázatátvállalást*, vagyis a kétes követelések elleni védelmet, a *finanszírozást* illetve az *adósok kiértécsítését*.)

Az *egyéb járulékos szolgáltatások* ezekhez az alapvető szolgáltatásokhoz kapcsolódnak. Ilyennek tekinthető a követelések nyilvántartása, kezelése, beszedése, hitelképesség vizsgálat stb. Az egyéb járulékos szolgáltatások kategóriája szerinti megosztást szabadon hagytam a táblázatban, ide olyan speciális típusok sorolhatóak be, amelyeket ezek jellemeznek és különböztetnek meg a többi típustól. Mivel csak példálódzó jelleggel lehetne ide sorolni egyes konstrukciókat, ezért ez a kategória üresen maradt, mintegy lehetővé téve a tipizálás további bővítését, fejlesztését.

Az alapvető szolgáltatásokon belüli kategorizálás az elméleti megközelítéseket összegezve került kialakításra. Két esetben a szolgáltatás megléte az elhatárolási szempont, így a kockázat átvállalás alapján megkülönböztetünk *visszkeresetes* illetve *visszkereset nélküli faktorálást*, míg az adósok kiértécsítése szerint *rejtett* vagy *kiértécsítés nélküli* illetve *nyílt* vagy *kiértécsítéses faktorálást*.

Ez utóbbi esetben helyesebbnek tartom egyes szakirodalmi felfogásoktól és a gyakorlattól eltérően a rejtett vagy kiértécsítés nélküli jelző használatát, mivel ez jobban rámutat az ügylet lényegére, mint a „csendes” kifejezés. (Sajnos a gyakorlati szakemberek körében is a csendes faktoring kifejezés terjedt el.)

A finanszírozás módja szerinti felosztásnál az elhatárolás alapja a finanszírozás időpontja. A *finanszírozási faktorálás* lényege az ügyfélnek az azonnali forráshoz juttatása, így a szerződéskötést követően az abban meghatározott feltételek szerint folyósít a faktorcég.

Ezzel szemben a *határidős faktoring* nem jelent azonnali finanszírozást, mivel a faktorcég vagy egy megállapított határnapon vagy a követelés lejáratakor teljesít csak fizetést.

Az elméleti fogalom tisztázása és a szolgáltatás tipizálását követően *a jogi szabályozás elemzésére kerül sor*. Az értekezés rámutat a szabályozás hiányosságaira és javaslatot tesz a törvények módosítására, illetve új szabályozás kialakítására.

A tanulmány a közjogi és a magánjogi szabályozás legproblematisabb területeinek az elemzésére szorítkozik, hiszen a terjedelmi korlátok illetve az egyes területek részletes elemzése erre nyújt lehetőséget.

A közjogi szabályozás két területet érint a bankjogi szabályozáson belül, a téma *pénzügyi szolgáltatási jellegét* illetve az *intézményi háttérét* elemzi. Az egyéb bankjogi területek nem mutatnak rá kellően a faktoring speciális jellegére, illetve az elemzett területek okozták a legtöbb gondot a gyakorlat számára.

A faktoring közjogi szabályozásának megértéséhez meg kell vizsgálnunk a pénzügyi szolgáltatások között elfoglalt helyét és szerepét, áttekintve a pénzügyi szolgáltatások szabályozásának változásából eredő tanulságokat.

Jogtörténeti elemzés révén áttekintésre kerül a faktoring az állami pénzügyekről szóló, illetve a pénzügyi törvény rendelkezéseiben, amely tanulságos, hiszen más fogalmat illetve más besorolást határoznak meg ezek a hitelintézeti törvényt megelőző jogszabályok.

A hatályos hitelintézeti törvény szabályozásában több probléma felvetésre került, amelyekre a válasz sok esetben de lege ferenda javaslat formájában jelenik meg.

A pénzügyi tevékenységek hitelintézeti törvényben történő felosztása már elavult, kiüresedett. A felosztás már nem felel meg a jogalkotó eredeti szándékának, azaz, hogy a pénzügyi szolgáltatásokat a Hpt.-ben szabályozott pénzügyi intézmények, míg a kiegészítő pénzügyi szolgáltatásokat egyéb vállalkozások is végezhessék, ha megfelelnek a törvényi kritériumoknak.

Ma már semmi sem indokolja a jelenlegi felosztás alapján a pénzügyi tevékenységek ilyen jellegű megkülönböztetését, ezért vagy vissza kellene térni az Ápt. rendszeréhez és egységes pénzügyi szolgáltatási tevékenységi kört meghatározni – besorolva a kiegészítő pénzügyi szolgáltatásokat ebbe a

struktúrába – vagy meghagyni a jelenlegi kettős felosztást, de ebben az esetben át kellene csoportosítani a tevékenységeket.

A legegyszerűbb megoldás a visszatérés az Ápt.-ben szabályozott rendszerhez, ahol egységes pénzügyi tevékenységi rendszert határozott meg a jogalkotó. A Hpt. rendszerében is kialakítható egy egységes pénzügyi szolgáltatási tevékenységi kör, amelyek végzésének feltételeit egyébként külön paragrafusokban rendezzi a jogalkotó.

Változtatni kellene továbbá az engedélyezési jogkör megosztásán és egységes engedélyezési hatáskört megállapítani a PSZÁF számára. Az egységes engedélyezés mellett az is fontos érv lehet, hogy ezáltal az MNB hatósági jogkörének egy részétől „megszabadítható”, erősítve a központi bank monetáris intézményi jellegét. (Elegendő lenne e tevékenységi körök esetén is az MNB előzetes véleményezési joga, mint egyes pénzügyi szolgáltatások esetén.)

A gyakorlat és a jogalkalmazás számára fontos probléma, hogy hol húzódik meg a határ az egyedi nem engedélyköteles ügyletek és pénzügyi szolgáltatásnak minősülő ügyletek között. Hány darab követelést vásárolhat nem pénzügyi intézmény anélkül, hogy megsértené a jogszabályi rendelkezéseket.

A felvetés megválaszolására elemezni kell a pénzügyi szolgáltatások kritérium-rendszerét, a taxatív szabályozást, az engedélyhez kötöttséget, üzletszerűséget, a pénznem és formakényszer kérdését.

A rendszerből az üzletszerűség fogalmi köre a legproblematisabb. A fogalmat a Hpt. meghatározza, kimondva, hogy üzletszerű tevékenység az ellenérték fejében nyereség, illetve vagyonszerzés végett – előre egyedileg meg nem határozott ügyletek megkötésére irányuló – rendszeresen folytatott gazdasági tevékenység.

Az egyes fogalmi elemeket azonban nem pontosítja a jogalkotó, pedig ez az egyik legfontosabb és legvitatottabb fogalom a Hpt.-ben. A fogalom értelmezésére részben az elméleti megközelítésekre, részben a bírói

gyakorlatra, a PSZÁF állásfoglalásokra, és végül a jogszabályok, jogterületek üzletszerűsége vonatkozó fogalmára támaszkodhatunk.

A Hpt. definíciója négy együttesen fennálló tényállási elemet foglal magában:

- ellenérték fennállása, illetve nyereség és vagyonszerzés;
- előre egyedileg nem meghatározott ügyletek megkötése;
- rendszeresség;
- gazdasági tevékenység.

Az elemek együttes fennállását és a jogszabályt szigorúan kell értelmezni, a kiterjesztő értelmezést nem támogatja a bírói jogértelmezés sem. Az egyedi ügyek esetében vizsgálni kell a tevékenység célját és különös tekintettel az ellenértéket, erre mutat rá a Legfelsőbb Bíróság eseti döntésében.

A jogszabályt tehát szigorúan, nem kiterjesztően kell értelmezni. A kiterjesztő értelmezés korlátozna egyes nem pénzügyi szolgáltatásokat, amelyeknek a célja nem a pénzügyi szolgáltatások nyújtása, de hozzátartoznak a gazdálkodó szervezetek mindennapi ügyleteihez. Indokolatlan lenne ezeknek a tiltása azáltal, hogy értelmezésileg a pénzügyi szolgáltatások körébe vonjuk őket.

A jogszabály szigorú értelmezése is azt szolgálja, hogy ne akadályozza a gazdasági élet szereplőit egyedi szerződéses konstrukciók kialakításában, illetve csak a valamennyi tényállási elemnek együttesen megfelelő tevékenység minősüljön pénzügyi szolgáltatásnak.

Így például a rokoni kapcsolatban állók közötti kölcsönzési tevékenység még ha rendszeres és ellenérték fejében történik nem minősíthető pénzügyi szolgáltatásnak, vagy hasonló eset, ha rendszeres gazdasági kapcsolatban vagy részesedési viszonyban álló gazdálkodó szervezetek között jönnek létre ilyen ügyletek.

A fenti ügyletek nem tömegesen fordulnak elő és nem sértik a pénzpiac biztonságos működését, ezért nem tilthatóak meg a gazdasági élet szereplői számára. Ha ezt a jogalkotó tiltani kívánja, akkor ez mindenképpen a

jogszabály pontosítását igényelné és az üzletszerűség fogalmának a jelenleginél eltérő újrafogalmazását.

Vita tárgyát képezheti *a factoring tevékenységnek a helye a pénzügyi szolgáltatáson belül*. A szolgáltatás hitel- és pénzkölcsön nyújtásának különös nemeként kerül meghatározásra. A Hpt. rendszertanilag az értelmező rendelkezések között definiálja a faktoringot, mint a követelésnek – az adós kockázatának átvállalásával vagy anélkül történő – megvásárlása, megelőlegzése (ideértve a faktoringot és forfetírozást is), valamint leszámítolása, függetlenül attól, hogy a követelés esedékességének a nyilvántartását és a kintlevőségek beszedését ki végzi.

A faktoring mind elméleti, mind gyakorlati szempontból egy összetett komplex szolgáltatáscsomagból álló ügylet, amely nem viseli magán a pénzkölcsönnyújtás jellemzőit teljes mértékben, attól eltérő közjogi és magánjogi ügyletként kezelendő.

Ez nem jelenti azt, hogy nincs közös vonása a faktoringnak a pénzkölcsön nyújtásával, de a pénzkölcsön különös nemeként nem határozható meg a faktoring. Ezt támasztja alá az Ápt. és a Pit. szabályozása, illetve több külföldi jogforrás, amelyekben önálló ügyletként kerül besorolásra a pénzügyi szolgáltatások közé.

Ha azonban az ügylet kikerül a pénzkölcsönnyújtás fogalmából, és önálló pénzügyi szolgáltatási típusként kerül meghatározásra, feltétlenül fontos, hogy a pénzkövetelés megjelölés a fogalom részévé váljon. (Erre például jól megfelel a Pit. rendszere, ahol a jogalkotó a bármilyen pénzben teljesítendő követelés kifejezést használja.)

El kellene továbbá határolni a hazai szabályozásban a követelésvásárlás fogalmát a faktoring tevékenységtől és a követeléskezeléstől. A követelésvásárlás fogalmát pedig kiegészíteni a követelés eladási tevékenységgel, ezáltal legálisan lehetővé tenni a pénzügyi intézmények számára a követeléseik értékesítését.

Lehetővé kellene tenni egyes speciális esetekben a nem pénzügyi intézmények és nem anya-leányvállalati viszonyban levő gazdálkodó

szervezetek számára a rendszeres követelés engedményezést, kifejezett törvényi felhatalmazással, mivel a gyakorlatban etekintetben nagyfokú bizonytalanság van.

Az *intézményi háttér elemzésénél* arra keresem a választ, hogy mely pénzügyi intézmények és milyen feltételekkel végezhetik a faktoring tevékenységet. Elemzem a pénzügyi intézményi rendszer fejlődését. Rámutatok arra, hogy a hitelintézeti törvényt megelőző szabályozás hogyan helyezte el a faktoring tevékenységet az intézmények tevékenységei között.

Sajátos volt a tevékenység szabályozása a Pit. rendszerében. A faktoring tevékenység végzése nem is a pénzügyi rendszeren belül kezdett széles körben elterjedni, hanem a pénzügyi rendszeren kívüli vállalkozásoknál. Az ilyen típusú vállalkozások száma jelentősen nőtt, hiszen a körbetartozások és a finanszírozási nehézségek, a hitelhez jutás nehézségei miatt jó piaci lehetőségek nyíltak meg a faktoring területén.

A helyzet furcsaságát az adja, hogy míg egy befektetési bank, vagy főszabályként egy takarékpénztár számára tiltott a faktoring tevékenység, addig a pénzügyi rendszernek nem minősülő vállalkozások szabadon végezheték.

Az ebben az időben végzett faktoring tevékenység a pénzügyi körön kívüli gazdasági társaságoknál nem minden esetben azt jelentette, mint mai modern finanszírozási faktoring tevékenység.

A gazdasági társaságok jórészt finanszírozás nélküli körengedményezéseket végeztek, amelynél összekapcsolták a követelés jogosultját a kötelezettel és beszámítás útján rendezték a tartozásokat. Előfordult olyan eset, hogy megvásárolták a követelést előleg illetve fizetés nélkül, engedménnyel és a kötelezett szintén engedménnyel, de rendezte a tartozását.

Jellemző volt továbbá a lejárt követelések vásárlása, ahol jelentős vételár engedménnyel vásároltak követelést, legtöbbször valamilyen kereskedelmi ügylet vagy ingatlan ügylet lebonyolítása céljából. (Ugyanis ezek a pénzügyi rendszeren kívüli társaságok egyéb kereskedelmi szolgáltatási tevékenységet is végezhetek a pénzügyi tevékenység mellett.)

Az intézményi struktúra jobb áttekintése érdekében meghatároztam egy új intézményi csoportosítást, amely tükrözi és összegzi a szakirodalmi felfogásokat és törvényi szabályozást egyaránt.

Az intézményi struktúra alapján elemzésre kerülnek az egyes intézmények.

A jogalkotó a korábbi törvényi szabályozásban azt várta, hogy az elsősorban faktoringgal foglalkozó faktorházak hitelintézeti formában jönnek létre. Ennek azonban az ellenkezője valósult meg, a faktoring társaságok elsősorban pénzügyi vállalkozási formában végzik a tevékenységüket, másodsorban a bankok tevékenységi körébe került be a faktoring.

Véleményem szerint szigorítani kellene a szabályozást és a faktorházak létrehozását szakosított hitelintézeti formában kellene előírni. Ennek indoka, hogy általában a pénzügyi vállalkozások forrásaikat a banktól kapják tőkejuttatás vagy hitel formájában, így a pénzpiac biztonsága érdekében szükséges lenne a faktoring tevékenység növekedésével egy szigorúbb szabályozás bevezetése, amelyre jó módszer az intézményi szabályozás.

Ha azonban a szakosított hitelintézeti formák tesszük kötelezővé, akkor a Hpt. módosítására, kiegészítésére lenne szükség, hiszen a többi szakosított hitelintézet sem itt kerül szabályozásra, hanem külön törvényben. A másik megoldás, hogy a többi szakosított hitelintézethez hasonlóan a faktorházak és a faktoring tevékenység külön törvényben kerülne szabályozásra.

A pénzügyi intézmények közül a *pénzügyi vállalkozásoknak* van a legnagyobb jelentősége a faktoring területén. Jellemzően ebben a formában jöttek létre a faktorházak és mind a mai napig ez a legelterjedtebb intézményi típus.

Ennek oka, hogy még a pénzintézeti törvény rendszerében a pénzintézeti rendszeren kívüli szervezetek számára is lehetővé vált a faktoring tevékenység végzése, az egyéb kereskedelmi és szolgáltatási tevékenység mellett. Az ilyen társaságokat a hitelintézeti törvény besorolta a pénzügyi vállalkozások közé, szigorítva ezzel a szabályozást. A gazdasági társaságoknak 1998. december 31-ig kellett megfelelni a hitelintézeti törvényi előírásoknak, így amely

vállalkozás ennek nem tett eleget 1999. január elsejétől nem végezhetett pénzügyi szolgáltatási, faktoring tevékenységet.

Az okok között találhatjuk továbbá az egyszerűbb és kevésbé szigorú jogi szabályozást, kedvezőbb tőke és szervezeti szabályokat és a tevékenység elkülönítésére való törekvést. Így például a hitelintézetek külön társaságba csoportosítják át a faktoring tevékenységet, ezzel is jelezve ennek speciális jellegét. (A lízing tevékenység elkülönítése gyakori még a pénzügyi vállalkozási formában.)

A közjogi szabályozás elemzésénél többször felmerült egy önálló faktoring törvény gondolata, amely részletes szabályozást adhatna a jogintézményre. Erre láttunk is példát a történeti elemzésnél az amerikai faktoring törvény esetében, vagy például a hazai szabályozásban a jelzáloghitelintézetek és a jelzáloghitelezés esetében.

A közjogi szabályozás mellett a magánjogi szabályozás hiányosságai is gondot jelentenek a jogalkalmazók számára.

Itt két út körvonalazódik, az egyik a nevesített szerződéstípusként való szabályozás, míg a másik az engedményezés szabályrendszerének olyan mérvű módosítása, amely alkalmassá teszi – mögöttes szabályként – a faktoring jogviszonynál jelentkező problémák kezelésére.

Az ügy azért is sürgető, mivel lassan lezárul a Ptk. kodifikációjának a folyamata, amelynek keretében a jogszabáymódosítások is beilleszthetők lennének a Ptk. szabályrendszerébe.

A Polgári Törvénykönyv kodifikációja során 2007-ig nem láttak kellő alapot a jogalkotásban résztvevő jogtudósok, hogy a faktoring szerződést nevesített szerződésként szabályozzák.

A kodifikáció során a Ptk.-ban a jogalkotó az engedményezés szabályainak megalkotásánál nem volt tekintettel a faktoring szerződés speciális jellegére és sajátos szabályaira. Az újrakodifikálásnál azonban nem az önálló szabályozást tartották indokoltnak, hanem az engedményezés szabályainak kiegészítését és a faktoring szerződés szabályozására alkalmassá tételét, felhasználva az UNIDROIT Egyezmény szabályait.

Ezen változatott a Ptk. 2007-es szövegtervezete, amely már nevesített szerződésként kezeli a faktoringot, igaz csak röviden szabályozva azt, a részletes szabályozást továbbra is az engedményezési szerződés feltételei közé utalva.

A *factoring szerződés elemzésénél* először a jogintézmény kerül elhatárolásra a többi rokon jogintézménytől, majd a jogintézmény meghatározására polgári jogi értelemben. Magánjogi értelemben a faktoring a Polgári Törvénykönyvben nem nevesített atipikus szerződés, amely több szerződés típusjegyeit magán viseli, és egy szerződési elem megragadásával nem jellemezhető.

Egy összetett, komplex, több szolgáltatást felölelő tevékenységről van szó, amelynél a hatályos szabályozás alapján mögöttes szabályként az engedményezés szabályai alkalmazhatóak leginkább.

Fontos azonban, hogy fenntartsuk a faktoring önálló jellegét és egyes korábban említett bírósági és jogelméleti felfogásoktól eltérően, ne azonosítsuk teljes mértékben az engedményezéssel.

Figyelembe véve a szakirodalmi álláspontokat tehát, alábbiak alapján jellemezhetjük a faktoring jogviszonyt:

- visszterhes ügylet, pénzügyi szolgáltatás,
- jellemzően tartós jogviszony, de egyedi formában is létrejöhet,
- a faktorált követelés egy alapjogviszonyból származik, amely többféle jogügylet lehet (rendszerint szállítási, vállalkozási, adásvételi szerződés),
- többpólusú jogviszony, mivel az adó is bevonják az ügyletbe, illetve nemzetközi faktoring esetében az export és import faktor is bevonásra kerülhet,
- a finanszírozás mellett összetett szolgáltatást nyújt a faktorcég (követeléskezelés, beszedés, kockázatvállalás, stb.)

A *szerződés alaki kérdésével* kapcsolatosan az írásbeli forma jogszabályi szintre emelése lenne a helyes megoldás, amelyre rámutat a Ptk. 2007-es szövegtervezete is.

A hazai magánjog nem köt ki az engedményezésre és így a faktoring szerződésre sem alaki követelményeket, amelyhez a Ptk. koncepciója is ragaszkodott. A szerződés írásban és szóban is létrejöhet, sőt a Ptk. magyarázata szerint ráutaló magatartás útján is.

A gyakorlatban a faktoring szerződések írásban jönnek létre, amelynek a közjogban keresendő okai vannak.

A Hitelintézeti törvény kockázatvállalással járó ügyletként határozza meg a faktoringot és kötelező írásbeli formát ír elő. Nézetem szerint ebből az következik, hogy mivel az egyik szerződő fél pénzügyi intézmény, ezért kötelező a faktoring szerződés írásba foglalása még akkor is, ha az engedményezés polgári jogi szabályai jelenleg ezt nem írják elő.

A gyakorlatban *egyedi* és *keretszerződések* előfordulásával egyaránt találkozhatunk, de a banki faktoring szerződéseknél jellemzően az utóbbi formát találjuk. A pénzügyi intézmény rülirozó jelleggel megvásárolja a keretszerződésben meghatározott kötelezettekkel szembeni követeléseket. Az egyedi követelésvásárlásokra már nem minden esetben kötnek a felek külön írásbeli szerződést, hanem a számlák alapján folyik a faktorálás.

A hazai banki gyakorlat alapján a belföldi faktoring keretszerződések négy típusát különíthetjük el:

- visszavásárlási garanciával vállalt faktorálási keretszerződés;
- biztosított faktorálási keretszerződés;
- faktorálási keretszerződés biztosítékkal;
- biztosított illetve visszavásárlási garanciával vállalt faktorálási keretszerződés.

A faktoring jogviszonyban meghatározó szerepet játszik a *jogviszony tárgya, a követelés*, amely a jogi szabályozás számára is több megválaszolandó kérdést vet fel.

Az egyik fontos megállapítás, hogy a jogviszony tárgya csak pénzkövetelés lehet, azonban nem minden pénzkövetelés.

A jogosult személyéhez kötődő követelések nem lehetnek a jogviszony tárgyai, és ennek nemcsak a jogszabályi rendelkezések az okai, hanem az is,

hogy a faktoring az üzleti, kereskedelmi jellegű jogviszonyból eredő követelések finanszírozását jelenti.

A másik fontos gyakorlati probléma *a követelés engedményezésének a kizárása*. A jelenlegi jogi szabályozás megengedi a szerződő felek számára a faktoring tiltását, amelynek következtében a kizáró rendelkezések ellenére megkötött faktoring szerződés érvénytelen.

Ez a jogi szabályozás korlátozza a felek üzleti, pénzügyi rendelkezési szabadságát, így sürgős módosításra szorul.

A nemzetközi rendelkezések is rámutatnak a helyes szabályozásra, de a Ptk. 2007-es szövegtervezete is jó megoldást kínál, mivel a faktoring keretében történő engedményezésnek a kizárása vagy korlátozása semmis.

Sok gondot okoz továbbá a jogalkotónak és a jogalkalmazónak *a jövőbeni követelések engedélyezhetősége*. Ezek lehetnek létrejött, de jövőben lejárt követelések, illetve a még létre sem jött követelések. Az igazi problémát az utóbbi jelenti. A hatályos jogi szabályozás erre nem tér ki, míg a Ptk. magyarázata érvénytelennek tekinti az engedményezést az összes jövőben keletkező követelésre.

A jogszabályi megoldások közül a leghelyesebb álláspontot az UNIDROIT Egyezmény, illetve a német jogi megoldás képviseli. A faktoring lényegéhez tartozik a szerződéskötéskor még létre sem jött, jövőbeni követelések átruházása, akár olyan formában is, hogy a faktor az ügyfél valamennyi jövőbeni követelésének megvásárlására, az ügyfél pedig annak átruházására kötelezettséget vállal.

A faktoring szerződés önálló szerződési formaként való elismerése kapcsán találunk a bírói gyakorlatban is utalást arra, hogy a jövőbeni követelések problémamentesen engedményezhetőek. Kimondja a bíróság a faktoringszerződésről, hogy általában nem egyedi követelésekre jön létre, hanem a faktor, a partnere valamennyi jövőbeni követelését megvásárolja.

A jövőbeni követelések engedményezésével kapcsolatban tehát a helyes jogi álláspont, mind a szakirodalom, mind a nemzetközi, mind a jövőbeni szabályozás alapján, hogy sem az engedményezés, sem a faktoring

szerződések területén nem szükséges ilyen jellegű korlátozást alkalmazni, hiszen a faktoring szerződések tárgya a jövőbeni (jövőben keletkező illetve jövőben lejáró) követelések megvásárlása.

A faktoring szerződésben nemcsak a szerződés megkötéséig keletkezett számlakövetelések faktorálását szabályozzák, hanem a szerződéskötést követően keletkező számlaköveteléseket is, az összes jelenlegi és jövőbeni követelésről is rendelkeznek.

A jövőbeni követelésekhez hasonlóan a hatályos Ptk. nem szabályozza *a követelés részeinek engedményezését*. A Ptk. kommentárjában találunk utalást, ahol kimondja a szerző, hogy nincs akadálya valamely követelés részbeni engedményezésének. Erre a problémára kitér a Ptk. koncepciójához fűzött magyarázat is és hasonló álláspontot fogalmaz meg, mint az európai uniós szerződési alapelvek.

Mindkét szabályozás az osztható követelések rész-engedményezését ismeri el, de rendelkezik az esetleges többletköltségek viseléséről is. A követelés megosztása folytán az adósnak több hitelezőnek kell teljesítenie, és az adósság nyilvántartásával és a kötelezettség teljesítésével kapcsolatosan plusz adminisztratív és banki költségek keletkezhetnek.

Tehát a követelésrészek külön-külön történő engedményezése és faktorálása nem kizárt, sőt gazdasági szükségszerűség, de a felmerült költségek megtérítését követelheti az adós.

A szakirodalomban a részleges engedményezésre vonatkozóan kerül megfogalmazásra a *tőke és a kamatkövetelések problémája*, amelynél kérdés, hogy egységes követelésről vagy önálló tőke és önálló kamatkövetelésről kell beszélnünk.

A szakirodalmi felfogás osztva a bírói gyakorlatot tőke és kamatkövetelést önálló követelésnek tekinti, ezért nincs akadálya annak, hogy önállóan legyenek az engedményezés tárgyai, és részleges engedményezésükre kerüljön sor. Ezzel teljes mértékben egyet értek, de a bíró gyakorlat alapján levezetett következtetésekkel nem.

A bírói gyakorlat különbséget tesz az engedményezési szerződés megkötéséig felmerült kamatok, illetve az engedményezést követően esedékessé váló kamatok között. Az engedményezési szerződés megkötéséig felmerült kamatok önálló követelésként viselkednek, és arról a feleknek külön kell megállapodni, mivel ha nem rendelkeznek a szerződésben a lejárt kamatokról, azok nem lesznek az engedményezés tárgyai, nem szállnak át automatikusan az új jogosultra.

Az engedményezést követően esedékessé váló kamatok viszont az új jogosultat illetik meg, külön kikötés hiányában is.

Nem osztja ezt a bírói álláspontot a Ptk. magyarázata sem, túl merevnek tartva azt. A Magyarázat felfogásával teljes mértékben egyetértek, mivel az egész követelés átruházására irányuló nyilatkozatot úgy kell érteni, hogy az magában foglalja a járulékokat is. Ha az az engedményező akarata nem ez volt, nyilatkozatát kifejezetten a főkövetelésre kell korlátoznia. Az álláspontot abból a szabályból vezetik le, hogy a kamat szorosan a főköveteléshez igazodó járulékos követelés, amely általában osztozik a főkövetelés jogi sorsában, így a követelésre vonatkozó rendelkezés – ellenkező kikötés hiányában – kiterjed a járulékos követelésekre, a lejárt és jövőben lejáráó kamatokra egyaránt.

A tőke és kamatkövetelések engedményezésének a problémája jellemzően nem fordul elő a faktoring szerződésekben, hiszen általában le nem járt követelések faktorálására kerül sor. Célszerű lenne azonban – figyelemmel a jelenlegi bírói gyakorlatra – követelés megjelölése helyett a követelés és járulékai megjelölést beilleszteni a jogszabályba, mivel ez teljesen jogvita mentessé tenné a szerződési gyakorlatot, hiszen nem csak kamatkövetelések merülhetnek fel a főköveteléssel kapcsolatban, hanem egyéb költségek is, amelynek a megfizetésére a kötelezett köteles.

A helyes jogi álláspont tehát az, hogy a követelés átruházásával – ettől eltérő rendelkezés hiányában – átszállnak a követelés járulékai (kamattól, egyéb költségektől) is az új jogosultra.

A szerződés tárgyával kapcsolatos problémakörként merül fel a *tömeges követelések* illetve a *globálcesszió kérdésköre*.

Ez a terület szintén szabályozatlan a hatályos hazai polgári jogban illetve a koncepció is a jövőbeni követelésekhez kapcsolja a problémát, mégpedig a követelések beazonosításával kapcsolatosan.

A követelések beazonosíthatóságával kapcsolatos, korábban említett felfogások megnyitják az utat a *követelések tömeges engedményezése* előtt. Ennek a faktoring szempontjából van különös jelentősége, mivel a keretszerződésekben a követelések tömeges engedményezésére kerül sor.

Szintén ide kapcsolódó kérdéskör a *globálcesszió*, amely minden létező és jövőbeni követelés átruházását jelenti és szintén tárgya a faktoring szerződésnek, így ez nem tiltható meg.

A *szereződő felek jogai és kötelezettségei tekintetében* a hazai jogi szabályozás szűkszavú még az engedményezések területén is, hiszen csak az engedményező felelősségét, az adós értesítési kötelezettségét, illetve az adós kifogásolási és beszámítási jogát szabályozza.

A faktoring szerződés során mind az elmélet, mind a szerződéses gyakorlat területén sokkal szélesebb jog- és kötelezettség-halmazzal találkozunk, illetve a nemzetközi szabályozás is több területen kitér ezek részletes ismertetésére.

A szállító, illetve a faktor jogai és kötelezettségei mellett ki kell térni a szerződéskötő félként csak eshetőlegesen szereplő *adós jogaira és kötelezettségeire* egyaránt, hiszen ezek alapvetően befolyásolják a faktor üzleti kockázatát.

A jogok és kötelezettségek közül az egyik kiemelt terület az *alapjogviszonnyal kapcsolatos kötelezettségvállalások* köre.

Az alapjogviszonnyal kapcsolatos problémák alapvetően befolyásolják a faktoring jogviszonnyal kapcsolatos kérdéseket. Különösen veszélyes az az eset, amikor fiktív, hamis számlát állítanak ki, illetve nem valós szolgáltatásra, vállalkozási tevékenységre kötnek szerződést.

Ekkor azzal a problémával szembesülhet a faktor, hogy az érvénytelen alapügylet kiváltja a faktoring szerződés érvénytelenségét és a faktoring szerződéshez esetlegesen kapcsolt szerződést biztosító mellékkötelezettségek

is veszélybe kerülnek. Ugyanakkor a hatályos polgárjogi szabályozás meghatározza az engedményező felelősségét az ellenérték erejéig, de az alapjogviszony érvénytelenségéből eredő problémákat nem oldja fel.

A bírói gyakorlat azonban választ adott a problémára, de ezt csak úgy tehette meg, hogy a faktoring jogviszonyt elkülönítette az engedményezéstől és a jogviszony sajátos speciális jellegéből indult ki.

Az ítéletábrai döntés kimondja, hogy a faktoring szerződést nem teszi érvénytelenné, ha az engedményezett, lényegében biztosítéki szerepet betöltő követelésről utóbb bebizonyosul, hogy nem is létezett (például „fiktív” volt), az alapügylet más okból érvénytelen, vagy ha az engedményezett követelés megszűnt.

Ha az átruházott követelés valamilyen okból nem állt fenn, a faktoráló ezért helytállással tartozik. A bíróság álláspontja szerint a fenti esetben a faktorálóval szemben kifizetett, megelőlegzett követelés „feléled”, így a faktoring szerződés hitelügyleti elemei érvényesülnek. A faktoring szerződés érvényessége pedig maga után vonja azt a következményt, hogy a faktoring jogviszonnyal összefüggésben kikötött szerződést biztosító mellékkötelezettségek is érvényesek.

Fontos megállapítás a bíróságnak az álláspontja, hogy a kikötött biztosíték nem az alapügyletet biztosította. A faktorcég szándéka nem erre irányul, hanem a faktoring szerződésben teljesített kifizetések és kockázatok biztosítékeként köt ki kezességvállalást, jelzálogjogot, illetve egyéb biztosítékot.

Az ítéletábrai döntését célszerű lenne a jogszabály szintjére emelni, amennyiben szabályozásra kerül a faktoring szerződés nevesített szerződéstípusként.

Szintén a gyakorlatban felmerült probléma az *alapjogviszony módosításának a kérdése*. A hazai szabályozásban erre vonatkozó rendelkezést nem találunk, de a szerződési szabadság elvéből kiindulva a felek az alapjogviszonyt szabadon módosíthatják, azonban a módosítás nem csorbíthatja az engedményes jogait.

A Ptk. koncepciója azonban már rendezi az ebből adódó problémákat, és kimondja, hogy az alapjogviszonyra vonatkozó szerződés módosítása nem érinti az engedményesnek az adóssal szemben fennálló jogait.

A koncepció tehát nem zárja ki a módosítás lehetőségét, azonban a módosítás az engedményessel szemben nem lesz hatályos a kötelezett értesítését követően.

A faktoring folyamatát nézve azonban ez a szabályozás sem jelent teljes biztonságot a faktorcég számára, hiszen ugyan a szerződéskötő feleknek kölcsönösen tájékoztatniuk kell egymást, de mi történik akkor, ha ennek a szállító nem tesz eleget és a faktorcég lényeges jogai sérülnek a szerződésmódosítás következtében.

A faktor az ügylet elbírálását még az alapjogviszony ismeretében végzi, de az időközbeni szerződésmódosítás még a faktoring szerződés megkötése előtt, vagy azt követően, de az értesítést megelőzően történik. Ez kihat a követelés jogosultjának a jogaira a koncepció alapján is, ugyanakkor erről a faktor nem értesül.

Az Európai Szerződési Jog Alapelvei viszont eltérő szabályozást tartalmaznak. Az Alapelvek kimondják általános jelleggel, hogy az alapjogviszony az engedményes hozzájárulása nélkül nem módosul. Ez a szabályozás egyértelműbb, ezért az Alapelvekben megismert szabályozás alapján kellene a hatályos Ptk-t módosítani illetve a kodifikációs szabályozást eszerint változtatni.

Az értesítési kötelezettség kérdéskörében is pontosításra szorul a hazai szabályozás. Egyrészt az értesítésre írásbeli formát kellene előírni a hatályos szabályozásban, amelyre utal a Ptk. 2007-es szövegtervezete is.

Másrészt pontosítani kellene a faktoring törvényi szabályozását a tervezetben és tartalmi követelményként kellene előírni az engedményes személyének, a követelésnek, illetve a teljesítés helyének a megjelölését. Ezt támasztja alá a szerződéses gyakorlat is, amely alapján az értesítés módjai tipizálásra kerülnek.

Nem találjuk a hazai szabályozásban a *versengő igénylőkre* vonatkozó rendelkezéseket. A versengő igénylők és az engedményes közötti érdek összeütközést az uniós szabályozás rendezi és célszerű lenne ezt beemelni a hazai szabályozásba, illetve ennek megfelelően módosítani a csődeljárásról és felszámolásról szóló jogszabályt is.

Az uniós rendelkezések szerint az engedményesnek a követelésre vonatkozó igénye megelőzi az engedményező hitelezőjének a bírósági eljárás során, vagy az engedményező csődgondnoka, felszámolója és hitelezője által érvényesített igényét. Azaz sem a végrehajtási eljárás, sem a felszámolási eljárás körébe nem lehetne bevonni az engedményezett követeléseket. (Ez ahogyan korábban említettem ellentmond a hazai bírósági gyakorlatnak, amely szerint a felszámolás kezdő időpontjáig be nem szedett követelés a felszámolási vagyoni részét képezi.)

Az *engedményező felelősségével* kapcsolatosan is eltérő álláspontokkal találkozunk. Az új szövegtervezet készfizető kezességvállalást, míg a 2006-os koncepció részletes felelősségi alakzatot határoz meg.

Véleményem szerint az utóbbi sokrétűbb szabályozás, azzal a megjegyzéssel, hogy a kötelezett fizetőképességéért való felelősség korlátozása nem helyeselhető.

A szállító jogai és kötelezettségei mellett a szerződés tartalma szempontjából jelentős súlya van a *faktor jogainak és kötelezettségeinek*. A Ptk. szabályai nem foglalkoznak az engedményezés szabályai keretében az engedményes jogaival és kötelezettségeivel, illetve erre vonatkozó szabályokat az új Ptk. koncepciójában sem találtunk.

A Ptk. 2007. évi szövegtervezete a faktoring szerződés tartalmának meghatározása során kitér a faktor jogaira és kötelezettségeire.

A tervezet szabályai sokban hasonlítanak az UNIDROIT Egyezmény rendelkezéseire. Ilyen hasonlóságot jelent a szolgáltatások felsorolása és az a rendelkezés, hogy a közülük legalább kettőt kell nyújtania a faktornak.

A jogalkotó öt ilyen szolgáltatást nevesít, amelyből négy gyakorlatilag megegyezik az UNIDROIT Egyezményben megfogalmazott szolgáltatásokkal

(finanszírozás, követelésnyilvántartás, követelések beszedése, kockázatvállalás), egy pedig az elszámolás plusz szolgáltatásként lett nevesítve.

Az egyes szolgáltatások megfogalmazásában azonban markáns eltérések vannak a nemzetközi szabályokhoz képest.

A finanszírozás esetében szétbontja a törvény a követelés finanszírozását, illetve a követelés végleges átruházását. Az előbbi esetben megelőlegzésről, az utóbbi esetben pedig ellenérték fizetéséről beszél. A nemzetközi egyezmény csak a megelőlegzés fogalmát ismeri. Ennek oka, hogy a modern finanszírozási faktoring esetében csak megelőlegzésről, előfinanszírozásról beszélhetünk, hiszen a faktor célja a követelésfinanszírozás.

Célszerű lenne tehát, ha a faktoring esetében a megelőlegzés fogalma maradna meg, míg az ellenérték fogalmát a visszerhes engedményezésnél használnánk.

Alternatívaként helyes lenne a megelőlegzés fogalma helyett még az előfinanszírozás fogalmának a használata, hiszen az még jobban rámutatna a faktoring lényegére.

Ellentmondásos a követelésnyilvántartással kapcsolatos szolgáltatások megfogalmazása is. Eredetileg a nemzetközi szabályozás könyvelési feladatokat ért alatta, amelyet kintlevőségekkel kapcsolatos számlavezetés fogalmába sorol. A hazai szabályozás külön beszél követelésnyilvántartásról illetve „a számla vezetésével kapcsolatos feladatokról”. Ez utóbbi kitétel nem érthető. Valószínű ok, hogy a nemzetközi szabályozás került átvételre.

A faktorcégek általában külön könyvvezetésre és a követelések nyilvántartására vonatkozó számítógépes programokkal rendelkeznek, amellyel figyelemmel kísérik követelésállományukat. Kérdés, hogy a jogalkotó milyen számla vezetésével kapcsolatos feladatot ró a faktorra. Helyesebb lenne a követelések nyilvántartása mellett a könyvvezetési feladatok ellátását nevesíteni.

Szintén pontosításra vár a *faktor kockázatvállalásával* kapcsolatos szabályozás. A nemzetközi szabályozás a faktor kockázatvállalását az adós fizetési késedelmével vagy mulasztásával szembeni védelemként fogalmazza meg.

A hazai szabályozás ezzel szemben a kötelezett nem vagy késedelmes teljesítése esetére történő biztosíték nyújtásáról beszél. Valójában itt nem kerül sor sem hétköznapi, sem jogi értelemben biztosíték nyújtására, ezért helytelen ez a típusú megfogalmazás. A faktor inkább átvállalja az adós nemfizetéséből, fizetésképtelenségéből illetve késedelmes fizetéséből eredő kockázatot, azaz nem fordulhat megtérítési igényével az eredeti jogosulttal szemben.

A negyedik szolgáltatás a *követelések beszedését* takarja, csak a beszedés helyett a követelés érvényesítését használja a tervezet, amely jelentéstartalmát tekintve nem tér el a nemzetközi szabályoktól.

Nem tartom azonban helyes álláspontnak ötödik szolgáltatásként az *elszámolási kötelezettséget* nevesíteni.

Egyrészt a faktor elszámolási kötelezettsége a kötelmi általános szabályokból következik, illetve az őt meg nem illető ellenértékkel jogalap nélkül gazdagodna.

Másrészt a szövegtervezet azt mondja, hogy a szolgáltatások közül a faktornak kettőt el kell látnia. Ebből az következik, hogy lehet olyan eset, amikor nem választja a faktor ezt a szolgáltatást. Ekkor nem kell elszámolnia az engedményezővel?

Tehát szükségtelen és zavaró az elszámolási kötelezettség külön szolgáltatáskénti nevesítése, illetve sem a nemzetközi szabályok között, sem a szakirodalomban nem találunk erre példát.

A nemzetközi faktoring szabályozás is részletesen kitér az UNIDROIT Egyezményben a faktor kötelezettségeire. A problémát az Egyezmény a faktor szolgáltatási jellege oldaláról közelíti meg és a faktoring szerződés létrejöttének feltételeként határozza meg, azaz a négy szolgáltatás közül legalább kettőt el kell látnia a faktornak.

A hazai tervezet és a nemzetközi szabályozás megközelítésével sem értek egyet. Finanszírozás nélkül ma már elképzelhetetlen a faktoring, tehát ez mindenképpen nélkülözhetetlen, helyettesíthetetlen eleme a faktor kötelezettségeinek és csak ehhez képest kezelhetjük a szolgáltatás-csomagot, amelyből ellát bizonyos tevékenységeket a faktor.

A gyakorlatban továbbá a követelések nyilvántartása és a beszedése szintén szükségképpen kapcsolódik a faktor tevékenységéhez, ha kötelezővé tesszük, ha nem. Mindenképpen eshetőleges elem azonban a kockázatvállalás a követelés behajthatóságáért, az adós fizetőképességéért.

A faktoring jogviszonnal összefüggésben fontos szerepet játszanak *az adós jogaival és kötelezettségeivel kapcsolatos szabályok*.

Az adósvédelemmel szemben a nemzetközi és a hazai szabályozásban egyaránt a hitelező védelmi szabályokat kellene erősíteni, ezzel is csökkentve a faktoring ügylet kockázatát. Ennek érdekében módosításra szorulnának a Ptk. és az UNIDROIT Egyezmény rendelkezései egyaránt.

Csak olyan kifogásokat hozhatna fel az adós a faktorról szemben, amely a követelés alapját képező szerződésből erednek, azzal a korlátozással, hogy a kifogásnak az értesítéskor fenn kell állnia és érvényesíthetőnek kell lennie.

Az adós visszakövetelési jogát ki kellene zárni mind az UNIDROIT Egyezmény rendelkezéseiben, mind pedig a Ptk. szabályaiban. A visszakövetelési jog kizárása nem jelentené azt, hogy a kötelezett a szerződés hibájából eredő igényét nem érvényesítheti az engedményezővel szemben.

Megállapítható tehát, hogy a faktoring egy új jogintézmény mind a nemzetközi, mind a hazai szabályozásban egyaránt. Jótékony gazdasági jelentősége miatt a jogalkotásnak mindenképpen fel kell karolnia és részletesen szabályoznia kell a faktoring jogintézményét a jogviszonyban résztvevő felek jogbiztonsága érdekében.

ÖSSZEFOGLALÓ

A modern finanszírozási faktoring a XX. század jogintézményeként alakult ki illetve fejlődött a jelenlegi jogügyletté. Az újdonság jellege komoly kihívást jelent a jogtudomány és a jogalkotók számára, hiszen a gazdasági életben betöltött szerepe miatt a jogalkotásnak foglalkoznia kell pontos, részletes szabályozásának kialakításával.

A szabályozása két pilléren a közjogi és magánjogi szabályozáson nyugszik és egy a témáról elkészült mű számára elkerülhetetlen, hogy mindkét területtel foglalkozzon. A téma újdonság jellege, gyors fejlődése és az évek során e területen szerzett szakmai tapasztalatok indokolták, hogy a témát mind elméleti, mind gyakorlati oldalról megközelítve a teljesség igénye nélkül kerüljön feldolgozásra. Az értekezés célja tehát, hogy a faktoringot elhelyezze elméleti oldalról is megközelítve a hazai jogrendszerben és szabályozási alternatívákat kínáljon a jogalkotás számára.

A disszertáció gondolatmenetét tekintve, a fejezeti tagolástól eltérve, három részt ölel fel.

Az első részben a faktoring történeti fejlődésének bemutatásán keresztül a faktoring fogalmára és tipizálására kerül sor. A történeti fejlődés során a modern finanszírozási faktoring kialakulására koncentrálok, ami elsősorban az amerikai és a nyugat-európai jogfejlődés részletesebb elemzését jelenti. A dolgozat külön nem tér ki a magyar jogfejlődésre, amelynek két oka van: Egyrészt a közép-kelet európai fejlődéshez hasonló utat jár be a magyar fejlődéstörténet. Másrészt Magyarországon a modern finanszírozási faktoring csak a második világháborút követően az 1990-es években kezd kialakulni illetve fejlődésnek indulni.

Lényegi kérdés mind az elméleti, mind a gyakorlati tapasztalatokra alapozva egy egységes faktoring fogalmat megalkotni. Ez azért is jelentett komoly nehézséget, mivel a faktoringnak rengeteg változata, formája alakult ki, amely mind hatott a fejlődésére. A faktoring sokszínű változatai között

rendszer az a tanulmány, és figyelemmel a külföldi és hazai szerzők tudományos eredményeire egy új osztályozási struktúrát állít fel.

A faktoringot elsősorban a definiálás oldaláról közjogi jogintézmények tekintem, ezért a második részben a közjogi szabályozás két területét ragadtam meg, a faktoring pénzügyi szolgáltatási jellegét illetve az intézményi háttérét. Ez a két terület az, amelyen keresztül markánsan elhatárolható a faktoring a bankjog területén.

A pénzügyi szolgáltatások elemzése azért fontos, mivel a faktoring a hitelintézeti törvényben, a pénzügyi szolgáltatások között, a hitelnyújtás speciális formájaként kerül meghatározásra. Ennek azért is különösen jelentősége van, mivel ez kihat a magánjogi szabályozásra is. A pénzügyi szolgáltatási jelleg pedig kézenfekvő területként kínálta, hogy a szolgáltatást nyújtók, az intézményi háttér is elemzésre kerüljön.

Az értekezés nem tesz kitérést a faktoring kettős intézményi jellege miatt a szolgáltatás engedélyezési és felügyeleti kérdéseire. Ennek oka az, hogy a faktoringot a hitelintézetek illetve a pénzügyi vállalkozások egyaránt végezhetik, így nincs kimondottan egyedi engedélyezési és felügyeleti szabálya, amely specifikusan eltérne a pénzügyi szolgáltatások végzésétől.

Annak ellenére, hogy a pénzügyi jog területével foglalkozó jogász vagyok, a faktoring jellege miatt szükségesnek tartottam, hogy feldolgozzam a magánjogi szabályozás néhány alapkérdését is. Ezt az érdeklődést támasztotta alá a magánjog területén folyó munka, amelynél komoly jogelméleti dilemmát okozott, hogy kell-e nevesített szerződéstípusként szabályozni a faktoringot.

A szakmai vita indított arra, hogy áttekintsem a faktoring és mögöttes jogviszonyként az engedélyezés nemzetközi, külföldi és hazai szabályozását egyaránt és javaslatokat tegyek a faktoring jövőbeni szabályozásához.

A következtetések és megállapítások megalapozásához igénybevettem a jogtörténeti és jogösszehasonlító elemzést. A jogösszehasonlító elemzés szintén nélkülözhetetlen, hiszen alapvetően külföldi jogintézményről beszélhetünk, amely szerves fejlődést követően jutott el napjainkig. A jogösszehasonlító elemzés a külföldi és a nemzetközi jogszabályok közvetlen

elemzésére illetve a külföldi szakirodalom eredményeire egyaránt támaszkodik. A téma interdiszciplinális jellege miatt nélkülözhetetlen volt a közgazdaságtan tudományos eredményeinek a felhasználása az értekezés elkészítésében, hiszen a közgazdasági elmélet eredményeiből jogilag releváns következtetések is levonhatóak.

SUMMARY

The fundamental questions of regulation of the modern financing factoring in the public and private law

The modern financing factoring has developed as the legal institution of the XX. century and became the actual legal transaction. The new feature character is a serious challenge for the jurisprudence and for legislators, because legislation has to deal with establishment of the exact, detailed regulation in consideration of the role in the economy.

The regulation is based upon two pillars; one of the pillars is the public law and the other is the private law, so it is avoidable for a learned treatise to examine both spheres.

The new feature and the quick development of the theme and the author's acquired professional experience in this sphere over a period of years gave reasons the writing up of the theme from the point of view of the theory and the practice.

The aim of the dissertation is to place the factoring in the domestic jurisdiction from the point of view of the theory, and to offer regulation alternatives for the legislation.

Taking the sequence of the ideas into consideration the dissertation has three main parts, swerve from chapter's division.

The first part deals with the historical development, the definition and typifying of the factoring. I concentrate my attention on the formation of modern financing factoring; this means the detailed examination of the legal development of the USA and Western Europe.

The dissertation doesn't deal with the Hungarian development. The reasons of this: On the one hand he Hungarian development similar to the Central European development. On the other hand the modern financing factoring has been developed after the II. World War; only in the nineties.

Essential question is the creation of the unified factoring's definition on the basis of the theoretical and practical experience.

This meant hard task, because the factoring has countless version, and all of them took effect to the factoring's development.

The learned treatise systematizes the great variety of the factoring's versions, and creates a new system of the classification with regard of the foreign and domestic author's scientific accomplishments.

I consider the factoring is an establishment of the public law, so in the second part of the dissertation I deal with the financial performance character of the factoring and with the institutional background. I circumscribe the factoring in the field of the bank law.

The examination of the financial performances is important, because the factoring is determined in the act about the loan-offices, between the financial performances, as a special form of the granting of credit. I attach a great importance to it, because it has an effect on the private law. The financial performance character has offered the examination of the service providers, the institutional background.

The dissertation doesn't touch upon the questions of the granting and supervision of the performance, because of the double institutional character of the factoring. The reason for this is that the loan-offices and the financial undertakings are able to accomplish the factoring too, for this reason there isn't special rule for the granting and supervision, which would differ from the accomplishment of the financial performances.

In spite of the fact that I am a lawyer, who deals with the law of finances, I felt it necessary to deal with the fundamental questions of the private law's regulation because of the character of the factoring.

This interest was strengthened by the work in the field of the private law, by which there was a great dilemma of the legal theory, if is it necessary to regulate the factoring as an independent type of a contract.

The professional debate prompts me to sum up the domestic and the international, foreign regulation of the factoring and the cession, - as an underlying legal relation -, and to make proposals for the future legislation.

I made use of the examination method of legal history and legal comparison to the establishment of the conclusions.

The examination method of the legal comparison is essential too, because this is a foreign legal institution, and it got to nowadays after an organic development. The examination method of the legal comparison relies on the analysis of the foreign and international rules and the results of the scientific literature in the same way.

The use of scientific results of the economics was essential to the dissertation too, because of the economic character of this theme. And it is possible to conclude from the results of the economics to significant legal conclusions.

IRODALOMJEGYZÉK

I. Könyvek, tanulmányok:

Abaházy János: Egy új pénzügyi üzletág: a factoring, Bankszemle, 2/1986. sz.

Bakker, Maria H.R.-Klapper, Leora-Udell, Gregory F.: Financing Small and Medium – size Enterprises with Factoring: Global Growth in Factoring – and its Potential in Eastern Europe, The World Bank, Warsaw, 2004.

Barta Judit-Fazekas Judit-Harsányi Gyöngyi-Kovács István-Miskolczi Bodnár Péter-Ujváriné Antal Edit: Üzleti szerződések, UNIÓ Kiadó, Budapest 2005.

Bernhardt, Richard: Der deutsche Factoring-Markt, 10/1982. sz.

Bette, Klaus: Der deutsche Factoring – Markt, Kreditwesen, 10/1982. sz.

Bette, Klaus-Brink, Ulrich: Internationales Factoring ist eine Exportförderung ohne Subventionen, Kreditwesen 1997. április 1. sz.

Binder-Degenschild, Leo: Factoring in Österreich, Darstellung und Vergleich mit anderen Formen der Finanzierung, Verwaltung und Risikoabsicherung von kurzfristigen Forderungen, Diss. Wirtschaftsuniversität Wien, 1979.

Binder-Degenschild, Leo: A modern faktoring fejlődése, különös tekintettel az export-factoringra, Bécs, 1984. Kézirat, MNB Könyvtár

Bíró György: Átruházó szerződések, Polgári jogi kodifikáció 2/2003. sz.

Biscoe, Peter M.: Law and Practice of Credit Factoring, London, 1975.

Bjorn, Brigitte: Factoring – A comparative Analysis, Jurist –
økonomforbundets Forlag, Copenhagen, 1995.

Bozsik Sándor: Banküzemtan, Miskolci Egyetemi Kiadó, Miskolc, 1999.

Brósz Róbert-Pólay Elemér: Római jog, Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest,
1974.

Bülow, Peter: Recht der Kreditsicherheiten, C.F. Müller Juristischer Verlag,
Heidelberg, 1993.

Chiesa, D.A.: Factoring Handbuch, Fritz Knapp Verlag, Frankfurt, 1982.

Csák Csilla: Az integrált szövetkezeti hitelintézetek szervezeti és funkcionális
megközelítése, Ph.D értekezés, Kézirat, Miskolci Egyetem Állam- és
Jogtudományi Kar, Miskolc, 2000.

Csák Csilla-Nagy Zoltán: Hitelezői érdekek érvényesítésének problémái a
felszámolási eljárásban (társszerzőként), In: Bérgarancia és a csőd-,
felszámolási eljárás reformja (szerk.: Miskolczi Bodnár Péter - Prugberger
Tamás), Novotni Alapítvány, Miskolc, 2005.

Dutilleul, Francois Collart-Delebecquet, Philippe: Contats civies et
commerciant, Dalloz, Paris, 2002.

Erdős Éva: A pénzügyi jog fejlődési tendenciái, Publicationes Universitatis
Miskolcinensis Sectio Juridica et Politica, Tomus XXII. Miskolc, 2004.

Erdős Éva-Fekete Zoltán-Molnár Valéria: Pénzügyi jog, Virtuóz Kiadó,
Miskolc, 2006.

Éliás János: Kihasztnálatlan lehetőség, Bankszemle, 1-2/1992. sz.

Falter, V.: Die Praxis des Kreditgeschäfts, Stuttgart 1980.

Farkas Barbara: Felemásan nőtt a faktorpiac, Világgazdaság, 2007. január 16-i sz.

Forman, Martin-Gilbert, John: Factoring and Finance, London, 1976.

Földes Gábor: Pénzügyi jog, Osiris Kiadó, Budapest, 2003.

Földi András: Kereskedelmi jogintézmények a római jogban, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1977.

Földi András-Hamza Gábor: A Római jog története és intéúciói, Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1996.

Gavalda, Christian-Stoufflet, Jean: Droit bancaire, Lexis-Nexis SA., Paris, 2005.

Gavalda, Christian-Stoufflet, Jean: Droit de la banque, Paris, Presses Universitaires de France, 1974.

Gárdos Péter: Az engedményezés az UNCITRAL egyezményben és a készülő új Polgári Törvénykönyvben, Gazdaság és Jog, 3/2004. sz.

Gárdos Péter: Az engedményezésre vonatkozó szabályok újragondolása a nemzetközi gyakorlat tükrében, Polgári jogi kodifikáció 5/2003. sz.

Gellért Andor: A váltó és a váltóra épülő banküzletek, KJK, Budapest, 1999.

Gellért Andor: Banküzletek, KJK, Budapest, 1991.

Gellért György (szerk.): A Polgári Törvénykönyv Magyarázata I-II., Complex Kft., Budapest, 2007.

Gellért György (szerk.): A Polgári Törvénykönyv Magyarázata I-II., KJK-Kerszöv Kft., Budapest, 2002.

Hadi László: Az új adójog magyarázata 2007., HVG-ORAC Kft., Budapest, 2007.

Hadi László: Az új adójog magyarázata 2008., HVG-ORAC Kft., Budapest, 2008.

Heller Faktoring Österreich Aktiengesellschaft: A faktorálás lényege és gyakorlata, kézirat, fordítás, Kézirat, MNB könyvtár, 1988.

Horbach, Josef: Das Factoring – Finanzierungssystem In.: Hans Janberg: Finanzierungs-Handbuch, Betriebswirtschaftlicher Verlag Dr Th. Gabler, Wiesbaden, 1970.

Husztai Ernő: Banktan, TAS-11 Kft., Budapest, 2001-2002.

Husztai Ernő: Egy lehetséges megoldás, hogy a dominók ne dőljenek, Tőzsde Kurír, 1990. július 12.

Janberg, Hans: Finanzierungs-Handbuch, Betriebswirtschaftlicher Verlag Dr. Th. Gabler, Wiesbaden, 1970.

Kaposy Zsuzsa: Az év faktora, Tőzsde Kurír, 1992. szeptember 3-i sz.

Károlyi Géza-Nagy Zoltán-Prugberger Tamás-Törő Emese: Gazdasági közjog, Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen, 2006.

Király Júlia-Pozsonyi Gábor: Bankszabályozás és intézményrendszer Magyarországon. In.: Meir Kohn: Bank- és pénzügyek, pénzügyi piacok, OSIRIS Kiadó, Budapest, 2003.

Kohn, Meir: Bank és pénzügyek, pénzügyi piacok, Osiris Kiadó, Budapest, 2003.

Kolossváry Ádám: Gyenge kereslet, gyenge kínálat, Figyelő, 1993. május 20. sz.

Kónya Judit: A vállalkozások bankügyletei, KJK-KERSZÖV Kft., Budapest, 2001.

Kummer Krisztián: Nem behajtás, Faktorálás a Budapest Banknál, Piac & Profit 8-9/2006. sz.

Lentner Csaba: Pénzpiacok szabályozása Magyarországon, Akadémiai Kiadó, Budapest, 2006.

Leszkoven László: A fiduciárius engedményezés jogi természetéről, Gazdaság és Jog, 3/2002. sz.

Leszkoven László: Az engedményezés új szabályai a kötelmi javaslat szövegtervezetében. In: Kötelmi jogi kodifikációs tanulmányok (2003-2005) szerk.: Bíró György-Szalma József; Novotni Alapítvány, Miskolc, 2005.

Lorenz/Canaris: Lehrbuch des schuldrechts Band II/2. Besonder Teil, München 1994.

Madár Péter-Schepp Zoltán-Szabó Zoltán-Szebellédi István-Zeller Gyula: Pénzügyek alapjai, ÚNIÓ Kft., Budapest, 2001.

Madlovits Péter: A faktorálás alapjai a mai magyar jogban I. Céghírnök 1/1997. sz.

Madlovits Péter: A faktorálás alapjai a magyar jogban II. Céghírnök 2/1997. sz.
Magyar Nagylexikon 7. kötet, Magyar Nagylexikon Kiadó, Budapest, 1999.

Martinkó Károly: Faktoring – a vállalatfinanszírozás hamupipőkéje, Saldo, Budapest, 2002.

Menyhárd Attila: A piaci verseny szerződéses korlátozása. In: Harmathy Attila (szerk.): Jogi tanulmányok 2001. ELTE Állam- és Jogtudományi Kar, 2001., Budapest

Meznerics Iván: Pénzügyi Jog a szocialista gazdálkodásban és a nemzetközi kapcsolatokban, KJK, Budapest, 1977.

Miskolczi Bodnár Péter: Atipikus szerződések (Lízing, faktoring, franchise), Gazdaság és Jog 1/1997.

Miskolczi Bodnár Péter: Speciális adásvételi szerződések II., Gazdaság és Jog 3/1996. sz.

Mitták Péter: Jogátruházás a francia jogban, Polgári jogi kodifikáció 2/2005. sz.

Moore, See Carroll G.: Factoring – A unique and Important Form of Financing and Service, The Business Lawyer Vol. XIV. No. 3/1959.

Müller, Peter: Factoring, Kreditweisen, 1982. augusztus 15-i sz.

Nagy Zoltán: A jegybank jogállásának összehasonlító elemzése a magyar és a japán bankrendszerben, Publicationes Universitatis Miskolcensis Sectio Juridica et Politica TOMUS XXII., Miskolc University Press, Miskolc, 2003.

Nagy Zoltán: A monetáris szervezet és tevékenység jogi szabályozása In: Károlyi-Nagy-Törő: Gazdasági közjog, Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen, 2006.

Nagy Zoltán: A kétszintű bankrendszer kialakításának első lépései Magyarországon (1987-1989), In: Publicationes Universitatis Miskolcensis, Sectio Juridica et Politica, Tomus XXI/2. Miskolc, 2003.

Nagy Zoltán: Az állami felelősség kérdése vagyonelevonások kapcsán a bírói gyakorlat tükrében, Gazdaság és Jog, Budapest, 2006/10. sz.

Nagy Zoltán: A faktoring jogviszonnyal kapcsolatos törvényi kezesség elévülésének problematikája, In: Publicationes Universitatis Miskolcensis, Sectio Juridica et Politica, Tomus XXIV. Miskolc, 2006.

Nagy Zoltán: A faktoring fogalmának elméleti megközelítése, értelmezése, In: Publicationes Universitatis Miskolcensis, Sectio Juridica et Politica, Tomus XXV. Miskolc, 2007.

Nagy Zoltán: A faktoring közjogi szabályozásának aspektusai Magyarországon, In: Miskolci Jogi Szemle, Miskolc 2007/2. sz.

Nagy Zoltán: A faktoring mint pénzkölcsönnyújtási tevékenység, In: Hitelintézeti Szemle, Budapest 2007/5. sz.

Nagy Zoltán: A faktoring intézményi háttere, In: Competitio, Debrecen 2007/2. sz.

Nagy Zoltán: Theoretical principles of the classification of factoring deals (A faktoring tipizálásával kapcsolatos elméleti alapvetések), In: Pénzügyi Szemle, Budapest, 2008/1. sz.

Nagy Zoltán: A monetáris szervezet és tevékenység jogi szabályozása, In: Gazdasági közjog (szerk.: Károlyi Géza) Debreceni Egyetem Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen, 2005.

Nagy Zoltán: A monetáris szervezet és tevékenység jogi szabályozása, In: Gazdasági közjog (szerk.: Károlyi Géza) Debreceni Egyetem Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen, 2006.

Nagy Zoltán: A nemzetközi faktoring jogi szabályozásának rendszere az elmélet és a gyakorlat aspektusából, In: Ünnepi tanulmányok Dr. Prugberger Tamás professzor 70. születésnapjára (szerk.: Csák Csilla) Novotni Alapítvány, Miskolc, 2007.

Nochta Tibor: Vázlatok a faktoringszerződés magánjogi alapkérdéseire, Magyar Jog 12/1996. sz.

Orbán Balázs: Nemzetközi faktoring a Merkantil Banknál, Pénzpiac, 1995. február 21-i sz.

Ostheimer, Dieter: Factoring als Absicherung vor Kundenischvanz nur in schwierigen Zeiten? Kreditwesen, 7/1997. sz.

Osváthné Hoffmann Erzsébet: Faktoring és forfetározás a gyakorlatban, Külgazdaság, 9/1985. sz.

Pénzügyi és Kereskedelmi Enciklopédia, Novotrade Rt., Budapest, 1988.

Pénzügyi Évkönyv, Zöld Újság Zrt, Budapest, 2007.

Petrik Béla: A faktoring ügyletekről, Magyar Jog 1/2003. sz.

Petrik Béla: A követelések átruházásának néhány jogtörténeti előzménye, Ügyvédek Lapja, 4/2003. sz.

Petrik Ferenc (szerk.): Bankjog, HVG-ORAC Kft., Budapest, 2003.

Petrik Ferenc. Bankjog a gyakorlatban, ECONOMIX Rt., Budapest, 1990.

Phelps, Clyde W.: The Role of Factoring in Modern Business Finance, Baltimore, 1956.

Prelovszky Attila: Exportfaktoring: a kivitel egy hatékony mozgatórugója, Világgazdaság, 1996. november 13-i sz.

PricewaterhouseCoopers: Lehetőségek és korlátok – Magyar faktoring piac 2007. kézirat, jelentés, 2007.

Prugberger Tamás-Csák Csilla-Károlyi Géza-Törő Emese-Nagy Zoltán: A fizetéseképtelenségi eljárások szabályainak kritikája (társszerzőként), In: Competitio, Debrecen, 2004/3.

Réczei László: A factoring ügyletről, Jogtudományi Közlöny 1/1988. sz.

Reke Barnabás: A faktoring egy évtizede, Bankszemle 2/1997. sz.

Salinger, Freddy: Factoring law and practice, Sweet & Maxwell Limited, London, 1995.

Sárközy Tamás: Az új Ptk. szövegtervezetéről a gazdasági jog oldaláról, *Gazdaság és Jog* 1/2007. sz.

Schaer, Kurt F.: Factoring – eine neue Dienstleistung fasst be uns Fuss, *Der Monat in Wirtschaft und Finanz* 10/1982. sz.

Schepers, Georg: *Factoring Handbuch*, Fritz Knapp Verlag, Frankfurt, 1982.

Schepers, Georg: Der deutsche Factoring – Markt, Kreditweisen, *10/1982. sz.*

Sigman, Harry C.: A hitelbiztosítások jogának szabályozása az Amerikai Egyesült Államokban. In: Csizmadia Norbert: Szeminárium az USA hitelbiztosítéki jogáról az Igazságügyi Minisztériumban, *Polgári jogi kodifikáció*, 3/2004. sz.

Serick: *Rechtsprobleme des Factoring-Geschäftes*, BB, 1976.

Simon István (szerk.): *Pénzügyi jog I.*, Osiris Kiadó, Budapest, 2007.

Simon István (szerk.): *Bankszabályozás*, Phd. értekezés, Kézirat, ELTE ÁJK, Budapest, 2003.

Simon István: *Pénzügyi Jog II.*, Osiris Kiadó, Budapest, 2007.

Soergel: *Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch, Band 3*. Stuttgart-Berlin-Köln, 1991.

Sommer, Heinrich Johannes: Der deutsche Factoring Markt, Kreditwesen, *10/1982. sz.*

Stoppok, Gerhard: The Factoring Contract – Factoring Handbuch, Frankfurt am Main 1987.

Szántó András: Faktoring tevékenység, CO-NEX-TRAINING Bt. Budapest, 1994. február 23-i előadásról készült kiadvány, kézirat

Szeibert Orsolya: A tulajdonjog-fenntartás mint hitelbiztosíték, Polgári jog kodifikáció, 4/2000. sz.

Szentiványi Iván: A faktoring és ami mögötte van, Gazdaság és Jog 1/1995. sz.

Szentiványi Iván: A banktevékenység pénzügyi jogi szabályozásának alapkérdései, KJK, Budapest, 1976.

Szentiványi Iván: A kétszintű bankrendszer tíz éve és a bankügyletek szabályozásának fejlődése, Gazdaság és Jog, 7-8/1997. sz.

Szentiványi Iván: A tevékenységi szabályozás alakulása a pénzügyi rendszer területén, Gazdaság és Jog, 12/1998. sz.

Szentiványi Iván: Bankjog, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1988.

Szentiványi Iván: Lakossági pénzügyek – pénzügyi tevékenység, KJK, Budapest, 1985.

Szentiványi Iván: Pénzügyi tevékenység – pénzügyi szolgáltatás, Gazdaság és Jog 6/1997. sz.

Szőcsik Edina: A faktorálási üzletág, Befektetés 4/1988. sz.

Tobin, James: Pénz és gazdasági növekedés, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1984.

Umenhoffer Ferenc: A hitel, a lízing, a faktoring és kapcsolatuk a társasági adóval és a számvittel, Adó 3/2004. sz.

Urbán Ilona: Bontakozó jelen? Faktoringüzlet Magyarországon, Bank & Tőzsde, 2000. december 22. sz.

Vattay R.-Béky L.-Kuczik A.: Első Hazai Faktorház Kft., Világgazdaság, 1991. március 20. sz.

Vécsey Tamás: A római jog Institutioi, Franklin Társulat, Budapest, 1896.

Vékás Lajos: Javaslat a szerződések általános szabályainak korszerűsítésére, Polgári jogi kodifikáció 4-5/2001. sz.

Vígh György Zsolt: Átalakulóban a faktoringpiac, Napi Gazdaság, 2005. március 31. sz.

Vígh György Zsolt: Faktoring: még mindig alapfokon, Napi Gazdaság, 2004. október 26.

Zlinszky János: Állam és jog az ősi Rómában, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1997.

Zolnai László: A faktoring, mint a likviditás-menedzselés egyik lehetséges eszköze, Marketing & Menedzsment, 3/1998. sz.

II. Internetes források:

www.cib.hu;

www.erste.hu

www.faktoringszovetseg.hu:

www.fhb.hu/általános

www.giro.hu.

www.hvbfactor.hu,

www.irm.gov.hu

www.keler.hu

www.magyarfaktor.hu

www.pszaf.hu

www.pvoe.hu.

III. Jogszabályok, bírósági határozatok:

1959. évi IV. törvény a Magyar Köztársaság Polgári Törvénykönyvéről (Ptk.)

1991. évi LXIX. törvény a pénzügyintézetekről és a pénzügyintézeti tevékenységről (Pit.)

1992. évi LXXIV. törvény az általános forgalmi adóról (ÁFA),

1992. évi XXXVIII. törvény az államháztartásról (Áht.)

Code of International Factoring Customs promulgated by Factors Chain International (1994.) In: Freddy SALINGER Factoring law and practice Sweet & Maxwell, London, 1995.

1996. évi CXII. törvény a hitelintézetekről és pénzügyi vállalkozásokról (Hpt.)

1996. évi CXIII. törvény a lakás-takarékpénztárakról

1997. évi LXXXV. törvény a nemzetközi követelés-vételről szóló, Ottawaban, 1988. május 28-án kelt UNIDROIT Egyezmény kihirdetéséről

1997. évi XXX. törvény a jelzáloghitelintézetekről és jelzáloglevélről

1999. évi CXXIV. törvény a Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyeletéről

2007. évi CXXXV. törvény a Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyeletéről

2007. évi CXXVII. törvény az általános forgalmi adóról (ÁFA)

2001. évi CXX. törvény a tőkepiacról (Tpt.)

2001. évi LVIII. törvény a Magyar Nemzeti Bankról

United Nations Convention on the Assignment of Receivables in International Trade, G.A. Res. 56/81, U.N. GAOR, 56th Sess., U.N. DOC. A/RES/56/81 (2002.) (UNCITRAL Egyezmény)

103/2003. (I.25.) Kormányhatározat: Az új Polgári Törvénykönyv koncepciója

2003. évi XCII. törvény az adózás rendjéről (Art.)

Principles of European Contract Law, Part III. (Európai Szerződési Jog Alapelvei) In: Európai Jog, 3/2004. 2. sz. melléklet

BDT 1999.52. (Fővárosi Bíróság 174/1995./5.)

BDT 2004/1058. sz. Bírósági határozat. (Fővárosi Ítéltábla 9.Pf.21.005/2003/4. sz.)

BH 1996/7. sz. (Fpkf. VI.32.798/1994.)

BH. 1993.95. (LB. Pf. III.20.014/1992.)

BH 1996.31. (LB. PIV. V.23.145/1994.sz.)

BH. 1999.77. (Legfelsőbb Bíróság Gf. I. 32.886/1997. sz.)

BH 2001/10. (Legf. Bír. Gfv. X.31.608/1999. sz.)

BH. 2002/72. sz. (Legf. Bír. Fpk. VIII.31.570/1999. sz.)

BH 2005.72. sz. (Szegedi Ítéltábla Gf. I.30.511/2003. sz.)

EBH 2002/647. sz. (Legf. Bír. Gf. I.31.940/2000.)

EBH. 2006.1481. (Legf. Bír. Kfv. III.37.271/2005.)

A SZERZŐNEK AZ ÉRTEKEZÉS TÉMAKÖRÉVEL ÖSSZEFÜGGŐ PUBLIKÁCIÓI

Nagy Zoltán: A kétszintű bankrendszer kialakításának első lépései Magyarországon (1987-1989), In: Publicationes Universitatis Miskolcensis, Sectio Juridica et Politica, Tomus XXI/2. Miskolc, 2003.

Prugberger Tamás-Csák Csilla-Károlyi Géza-Törő Emese-Nagy Zoltán: A fizetésképtelenségi eljárások szabályainak kritikája (társszerzőként), In: Competitio, Debrecen, 2004/3.

Csák Csilla-Nagy Zoltán: Hitelezői érdekek érvényesítésének problémái a felszámolási eljárásban (társszerzőként), In: Bérgarancia és a csőd-, felszámolási eljárás reformja (szerk.: Miskolczi Bodnár Péter - Prugberger Tamás), Novotni Alapítvány, Miskolc, 2005.

Nagy Zoltán: Az állami felelősség kérdése vagyonelevonások kapcsán a bírói gyakorlat tükrében, Gazdaság és Jog, Budapest, 2006/10. sz.

Nagy Zoltán: A faktoring jogviszonnyal kapcsolatos törvényi kezesség elévülésének problematikája, In: Publicationes Universitatis Miskolcensis, Sectio Juridica et Politica, Tomus XXIV. Miskolc, 2006.

Nagy Zoltán: A faktoring fogalmának elméleti megközelítése, értelmezése, In: Publicationes Universitatis Miskolcensis, Sectio Juridica et Politica, Tomus XXV. Miskolc, 2007.

Nagy Zoltán: A faktoring közjogi szabályozásának aspektusai Magyarországon, In: Miskolci Jogi Szemle, Miskolc 2007/2. sz.

Nagy Zoltán: A faktoring mint pénzkölcsönnyújtási tevékenység, In: Hitelintézeti Szemle, Budapest 2007/5. sz.

Nagy Zoltán: A faktoring intézményi háttere, In: Competitio, Debrecen 2007/2. sz.

Nagy Zoltán: Theoretical principles of the classification of factoring deals (A faktoring tipizálásával kapcsolatos elméleti alapvetések), In: Pénzügyi Szemle, Budapest, 2008/1. sz.

Nagy Zoltán: A monetáris szervezet és tevékenység jogi szabályozása, In: Gazdasági közjog (szerk.: Károlyi Géza) Debreceni Egyetem Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen, 2005.

Nagy Zoltán: A monetáris szervezet és tevékenység jogi szabályozása, In: Gazdasági közjog (szerk.: Károlyi Géza) Debreceni Egyetem Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen, 2006.

Nagy Zoltán: A nemzetközi faktoring jogi szabályozásának rendszere az elmélet és a gyakorlat aspektusából, In: Ünnepi tanulmányok Dr. Prugberger Tamás professzor 70. születésnapjára (szerk.: Csák Csilla) Novotni Alapítvány, Miskolc, 2007.